

การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน
ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ :
กรณีศึกษา ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
Acceptance and Application of Community Forestry Regulations
A Comparative Study of Communities with and without
its Representative in the Community Forestry Committee:
A Case Study of Non-yai Community Forestry
In Po-srisuwun Sub-district of Srisaket Province

วิทยานิพนธ์
โดย
นางสาวจิราวรรณ อยู่เกษม

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

พ.ศ.2543

วิทยานิพนธ์ : การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ : กรณีศึกษาป่าชุมชนโนนใหญ่
กิ่ง อ. โพธิ์ศรีสุวรรณ จ. ศรีสะเกษ
Acceptance and Application of Community Forestry Regulation
A Comparative Study of Communities with and without its
Representative in the Community Forestry Committee : A Case Study
of Non-yai Community Forestry in Po-srisuwun Sub-district of
Srisaket Province

โดย : นางสาวจิราวรรณ อยู่เกษม
: Miss Jirawan Yookasem

นักศึกษาคณะพัฒนาสังคม : ภาคปกติ รุ่นที่ 19 รหัส 520381010

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) ได้

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงนาม.....ประธาน

(รศ.ดร.ทิตยา สุวรรณะขง)

วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2543

ลงนาม.....ที่ปรึกษา

(อาจารย์ประเสริฐ รักไทยดี)

วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2543

ลงนาม.....ที่ปรึกษา

(ผศ.กรวิทย์ ศรีกิจการ)

วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2543

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ลงนาม.....ประธาน

(รศ.ดร.ทิตยา สุวรรณะขง)

วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ลงนาม.....กรรมการ

(อาจารย์ประเสริฐ รักไทยดี)

วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ลงนาม.....กรรมการ

(ผศ.กรวิทย์ ศรีกิจการ)

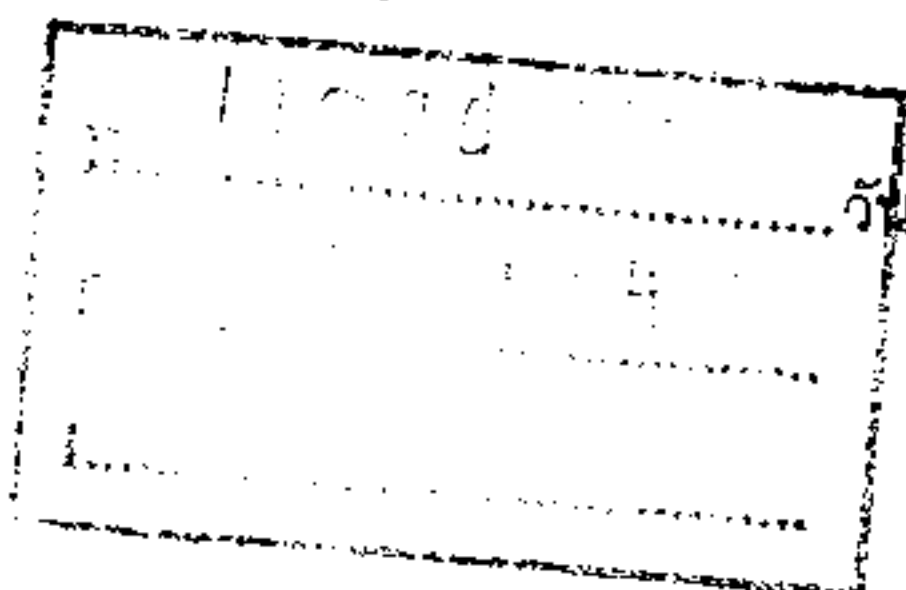
วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

คณะพัฒนาสังคมอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....รักษาการตำแหน่งคณบดี

(แดงอ่อน มั่นใจตน)

วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ : การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่เป็น
คณะกรรมการกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ
: กรณีศึกษา ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
โดย : นางสาวจิราวรรณ อยู่เกษม
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม)
วิชาเอก : การวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม
ปีการศึกษา : 2542

ความสำคัญของป่าชุมชนเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติอย่างแพร่หลาย เพื่อรักษาป่าในฐานะสภาพแวดล้อมและเป็นแหล่งที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร และไม้ใช้สอย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยศึกษาชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
2. ศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยศึกษาชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
3. นำผลการศึกษาเสนอคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อการจัดการป่าชุมชนในอนาคตอย่างยั่งยืนตามความต้องการของชุมชน

วิธีการศึกษาผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) กับบุคคลสำคัญ (Key Informant) และตรวจสอบข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และได้รวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนใน 2 ชุมชน คือ ชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองโน และชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองเรือ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล มีแบบสอบถาม 5 ชุด ชุดที่ 1 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 40 เพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สมบูรณ์ให้เหลือร้อยละ 20 ในการเก็บข้อมูลชุดที่

2,3,4 ระยะเวลาการเก็บข้อมูล 1 ปี 3 เดือน เพื่อครอบคลุมวิถีชีวิตและกิจกรรมของชุมชนในรอบปี และแบบสอบถามชุดที่ 5 เก็บข้อมูลทุกครัวเรือนทั้ง 2 ชุมชน

สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาคาดหวังว่าลักษณะชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพชุมชน จะส่งผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนแตกต่างกัน

ผลการศึกษาความแตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

บ้านหนองโน ยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีความคิดริเริ่มในการทำป่าชุมชนก่อนที่จะชักชวนหมู่บ้านอื่นเข้าร่วมด้วย การทำผิดกฎโดยทั่วไปไม่มีปัญหา แต่จะมีปัญหามากในกฎข้อ 6 คือการห้ามนำรถขึ้นไปเอาฟืนยกเว้นงานบุญ งานศพ การตั้งกฎข้อนี้เพราะตอนแรกต้องการเน้นการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน เพื่อการอนุรักษ์ ในช่วงนั้นป่ายังไม่สมบูรณ์นัก (กุลธิดา ด้านศักดิ์ ; สัมภาษณ์ : 21 มีนาคม 2543) แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันมีการนำรถขึ้นไปเอาฟืนเพราะการหาหรือแบกมาจะหนักและระยะทางไกล ประกอบกับผู้ไปเอาฟืนเป็นผู้หญิงและคนแก่ไม่แข็งแรง การหาและแบกได้น้อยทำให้ต้องไปหาบ่อยๆ สภาพทุกวันนี้ป่าสมบูรณ์มากขึ้น ไม้ตายที่ใช้ทำฟืนเยอะ (ชาวบ้าน ; สัมภาษณ์ : 20 มีนาคม 2543) มีการประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อปรึกษากันแต่ยังไม่ได้ข้อสรุป (สมัย ราชเจริญ ; สัมภาษณ์ : 19 มีนาคม 2543) ส่วนกฎข้อ 9, 10 คนแก่ไม่ค่อยเข้าใจรายละเอียด

บ้านหนองเรือ ยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากป่า แต่ไม่ได้ร่วมรักษาป่าปัจจุบันป่าสมบูรณ์มากผลผลิตจากป่าเพิ่มขึ้น ชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่าอย่างชัดเจน (แสงว บุดวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 19 มีนาคม 2543) ถึงแม้ชาวบ้านจะเข้าใจรายละเอียดกฎป่าชุมชนไม่ชัดเจนนัก แต่ยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีปัญหาเพราะได้รับผลประโยชน์จากป่าที่มีปัญหาคือ กฎข้อ 10 เพราะไม่อยากให้เจ้าหน้าที่ที่รัฐเข้ามาดำเนินการตามกฎหมายเนื่องจากเคยถูกเจ้าหน้าที่จับกุมจากการทำไร่ในเขตป่าสงวนถึงแม้ว่าปัจจุบันไม่มีปัญหาแล้วเพราะมีการกันเขตพื้นที่ชัดเจน

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

ความสัมพันธ์ของผู้นำ บ้านหนองโน ผู้นำมีความเด่นชัดในฐานะของการเป็น คณะกรรมการป่าชุมชน ในขณะที่ความเป็นผู้นำของบ้านหนองเรือไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน ดังนั้นบ้านหนองเรือ จึงรับภาวะผู้นำของบ้านหนองโน โดยมีอิทธิพลโดยตรงต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

ความสัมพันธ์ของความรู้ความเข้าใจ บ้านหนองโนมีความรู้ ความเข้าใจ จนกระทั่งเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนบ้านหนองเรือ มีความรู้ความเข้าใจ เพราะได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน

ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม บ้านหนองโน มีส่วนร่วมตั้งแต่ ร่วมคิด-วางแผน, ร่วมรับรู้ตลอดจนร่วมปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ส่วนบ้านหนองเรือ มีส่วนร่วมรับรู้ตอนที่เป็นป่าชุมชน และร่วมปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนที่บ้านหนองโนตั้งขึ้น

ABSTRACT

THESIS : Acceptance and Application of Community Forestry Regulations, A Comparative Study of Communities With and Without its Representatives in the Community Forestry Committee: A Case Study of Non Yai Community Forestry in Po-Srisuwan Sub-district of Srisaket Province.

BY : Miss Jirawan Yookasem

DEGREE : Master of Arts (Social Development)

MAJOR : Social Analysis and Planning

ACADEMIC YEAR : 1999

Community Forestry is an important concept that has been widely accepted and implemented to conserve forests as sources of food, herbs, and fuel woods for communities.

The objectives of this study are:

1. To contrast the differences between the acceptance and the application of community forestry regulations in communities with and without its representatives in the community forestry committee;
2. To compare the relationships between the acceptance and the application of community forestry regulations in communities with and without its representatives in the community forestry committee;
3. To report the research results to the community forestry committee so that the results can be used as a guideline for policy formulation on sustainable management of community forestry that serves real community needs.

This study employed a variety of qualitative research methods such as participatory observation, in-depth interview with key informants, and focus group discussion. The statistical analysis is based on percentage and mean. Data were gathered from household heads living in two communities. Nong No Village has

its representatives in the community forestry committee while Nong Ruea Village does not. Five sets of questionnaires were employed as a research tool. The first set was used to collect data from forty percent of the sample group. Then, twenty percent of respondents were further screened to provide data for the second, third, and fourth sets of questionnaires. The period of data gathering was one year and three months. The data gathering covered ways of life and activities in the communities for all year round. The fifth set of questionnaire was used to collect data from all households in both communities.

The researcher assumed that socio-economic and conditional differences in both communities would affect the acceptance and the application of the community forestry regulations among villagers.

Results

Differences between Regulation Acceptance and Application

Nong No Village: Villagers accept and apply the community forestry regulations because they initiated the establishment of community forestry and then convinced other villages to join them. In general, there is no problem except in the application of the sixth regulation: No cart is allowed to take fuel wood from the community forest except for religious and funeral purposes. This regulation was set up because the forest was not completely fertile during the first few years. Thus, villagers focus on sustainable utilization of the forest (Kultida Dansakda: interview: 21 March 2000). Currently, however, some villagers bring carts to take fuel wood from the forest for a number of reasons. For example, most wood gatherers are women and the old. They can not carry many pieces of wood on their shoulders at a time. Therefore, they have to make a number of unnecessary trips for quite a distance. In addition, there are plenty of dead wood supplies because the forest has become more fertile (villagers; interview: 20 March 2000). The committee set up the meeting but the issue is still inconclusive (Samai Racharoen; interview: 19 March 2000). Besides, old people do not quite understand the details of the ninth and the tenth regulations.

Nong Ruea Village: Villagers accept and apply the community forestry regulations because they benefit from the forest. However, they do not play any roles in conserving the forest. Since the forest has become more fertile, there are more forest products and villagers clearly gain many benefits (Sawang Butrwong; interview: 19 March 2000). Although villagers do not understand the details, they accept and apply the regulations very well. However, there are some problems regarding the tenth regulation. Villagers do not want the government officials to perform their legal duties because some villagers were arrested from farming in the conservation forest. At present, there is no such problem because the farming and conservation areas are clearly separated.

Relationships between Regulation Acceptance and Application

Leaders of Nong No Village are members of the community forestry committee while those of Nong Ruea Village are not. Thus, Nong No leaders affect the acceptance and the application of the community forestry regulations directly.

Nong No villagers understood the importance of the community forest and then developed their forest conservation consciousness while those of Nong Ruea understood it because they have gained benefits from the forest.

Nong No villagers' participation started from initiation, planning, accepting to applying the community forestry regulations while those of Nong Ruea began when the community forestry and its regulations have already been established.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยการอนุเคราะห์และความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งขอกล่าวอ้างถึงดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.จิตยา สุวรรณะขง ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และเป็นผู้ให้คำแนะนำทุกขั้นตอนของการศึกษา รวมทั้งอาจารย์ประเสริฐ รักไทยดี และผศ.กรวิทย์ ศรีกิจการ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาตรวจสอบแก้ไขและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ Prof.Dr.Gerhard Oesten : Speaker of the former DFG-Graduate-College "Socio-Economics of Forest Use in the Tropics and Subtropics" ; Albert – Ludwigs – University of Freiburg, Germany Director of Graduate College ที่สนับสนุนการศึกษาและคุณ Rainer Schwarzmeier นักศึกษาปริญญาเอกจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ให้โอกาสผู้ศึกษาได้เป็นผู้ช่วยนักวิจัย ตลอดจน German STIHL-foundation ที่สนับสนุนการแปลวิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดร.สุวัฒนา ธาดานิติ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและวิเทศสัมพันธ์ที่ให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.สุวิทย์ อีระศาสตร์ อาจารย์วิระ ภาควิชา มหาวชิราวุธวิทยาลัย ขอนแก่น และคุณกุลธิดา ด้านศักดิ์ดา นักวิจัยสนามที่ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์

ขอบคุณ คุณภาควงมิ วิธานศิริวัฒน์ ที่ให้โอกาสในการศึกษา ตลอดจน คุณปราโมทย์ ผลภิญโญ โครงการป่าชุมชน คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา จ.สุรินทร์ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล และมูลนิธิชุมชนอีสาน

ขอบคุณเจ้าหน้าที่สนาม คุณสุภาวดี ศรีณยุตตานนท์ คุณจิระนะ ชนรักษ์พะเนา คุณประหยัด แสงสุข ตลอดจนคุณสายฝน แสงนิริฎ และคุณภูมิสิทธิ์ สุวรรณศักดิ์ ที่ช่วยเหลือจนสำเร็จลุล่วง

ขอบคุณชาวบ้านทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ตลอดจนให้ความรักความอบอุ่นเสมือนลูกหลานตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน

ขอบคุณพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทที่ดูแลมาตลอด และความเข้มแข็งของผู้ศึกษาเอง

จิราวรรณ อยู่เกษม

พฤษภาคม 2543

คำนำ

การศึกษาเรื่องการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาเคยเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล โครงการป่าชุมชน จ.สุรินทร์ ได้ติดตามสถานการณ์ป่าชุมชนในโนนใหญ่มาตลอด ตั้งแต่ปี 2535 จนกระทั่งได้ศึกษาต่อเมื่อปี 2538 การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ โดยมีแบบสอบถาม 5 ชุด ชุดที่ 1-4 รวบรวมข้อมูลเมื่อ ตุลาคม 2539-ธันวาคม 2540 และแบบสอบถามชุดที่ 5 รวบรวมข้อมูลเดือน มีนาคม 2543 เนื่องจากผู้ศึกษาประสบอุบัติเหตุเมื่อธันวาคม 2540 จากการลงพื้นที่มีผลให้เดินไม่สะดวก 2 ปี จึงทิ้งช่วงไป ส่วนวิธีการเชิงคุณภาพใช้วิธีการอยู่ร่วมกับชุมชนตลอดระยะเวลาการรวบรวมข้อมูล

เนื้อหาในบทที่ 4-8 เป็นข้อมูลจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการป่าชุมชนภาคตะวันออก เชียงเหนือ กรณีป่าโนนใหญ่ โดยรศ.ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และคุณกุลธิดา ด้านศักดิ์ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น ปี 2535 ซึ่งเป็นข้อมูลที่สมบูรณ์ ผู้ศึกษามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่โครงการป่าชุมชนซึ่งประสานงานกับพื้นที่นี้มาตลอด

ป่าโนนลานประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2514 ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ป่าโนนใหญ่ ในการศึกษาครั้งนี้ จึงเรียกตามชาวบ้าน ในอดีตเป็นพื้นที่อำเภอดุหมพริสัย ต่อมาแยกการปกครองเป็น กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ เมื่อ 30 เมษายน 2537 โดยมีพิธีเปิด กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณอย่างเป็นทางการ เมื่อ พฤศจิกายน 2538

ป่าชุมชนโนนใหญ่ซึ่งดูแลโดยคณะกรรมการป่าชุมชน 5 หมู่บ้าน (ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน) จนเป็นที่ยกย่องและได้รับรางวัลดังนี้คือ

1. ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อ 29 พฤศจิกายน 2538 เป็นธงอนุรักษ์ป่าประเภท 2 (ประเภท 1 ดูแลป่ามา 10 ปี, 2 ดูแลป่า 5-10 ปี, 3 ดูแลป่า 1-5 ปี)
2. ได้รับเกียรติบัตรจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เมื่อ 2 เมษายน 2542 โดยรัฐมนตรีสุวิทย์ คุณกิตติ มอบให้เพราะเป็นองค์กรชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างดียิ่ง
3. ได้รับป้ายจากประธานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เมื่อ 7-9 เมษายน 2543 ซึ่งสืบเนื่องจากการร่วมมือในการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชน

จากรางวัลที่กล่าวมาโดยสังเขป สามารถสรุปได้ว่าคณะกรรมการปทุมชนสามารถจัด
การปทุมชนได้อย่างยั่งยืน จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน

ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจทั่วไป

จิราวรรณ อยู่เกษม

7 พฤษภาคม 2543

สารบัญ

	หน้า
หน้าอนุมัติ	
<u>บทคัดย่อ</u>	(1)
ABSTRACT	ab(4)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
คำนำ	(8)
<u>สารบัญ</u>	c (10)
สารบัญตาราง	(17)
สารบัญแผนที่	(19)
สารบัญแผนภูมิ	(20)
 <u>บทที่ 1</u> บทนำ	 c1 1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ความสนใจในการศึกษา	5
1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
 <u>บทที่ 2</u> แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	 c2-18
2.1 ความหมาย แนวความคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1.1 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน	8
1. ความหมายของป่าชุมชน	8
2. แนวความคิดป่าชุมชน	11
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
2.1.2 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ	20
1. ความหมายของการยอมรับ	20
2. <u>แนวความคิดการยอมรับ</u>	c2-2 21
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32

	หน้า
2.1.3 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ	34
1. ความหมายของผู้นำ	34
2. แนวความคิดผู้นำ	35
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา	38
2.3 นิยามปฏิบัติการ	38
2.4 สมมติฐาน	39
บทที่ 3 <u>ระเบียบวิธีการศึกษา</u>	c3 40
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	40
3.2 วิธีการศึกษา	40
3.2.1 การรวบรวมข้อมูล	40
3.2.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล	41
1. ก่อนการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	41
2. ระหว่างการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	41
3. หลังการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	42
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	43
3.3.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	43
3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	43
บทที่ 4 <u>ลักษณะทางกายภาพและการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ป่าโนนใหญ่</u>	c4 45
4.1 ลักษณะทางกายภาพ	45
4.1.1 ลักษณะภูมิมิติป่าโนนใหญ่	45
4.1.2 ลักษณะทางธรณีวิทยาและภูมิสังคม	46
4.1.3 ลักษณะอุทกวิทยา	46
4.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ	50
4.1.5 ลักษณะดินป่าโนนใหญ่	52
4.1.6 ลักษณะพืชพันธุ์ธรรมชาติ	56

	หน้า
4.1.7 ปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพอื่นๆ	56
4.1.8 ศักยภาพทางกายภาพของป่าโนนใหญ่	57
4.2 การตั้งถิ่นฐานชุมชนป่าโนนใหญ่	58
<u>บทที่ 5 สภาพป่าชุมชนโนนใหญ่</u>	c5 63
5.1 ความนำ	63
5.2 ลักษณะทั่วไปของป่าชุมชนโนนใหญ่	64
5.2.1 ลักษณะป่าโนนใหญ่	64
5.2.2 ลักษณะพืชพันธุ์ธรรมชาติ	64
5.3 ลักษณะป่าปัจจุบันกับการเปลี่ยนแปลงป่า	64
5.3.1 การทำดำน	65
5.3.2 การทำไร่ข้าว อ้อย	65
5.3.3 ไร่ปอ มัน	66
5.3.4 การขนหินลูกรัง	66
5.3.5 การประกาศเขตป่า	67
5.3.6 สัมปทานปลูกป่า	68
5.3.7 เบื้องหลังใบขอเช่าที่	68
5.3.8 ใช้ภาพถ่ายทางอากาศและ สทก.	68
5.4 ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการทำลายป่า	69
5.5 การจำแนกประเภทป่าชุมชนโนนใหญ่	70
5.6 ศักยภาพของป่าชุมชนโนนใหญ่	75
5.7 บทสรุปสภาพป่าชุมชนโนนใหญ่	76
<u>บทที่ 6 สภาพสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจกับป่าชุมชนโนนใหญ่</u>	c6-1 77
6.1 ลักษณะทางสังคม	77
6.1.1 ประชากรและชาติพันธุ์	77
6.1.2 กลุ่มทางสังคม	79
6.1.3 โครงสร้างอำนาจองค์กรและผู้นำชุมชน	80

	หน้า
6.1.4 ความขัดแย้งในชุมชน	85
6.2 ลักษณะวัฒนธรรมชุมชน	87
6.2.1 ขนบธรรมเนียมประเพณี	88
6.2.2 วัฒนธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับป่า	89
6.2.3 ความเชื่ออื่นๆ	90
6.2.4 ทศนคติและความเชื่อ	91
6.2.5 การเปลี่ยนแปลงและประเพณีเกี่ยวกับการทำลายป่าไม้	92
6.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ	92
6.3.1 ฐานะทางเศรษฐกิจ	92
1. ฐานะทางเศรษฐกิจช่วงตั้งถิ่นฐาน	92
2. ฐานะทางเศรษฐกิจช่วงบุกเบิกป่า	93
3. ฐานะทางเศรษฐกิจช่วงของชุมชนในปัจจุบัน	94
6.3.2 <u>การครอบครองและถือครองที่ดิน</u>	c6-2 94
6.3.3 การใช้ที่ดินและเอกสารสิทธิ์	97
6.3.4 การประกอบอาชีพ	99
6.3.5 ลักษณะรายได้ รายจ่ายและสถานะหนี้สิน	105
<u>บทที่ 7</u> การเปลี่ยนแปลง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน-ชุมชน-ป่าไม้	c7 109
7.1 ความนำ	109
7.2 ยุคหมู่บ้านป่าหาอยู่เอ็ดกิน	109
7.3 ยุคตากถางป่าเอ็ดขายจำหน่ายกิน	111
7.3.1 สมัยรถไฟมาป่าโล่ง	111
7.3.2 สมัยนายฮ้อยน้ำฮ้อยปึก	112
7.4 ยุคพัฒนาพืชพาณิชย์เพื่อตลาดโลก	113
7.4.1 สมัยปอรวงหล่นมันล้าปะหลังรุ่งเรือง	113
7.4.2 สมัยจิตสำนึกขัดแย้งแย้งทรัพยากร	114

	หน้า
บทที่ 8 การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	c8 117
8.1 ความนำ	117
8.2 ระบบการจัดการทรัพยากรชุมชน	117
8.2.1 โครงสร้างการบริหาร	117
8.2.2 อำนาจการบริหาร	118
8.2.3 การสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐ	119
8.3 รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าโนนใหญ่	120
8.3.1 ประเภทป่าชุมชนโนนใหญ่	120
8.3.2 การจัดการและการใช้ประโยชน์	121
8.3.3 การใช้พื้นที่ป่าทำกิน	122
8.3.4 การใช้ประโยชน์ต้นไม้	123
8.3.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่ดินในเขตป่า	124
8.4 ระบบการควบคุมดูแลรักษาป่าโนนใหญ่	125
8.5 การพัฒนา พื้นฟู การใช้ประโยชน์	126
8.6 ความเชื่อของชุมชนกับการจัดการทรัพยากร	126
8.7 ภูมิปัญญาและความรู้ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร	128
8.8 กฎระเบียบกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้	129
8.9 องค์กรชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	129
8.10 ความขัดแย้งต่อการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	130
8.11 บทบาทรัฐกับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	131
8.12 ทศนคติของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	134
บทที่ 9 สภาพปัจจุบันของป่าชุมชนโนนใหญ่	c9 136
9.1 สภาพปัจจุบันป่าชุมชน	136
9.1.1 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	138
9.1.2 การร่วมกิจกรรมป่าชุมชน	144
9.2 สภาพเศรษฐกิจ	146
9.3 สภาพสังคม	153

	หน้า
9.3.1 สภาพสังคมในอดีต	153
9.3.2 สภาพสังคมในปัจจุบัน	156
<u>บทที่ 10</u> การเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ	c10-1 159
และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	
10.1 ความเป็นมาของกฎป่าชุมชน	159
10.2 การจัดการป่าชุมชน	159
10.2.1 การจัดการป่าชุมชนโดยชาวบ้าน	159
10.2.2 การจัดการป่าชุมชนร่วมกับทางราชการ	161
10.2.3 ความขัดแย้งระหว่างกฎของชาวบ้านและกฎของทางราชการ	162
10.3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการ	163
ยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	
<u>10.4 การทำผิดกฎของชุมชน</u>	c10-2 195
10.4.1 การทำผิดกฎป่าชุมชน	198
10.4.2 การขออนุญาตใช้ไม้	198
10.4.3 กรณีอื่นๆ	202
10.5 การทดสอบสมมติฐาน	203
<u>บทที่ 11</u> การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการยอมรับ	c11 204
และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	
11.1 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของผู้นำต่อการยอมรับและ	205
ปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	
11.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของความรู้, ความเข้าใจต่อการ	206
ยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	
11.3 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมต่อการยอมรับ	207
และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	

	หน้า
<u>บทที่ 12 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ</u>	c12 208
12.1 สรุปผลการศึกษา	208
12.2 อภิปรายผล	209
12.3 ข้อเสนอแนะ	210
12.3.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย	210
12.3.2 หน่วยงานและชุมชนที่เกี่ยวข้อง	210
12.3.3 ข้อเสนอจากคนในชุมชน	210
12.4 ข้อเสนอการวิจัยในครั้งต่อไป	211
<u>บรรณานุกรม</u>	bi 212
<u>ภาคผนวก</u>	q-1 220
<u>ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์</u>	v 382
 <u>ภาคผนวก</u>	 q-2 243
	<u>q-3 27</u>
	<u>q-4 296</u>
	<u>q-5 316</u>
	<u>ap-1 330</u>
	<u>ap-2 361</u>

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
6.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนบ้านหนองโน	78
6.2 สถานภาพทางการศึกษาของประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน	79
6.3 ระดับการศึกษาของประชากรที่จบการศึกษาแล้วเฉลี่ยต่อครัวเรือน	79
6.4 แสดงการปฏิบัติตามประเพณีของชุมชน	89
6.5 แสดงฐานะของเกษตรกรที่บ้านหนองเรือ	94
6.6 แสดงประเภทของการได้มาซึ่งที่ดิน บ้านโนนลาน	95
6.7 แสดงจำนวนแปลงที่ดินที่เกษตรกรครอบครอง	96
6.8 ขนาดการครอบครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือน	97
6.9 ประเภทของเอกสารสิทธิ์ของที่ดินต่อครัวเรือน	98
6.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	99
6.11 อาชีพหลักของประชาชนเฉลี่ยต่อครัวเรือน	100
6.12 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่	101
6.13 การประกอบอาชีพในการปลูกข้าวของเกษตรกร	101
6.14 ขนาดพื้นที่มันสำปะหลังเฉลี่ยต่อครัวเรือน	102
6.15 จำนวนไม้ผลที่เกษตรกรปลูกเฉลี่ยต่อครัวเรือน	103
6.16 การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่	104
6.17 การรับจ้างต่างถิ่นของเกษตรกรต่อครัวเรือน	104
6.18 รายได้เงินสดเฉลี่ยต่อครัวเรือน	105
6.19 รายจ่ายเฉลี่ยเงินสดต่อครัวเรือน	107
10.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 1	164
10.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 2	167
10.3 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 3	170
10.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 4	173
10.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 5	176
10.6 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 6	179
10.7 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 7	182
10.8 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 8	185

ตารางที่	หน้า
10.9 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 9	188
10.10 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 10	191
10.11 สรุปผลการศึกษาการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	194
10.12 สรุปความแตกต่างของชุมชนที่พบจากการศึกษา	195
11.1 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของผู้เฒ่าต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	205
11.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ด้านความรู้ความเข้าใจประโยชน์ป่าชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	206
11.3 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม	207
12.1 สรุปการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน	208
1. ปฏิทินอาหารในรอบปี	330

สารบัญแนบที่

แนบที่

หน้า

4.1 การอพยพหมู่บ้านรอบป่าโนนใหญ่

62

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
5.1 การจำแนกประเภทป่าชุมชน	72
5.2 พื้นที่ในเขตป่าสงวนที่ออก สทก.	74
7.1 การใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา	116

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“กรมป่าไม้ ไม่มีกำลังพอที่จะรักษาป่า ควรให้ประชาชนเป็นผู้ปลูกป่า เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากป่าและประชาชนจะเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเอง” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานในงานสัมมนาที่สำนักเกษตรภาคเหนือ จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2524

จากพระราชดำรัสดังกล่าวสะท้อนแนวความคิดการยอมรับการดูแลรักษาป่าของชุมชน เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าป่าหลายแห่งอยู่ได้เพราะประชาชนคุ้มครองรักษา และด้วยความเชื่อมั่นว่าชุมชนเป็นหน่วยจัดการที่เหมาะสม มีศักยภาพในการจัดการป่า และทรัพยากรอย่างยั่งยืน (สมศักดิ์ สุขวงศ์ ; 2537 : 1) เมื่อมีการดูแลรักษาป่าร่วมกันของชุมชนย่อมต้องมีกฎขึ้นมา กฎของป่าชุมชนเกิดจากการจัดการป่าชุมชน ทั้งรูปแบบการจัดการเชิงการเมือง รูปแบบการจัดการเชิงวัฒนธรรมและรูปแบบการจัดการภายใต้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไม่ว่ารูปแบบใดก็ตามกฎของป่าชุมชนมาจากการคุยกันของคนในชุมชนนั้น (กุลธิดา ด้านศักดิ์ดา ; สัมภาษณ์ : 22 สิงหาคม 2540) เมื่อได้ข้อสรุปว่าเป็นป่าชุมชน ก็จะประชุมลูกบ้าน แล้วตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นดูแล กฎของป่าชุมชนเป็นกฎที่สร้างขึ้นบนฐานความเข้าใจร่วมกันบนฐานสิทธิตามธรรมชาติ บางแห่งใช้จำ บางแห่งใช้จดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีข้อตกลงร่วมกันเด่นชัดเช่น อยากได้ไม้ใหญ่เพื่อปลูกบ้านให้ทำการขอต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยการขอแต่ละครั้งจะให้ได้ไม่เกินครั้งละ 3-4 ต้น หากมีการละเมิด ตัดไม้ใหญ่โดยไม่บอกกล่าวต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน ในครั้งแรกจะทำการว่ากล่าวตักเตือน และครั้งต่อไปจะปรับเป็นเงินจำนวนมากบ้างน้อยบ้างตามแต่จะตกลงกัน หากว่ากล่าวตักเตือนแล้วเพิกเฉยไม่เชื่อฟัง ก็อาจจะนำเรื่องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ฐานตัดไม้ในเขตป่าสงวน หรือใช้วิธีปฏิเสธทางสังคม ไม่คบไม่พูดจาด้วย ถ้าคนนั้นไม่ทำตามกฎ (Priyamavada Zutshi ; 1993 : 45) เช่น ป่าชุมชนที่ประเทศอินเดีย Udaipur District of Rajasthan, India

การจัดการป่าชุมชนเกิดจาก 2 ระบบใหญ่คือ ระบบประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นระบบเก่าที่มีมาแต่ดั้งเดิมและระบบใหม่ที่เกิดจากการจัดการร่วมกันของคณะกรรมการ (Komon Pragtong ; 1991 : 3)

การจัดการระบบประเพณีวัฒนธรรมเช่นการคงอยู่ของป่าชุมชนที่ อำเภอเบิดิกา ประเทศซิมบับเว เป็นการคงอยู่ตามระบบประเพณีวัฒนธรรม Bikita District,Zimbabwe (Saiti J. Makuku ; 1993 : 21-22) ในประเทศไทย ความเชื่อทางประเพณีวัฒนธรรมยังคงมีอยู่ในชุมชนดั้งเดิมบางแห่งของภาคอีสานเช่น บ้านโป่งน้อยในป่าดงชุมคำ อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี มีประเพณีให้คู่บ่าวสาวที่เพิ่งแต่งงานใหม่ "อยู่ดวบ อยู่เล่า" ก่อนที่จะแยกครัวเรือนไปสร้างบ้านใหม่ โดยเชื่อว่าการทำเช่นนั้นเป็นการฝึกให้ผ่านความยากลำบากในการดำรงชีวิต เมื่อไปอยู่เรือนใหม่จะได้มีความสุขสบาย ในอีกหลายๆ ชุมชนมีประเพณีที่ให้คู่บ่าวสาวที่แต่งงานใหม่อยู่กับครัวเรือนของแม่เป็นเวลา 2-3 ปีก่อน เพื่อใช้เวลาในการสะสมไม้สำหรับการสร้างบ้าน เมื่อได้ไม้เพียงพอแล้วจึงแยกไปสร้างบ้านเรือนใหม่ต่อไป(เสน่ห์ จามริก, ยศ สันตสมบัติ ; เล่ม 1 2536 : 178)

ในชุมชนภาคเหนือมีข้อห้ามกับไร่ชาก ซึ่งเป็นการกำหนดพื้นที่ทำกินของกะเหรี่ยง มีข้อห้ามในการเลือกที่ทำกินมากถึง 10 ข้อ อยู่ในชีวิตและการปฏิบัติของผู้เฒ่าชาวกะเหรี่ยงที่ถ่ายทอดกันมานึกแน่นในความเชื่อว่า เจ้า ลัตว์ พืช ไม้ต่างเป็นหนึ่งเดียวกัน มิอาจแบ่งแยกทำลาย เช่น 10 ข้อห้ามเพื่อประกอบการตัดสินใจตั้งถิ่นฐาน

ชาวกะเหรี่ยงมีกฎเกณฑ์และความเชื่อหลายอย่าง ที่บ่งถึงความเป็นนักอนุรักษ์ด้วย เขาเชื่อว่าพื้นที่ตั้งแต่ อ.อุ้มผาง จ.ตาก จนถึงด้านเจดีย์สามองค์ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในปัจจุบัน เป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์(สองปอยแดง) หรือดินแดนไร่ลทิน ผู้ที่อยู่ในพื้นที่นี้ได้ต้องเป็นคนสะอาด ใจบริสุทธิ์ มีศีลธรรม พวกเขาเชื่อว่าป่าทุ่งใหญ่ หรือดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้จะต้องอยู่รอดปลอดภัยต่อไป ตราบเท่าที่คนกะเหรี่ยงยังรักษากฎเกณฑ์เอาไว้ได้

กฎเกณฑ์และความเชื่อหลายอย่างถูกบันทึก ถ่ายทอดมาสู่คนกะเหรี่ยงรุ่นหลังๆ ด้วยการเล่าขานเป็นนิทานเช่น นิทานเรื่องทาง 3 สาย นิทานเรื่องต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ นิทานเรื่องกลบ 3 กอง เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับป่าทุ่งใหญ่นเรศวร อันแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างชุมชนกะเหรี่ยงกับป่าผืนนี้อย่างลึกซึ้ง

ต้นไม้ขนาดใหญ่ทุกชนิด ชาวกะเหรี่ยงไม่ตัดโค่น เนื่องจากมีความเชื่อว่ามีเทพารักษ์อาศัยอยู่ในช่วงสงกรานต์ของทุกปี ทุกหมู่บ้านจะทำพิธีค้ำต้นไม้ใหญ่ซึ่งมักจะเป็นต้นไทร เพื่อแสดงความเคารพต่อต้นไม้ที่ช่วยให้ความร่มเย็นแก่หมู่บ้าน การทำพิธีค้ำต้นไม้เปรียบเหมือนการต่ออายุของต้นไม้ใหญ่ให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป และต้นไม้ก็จะช่วยให้คนในหมู่บ้านมีชีวิตยืนยาวด้วย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ; 2534 : 7-8)

ในภาคใต้พื้นที่ป่ากว่า 2,500 ไร่ ของป่ากรด ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบๆ เขตป่าได้ตกลง วางกติกาการใช้ประโยชน์จากป่า และชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจผลักดัน และปกป้องมิให้อิทธิพลจากภายนอกเข้าไปใช้ประโยชน์ทั้งจากไม้และพื้นที่ป่า ปัจจุบันป่ากรดได้รับการประกาศให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ตามกฎเกณฑ์ที่ตกลงกันภายในชุมชน (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ; 2543 : 372-373)

นอกจากนี้ บางชุมชนยังมีการจัดการป่าระบบใหม่พร้อมๆ กับการปฏิเสธร่างสังคมควบคู่ไปด้วยเช่น ที่ป่าดงจันทาร ต.ดงสิง อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ ชาวบ้านโนนเมืองได้ตกลงกันกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ชาวบ้านต้องถือปฏิบัติเช่น ห้ามชาวบ้านเข้าไปบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ เจาะน้ำมันยาง หรือจุดไฟเผาป่า เป็นต้น โดยให้ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านช่วยกันสอดส่องดูแลว่ามีผู้ละเมิดกฎเกณฑ์หรือไม่ หากพบให้รีบแจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจะทำหน้าที่พิจารณาความผิดและการลงโทษ ถ้าเป็นความผิดเล็กน้อยก็ใช้การว่ากล่าวตักเตือนเป็นหลัก แต่ถ้าทำความผิดที่รุนแรงเช่น ลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าหรือเอามาใช้ประโยชน์ส่วนตัว คณะกรรมการหมู่บ้านจะเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อขอมติว่าจะลงโทษผู้กระทำผิดสถานใด ถ้าชาวบ้านมีมติอย่างไรแล้วผู้ทำผิดต้องทำตาม มิฉะนั้นทางกรรมการหมู่บ้านจะส่งเรื่องให้ทางอำเภอเป็นผู้พิจารณา ในการพิจารณาความผิดนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจะถามความเห็นของผู้เฒ่าผู้แก่เสมอว่า ควรดำเนินการอย่างไรต่อผู้กระทำผิดการใช้มาตรการดังกล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าฝ่าฝืนกฎของชุมชน จากการพูดคุยกับชาวบ้านทราบว่าชาวบ้านกลัวการพิจารณาโทษท่ามกลางที่ประชุมชาวบ้านมาก เพราะนอกจากจะอับอายแล้วยังเป็นการลงโทษทางจิตใจไปโดยปริยาย เพราะผู้ทำผิดอาจถูกนินทาว่าร้าย เป็นที่รังเกียจของชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านไม่คบค้าสมาคมด้วย(วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ ; 2540 : 16-17)

การจัดการระบบใหม่ เช่น ระบบการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนภาคอีสานมีกฎระเบียบสำคัญที่คณะกรรมการกำหนดขึ้น ได้แก่ การห้ามตัดต้นไม้ก่อนได้รับการอนุญาต กำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในฤดูแล้ง ห้ามบุกรุกเข้าไปครอบครองและต้องช่วยกันดูแลรักษา จัดเวรยามเฝ้าดูแลป้องกันไฟป่า(สมพันธ์ เตชะอธิก ; 2540 : 3)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น โดยส่วนใหญ่ระบุว่าชาวบ้านจะใช้ประโยชน์อะไรได้บ้างจากป่า ซึ่งพบว่าจะต้องมีการห้ามตัดไม้และล่าสัตว์โดยเด็ดขาด และส่วนมากจะอนุญาตให้ชาวบ้านนำสัตว์เข้าไปเลี้ยงได้นา

ของป่าได้เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักต่างๆ และกิ่งไม้แห้ง ในบางกรณีจะอนุญาตให้ชาวบ้านที่จะสร้างบ้านใหม่ (ส่วนมากจะเป็นครอบครัวที่เพิ่งแยกไปตั้งใหม่) สามารถตัดไม้มาสร้างบ้านได้ แต่ต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการก่อน (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ; 2534 : 229)

จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อสนับสนุนการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนงานระหว่างวันที่ 13-15 สิงหาคม 2540 โดยศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) กล่าวถึงงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ชุมชนชนบทยังมีความจำเป็นในการพึ่งพิงป่า และพึ่งพาอาหารจากธรรมชาติ รายได้ของชาวบ้านนั้นมากกว่าร้อยละ 50 มาจากป่าทั้งสิ้น ถือว่าชุมชนนั้นเป็นตัวชี้วัดความอยู่รอดของป่าเมืองไทย ดังนั้น การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน จึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สุรินทร์ อันพรม ; 2540 : 76)

ส่วนการสรุปผลการศึกษา อาหารจากป่าในการช่วยตนเองและสถานะโภชนาการของชาวบ้าน พบว่า ครอบครัวที่ฐานะยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน เก็บอาหารจากป่าบ่อยกว่าครอบครัวฐานะปานกลาง เก็บเฉลี่ย 5-6 วันต่อสัปดาห์ มากกว่าครอบครัวฐานะปานกลางที่เก็บเฉลี่ย 3 วันต่อสัปดาห์ การเก็บอาหารจากป่าแต่ละครั้งจำนวนเฉลี่ย 3 กิโลกรัมต่อครัวเรือน โดยเป็นอาหารจากสัตว์ 1 กิโลกรัม จากผักและผลไม้ 2 กิโลกรัม (Sastri Saowakontha ; 1989 : 43)

จากหนังสือ "ป่าไม้และความมั่นคงด้านอาหาร" ได้ศึกษาผลผลิตของอาหารจากป่าไม้ ในตอนบนของ "ซาบา" Shaba,Zaire พบว่าเห็ดเป็นอาหารที่ได้รับความนิยมที่สุดในหลายวัฒนธรรม มีธาตุอาหารคล้ายเนื้อสัตว์ มีโปรตีนและแร่ธาตุ (FAO ; 1989 : 42)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะพบว่า ชุมชนต้องพึ่งพิงอาหารจากป่าซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่าไว้ "ถ้าหากพวกเราไม่อนุรักษ์ป่าไว้ ปล่อยให้คนอื่นมาตัดไม้ก็เท่ากับพวกเราให้คนอื่นมาทำลายบ้าน ทำลายอนาคตลูกหลานของเรา พวกเราดูแลและรักษาป่าได้เพราะพวกเราว่ามันมีค่า และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและอนาคตของลูกหลานในหมู่บ้านแห่งนี้ คงไม่มีคนไหนคิดที่จะทำลายตัวเองและคนที่เรารักได้ เราจึงมีแต่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไว้เท่านั้น" (จันทร์แดง ไครรัตน์ ; 2540 : 81)

เมื่อชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าจนกระทั่งตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมา และมีผลในทางปฏิบัติคือ การยอมรับกฎเกณฑ์ เมื่อมีการบังคับใช้กฎเกณฑ์แล้วชาวบ้านจะช่วยกันดูแลและบังคับให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น ในกรณีที่มีชาวบ้านคนใดกระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ จะมีการลงโทษในหลายรูปแบบเช่น การว่ากล่าวตักเตือนหรือภาคทัณฑ์ การปรับเป็นเงิน

หรือยึดสิ่งของไว้ หรือให้ผู้ทำความผิดปลุกต้นไม้ทดแทนและดูแลต้นไม้ที่นั้นจนโต เป็นต้น ในการบังคับให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นจะมีค่าใช้จ่ายน้อยหรือต้นทุนค่อนข้างต่ำ เพราะชาวบ้านจะช่วยกันดูแลเนื่องจากชาวบ้านเป็นคนช่างสังเกตและรู้จักกันหมดทั้งบ้าน เมื่อมีชาวบ้านคนใดฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ก็มักจะมีชาวบ้านคนอื่นรู้และเห็นได้ทันที แม้กรณีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นที่เข้ามาลักลอบตัดไม้ ส่วนมากก็ต้องเข้าออกโดยผ่านหมู่บ้าน ซึ่งจะมีชาวบ้านคนใดคนหนึ่งสังเกตเห็นได้ทันทีเช่นเดียวกัน

ส่วนการปฏิบัติตาม เมื่อชาวบ้านได้ตกลงกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ แล้ว ชาวบ้านต้องปฏิบัติตามเช่น ห้ามบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามเข้าไปตัดไม้ เจาะน้ำมันยางหรือจุดไฟเผาป่า เป็นต้น โดยชาวบ้านช่วยกันสอดส่องดูแลว่ามีผู้ละเมิดกฎเกณฑ์หรือไม่หากพบให้รีบแจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งจะทำหน้าที่พิจารณาความผิด และการลงโทษ (ทัศนีย์ อนุมาน : 2540 : 16) แม้ชาวบ้านบางคนจะเชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง แต่ก็ยอมปฏิบัติตามข้อห้ามที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมาโดยดี (ทัศนีย์ อนุมาน ; 2540 : 57)

1.2 ความสนใจการศึกษา

ตลอดระยะเวลาของการประสานงานกับชาวบ้านในพื้นที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ ตั้งแต่ปี 2535 เมื่อครั้งที่ผู้ศึกษายังเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูลโครงการป่าชุมชน จ.สุรินทร์ จนกระทั่งศึกษาต่อได้รวบรวมข้อมูลภาคสนามในการทำวิทยานิพนธ์จบจนปัจจุบันนี้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสพบเห็นพูดคุยกับชาวบ้าน คณะกรรมการป่าชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้รับฟังความคิดเห็น รับฟังปัญหาตลอดจนอยู่ร่วมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งเป็นมูลเหตุให้สนใจเรื่องการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน เพื่อหาคำตอบที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะได้ชี้แจงกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รับทราบผลการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการหาแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อการจัดการป่าชุมชนในอนาคตอย่างยั่งยืน โดยมีพื้นฐานมาจากความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน เพื่อศึกษาว่ากฎที่ตั้งมาเหล่านั้นยังมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของชาวบ้านหรือไม่เช่น เคยมีการเสนอให้เก็บเงินผู้ที่มาขุดมัน โดยเอาเงินมาใช้จ่ายในการรักษาป่า แต่มีผู้โต้แย้งว่าใครจะเป็นคนไปเก็บเงิน ไปขายบัตร (นายนิศ เศรษฐศิริ ; สัมภาษณ์ : 26 เมษายน 2540) จึงเสนอเรื่องนี้ให้คณะกรรมการป่าชุมชนพิจารณาผลปรากฏว่า ยังไม่สามารถเก็บเงินได้ เพราะชาวบ้านเคยชินกับการขุดโดยเสรี คณะกรรมการเห็นว่าปัจจุบันนี้มันเหลือน้อยแล้ว (สมัย ราชเจริญ ; สัมภาษณ์ : 10 กันยายน 2542) ในส่วนของป่าไม้จังหวัดเอง เคยเสนอให้เก็บเงินคน

ที่ไม่ได้รักษาป่า แต่มาใช้ประโยชน์จากป่า แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เพราะเห็นแก่ความเป็นพี่น้องกัน (มานะ ศรีวงษ์วรรณ ; สัมภาษณ์ : 28 พฤศจิกายน 2540) ส่วนชาวบ้านเองมีความเห็นว่า บ้านอื่นที่มาขุดมันแล้วไม่ถมเหง้าถึงแม้จะมีป้ายบอก มากันเป็นคันรถแข่งกันขุดเลยไม่มีเวลาถม ชาวบ้านเกรงว่าจะไม่มีกินในปีต่อไป เวลาเจอเหตุการณ์เช่นนี้ก็จะบอกเขาให้ถมไว้ ลูกหลานจะได้กินในคราวต่อไป (นางโบ สาสีวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 17 สิงหาคม 2539) ตลอดจนกรณีของชาวบ้านที่ถูกจับกุมเมื่อปลายเดือนมีนาคม 2540 มีชาวบ้านหนองในถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภออุทุมพรพิสัยจับในข้อหาตัดไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการตัดไม้ในครั้งนี้ ชาวบ้านคนนั้นได้ทำการขออนุญาตถูกต้องตามกฎหมายของคณะกรรมการป่าชุมชนแล้วคือ เป็นการตัดไม้เพื่อนำไปซ่อมแซมบ้านเรือนเพียง 3 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร และจ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท (สุภาวดี ศรีณยุตตานนท์ ; อาทิตย์ 2-8 พฤษภาคม 2540 : 32) กรณีนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในหมู่ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ ป่า และในเวทีประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน (จิราวรรณ อยู่เกษม ; สังเกตการณ์การประชุม : 26 เมษายน 2540) ในส่วนของชาวบ้านหวาดกลัวว่าจะไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อีกต่อไป (นางปาน ชันติวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 2 สิงหาคม 2540) ในส่วนของคณะกรรมการป่าชุมชนเกิดความไม่แน่ใจว่ากฎที่พวกเขาช่วยกันจัดตั้ง ช่วยกันปฏิบัติตาม ช่วยกันรักษาป่า จนกระทั่งมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ตลอดระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา สุดท้ายก็แพ้กฎหมายของรัฐบาล กรณีนี้กระทบกระเทือนความรู้สึกของชาวบ้านมาก จนกระทั่งได้มีการแก้ปัญหา โดยย้ายป่าไม้คนนั้นไปเพื่อดูแลความรู้สึกของคนที่อยู่ป่า (อรรณพ เพชรวิเศษ ; หัวน้ำกึ่ง อ.ไพรัชศรีสุวรรณ : สัมภาษณ์ 11 พฤศจิกายน 2540) จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นมูลเหตุให้ผู้ศึกษาสนใจเรื่องการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

1. ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยศึกษาชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
2. ศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยศึกษาชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
3. นำผลการศึกษาเสนอคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อการจัดการป่าชุมชนในอนาคตอย่างยั่งยืนตามความต้องการของชุมชน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1. กลุ่มประชากรศึกษา ศึกษาชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองโน จำนวน 60 ครอบครัว และชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองเรือ จำนวน 50 ครอบครัว โดยมีเหตุผลในการเลือกหมู่บ้านคือ ทั้ง 2 หมู่บ้านอยู่ใกล้กันและมีพื้นที่ติดเขตป่าชุมชน

2. เนื้อหาของการศึกษา ศึกษาการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ที่คณะกรรมการและชาวบ้านตั้งขึ้นมา ซึ่งมี 10 ข้อ คือ

- 2.1 ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการฝ่าฝืนปรับ 500 บาท
เจ้าหน้าที่และกรรมการรักษาป่า จะถูกปรับ 500 บาท
- 2.2 ไม้ที่ส่วนบุคคลครอบครอง ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 20 ซม. ขึ้นไป หากเจ้าของต้องการนำไม้มาซ่อมแซมบ้าน ต้องแจ้งกรรมการรักษาป่า พิจารณาว่าสมควรตัดไม้หรือไม่ การตัดต้องทำเป็นบันทึกที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
- 2.3 การตัดไม้ในข้อ 2 ผู้ตัดต้องจ่ายค่าบำรุงป่าต้นละ 10 บาท
- 2.4 ผู้ถางและผู้เผาป่าในเขตป่าชุมชน มีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท
- 2.5 ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท
- 2.6 การนำเอารถเข็นมาเอาฟืน ไม่ได้ ยกเว้นใช้ในงานบุญกุศลงานศพ
- 2.7 การเก็บเห็ด หาไข่มดแดง การหาฟืน ขุดมัน กระทำได้ในเขตป่า
- 2.8 สามารถนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าได้
- 2.9 ชาวบ้านหรือกรรมการรักษาป่าทำผิด ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ รายได้จากป่าชุมชนจะนำมาใช้จ่ายในการจัดการป่า
- 2.10 กฎระเบียบที่นำมาปฏิบัติ ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการทั้ง 5 หมู่บ้าน ถ้าหากตกลงกันไม่ได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความแตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน
2. ทราบความสัมพันธ์ของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน
3. มีนโยบายในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ มีแนวความคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ ด้านป่าชุมชน การยอมรับและผู้นำ โดยจะกล่าวในรายละเอียดดังนี้

2.1. ความหมาย แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน

1. ความหมายของป่าชุมชน

ในปัจจุบันคำว่า ป่าชุมชน เป็นที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลายโดยทั่วไป ทั้งในแวดวงนักวิชาการ ข้าราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในความหมายของคำว่าป่าชุมชนนั้นค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้มักขึ้นอยู่กับความเชื่อและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ที่แต่ละปัจเจกบุคคลยึดถือ คำว่า "ป่าชุมชน" เริ่มมีการใช้กันมาเมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่แล้ว โดยในภาคภาษาอังกฤษนั้นเริ่มใช้คำว่า Social Forestry และต่อมามีค่อยๆ กลายเป็น Community Forestry ในหลายประเทศเป็นที่น่าสนใจว่า ในวิชาการป่าชุมชนที่ถือกำเนิดเมื่อประมาณ 20 กว่าปีนั้น ได้เกิดมีศัพท์ต่างๆ อันถือเป็นแนวคิด หลักการหรือวิธีการในการจัดการป่าชุมชนขึ้นมากมายพอสมควร ศัพท์หลายคำไม่ใช่คำใหม่ เป็นคำที่ใช้กันอยู่แล้วในแวดวงเรื่องการพัฒนาชนบทและศัพท์เหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้ในบริบทของการจัดการป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชนเช่นเดียวกับคำว่า Social Forestry หรือ Community Forestry ความเข้าใจของบุคคลต่อคำศัพท์หรือ terminology ที่ใช้ในบริบทของป่าชุมชนก็แตกต่างกันไปเช่นเดียวกัน

เพื่อให้มีความคุ้นเคยกับคำศัพท์ที่ใช้ในวิชาการป่าชุมชน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะได้เริ่มจากคำว่า Community Forestry และ Social Forestry อันถือเป็นคำหลักเสียก่อน

Community Forestry-Social Forestry ในภาษาอังกฤษมีคำ 2 คำที่ใช้กันโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงคำว่า Community Forestry และ Social Forestry ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดความสับสนพอสมควร เพราะทั้ง 2 คำนี้บางครั้งถูกใช้แทนกันในความหมายที่เหมือนกัน และบางครั้งก็ถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปโครงการที่สนับสนุนโดย FAO จะใช้คำ

ว่า Community Forestry และโครงการที่สนับสนุนโดย World Bank จะใช้คำว่า Social Forestry

FAO ให้ความหมายของคำว่า Community Forestry ว่า "...เป็นกิจกรรมป่าไม้อะไรก็ได้ที่ประชาชนมีส่วนร่วมเช่น การปลูกป่าหรือการจัดการป่าชุมชนประจำหมู่บ้านในท้องที่ซึ่งขาดแคลนไม้ใช้สอยหรือของป่าอย่างอื่น จนกระทั่งรวมถึงการปลูกต้นไม้ในไร่นาหรือสวนปารายย่อย (Farm Forestry) เพื่อขายไม้เป็นรายได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุจากป่าเป็นวัตถุดิบ แต่จะไม่รวมกิจการป่าไม้ที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือกิจการป่าไม้ที่ประชาชนได้รับผลตอบแทนเพียงเป็นค่าจ้างแรงงานเท่านั้น แต่รวมถึงกิจกรรมของรัฐหรืออุตสาหกรรมป่าไม้ที่ช่วยกระตุ้นหรือช่วยกิจการป่าไม้ของชุมชนท้องถิ่น"

ส่วน World Bank (2522) ให้นิยามของคำว่า Social Forestry ว่า "...เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยสำหรับชาวบ้านเอง กิจกรรมป่าชุมชนดังกล่าวจะรวมถึงการปลูกแปลงไม้ขนาดเล็ก ป่าชุมชนหมู่บ้าน การปลูกต้นไม้ตามถนนหนทางและการปลูกต้นไม้ตามหัวไร่ปลายนา โดยไม่รวมถึงการปลูกสวนป่าขนาดใหญ่"

นอกจากนี้ยังมีบางท่านใช้คำว่า Social Forestry ในฐานะที่เป็นภาพรวมของกิจกรรมป่าชุมชน โดยที่คำว่า Community Forestry เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งภายใต้ Social Forestry เท่านั้น ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนมากขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปดูเหมือนว่า คำว่า Community Forestry จะเป็นคำที่มีผู้นิยมใช้มากกว่า เนื่องจากเป็นคำที่สื่อให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากกว่า ในขณะที่กิจกรรมป่าไม้ภายใต้โครงการ Social Forestry หลายๆ โครงการในอดีตมีลักษณะเป็นการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจนในการปลูกต้นไม้ ซึ่งดูเหมือนการประสาธน์เคราะห์ คำว่า Social Forestry จึงมิได้รับความนิยมเท่าที่ควร (วิฑูรย์ วิริยะสกุลธรณ์ ; 2542 : 125-126)

อำนาจ (2528) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าที่ประชาชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนั้นซึ่งป่าชุมชนนี้นับได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการวนศาสตร์ชุมชน อันเป็นวิธีการใช้กิจกรรมทางป่าไม้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบท โดยพิจารณาความต้องการของราษฎรส่วนรวมในแต่ละหมู่บ้านเป็นพื้นฐาน เมื่อพิจารณาความหมายของป่าชุมชนจะเห็นได้ว่าครอบคลุมปรัชญาของวนศาสตร์ชุมชนไว้โดยครบถ้วนคือ

1. ความต้องการพื้นฐานของราษฎรส่วนรวม (basic need) จากการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในด้านต่างๆ เช่น ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง ไม้ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการพัฒนาป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของราษฎรในชุมชนเอง

3. ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ (sense of belonging) อันเป็นผลที่เกิดจากการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเอง นอกจากนี้ ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากป่าชุมชนนั้นก็จะเป็นของชุมชน เป็นของราษฎรที่ได้ร่วมกันสร้างป่าชุมชนนั้น ดังนั้นความรัก การดูแลรักษา และเอาใจใส่ต่อป่าชุมชนนั้นก็จะเป็นไปตามมา เพราะประชาชนถือว่าเป็นของเขาเอง

สำหรับโกมล (ม.ป.ป.) ก็ได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันคือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ป่าชุมชนนั้นเป็นของประชาชน ดำเนินการจัดการโดยประชาชนและผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นก็ตกเป็นของประชาชนนั่นเอง (อำนวย คอวณิช : 2525 อ้างถึงในสุทัศน์ คงแย้ม ; 2534 : 4-5)

กรมป่าไม้ ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าชุมชนคือ ป่าซึ่งประชาชนหรือกลุ่มประชาชนในชุมชนนั้นๆ ได้ร่วมกันปลูกสร้าง ดูแลรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั่นเอง

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า "คือพื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนและเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และถาวรตามเกณฑ์ที่ชุมชนกำหนดไว้" (อ้างใน ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และกุลธิดา ด้านศักดิ์ดา ; 2535)

เสน่ห์ จามริก และคณะ ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าชุมชนคือ ป่าที่ชาวบ้านถือว่าเป็นของส่วนรวมหรือ "ป่าหน้าหมู่บ้าน" ตามคำเรียกขานของชาวบ้านในภาคเหนือ ป่าชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของประเพณีการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับวัฒนธรรมการผลิตเพื่อยังชีพในภาคเกษตร โดยมีจารีตประเพณีและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพื้นฐานในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนและชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ (เสน่ห์ จามริก และคณะ เล่ม 1 ; 2536 : 163)

มงคล ด้านธานินทร์ และคณะ ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนซึ่งเป็นผลจากการศึกษาป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้ว่า ป่าชุมชนคือ

1. พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัยและทำมาหากินอยู่ ในการนี้ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่า
2. เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์โดยไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมด แต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นของชุมชน
3. เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ได้ (เลนส์ จามริก และคณะ เล่ม 3 ; 2536 : 199)

มันทนา สามารถ และวิบูลสุข บัณฑิตย์ ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าชุมชนเป็นป่าที่ชุมชนทำหน้าที่รักษาและดูแลให้มีสภาพเป็นป่า เพื่อเป็นแหล่งเกื้อหนุนต่อการดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งนี้อาจจะเป็นพื้นที่ในเขตป่าอนุรักษ์ที่ชุมชนได้ตกลงและประกาศให้ทราบทั่วกันในชุมชนว่าเป็นเขตป่าที่ชุมชนจะให้การดูแลและรักษา หรือเป็นป่าในเขตที่สาธารณะของหมู่บ้านและ/หรือตำบล รวมทั้งเป็นป่าที่มีบทบาททางวัฒนธรรมทั้งหลายเช่น ป่าช้า ป่าปู่ตา เป็นต้น (มันทนา สามารถ และวิบูลสุข บัณฑิตย์ ; 2542 : 5)

องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า "เป็นการอนุรักษ์และการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชนและเพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศน์ในท้องถิ่นซึ่งจะเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว (ศรีสุวรรณ ควรขจร ; 2533 : 9)

ในทัศนะของชุมชน ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าที่ตนเองได้ใช้ประโยชน์ และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมาก่อนที่รัฐบาลจะออกกฎหมายแผ่อาณาครอบครองเช่น ป่าขอบเขตบ้าน ป่าของหมู่บ้าน ป่าคุ้มหมู่บ้าน ป่าครอบครองครัวเรือนและป่าครอบครองพัฒนา (ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และกุลธิดา ด้านศักดิ์ดา ; 2535)

2. แนวความคิดป่าชุมชน

วิฑูรย์ วิริยะสกุลธรณ์ ; 2542 : 126 กล่าวถึงแนวความคิดดั้งเดิมของป่าชุมชนว่า ป่าชุมชนในระยะแรกเริ่มนั้น มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ โดยถือกิจกรรมที่ตอบสนองต่อ ความต้องการของชาวชนบท คือ ประการที่หนึ่ง พื้นและไม้ใช้สอยต่างๆ ประการที่สอง อาหารและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผลผลิตทางอาหารอย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม การสร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชนในชนบท และประการที่ 4 การเสริมสร้างความสามารถในการจัดการให้กับสถาบันในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามงานป่าชุมชนโดยความช่วยเหลือจากแหล่งทุนต่างประเทศในระยะแรกนั้นมุ่งไปที่การปลูกสร้างป่าพื้นหมู่บ้าน (Village Wood-

lot) เพื่อใช้ เป็นแหล่งพลังงาน เชื้อเพลิงในการหุงต้มให้แก่ชุมชนที่มีปัญหาขาดแคลนไม้ฟืน ในเอเชีย ลาตินอเมริกา และแอฟริกา ประเทศไทยเองก็ได้รับสนับสนุนในการปลูกป่าฟืนหมู่บ้านในช่วงเวลานั้นด้วย

แนวความคิดป่าชุมชนนั้นมุ่งเน้นให้ประชาชนโดยเริ่มจากระดับล่างที่สุดมีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าไม้ของชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นของทุกๆ กลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนทั้งชายและหญิง เพื่อให้ชุมชนสามารถช่วยตัวเองได้ในที่สุด

ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2518 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาเกือบ 20 ปีที่นานาประเทศได้ริเริ่มโครงการป่าชุมชน และยังคงดำเนินกันต่อมา อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งโครงการที่ล้มเหลวและที่ประสบความสำเร็จจากประสบการณ์และเรียนรู้ทำให้แนวความคิดในเรื่องป่าชุมชนในหลายๆ ประเทศเปลี่ยนแปลงไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรมและการเมือง อันเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของแต่ละประเทศ ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องป่าชุมชนไม่ได้ มุ่งเน้นแต่เรื่องการปลูกป่าฟืนหมู่บ้านเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนพลังงานในชนบทแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีการให้ความสำคัญต่อป่าธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลรักษา และจัดการป่าชุมชนที่เป็นป่าธรรมชาติร่วมกับรัฐ (วิฑูรย์ วิริยะสกุลรัตน์ ; 2542 : 126)

สมศักดิ์ สุขวงศ์ ;2533: 1 กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นทางเลือกในการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติเพราะป่าชุมชนคือป่าที่ประชาชนได้รับมอบอำนาจให้ควบคุม จัดการ และใช้ประโยชน์จากป่า และมุ่งให้ทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรมและจากการที่ยอมรับว่า (1) คนยังต้องใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อดำรงชีวิต (2) ยอมรับว่าป่านั้นต้องได้รับการป้องกันและจัดการอย่างยั่งยืน ป่าชุมชนจึงเป็นคำตอบของความจำเป็นทั้ง 2 ประการ

บัญญัติ แก้วส่อง และคณะ ; 2538 : 3 กล่าวว่าจากประสบการณ์ในปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นว่า ป่าชุมชนช่วยหยุดยั้งการทำลายป่า เพิ่มพื้นที่ป่าและจัดป่าที่เหลืออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน เพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชน นอกจากนี้ประชาชนยังต้องใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีพ การจัดทำป่าชุมชนไม่ใช่เพียงป้องกันรักษาป่า แต่เป็นการให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

เสน่ห์ จามริก ,ยศ สันตสมบัติ และคณะ เล่มหนึ่ง ; 2536 : 139 กล่าวว่า แนวคิดเรื่องป่าชุมชน เป็นแนวคิดของคนกับป่า เพราะวิถีชีวิตของคนไทยและป่ามีความผูกพันอย่างใกล้ชิดตลอดมาตั้งแต่อดีต ในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นชาวบ้านได้รับการสนับสนุนให้บุกเบิก แคว้นทางพื้นที่ป่าเพื่อใช้ เพราะปลูกโดยได้รับกรรมสิทธิในพื้นที่เหล่านั้นอย่างถูกต้อง

ตามกฎหมาย

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Anaman ; 1944 : 4-5 กล่าวถึงบทสรุปจากที่ประชุมของ 42 องค์กร 16 ประเทศในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ในการประชุมที่เมืองบาเกียประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ 19-23 พฤษภาคม 2523 ได้มีการประกาศหลักการที่สำคัญในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนไว้ 10 ประการ คือ

1. สิทธิเรื่องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนพื้นเมือง และชุมชนที่ได้มาตั้งถิ่นฐานที่นั่นเป็นเวลานานแล้ว สมควรเป็นที่ยอมรับและปกป้องเช่นเดียวกับที่บุคคลอื่นได้รับ
2. รัฐบาลจักต้องตระหนักในสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่ดำเนินอยู่แล้วยิ่งกว่าสิทธิที่รัฐบาลจะเข้ามามอบให้
3. การจัดการของรัฐควรคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริง โดยเฉพาะการจะยังชีพได้ของชุมชน
4. มีการพัฒนามาตรการ กลไก และขบวนการที่โปร่งใสที่เชื่อมั่นได้ว่าประชากรทั้งหลายมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชน
5. ความแตกต่างทั้งภายในและระหว่างชุมชนในเชิงเพศ ชนชั้น ชาติพันธุ์ อายุและอื่นๆ จักต้องเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป
6. จักต้องให้สิทธิแก่ผู้ด้อยโอกาสทั้งใน และระหว่างชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ตลอดจนได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งภายใน และภายนอกอย่างเท่าเทียมกัน
7. ควรให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษต่อปัญหาที่สำคัญของประเทศ คือ การอพยพย้ายถิ่น การลี้ภัยที่มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และควรหลีกเลี่ยงการอพยพ หรือย้ายราษฎรเพื่อให้ไปอยู่ในถิ่นอื่นโดยที่ราษฎรไม่เต็มใจ
8. องค์กัระหว่างชาติและรัฐบาลของชาติไม่ควรให้การสนับสนุนทางการเงิน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจหรือการพัฒนา หรือการอนุรักษ์ ที่มีการริเริ่มจากแหล่งอื่นเข้ามาในพื้นที่ที่ชุมชนถือครองอยู่ นอกจากว่ากระบวนการต่างๆ ตั้งแต่การวางแผน จนถึงการค้าเนินการจะทำอย่างเปิดเผย โปร่งใส และองค์กรได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยและชุมชนได้ทราบข้อมูล รวมทั้งยิน ยอมให้ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้

9. การริเริ่มการพัฒนาและการอนุรักษ์ใดๆ จะต้องรับประกันว่าชุมชนที่ได้รับผลกระทบนั้น จะได้รับส่วนแบ่งในผลประโยชน์อันอาจเกิดจากการกระทำดังกล่าว อย่างยุติธรรม

10. ควรส่งเสริมให้มีการริเริ่มพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของการบริหารประเทศของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ยังไม่มีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมาก่อน

เสน่ห์ จามริก, ยศสันตสมบัติ และคณะ เล่ม 3 ; 2536 : 83 จากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ป่าชุมชน : แนวทางการพัฒนา” ผลการศึกษาในช่วงแรกคือ ปี พ.ศ. 2534-2535 สามารถสรุปความหมายจากการศึกษาป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยในทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ อาจประมวลเป็นความหมายของป่าชุมชนภาคอีสานได้ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัยและทำมาหากิน ชาวบ้านมีความรู้สึกผูกพัน และหวงแหนทรัพยากรป่า ดังจะเห็นได้จากกรณีความขัดแย้งเพราะคนพื้นที่อื่นมาแย่งใช้น้ำ พื้นที่อนุรักษ์ต้นน้ำ และพื้นที่ไม้ใช้สอยของชุมชน

2. เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์ หมายความว่าชาวบ้านไม่ได้ครอบครองพื้นที่ในป่าทั้งหมด แต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นทางการอนุรักษ์ต้นน้ำ การประกอบพิธีทางวัฒนธรรมความเชื่อและการทำมาหากิน

3. ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ป่าที่ใช้ประโยชน์นั้นได้ ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในระบบการจัดการทรัพยากร รวมทั้งยอมรับกฎเกณฑ์ร่วมกันของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

เสน่ห์ จามริก ยศ สันตสมบัติ และคณะ ; เล่ม 3 : 2536 : 109-206 ได้สรุปลักษณะของป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้

การเกิดของป่าชุมชน

ป่าชุมชนเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบคือ

1. เกิดขึ้นตามวัฒนธรรมความเชื่อ ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมความเชื่อเชื่อกัน มีการกำหนดพื้นที่พร้อมๆ กับการตั้งชุมชน โดยชุมชนร่วมกันกำหนดพื้นที่ที่จะเป็นดอนปู่ตา พื้นที่ป่าช้า พื้นที่วัดป่า ฯลฯ ตั้งแต่เริ่มมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก

2. เกิดขึ้นตามระบบนิเวศวิทยา ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นตามระบบน้ำมักเป็นป่าชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ป่าที่ช่วยในการป้องกันการกัดเซาะริมฝั่งน้ำ และป่ากำบังลม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายหลังจากชุมชนตั้งถิ่นฐานแล้ว และเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับสภาพแวดล้อม จึงได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ไว้

3. เกิดขึ้นตามความจำเป็นในการใช้สอย ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน และรับรู้ร่วมกันว่าควรจะกันเป็นพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ เช่น ป่าใช้สอย ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าโคก สำหรับเก็บเห็ด ฯลฯ บริเวณป่าเหล่านี้มักไม่เหมาะกับการตากถางทำไร่

การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน

ชุมชนมีการเลือกใช้พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เช่น ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร หรือป่าพัฒนาแหล่งต้นน้ำ
2. เพื่อเป็นสถานประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น วัดป่า เขตอภัยทาน ป่าช้า ดอนปู่ตา
3. เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการทำมาหากิน เช่น ทำเลเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เก็บเห็ด ฯลฯ
4. เป็นพื้นที่สำหรับไม้ใช้สอยของชุมชน เช่น ป่าใช้สอย เป็นต้น

นอกจากนี้ บางพื้นที่ยังมีการปลูกป่าเพื่อการกำบังลมแก่ชุมชน และในบางพื้นที่ก็มีการปลูกป่าในบริเวณโรงเรียนด้วย

ระดับกรรมสิทธิ์ในป่าชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่าป่าชุมชนมีระดับกรรมสิทธิ์ตามความรู้สึกของชุมชนเป็น 3 ระดับ คือ

1. ป่าชุมชนที่หลายชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน
2. ป่าชุมชนที่คนในชุมชนถือกรรมสิทธิ์และใช้ประโยชน์ร่วมกัน
3. ป่าชุมชนที่คนในชุมชนไม่มีกรรมสิทธิ์แต่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชุมชนร่วมกันกำหนด

ประเภทของป่าชุมชน

ป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำแนกได้เป็น 8 ประเภทคือ

1. ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร เป็นป่าที่ชุมชนร่วมกันกำหนดหวงห้ามมิให้มีการบุกรุกเบิก เพื่อเป็นการรักษาต้นน้ำลำธาร
2. ป่าวัดหรือป่าอภัยทาน เป็นป่าที่ชุมชนร่วมกันกำหนดให้เป็นเขตสำนักสงฆ์หรือเขตอภัยทาน เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมและศูนย์ศึกษาธรรมชาติ
3. ป่าดอนปู่ตาเป็นการกำหนดป่า เพื่อพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเป็นการพึงพิงต่อปู่ตาให้ปกป้องรักษาชุมชน จึงต้องจัดสถานที่ให้ปู่ตาสถิตอยู่
4. ป่าช้า มีในแทบทุกพื้นที่ เป็นสถานที่เผาหรือฝังศพคนตาย ที่ชุมชนกำหนดเป็นเขต หวงห้ามไว้ร่วมกัน
5. ป่าโรงเรียน เป็นป่าที่โรงเรียนในชุมชนมีการอนุรักษ์ไว้หรือปลูกขึ้นมาใหม่ในบริเวณโรงเรียน
6. ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ เป็นป่าที่ชาวบ้านกันขอบเขตไว้สำหรับใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์หรืออาจจะใช้สอยเพื่อประโยชน์อื่นๆ ด้วย
7. ป่าใช้สอย เป็นพื้นที่ที่ชุมชนได้กำหนดเป็นเขต เพื่อการตัดไม้ไว้ใช้สอยในชุมชน ซึ่งการดำเนินการมักต้องขออนุญาตจากองค์กรภายในชุมชนก่อน
8. ป่าปลูกพัฒนา เป็นพื้นที่ป่าที่เกิดขึ้นภายหลังจากแรงกดดันของแนวนโยบายรัฐ ต่อเรื่องป่ามีมากขึ้น บางพื้นที่ก็ได้มีการปลูกขึ้นมาเพื่อประโยชน์อื่นๆ ด้วยเช่น ภูหลวง มีการปลูกขึ้นมาเพื่อสร้างแนวกำบังลม ส่วน ชำม่วง ปลูกป่าเพื่อให้เป็นแหล่งช่วยซับน้ำ

เงื่อนไขของการเกิดและการดำรงอยู่ของป่าชุมชน

1. เงื่อนไขทางกายภาพ

เงื่อนไขทางกายภาพที่ทำให้ป่าชุมชนก่อเกิดและดำรงอยู่ได้นั้น ประกอบด้วย

- 1.1 เป็นพื้นที่ป่า ที่เป็นต้นน้ำลำธารซึ่งชุมชนเห็นความจำเป็นร่วมกันในการที่จะอนุรักษ์ไว้หรือพัฒนาป่าขึ้นมาใหม่
- 1.2 เป็นพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำที่มีการชะล้างพังทลาย ชุมชนจึงเริ่มเห็นความจำเป็นของการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์ดิน
- 1.3 เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับทิศทางลม เช่นช่วยกำบังลม เป็นต้น
- 1.4 เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงและพื้นดินไม่เหมาะแก่การปลูกพืช ชุมชนก็จะร่วมกันกำหนดเป็นเขตป่าชุมชน เพื่อประโยชน์อย่างอื่น

1.5 พื้นที่หน้าดินตื้น เช่นป่าโคกซึ่งมีดินลูกรังมาก หรือป่าที่มีก้อนหินระเกะระกะอยู่มาก ชุมชนมักจะกำหนดเป็นพื้นที่เพื่อการใช้สอยในการเลี้ยงสัตว์ หรืออาจจะเป็นป่าช้าหรือเขตในการใช้ทรัพยากรป่าอื่นๆ

1.6 สภาพป่าที่ถูกทำลายแทบหมดสิ้น ทำให้ชุมชนเริ่มขาดแคลนสิ่งที่ต้องพึ่งพิงจากป่า เช่น ไม้ใช้สอย จึงได้เริ่มมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์เกิดขึ้นจากการถูกทำลายของป่า

2. เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ

เงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อป่าชุมชนมีดังต่อไปนี้

2.1 ป่าที่เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แหล่งไม้ใช้สอยแหล่งเชื้อเพลิง แหล่งอาหาร ทำเลเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ชุมชนจะร่วมกันกำหนดเป็นเขตป่าชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่ถ้าหากว่าป่านั้นชุมชนมีโอกาการใช้ประโยชน์ร่วมกันน้อย การก่อเกิดเป็นป่าชุมชนมักไม่เกิดขึ้น โดยมักจะมีคนจับจองใช้ประโยชน์ส่วนตัว

2.2 ชุมชนที่ใช้ป่าเป็นแหล่งผลิต เช่น วนเกษตรในหลายพื้นที่ ช่วยให้ป่าชุมชนดำรงอยู่ได้ เพราะความจำเป็นต้องพึ่งพิงป่าในการผลิต จึงทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่า และเสริมสร้างป่าขึ้นมาเพิ่มเติม

2.3 ปริมาณของผลผลิตต่อพื้นที่เป็นตัวแปรสำคัญต่อการบุกเบิกพื้นที่ ในพื้นที่ที่ผลผลิตต่อพื้นที่สูง ความจำเป็นในการขยายพื้นที่จะมีน้อยกว่าในพื้นที่ที่มีผลผลิตต่อพื้นที่ต่ำ

2.4 ความหลากหลายในอาชีพทางการเกษตรของชุมชนช่วยให้ชุมชนอยู่รอดได้ และต้องพึ่งพิงการทำลายป่าน้อยลง ส่วนในพื้นที่ที่อาชีพทางการเกษตรไม่หลากหลายมักมีผลกระทบในการบุกเบิกพื้นที่สูงกว่า

2.5 โอกาสในการประกอบอาชีพนอกการเกษตร ในบางพื้นที่ที่ชุมชนมีอาชีพนอกการเกษตร เช่น การรับจ้างในตัวเมือง จะช่วยแบ่งเบาภาระการทำลายป่าได้มาก เพราะแรงงานหมู่บ้านจะอพยพไปทำงานที่อื่นๆ นมด

2.6 การสนองตอบต่อโอกาสทางการตลาดเป็นตัวผลักดันให้ชุมชนต้องผลิตสินค้า เกษตรต่างๆ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ปลูก ฯลฯ เพื่อส่งตลาด ซึ่งการผลิตดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อการเพาะปลูก

2.7 ความล้มเหลวของการปลูกพืชไร่ ในบางพื้นที่เริ่มประสบปัญหาของความล้มเหลวในการปลูกพืชไร่ล้มลุก ชุมชนได้แสวงหาทางออกด้วยการปลูกไม้ผลขึ้นมาแทนที่

3. เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม

เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดและการดำรงอยู่ของป่าชุมชน ได้แก่

3.1 ลักษณะของชุมชน เช่น ความเป็นชุมชนดั้งเดิม ชุมชนจะมีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับป่าที่สืบทอดกันมาค่อนข้างชัดเจนและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้สภาพป่าชุมชนยังคงดำรงรักษาความเป็นป่าไว้ได้มาก ส่วนในชุมชนใหม่ ความหลากหลายของวัฒนธรรมทำให้ชุมชนไม่สามารถก่อกำเนินป่าชุมชนได้ง่ายๆ โดยเฉพาะป่าทางวัฒนธรรม

3.2 ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ความเชื่อในเรื่องหินสีก้อนของชุมชนแสง ภาควิชาความเชื่อเรื่องหินจอกก้อของโนนใหญ่ มีผลต่อการดำรงอยู่ของป่าชุมชน เพราะบุคคลจะไม่กล้าล่วงละเมิดสิทธิ์ในพื้นที่นั้นๆ

3.3 วิถีชีวิตของชุมชน ในหลายชุมชนวิถีชีวิตช่วยดำรงรักษาป่าไว้ได้ เช่น การแต่งงานแล้วอยู่กับพ่อแม่ก่อนเพื่อสะสมไม้ได้แล้วค่อยออกครัวเรือน ช่วยในการรักษาป่าได้มาก

3.4 ระบบการแบ่งมรดกของชุมชนอีสานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้รุ่นลูกๆ ได้รับมรดกน้อยลง เนื่องจากต้องแบ่งหลายสัดส่วน จึงต้องมีการบุกเบิกใหม่จากพื้นที่เดิม โดยนัยนี้ก็เท่ากับว่ามีการขยายพื้นที่ชุมชนในพื้นที่ป่านั้นเอง

3.5 จารีตของชุมชนเป็นตัวอย่างช่วยควบคุมการบุกเบิกป่า เช่น ในการตัดไม้ต้องขออนุญาตต่อกลุ่มผู้นำหรือผู้อาวุโสของชุมชน หรือการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ต้องขออนุญาตก่อน

3.6 กฎระเบียบของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ๆ โดยมีข้อปฏิบัติและข้อบังคับต่างๆ ก็มีส่วนช่วยให้ชุมชนรักษาป่าของชุมชนไว้ได้ค่อนข้างมาก

4. เงื่อนไขทางการบริหารจัดการทรัพยากร

เงื่อนไขที่เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลกระทบต่อป่าชุมชน ได้แก่

4.1 นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับป่าไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในพื้นที่

4.1.1 การสัมปทานป่า เป็นตัวแปรหลักที่ทำให้ป่าถูกทำลายโดยบริษัทสัมปทาน และหลังจากนั้นเมื่อชุมชนบุกเบิกพื้นที่ตามเส้นทางลากไม้ยิ่งทำให้ป่าถูกทำลายอย่างมหาศาล

4.1.2 การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในพื้นที่ เนื่องจากหลายพื้นที่มีชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งมานานแล้ว ดังนั้นชุมชนจึงไม่รับรู้การประกาศของรัฐ

4.1.3 การปลูกสร้างสวนป่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากชุมชนต้องการพื้นที่ทำกินแต่รับต้องการคพื้นที่ปลูกป่า

4.1.4 โครงการ คจก. มีผลกระทบต่อชุมชนรุนแรงมาก เพราะวิธีการปฏิบัติไม่เหมาะสมและไม่ยืดหยุ่นต่อชาวบ้านในพื้นที่ ก่อให้เกิดการเดินขบวนในซาบซายกว้างขวางขึ้นเรื่อยๆ และในบางพื้นที่มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อการก่อสร้างที่พักอาศัยใหม่

4.1.5 นโยบายเศรษฐกิจทำให้ชุมชนมุ่งหวังว่าจะสามารถปลูกป่าไม้ผลขึ้นมาได้ ซึ่งชุมชนถือว่าเป็นป่าเศรษฐกิจของชุมชน

4.2 แนวนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับป่ากลายเป็นแรงที่ช่วยกดดันให้ชุมชนพยายามแสวงหาหนทางการต่อรองซึ่งเป็นการประนีประนอมระหว่างรัฐกับชุมชน โดยที่ชุมชนพยายามฟื้นฟูป่าชุมชนที่จำเป็นขึ้นมามากหลายแหล่ง ทั้งที่เป็นป่าวัฒนธรรม ป่านิเวศวิทยาและป่าใช้สอย ซึ่งถ้าไม่มีนโยบายป่าออกมา ความคิดเชิงอนุรักษ์ของชุมชนที่มีอยู่อาจจะยังไม่ฟื้นตัวขึ้นมามากๆ

4.3 อิทธิพลภายนอกที่กระทบต่อชุมชน เช่น การคมนาคมที่สะดวก การข่าวสาร การตลาด และการขึ้นราคาพ่อค้าและข้าราชการเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนปรับตัวตามอิทธิพลนี้ ซึ่งมักนำไปสู่การขยายพื้นที่เพื่อรองรับการปรับตัว

4.4 การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากโลกภายนอกในพื้นที่ส่วนใหญ่การใช้ทรัพยากรป่าโดยคนในชุมชนเองมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่มักจะเป็นคนจากภายนอกชุมชน ทั้งบุคคลจากชุมชนอื่นๆ ที่แสวงหาที่ทำกินใหม่ หรือพ่อค้า ข้าราชการ และนักการเมืองที่ไปยึดครองพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนซึ่งช่วงแรกไม่พยายามบุกเบิกพื้นที่มากนัก ต้องเร่งขยายพื้นที่ โดยขยายใหญ่เช่นกัน

4.5 องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งช่วยให้ชุมชนสามารถปกป้องทรัพยากรของตนเองจากบุคคลภายนอก ดังเช่นกรณีในลานที่องค์กรชุมชนมีการต่อสู้กับนายทุนสัมปทานลูกวัง หรือกรณีแสงภาที่องค์กรชุมชนมีการต่อสู้กับสัมปทานป่า

การบริหารจัดการชุมชน

1. รูปแบบการบริหารจัดการป่าชุมชน การบริหารจัดการป่าชุมชนโดยทั่วไปพบ ได้ 3 รูปแบบ ตามเงื่อนไขแรงกดดันในแต่ละพื้นที่คือ

1.1 รูปแบบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงวัฒนธรรม การบริหารจัดการในรูปแบบนี้ รูปแบบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงวัฒนธรรม การบริหารจัดการในรูปแบบนี้ดำเนินการได้

ภายใต้เงื่อนไขของชุมชนดั้งเดิมที่มีความผูกพันในเชิงเครือญาติ และเป็นการบริหารจัดการกับบุคคลภายในชุมชนเดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียงกันที่อยู่รวม กันมานานเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการที่กระทำโดยกลุ่มผู้นำจึงได้ยอมรับ และปฏิบัติตาม เพราะถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนมาแต่ดั้งเดิม แต่เมื่อใดที่มีการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์กับคนภายนอกที่มาแย่งชิงทรัพยากร การจัดการรูปแบบนี้มักจะไม่ได้รับการยอมรับยกเว้นคนภายในนอกที่เป็นชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น

1.2 รูปแบบที่ 2 การบริหารจัดการภายใต้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การบริหารจัดการในรูปแบบนี้ดำเนินการภายใต้ระบบการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เข้ามาในชุมชนสูง และส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นกับชุมชนใหม่ที่มีกลุ่มหลากหลายพื้นที่ต่างๆ เข้ามาอาศัยอยู่รวมกัน การบริหารจัดการมักกระทำโดยผู้แทนกลุ่มเหล่านั้นมาประสานประโยชน์ร่วมกัน

1.3 รูปแบบที่ 3 การบริหารจัดการเชิงการเมือง เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันจากอำนาจรัฐในเรื่องของป่า เช่น การสัมปทานป่า ป่าอนุรักษ์ และโครงการ คจก. เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านต้องจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชนโดยอาจจะมีการเอกราชจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ การจัดการมักดำเนินการในรูปของขบวนการต่อสู้ทางการเมืองมีการขยายเครือข่ายองค์กรในการต่อสู้ระหว่างชุมชนขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐหรืออิทธิพลจากนายทุนภายนอก

2.1.2 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ

1. ความหมายของการยอมรับ

ระดม เศรษฐกร (2512) ได้ให้ความหมายของการยอมรับ หมายถึง กระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่บุคคลหนึ่งได้รับทราบเกี่ยวกับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ จนกระทั่งรับเอาสิ่งนั้นไปปฏิบัติ

Foster (1912) ได้ให้ความหมายของการยอมรับ หมายถึง การที่ประชาชนเรียนรู้โดยผ่านการ ศึกษา สามารถบรรยายได้โดยผ่านขั้นการรับรู้ การยอมรับจะเกิดขึ้นได้หากมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้นั้น จะได้ผลก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ทดลองปฏิบัติ

Klonglan and coward (1970) ได้กล่าวถึงการยอมรับที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol Adoption) ว่า เป็นการยอมรับทางจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยอมรับ ดังนั้น การยอมรับความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมหลังจากได้ประเมินผลแล้วแต่ยังไม่ปฏิบัติ การเริ่มนำ

ความรู้ไปใช้ การยอมรับการปฏิบัติ หรือหลังจากได้ทดลองใช้สิ่งเหล่านี้ เป็นกระบวนการยอมรับ

อริคม อัมสมุท อ้างถึงใน เฟลินพร ผิวงาน ; 2533 : 14 ได้กล่าวถึงการยอมรับว่าเป็น พฤติกรรมของบุคคล ในการรับเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนเห็นเป็นสิ่งที่ดีกว่าทั้งรูปธรรมและนามธรรมไปปฏิบัติด้วยความพอใจและการยอมรับจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ และได้ทดลองมาขั้นหนึ่งแล้ว โดยระยะเวลาการตัดสินใจรับเอานั่นอาจกินเวลาเป็นปีๆ

2. แนวความคิดการยอมรับ

Rogers (1968 : 76)

- Beal และ Bohlen's (1957)
- Copp และ เพื่อนๆ (1958)
- Rogers (1962)

กลุ่มนี้ ได้แบ่งกระบวนการยอมรับ ออกเป็น 5 ขั้น ได้แก่

1. ขั้นรับรู้ (Awareness)
2. ขั้นสนใจ (Interest)
3. ขั้นประเมินค่า (Evaluation)
4. ขั้นทดสอบ (Trial)
5. ขั้นยอมรับ (Adoption)

กระบวนการยอมรับ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน รายละเอียดของตอนต่างๆ มี ดังนี้

1. ขั้นรับรู้

คือ การที่บุคคลได้รับรู้ว่ามีแนวคิดหรือนวัตกรรม แต่ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหาและรายละเอียดต่างๆ การรับรู้ที่สำคัญที่เกี่ยวกับกระบวนการยอมรับ ได้แก่ การรับรู้ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพิ่มเติม หรือการรับรู้ที่จะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปของกระบวนการยอมรับ เพราะการรับรู้แต่ละครั้งไม่จำเป็นจะต้องมีกระบวนการยอมรับขั้นอื่นๆ ตามมาเสมอไป การรับรู้เรื่องที่ตรงปัญหาความต้องการของประชากรหรือเป็นสิ่งที่สามารถมองประโยชน์ที่ตามมาได้อย่างเด่นชัด (Perceived Advantage) เหล่านี้ ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ง่ายกว่าการรับรู้ในเรื่องทั่วไป

Hassinger (1959) (อ้างโดย Rogers) ได้ชี้เห็นว่า บ่อยครั้งที่ข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมไม่ทำให้เกิดการรับรู้ แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะได้เสาะแสวงหานวัตกรรมอยู่ นอกจากนวัตกรรมนั้นจะตรงกับความต้องการหรือสามารถแก้ปัญหาได้ การรับรู้จึงจะเกิดขึ้น Rogers ค่อนข้าง

ความรู้ไปใช้ การยอมรับการปฏิบัติ หรือหลังจากได้ทดลองใช้สิ่งเหล่านี้ เป็นกระบวนการยอมรับ

อริคม อิมสมุท อ้างถึงใน เฟลินพร ผิวงาน ; 2533 : 14 ได้กล่าวถึงการยอมรับว่าเป็น พฤติกรรมของบุคคล ในการรับเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนเห็นเป็นสิ่งที่ดีกว่าทั้งรูปธรรมและนามธรรมไปปฏิบัติด้วยความพอใจและการยอมรับจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ และได้ทดลองมาขั้นหนึ่งแล้ว โดยระยะเวลาการตัดสินใจรับเอานั่นอาจกินเวลาเป็นปีๆ

2. แนวความคิดการยอมรับ

Rogers (1968 : 76)

- Beal และ Bohlen's (1957)
- Copp และ เพื่อนๆ (1958)
- Rogers (1962)

กลุ่มนี้ ได้แบ่งกระบวนการยอมรับ ออกเป็น 5 ขั้น ได้แก่

1. ขั้นรับรู้ (Awareness)
2. ขั้นสนใจ (Interest)
3. ขั้นประเมินค่า (Evaluation)
4. ขั้นทดสอบ (Trial)
5. ขั้นยอมรับ (Adoption)

กระบวนการยอมรับ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน รายละเอียดของตอนต่างๆ มี ดังนี้

1. ขั้นรับรู้

คือ การที่บุคคลได้รับรู้ว่ามีแนวคิดหรือนวัตกรรม แต่ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหา และรายละเอียดต่างๆ การรับรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยอมรับ ได้แก่ การรับรู้ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพิ่มเติม หรือการรับรู้ที่จะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปของกระบวนการยอมรับ เพราะการรับรู้แต่ละครั้งไม่จำเป็นจะต้องมีกระบวนการยอมรับขั้นอื่นๆ ตามมาเสมอไป การรับรู้เรื่องที่ตรงปัญหาความต้องการของประชากร หรือเป็นสิ่งที่สามารถมองประโยชน์ที่ตามมาได้อย่างเด่นชัด (Perceived Advantage) เหล่านี้ ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ง่ายกว่าการรับรู้ในเรื่องทั่วไป

Hassinger (1959) (อ้างโดย Rogers) ได้ชี้เห็นว่า บ่อยครั้งที่ข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมไม่ทำให้เกิดการรับรู้ แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะได้เสาะแสวงหานวัตกรรมอยู่ นอกจากนวัตกรรมนั้นจะตรงกับความต้องการหรือสามารถแก้ปัญหาได้ การรับรู้จึงจะเกิดขึ้น Rogers ค่อนข้าง

เชื่อว่า การรับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม จะทำให้เกิดความต้องการตามมามากกว่าจะมีความต้องการแล้วเสาะแสวงหานวัตกรรม

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529) มีความเห็นว่าเป็นไปได้ทั้งสองกรณีการเผยแพร่ นวัตกรรมที่ไม่ตรงกับความต้องการ แม้ว่าจะไม่มีการรับรู้ในครั้งแรก แต่ถ้าได้กระทำซ้ำก็จะทำให้เกิดการรับรู้ สนใจ และมีความต้องการตามมาได้ แต่ในการเผยแพร่ครั้งแรกนั้น ควรจะได้เลือกนวัตกรรมที่ตรงกับความต้องการหรือสามารถจะแก้ปัญหาที่มีอยู่ได้ก่อน เพราะจะทำให้ได้ รับความสนใจมากกว่า และการเผยแพร่จะประสบผลสำเร็จมากกว่า เป็นการนำทางสำหรับการเผยแพร่ นวัตกรรมในเรื่องอื่นๆ ต่อไป

2. ขั้นสนใจ

ในขั้นนี้ ประชาชนจะเกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม ขั้นนี้ยังไม่มี การประเมินนวัตกรรมเข้ากับสถานการณ์ที่แท้จริงของแต่ละบุคคล เพียงแต่ต้องการหาความรู้เพิ่ม ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้ (Cognitive or Knowing) เกี่ยวกับนวัตกรรม การแสวงหาข้อมูลในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนมากกว่าขั้นที่ 1 การเพิ่มความรู้ ยิ่งทำได้มากเท่าใด ความรู้สึกว่าจะต้องเสี่ยงของประชาชนจะลดลงมากเท่านั้น ซึ่งจะมีผลต่อ ขั้นประเมินที่กำลังจะตามมาด้วย ความรู้ยังขึ้นอยู่กับจิตลักษณะบางประการของประชาชน เป็นต้นว่า ความทันสมัย มีระบบสื่อสารมวลชนที่ดีและเปิดโอกาสให้สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ เข้าสู่ ชุมชน เพื่อจะช่วยกระตุ้นการแสวงหาความรู้ในขั้นนี้ได้เป็นอย่างดี

3. ขั้นประเมิน

บุคคลใช้ความสามารถทางสมอง เพื่อจะประเมินนวัตกรรมเข้ากับสถานการณ์ของตน ขั้นนี้เป็นการทดลองในระดับความคิด (Mental Trial) ถ้าประชาชนมีความรู้สึกว่าการนวัตกรรมมี คุณค่าและมีประโยชน์ก็จะลงมือทดลองทำดูในขั้นที่ 4 ซึ่งเป็นการทดลองในภาคปฏิบัติ

ประชาชนแต่ละคนย่อมมีความไม่แน่ใจในผลที่จะได้รับจากนวัตกรรมเขาจะมีความรู้สึกว่าจะต้องเสี่ยงเนื่องจากความไม่รู้จักและไม่เคยมีประสบการณ์ขั้นนี้ ประชาชนต้องการแรง กระตุ้นจากเพื่อน หรือผู้เกี่ยวข้อง ความสำคัญของขั้นนี้ คือ การสร้างความรู้สึก (Affective) ที่ดีต่อนวัตกรรม ฉะนั้น ความรู้และข้อมูลต่างๆ ในขั้นที่ 2 จะเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ขั้นนี้ ประสบผลสำเร็จและต่อเนื่องไปยังกระบวนการในขั้นที่ 4

4. ขั้นทดลอง

เป็นขั้นที่ประชาชนได้ลงมือทดลองทำดูเพียงบางส่วนในสถานการณ์จริงของเขาเอง เป็นการย้ำความไม่แน่ใจว่าผลจะดีจริงอย่างที่เขาคิดในการประเมินหรือไม่ ในขั้นนี้ ความรู้

เกี่ยวกับวิธีทำ (How to Knowledge) มีความสำคัญมาก ในขั้นนี้ตัวแปรทางเศรษฐกิจจะสามารถอธิบายได้ดีกว่าตัวแปรอื่นๆ ฉะนั้นการดำเนินงานทดลองต้องระมัดระวังให้ถูกต้องอย่างถูกหลักวิชา เพื่อให้ผลงานที่ได้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากพอที่จะเกิดเป็นแรงจูงใจที่จะยอมรับในโอกาสต่อไป

March Simon (1958 : 178) พูดถึงความสำคัญของขั้นประเมินและขั้นทดลองนี้ว่าเป็นทั้งขั้นทดลองและกระบวนการคัดเลือก (Screening Process) จริงอยู่ ในโอกาสที่กระบวนการยอมรับจะสิ้นสุดไม่ต่อเนื่องไปยังขั้นอื่นอีกมีตลอดเวลาและอาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้น แต่ในขั้นที่ 3 และ 4 นี้ แนวโน้มที่กระบวนการจะไม่ต่อมีมากกว่าทุกๆ ขั้น

5. ขั้นการยอมรับ

เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการยอมรับของประชาชนที่รับนวัตกรรมไปใช้อย่างเต็มที่ ไม่ใช่ทำเพียงเล็กน้อยเหมือนในขั้นทดลองขั้นนี้เกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavior) ความสำคัญของขั้นนี้อีกอย่าง คือ การพิจารณาผลการทดลองในขั้นที่ 4

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการยอมรับ 5 ขั้นนี้ เป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิจัยเรื่องการเผยแพร่ นวัตกรรมในอดีตมาก แต่ในปัจจุบันได้รับการวิจารณ์ว่าง่ายและมีความคลาดเคลื่อนหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของการยอมรับนี้จบลงด้วยการตัดสินใจในยอมรับ ซึ่งในความเป็นจริงอาจปฏิเสธและไม่ยอมรับก็ได้ ฉะนั้น กระบวนการยอมรับควรจะเปลี่ยนชื่อเพื่อให้มีความหมายคลุมโอกาสที่มีการไม่ยอมรับเกิดขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้ในแผนผังใหม่ของ Rogers (1974:102) จึงเปลี่ยนชื่อเป็นกระบวนการการตัดสินใจเกี่ยวกับวิทยาการแผนใหม่ (Innovation-Decision Process) แทนที่จะใช้กระบวนการยอมรับ (adoption Process) เหมือนเดิม

2. ขั้นต่างๆ ในกระบวนการยอมรับอาจไม่เรียงลำดับและบางครั้งก็ข้ามขั้นไปบ้างๆ โดยเฉพาะขั้นทดลอง มีนวัตกรรมหรือหลายอย่างที่มีการรับโดยไม่ได้ทดลอง นอกจากนี้การประเมินตามความเป็นจริงมีอยู่ทุกขั้นตอนตลอดกระบวนการมากกว่าจะมีเฉพาะในขั้นที่ 3 เท่านั้น Rogers จึงได้ตัดขั้นนี้ โดยถือว่าการประเมินตลอดกระบวนการและเล็งไปใช้ส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ (Persuasion Function) ซึ่งหมายถึง ความพอใจหรือไม่พอใจนวัตกรรม

3. โดยปกติ กระบวนการนี้ไม่จำเป็นต้องสิ้นสุดลงด้วยการยอมรับเสมอไป โอกาสที่จะไม่ยอมรับก็มีได้พอๆ กัน ดังนั้น Rogers จึงเปลี่ยนจากคำว่า ยอมรับ (Adoption) มาเป็นส่วนที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ (Decision Function) ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการนี้ น้อยนักที่จะสิ้นสุดอยู่เพียงการยอมรับหรือไม่ยอมรับ เพราะบุคคลมักแสวงหาข้อมูลเพื่อยืนยันความถูกต้อง

ต้องในการตัดสินใจ ซึ่งการกระทำดังนี้อาจมีผลทำให้เปลี่ยนจากการยอมรับเป็นการเลิกรับ (Discontinuance) หรือเปลี่ยนจากไม่รับมาเป็นรับในเวลาต่อมา ดังนั้น Rogers จึงเพิ่มส่วนที่เกี่ยวกับการยืนยันการตัดสินใจ (Confirmation Function) ขึ้นมาในแผนผังใหม่

หลังจากที่ได้พิจารณาข้อวิจารณ์ส่วนบกพร่องต่างๆ ของกระบวนการยอมรับ ผนวกกับการคำนึงถึงผลประโยชน์ของงานวิจัยด้านนี้ ความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ และ ทฤษฎี การเปลี่ยนกระบวนการยอมรับ เป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับวิทยาการแผนใหม่ โดยตัว กระบวนการ (Process) ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

1. ส่วนเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge Function)
2. ส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ (Persuasion Function)
3. ส่วนที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ (Decision Function)
4. ส่วนที่เกี่ยวกับการยืนยันการตัดสินใจ (Confirmation Function)

1. ส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ (Knowledge Function) นักวิจัยได้มีความเห็นขัดแย้งในเรื่องแสงหาวนกรรม หรือรับรู้่นวกรรมก่อน จึงจะเกิดความต้องการขึ้นมา แล้วจึงสนใจศึกษาหาความรู้ในเรื่องนั้น Rogers ได้รวม 2 ขั้นตอนนี้เข้าด้วยกัน เป็นส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ ความรู้เกี่ยวกับนวกรรมมีอยู่ 3 ระดับ

1.1 ความรู้ว่ามีนวกรรม (Awareness Knowledge) เป็นการรับรู้ว่ามีนวกรรมความรู้ในขั้นนี้ยังไม่ลึกซึ้งนัก ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีทำ และรายละเอียดต่างๆ ของนวกรรม

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำ (How to Knowledge) คือรู้วิธีปฏิบัติในการใช้นวกรรมได้นวกรรมที่มีความซับซ้อนมากเท่าใด ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำยิ่งจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น

1.3 ความรู้เรื่องหลักการ (Principle Knowledge) เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหลักเกณฑ์ และทฤษฎีบางอย่างที่แฝงอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติ เช่นประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้จำเป็นต้องมีการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

2. ส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ (Persuasion function) Rogers ไม่ได้ใช้คำนี้ในความหมายเกี่ยวกับที่ใช้ในวิชาสื่อสารมวลชนในที่นี้เขาหมายถึงการสร้างและการเปลี่ยนทัศนคติ คือการที่บุคคลได้พัฒนาความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ (Affective) ต่อวิทยาการแผนใหม่ หลังจากศึกษาหาความรู้ทั้งสามระดับดังกล่าวข้างต้นมากพอสมควร ที่จะใช้เป็นพื้นฐานในการประเมินและตัดสินใจได้

บุคลิกภาพ ปทัสถานของระบบสังคม (Social Norms) มีอิทธิพลต่อการแสวงหาข่าวสาร การเลือกที่จะรับรู้และการแปลความเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างทัศนคติในส่วนนี้มาก

นอกจากนี้ คุณลักษณะทั่วไปของนวัตกรรม เช่น ประโยชน์ของนวัตกรรม ความซับซ้อน และความสอดคล้องกับความเชื่อ และวิธีที่ทำอยู่เดิม จะก่อให้เกิดความพอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ นวัตกรรมนั้นๆ ในส่วนนี้บุคคลใช้ความสามารถทางสมองลองคิดผสมผสาน นวัตกรรมเข้ากับชีวิตประจำวันและประเมินผลที่จะได้ตามมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ ที่จะทดลองทำในขั้นต่อไป ซึ่งเป็นการทดลองในภาคปฏิบัติไม่ใช่ทดลองในระดับความคิด ดังที่ทำในขั้นนี้ เนื่องจากวิทยาการแผนใหม่เกือบทุกชนิดมักจะมีลักษณะที่ทำให้คนรู้สึกว่าจะต้องเสี่ยงในการยอมรับ (แม้ว่าจะเป็นการยอมรับในขั้นทดลอง) ระยะนี้บุคคลซึ่งต้องการแรงสนับสนุนจากเพื่อนเพื่อยืนยันว่าสิ่งที่เขาคิดและการตัดสินใจที่จะทดลองหรือไม่ทดลองในภาคปฏิบัตินี้เป็นสิ่งที่ถูกต้อง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อม ความทันสมัย และช่วยพัฒนาแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อวิทยาการแผนใหม่หรือนวัตกรรมจะเห็นว่า การสร้างและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ทัศนคติที่เกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม Rogers แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

(1) ทัศนคติต่อนวัตกรรมโดยเฉพาะ

(2) ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไป

ทัศนคติที่มีต่อนวัตกรรมอย่างหนึ่งจะมีผลต่อทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะมีผลต่อนวัตกรรมอื่นๆ ที่ตามมา

ทัศนคติต่อนวัตกรรม ก. $\rightarrow$ ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง $\rightarrow$ ทัศนคติต่อนวัตกรรม ข.

3. ส่วนที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ (Decision Function)

ความจริงการตัดสินใจจะรับหรือไม่รับนั้นมีอยู่ตลอดกระบวนการ เช่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้ บุคคลต้องตัดสินใจเลือกรับรื้อนวัตกรรมเพียงบางอย่างและไม่สามารถรับรื้อนวัตกรรมทั้งหมดที่ผ่านเข้ามาได้ หรือส่วนทัศนคติบุคคลก็ต้องเลือกความรู้บางอย่างที่จำเป็นสำหรับการประเมินตัดสินและไม่สนใจความรู้อย่างอื่นๆ การตัดสินใจในขั้นนี้ต่างกับขั้นอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วเพราะเป็นการตัดสินใจ 2 ทางเลือก คือ

ยอมรับหรือไม่ยอมรับที่จะทดลอง (หากนวัตกรรมนั้นสามารถทดลองได้) คนส่วนใหญ่จะไม่รับโดยไม่ผ่านการทดลอง ความสำคัญของการทดลองนี้คือการลดความรู้สึกที่จะต้อง

เสี่ยงในบางกรณี ที่ไม่สามารถทดลองได้ ก็พิจารณาจากประสบการณ์ของเพื่อน มีผลงานวิจัยยืนยันว่า นวัตกรรมที่สามารถทดลองดูได้จะได้รับการยอมรับเร็วกว่า เพราะนวัตกรรมที่ได้จะผ่านขั้นตอนทดลองต้องเป็นนวัตกรรมที่ได้รับการเลือกสรรมาแล้ว ฉะนั้นจึงมักจะต่อไปยังขั้นยอมรับถ้า นวัตกรรมนั้นมีประโยชน์

การตัดสินใจยอมรับการปฏิบัติจริง โดยปกติมักจะเกิดตามกันมาเสมอ แต่ในบางกรณี การตัดสินใจยอมรับเป็นของบุคคลผู้มีอำนาจ ซึ่งไม่ตรงกับความคิดเห็นของผู้นำไปปฏิบัติในกรณีนี้ การปฏิบัติจริงอาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ แม้จะมีการตัดสินใจยอมรับแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการตัดสินใจมักจะไม่สิ้นสุดลงที่การยอมรับเสมอไป การตัดสินใจไม่ยอมรับอาจเกิดได้เท่าๆ กัน และการไม่ยอมรับนี้มีทางเป็นไปได้ในทุกส่วนของกระบวนการ เช่นเดียวกัน การยอมรับและแม้แต่ภายหลังเมื่อมีการยอมรับไปปฏิบัติจริงแล้ว ซึ่งจะมีผลทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ (Discontinuance) ลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นในส่วนยืนยันการตัดสินใจ

4. ส่วนยืนยันการตัดสินใจ (Confirmation Function)

มีการศึกษาจำนวนมาก มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การยอมรับหรือไม่ยอมรับนี้ไม่ใช่ขั้นสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม

Mason (1962) (อ้างโดย Rogers (1971 : 113)) พบว่า เกษตรกรออริกอนมีการแสวงหาข้อมูล เกี่ยวกับนวัตกรรมหลังจากได้ตัดสินใจยอมรับแล้ว พอๆ กับการศึกษาในช่วงเวลาก่อนการยอมรับในส่วนนี้ บุคคลแสวงหาข้อมูลเพื่อยืนยันผลการตัดสินใจ หากพบข้อขัดแย้งบางอย่าง อาจทำให้เกิดเปลี่ยนความตั้งใจจากเดิมยอมรับเป็นไม่ยอมรับ หรือจากการไม่ยอมรับเป็นการยอมรับก็ได้ และกระบวนการในส่วนนี้จะมีการต่อเนื่อง ไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุดที่แน่นอนบุคคลใช้กระบวนการนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางความคิด หรือลดระดับความขัดแย้งดังกล่าว

Klonglan Coward (1970) ได้อธิบายกระบวนการยอมรับโดยแบ่งกระบวนการยอมรับออกเป็นสองส่วน คือ

1. การยอมรับในระดับความคิด (Symbolic Adoption)
2. การยอมรับในภาคปฏิบัติ ได้แก่ การใช้วิทยาการแผนใหม่ หรือ

นวัตกรรม (Use of Innovation)

กระบวนการยอมรับในส่วนหนึ่ง เริ่มเมื่อมีการเผยแพร่ข่าวสารเข้าไปในชุมชน และบุคคลในชุมชนเกิดการรับรู้ ทำความเข้าใจและศึกษารายละเอียด เพื่อนำไปประเมินเข้ากับสถานการณ์ที่แท้จริงของตน เพื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามิประโยชน์ก็จะยอมรับ การยอมรับในขั้นนี้ เป็นการยอมรับในด้านความคิดเท่านั้น

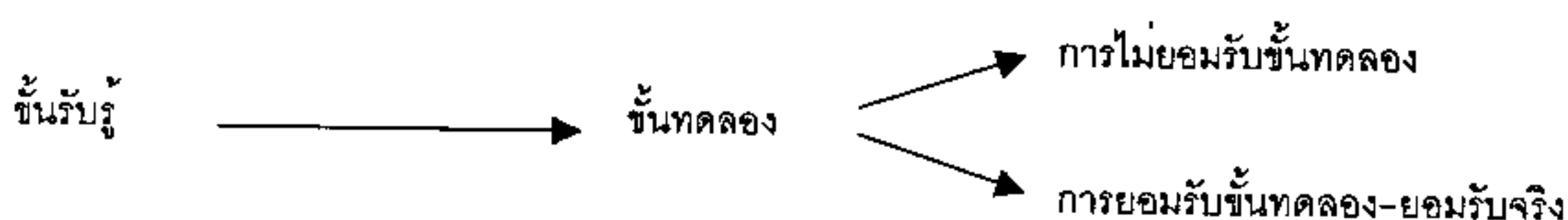
กระบวนการในส่วนที่สองจะเริ่มต้นที่ทดลอง ทั้งนี้เพื่อยืนยันว่าวิทยาการแผนใหม่หรือนวัตกรรมที่ตนคิดเห็นว่าเป็นดีนั้น โดยเนื้อแท้จะเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าจริงๆ หรือไม่การยอมรับหรือไม่ยอมรับในขั้นนี้อยู่กับผลการทดลอง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการนำไปใช้หรือยอมรับจริงในภาคปฏิบัติในเวลาต่อมา ฉะนั้น ตัวแปรทางเศรษฐกิจ จึงมีความสำคัญมากในการรับหรือไม่รับในขั้นทดลองนี้

Klonglan Coward (1970) ได้เขียนแผนผังกระบวนการยอมรับ ดังนี้

ส่วนที่ 1

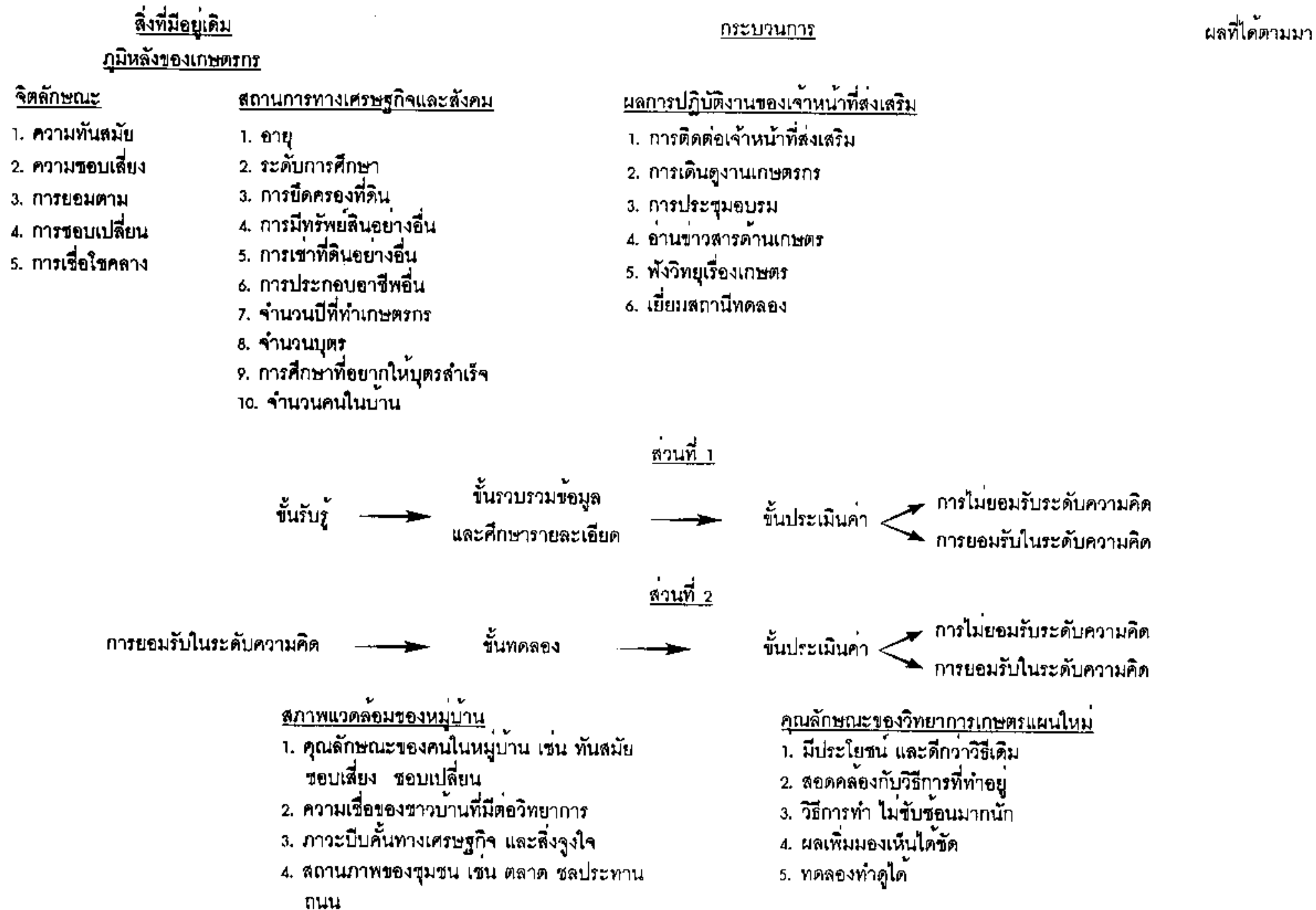
ส่วนที่ 2

Beal and Bohlen (1957) ได้พูดถึงกระบวนการยอมรับว่าเป็นขั้นทดลองในระดับความคิด (Mental Trial) นั่นคือ วิทยาการแผนใหม่ได้ถูกประเมินเข้ากับสถานการณ์ในลักษณะของนามธรรม ซึ่งผลของการประเมิน อาจจะทำให้เกิดการยอมรับหรือไม่ยอมรับในระดับความคิดการยอมรับในขั้นนี้จะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการยอมรับในภาคปฏิบัติ และการใช้ต่อเนื่องในเวลาต่อมา หรืออาจหยุดเพียงเท่านั้นก็ได้ บ่อยครั้งที่พบว่าวิทยาการแผนใหม่หลายอย่างเป็นที่ยอมรับในระดับความคิด แต่ไม่เป็นที่ยอมรับในภาคปฏิบัติและการใช้ในระยะต่อมา นั่นคือ กระบวนการยอมรับสิ้นสุดที่การยอมรับในระดับความคิดเท่านั้น ในขั้นนี้ตัวแปรทางเศรษฐกิจจะสามารถอธิบายความต่อเนื่องของกระบวนการการยอมรับได้ดีที่สุด

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529) ได้อาศัยแนวความคิดของ Rogers (1968, 1971) ผสมผสานกับแนวคิดของ เขียนแผนผังชั้นใหม่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหรือทำความเข้าใจปัญหาการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมด้านเกษตร ในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

แผนผังแสดงกระบวนการตัดสินใจยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่

*ดัดแปลงจากแนวคิดของ Roger (1974) ร่วมกับ Coward (1970)

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม

2.4.1 ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

สำลี ทองธิว (2526 ; 26-27) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้การเผยแพร่ นวัตกรรมทางการศึกษาต้องใช้เวลาต่างกัน ได้แก่

1. ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และการศึกษาของสมาชิกในสังคม ถ้าความแตกต่างมีมาก การเผยแพร่ นวัตกรรมจะทำได้ช้า นอกจากนี้แล้ว ขนาดของสังคมนั้นก็มีส่วนสำคัญ เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นสังคมที่มีขนาดเล็ก และสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเผยแพร่ก็จะทำได้อย่างรวดเร็วขึ้น

2. ระดับการศึกษาของครูผู้สอน กล่าวคือ ครูที่มีระดับการศึกษาสูง จบจากสถาบันฝึกครูที่ได้มาตรฐาน มักจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับ นวัตกรรมทางการศึกษาได้ดีและเร็วกว่าครูทั่วไป

3. ฐานะทางเศรษฐกิจของโรงเรียน ปัจจัยนี้ นอกจากจะสามารถระบุเวลาของการเผยแพร่ นวัตกรรมแล้วยังสามารถชี้ให้เห็นถึงระดับการเปลี่ยนแปลงได้ด้วย กล่าวคือ ถ้าโรงเรียนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีกำลังทุนทรัพย์ที่จะสนับสนุน การศึกษาอย่างเต็มที่แล้ว มักจะยอมรับ นวัตกรรมเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนได้เร็วกว่าโรงเรียนอื่นๆ และจำนวน นวัตกรรมที่รับเข้ามาก็มักจะมีจำนวนมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ ด้วย

สำลี ทองธิว (2526) ได้กล่าวถึง สภาพการณ์เงื่อนไขในสังคม (Environmental Condition) บางอย่าง ที่มีส่วนเป็นตัวเร่งหรือตัวทำให้การยอมรับเป็นไปอย่างช้าๆ

1. เกี่ยวกับความต้องการคงไว้ซึ่งสถานภาพเดิม ตามปกติแล้ว ในสังคมหนึ่งๆ จะไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงใดๆ ด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน ดังนี้

1.1 ไม่มีบุคคลใดต้องการเสียเวลาให้กับการสร้าง นวัตกรรม หรือการเผยแพร่ นวัตกรรม เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ต้องไปกับการปฏิบัติหน้าที่หลัก กำลังคน และทรัพยากรอื่นๆ ก็มีอยู่อย่างจำกัดที่จะปฏิบัติงานประจำเท่านั้น

1.2 หน่วยงานต่างๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ ต่างก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่ แม้ว่าจะดูเหมือนแยกและเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน การนำเอาความเปลี่ยนแปลงใดๆ เข้ามาใช้กับหน่วยงานหนึ่งๆ ย่อมกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานนั้นกับหน่วยงานอื่นๆ จึงทำให้เกิดการต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงนั้นๆ จากหน่วยงานอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

1.3 ความต้องการความมั่นคงของบุคลากรในหน่วยงาน กล่าวคือ ถ้าบุคลากรทำงานอยู่นานเท่าใด ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรในระดับสูงหรือระดับต่ำ ความต้องการความมั่นคงในสภาพของเขาก็ยิ่งมีมากขึ้น มีความต้องการที่จะคงไว้ซึ่งสถานภาพเดิมเขาเคยชิน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากระทบต่อหน้าที่ที่เคยปฏิบัติเดิมอยู่ ย่อมก่อให้เกิดความระแวงสงสัยในบุคลากรเหล่านั้นและจะทำให้เขาเหล่านั้นต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. เกี่ยวกับแรงผลักดันสถานการณ์รอบ ๆ ตัว การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ที่พบเห็นในปัจจุบันล้วนแต่เป็นผลงานของแรงผลักดันระดับประเทศหรือสังคม กล่าวคือ เมื่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งนำผลมาสู่สังคมนั้น ก็จะมีแนวโน้มที่สังคมใกล้เคียงจะรับเอาการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป

3. เกี่ยวกับแรงผลักดันจากภายใน ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่พึงพอใจต่อสถานภาพที่เป็นอยู่เดิมของสมาชิกในสังคม ความต้องการขยายงาน เพิ่มประสิทธิภาพและผลประโยชน์ ฯลฯ เมื่อสถานภาพที่ต้องการมีความแตกต่างจากสถานภาพที่เป็นอยู่ ความต้องการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บางครั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นผลเนื่องมาจากความต้องการที่จะรักษาสถานภาพความมั่นคงของสังคมภายใน อาจจะเนื่องมาจากเกิดปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของสังคมเป็นอย่างมาก ความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงสภาพดังกล่าว จึงต้องเกิดขึ้นเพื่อทำให้สังคมกลับคืนสู่สภาพเดิม

4. ปัจจัยที่สนับสนุนหรือกำจัดการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยแรก คือ สถานภาพทางการเงินของสังคมนั้น การยอมรับความเปลี่ยนแปลงภายในสังคมขึ้นอยู่กับความสามารถในการลงทุนของสมาชิกในสังคม ถ้าสังคมนั้นมีกำลังลงทุนมาก ความพร้อมในการใช้นวัตกรรมที่ยินยอมที่จะทดลองใช้ในการเปลี่ยนแปลงย่อมมีมากไปด้วย

ปัจจัยลักษณะค่านิยมของสังคมก็มีความสำคัญมาก ลักษณะของสังคมที่เป็นพวกอนุรักษ์กับพวกนิยมการเปลี่ยนแปลง ล้วนแต่มีผลต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ค่านิยมของสมาชิกในสังคมในแง่ที่นิยมสร้างนวัตกรรมเอง หรือยอมรับเอานวัตกรรมสำเร็จรูปเข้ามาใช้ในสังคมก็มีส่วนต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงบางประเภทด้วยเช่นกัน

Rogers and Floyd (1971) ได้สรุปความเห็นอย่างกว้างในเรื่องการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม ดังนี้

1. ผู้ยอมรับนวัตกรรมก่อนจะมีอายุไม่แตกต่างจากผู้ยอมรับนวัตกรรมใน

ภายหลัง

2. ผู้ยอมรับนวัตกรรมก่อนย่อมจะเป็นผู้อ่านออกเขียนได้มากกว่าผู้ยอมรับนวัตกรรมในภายหลัง
3. ผู้ยอมรับนวัตกรรมก่อนจะเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ยอมรับนวัตกรรมในภายหลัง
4. ผู้ยอมรับนวัตกรรมก่อนจะเข้าร่วมกิจกรรมสังคมมากกว่าผู้ยอมรับนวัตกรรมในภายหลัง
5. ผู้ยอมรับนวัตกรรมก่อนย่อมมีประสบการณ์ภายนอกสังคมมากกว่าผู้ยอมรับนวัตกรรมในภายหลัง

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Daniel (1968) ได้ศึกษาประเทศทางตะวันออกกลาง พบว่า ถ้าภาวะของความเป็นเมือง (Urbanization) สูงเท่ากับแนวโน้มของการศึกษาสูง เป็นเหตุให้มีแนวโน้มของการรับข่าวสารมากขึ้น

Allan (1971) ได้ศึกษาที่ประเทศตุรกี พบว่าในเมืองที่มีความก้าวหน้าทางการศึกษาและมีความมั่นคงในอาชีพจะมีลักษณะทันสมัยสูงและการยอมรับของใหม่ก็สูงด้วย

วิลาสินี วงศ์ประเสริฐ (2527) ศึกษาการยอมรับการใช้หมวกนิรภัยของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้หมวกนิรภัย ได้แก่ อายุ อาชีพ รายได้ ประสบการณ์อุบัติเหตุบนถนนและความถี่ในการใช้รถจักรยานยนต์ต่อสัปดาห์

Allegrente (1979) ได้ศึกษาเรื่องการใช้หมวกนิรภัยของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ โดยรูปแบบการตั้งใจแสดงพฤติกรรม ในรัฐอิลลินอยส์ พบว่า การใช้หมวกนิรภัยเพิ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษา

คณะข้าราชการครู กรุงเทพมหานคร (2532) ได้ทำการศึกษาการยอมรับการนิเทศก์งานวิชาการภายในโรงเรียนของครูกรุงเทพมหานคร ผลงานวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาครูไม่มีความสัมพันธ์ในการยอมรับการนิเทศก์งานวิชาการภายในโรงเรียนของครูกรุงเทพมหานคร

บุรินทร์ บุรัตน์ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง ระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน ในเขตการศึกษา 10 ผลการวิจัย

พบว่า คีษานีเทศก์อำเภอที่มีประสบการณ์ในการทำงานนาน จะมีระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษามากกว่าคีษานีเทศก์ที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย และครูวิชาการกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในด้านประสบการณ์ในการทำงาน วุฒิการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ มีระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาแต่ละด้านอยู่ในระดับเดียวกัน

Nunez (1978) ได้ศึกษาเรื่อง ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้นวัตกรรม การศึกษาของครู ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปร เพศ เชื้อชาติ ระดับ และวิชาที่สอน ความคุ้นเคยโครงการ และความมีประสบการณ์ ไม่มีนัยสำคัญที่จะวัดการรับรู้นวัตกรรมการศึกษาของครูได้ แม้ว่าเพศจะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการรับรู้ก็ตาม แต่เมื่อรวมตัวแปรทั้งหมดแล้ว ก็ไม่ถือว่าตัวแปรดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการรับรู้นวัตกรรมการศึกษาของครู

วิทยา เจียรพันธุ์ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การยอมรับวัสดุอุปกรณ์การเกษตรของเกษตรกรปลูกข้าวนาปรังเพื่อการเกษตร ยกเว้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจถึงจะมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการของเกษตรกร ยกเว้นปัจจัยทางเศรษฐกิจถึงจะมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการของเกษตรกรก็ตาม แต่ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านกิจกรรมผลิตนอกการเกษตรควบคู่กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรด้วย

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรชาวนาเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ขนาดที่ดินถือครองและทรัพย์สินอย่างอื่น เป็นตัวแปรที่จะช่วยให้เกษตรกรยอมรับนวัตกรรมในภาคปฏิบัติ เกษตรที่ทันสมัยมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ได้ติดต่อพบปะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะเป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรสูงกว่ากลุ่มอื่น และอิทธิพลของตัวแปรทางเศรษฐกิจที่มีต่อการยอมรับนวัตกรรมไม่มีรูปแบบคงที่แน่นอนผันแปรตามชนิดของนวัตกรรม และคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

พิศมัย กระแสนิทร์ ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนของเกษตรกร จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ในการยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนของเกษตรกรขึ้นอยู่กับลักษณะของเกษตรกร เช่น การศึกษา รายได้ สภาพความเป็นอยู่ในสังคม

Raghubar (1976) ได้ศึกษาการยอมรับปุ๋ยในโตรเจนของเกษตรกร พบว่า รายได้เป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่มีผลต่อการยอมรับปุ๋ยในโตรเจน

บุญธรรม คำพอ (2520) ได้วิจัยเรื่อง ความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับ และไม่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตโครงการมูลนิธิบูรณะชนบท พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้ต่อปีสูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป ถือครองที่ดินสูงกว่า 20-29 ไร่ และมี

เครื่องทุนแรงของตนเองจะยอมรับวิทยากรแผนใหม่มากกว่าเกษตรกรที่รายได้ต่ปี 10,000-19,999 บาท หรือต่ำกว่าถือครองที่ดินระหว่าง 20-29 ไร่ หรือต่ำกว่า 20 ไร่ และไม่มีเครื่องทุนแรงของตนเอง ทั้งนี้ เพราะการมีรายได้สูงกว่าจะทำให้มีโอกาสหาซื้อนวัตกรรมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า

Woravit (1971) ได้ศึกษาการยอมรับวิทยากรแผนใหม่ของชาวสวนยางกลุ่มหนึ่งในประเทศมาเลเซีย พบว่า เกษตรกรที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ จะเป็นพวกที่มีอายุน้อยมีการศึกษาดี มีรายได้สูง มีบุตรศึกษาในโรงเรียนมัธยม

Cover (1960) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรในประเทศฟิลิปปินส์พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมเกษตรกรที่สำคัญที่สุด ได้แก่ อายุ ระดับการครองชีพ ประสบการณ์จากอาชีพ การศึกษา

2.1.3 ความหมาย แนวความคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ

1. ความหมายของผู้นำ

คำว่า “ผู้นำ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ; 2503 : 625 เป็นคำใช้แทนคำว่า “คน” และคำว่า “นำ” (เพ็งอั้ง ; 503) หมายถึง ออกหน้า หรือขึ้นต้น เมื่อนำ 2 คำนี้มาประสมกันเป็นคำว่า “ผู้นำ” จึงหมายถึง คนที่ออกหน้า คนที่เป็นหัวหน้า และคำว่าผู้นำ มักจะแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “LEADER” (Neilson et all ; 1961 : 83) หมายถึง บุคคลซึ่งกระทำตามแนวความคิด หรือลักษณะของการนำของเขาได้มีอิทธิพลทำให้บุคคลอื่นๆ เอาเยี่ยงอย่าง

บัญชา แก้วเกตุทอง ; 2523 : 1 ความเป็นผู้นำเป็นศิลปะของการจูงใจ หรือชักจูงพฤติกรรมให้ผู้ที่อยู่ภายใต้ความควบคุม หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ ด้วยความเชื่อฟัง ใจกว้างใจ เกิดความเชื่อมั่นและจงรักภักดี

สิทธิโชค วรรณสันติกุล ; มปป : 251 กล่าวไว้ว่า การที่กลุ่มทุกกลุ่มจะมีคนคนหนึ่งแสดงฐานะเป็นคนที่คอยทำหน้าที่สั่งการให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในกลุ่ม เขาผู้นี้คือคนที่เราเรียกว่า ผู้นำ

ABRAHAM L GITLOW ; 1992 : 193 ผู้นำ ต้องคำนึงถึงเรื่องของส่วนรวมมากกว่าเรื่องของส่วนบุคคล ผู้นำเป็นผู้สามารถมองเห็นและกำหนดเป้าหมายขององค์การ และนำสมาชิกขององค์การไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

MAX WEBER 1964-1920 (อ้างในจิตติยา สุวรรณะชญ ; 2527 : 31) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญจะเกิดจากผู้นำ

ผู้นำที่เป็นทางการ (Formal leader) หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ให้มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบหน่วยงานต่างๆ เช่น เป็นอธิบดี หัวหน้าแผนก ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น

ผู้นำไม่เป็นทางการ (Informal leader) หมายถึง บุคคลนั้นจะต้องได้รับการยอมรับอย่างเป็นนัยๆ จากสมาชิกโดยไม่ต้องมีการแต่งตั้งแต่อย่างใด

ผู้นำ (leader) และภาวะผู้นำ (Leadership) นั้น มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำ คือ บุคคลซึ่งมีบุคลิภาพรวมทั้งผู้ที่มีสถานะที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำ ใช้อิทธิพลต่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลุ่มและให้กลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมาย (Edwin ; 1970 : 430) ในการกระทำเช่นนี้ ผู้นำจะเป็นใครก็ได้ ซึ่งมีบทบาทในการดำเนินการใดๆ ที่จะนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

ภาวะผู้นำ (Leadership) Stogdill ; 1970 : 4 กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการของการมีอิทธิพลในกิจกรรมกลุ่มต่อการนำไปสู่การบรรลุตามเป้าหมายและความสำเร็จ

2. แนวคิดผู้นำ (Leader)

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำในสมัยของฮิสโตเรียล ได้มีการให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่อง ผู้นำ ว่า "from the hour of their birth some are marked out for subjection and other for command" (Edwin ; 1970 : 430) กล่าวคือ "ตั้งแต่มนุษย์เกิดมา บางคนนั้นถูกกำหนดให้เป็นผู้ทำตาม บางคนเป็นผู้ออกคำสั่ง" ให้สังคมประกอบด้วยผู้นำและผู้ตามเสมอ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Human Being is a Social Animal) ใช้ชีวิตรวมกันเป็นหมู่เหล่า มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีนิสัยชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยร่วมกันและความอยู่รอดความสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 อย่างด้วยกัน คือ

1. ผู้นำ (leader) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการจูงใจ (Motivation) ความรู้ความเข้าใจ หรือสัญญาณ (Perception) และทรัพยากร (Resources) ที่เกี่ยวข้องในอันที่จะต้องให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

2. ผู้ตาม (followers) ซึ่งมีส่วนในเรื่องการจูงใจ (Motivation) ความรู้ความเข้าใจ (Motivation) และทรัพยากรที่จำเป็น (Relevant Resources)

3. สถานการณ์ (Situation) ซึ่งกลุ่มเกี่ยวข้องในขณะนั้นๆ

CHARLES W. JOINER, JR ; 1987 : 28, 37 กล่าวว่า การตัดสินใจของผู้นำ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายใต้การตัดสินใจประกอบด้วย

1. ความรู้ (Knowledge) ผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารย่อมเป็นผู้ที่มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ซึ่งความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ สำหรับการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงขององค์การ

2. คุณภาพ (Quality) คุณภาพการตัดสินใจ คือการกำหนดทิศทางการปฏิบัติภายใต้ขอบเขตการตัดสินใจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ และขึ้นกับสถานการณ์อย่างไร ควรใช้วิธีการตัดสินใจแบบใด

3. การยอมรับ (Acceptance) คือการทำให้สมาชิกขององค์การยอมรับการตัดสินใจ และนำผลของการตัดสินใจของผู้นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ การกำหนดว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไร และอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นในอนาคตเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจด้วย

Franklyn S. Haiman ; 1950 : 33 กล่าวถึงประเภทของผู้นำว่า มี 3 ประเภท คือ

1. ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarian or Autocratic Leader) เป็นแบบเผด็จการ ใช้อำนาจ ยึดถือตัวเองเป็นสำคัญ นโยบายมาตรฐาน การปฏิบัติงานผู้นำเป็นผู้กำหนด ไม่มีการแบ่งงาน ข้อเสนอแนะต่างๆ จะต้องผ่านขั้นตอนหลายขั้นตอนทำให้เสียเวลา ไม่ยอมรับฟังข้อคิดเห็นเสนอแนะของกรรมการ การออกความคิดเห็นเพียงผู้เดียวแล้วสรุปว่าเป็นมติของกรรมการ

2. ผู้นำแบบเสรี (Laissez-faire Leader) เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการบริหารน้อย ไม่ใช้อำนาจควบคุม ปราศจากความรับผิดชอบ ไม่มีความคิดริเริ่ม ไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ไม่มีการคำนึงถึงกฎเกณฑ์ไม่มีการประเมินผล

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) เป็นผู้นำที่ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ถือความเห็นของกลุ่มเหนือความคิดเห็นของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้ใช้ความคิด มีอิสระในการปฏิบัติงาน ให้คำแนะนำ และรับฟังความคิดเห็นผู้ร่วมงาน ทำให้เกิดความร่วมมือประสานงานอย่างจริงจัง

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เรวดี ไชยพาน ; 2523 ; 13-15 กล่าวถึงการศึกษา ของคณะกรรมการสภาวิชาชีพและรัฐประศาสนศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ เรื่อง "ผู้นำในชนบทของประเทศไทย" ซึ่งได้

ทำการศึกษาไว้เมื่อปี 2514 ดังนี้

1. ลักษณะส่วนตัวของผู้นำในชนบทของไทย พบว่า การเป็นผู้นำในชนบทนั้น ไม่ขึ้นกับการมีอาวุโสในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นบุคคลซึ่งมีการศึกษามากกว่าบุคคลทั่วไปในชุมชน เป็นผู้มีความมั่นใจ มีความมั่นคง เป็นบุคคลที่เสียสละ ทำตนให้เป็นประโยชน์เพื่อชุมชน จึงได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชน ทั้งนี้ขึ้นกับอยู่กับสภาพของหมู่บ้าน สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. บทบาทของผู้นำในชนบท พบว่า ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องการให้บริการแก่ผู้อื่นด้วยความเสียสละ เพราะอย่างเห็นความเจริญของท้องถิ่น มุ่งมั่นที่จะทำทุกวิถีทางเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ต้องการทำงานเป็นตัวอย่าง ต้องการริเริ่มงาน เพื่อให้ผู้อื่นทำตามหรือเอาอย่างให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยหวังผลที่จะก่อให้เกิดพัฒนาการด้านต่างๆ โดยไม่หยุดยั้ง

3. ค่านิยมของสังคมชนบทไทยต่อคุณลักษณะของบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือให้เป็นผู้นำในชนบทไทย จากผลการวิจัยได้เรียงลำดับจากความสำคัญมากไปน้อย ดังนี้

3.1 ให้ความช่วยเหลือแก่คนทั่วไปด้วยความเมตตา

3.2 ซื่อสัตย์ พูดจริง ทำจริง

3.3 ประกอบสัมมาอาชีพอย่างแข็งขัน

3.4 เป็นกันเอง

3.5 เป็นที่พึ่งได้ทั้งทางวัตถุและจิตใจ

3.6 มีตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ

3.7 เป็นคนเคร่งศาสนา

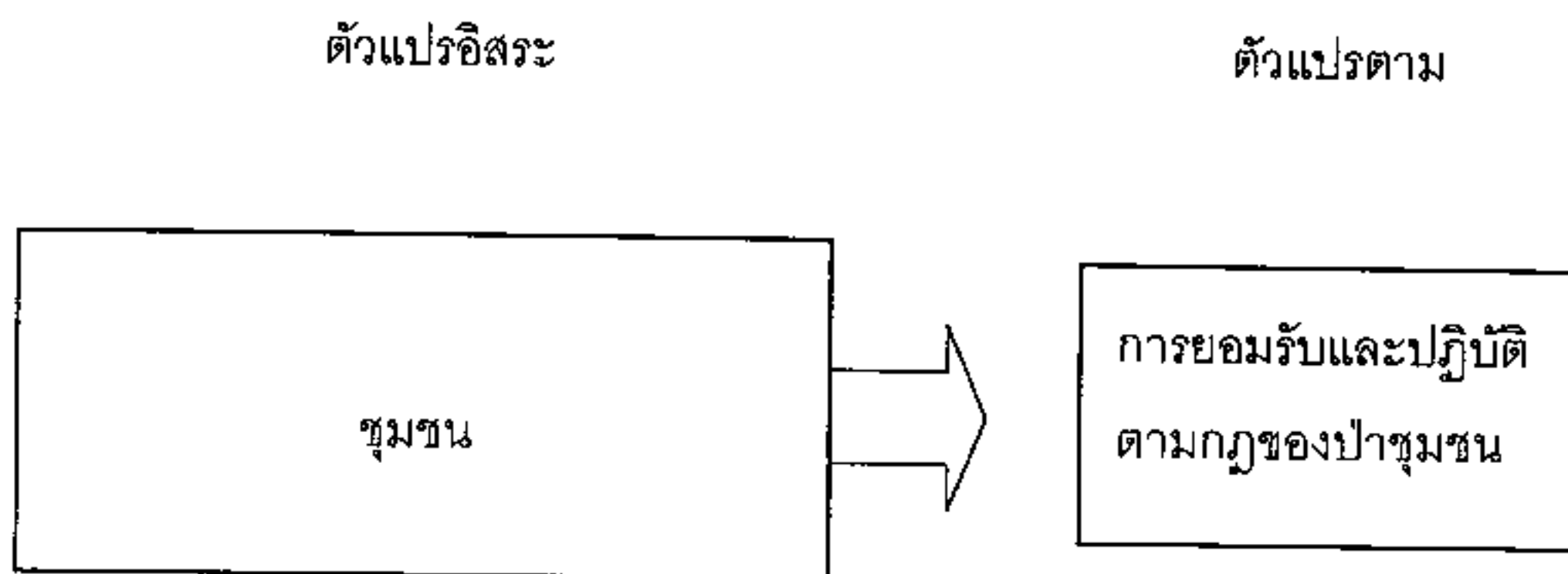
3.8 อื่นๆ เช่น โอบอ้อมอารี

4. ประสบการณ์นอกหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่นมักเป็นผู้มีประสบการณ์นอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะเกี่ยวกับชีวิต และความเป็นอยู่ในเมืองหรือชุมชนที่เจริญ เคยไปเที่ยวต่างถิ่นและผ่านแหล่งอารยธรรมมานาน มีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนสูง เช่น ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น การที่มีความรู้มาก เห็นมาก ทำให้ชาวบ้านยอมรับนับถือ

5. ความชำนาญพิเศษ ผู้นำจะเป็นผู้ได้รับการฝึกอบรม มีความชำนาญงานบางอย่าง ซึ่งชาวบ้านนิยมมากเป็นพิเศษ เช่น เป็นช่างไม้ฝีมือดี เป็นหมอแผนโบราณ หรือเคยเป็นข้าราชการมาก่อน เป็นต้น

พัฒน์ บุญรัตน์ ; 2517 : 129 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ นำชุมชนว่า เป็นบุคคลที่ชุมชนยกย่องนับถือ เป็นผู้ที่สามารถชักจูงและก่อให้เกิดแรงศรัทธาใน กลุ่ม เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ ผู้อื่น มีความคิดริเริ่ม ทนสถานการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีการศึกษาดี มีแนว ความคิดเป็นประชาธิปไตย

2.2 กรอบแนวคิด

ตัวแปรในการศึกษาประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ชุมชน
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน 10 ข้อ

2.3 นิยามปฏิบัติการ

1. การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน หมายถึง การยอมรับกฎป่าชุมชนตาม ที่คณะกรรมการตั้งขึ้นและปฏิบัติตามกฎเหล่านั้น
2. อาชีพ หมายถึง อาชีพของตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็นอาชีพเจ้าพนักงาน และ เกษตรกร

3. รายได้ หมายถึง ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการประกอบอาชีพของตัวอย่าง หน่วยเป็นบาทต่อเดือน
4. ตำแหน่ง หมายถึง บทบาทและหน้าที่ของตัวอย่าง ซึ่งแบ่งเป็น เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนและไม่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
5. ชุมชน หมายถึง หมู่บ้าน ซึ่งแบ่งเป็น หมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของคณะกรรมการป่าชุมชน และหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนซึ่งไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
6. คณะกรรมการ หมายถึง ตัวแทนของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นเสนอเข้ามาให้เป็น "คณะกรรมการดูแลป่าชุมชน"
7. ผู้นำ หมายถึง ผู้นำในหมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้นำเป็นทางการ และผู้นำไม่เป็นทางการ
8. ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎป่าชุมชนตั้งแต่ความเป็นมาของกฎป่าชุมชน เนื้อหาสาระของกฎป่าชุมชน
9. การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมคิด ร่วมรับรู้และการร่วมปฏิบัติ

2.4 สมมติฐาน

1. ชุมชนที่แตกต่างกันมีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนต่างกัน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยศึกษาเปรียบเทียบชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน และชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน โดยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษา มี 2 ชุมชน คือ ชุมชนที่เป็นคณะกรรมการดูแลป่า ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองโน บ้านหนองหนัก บ้านแปะ บ้านอิเซ บ้านหมากจอก ชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการดูแลป่า 5 หมู่บ้าน คือ บ้านตลาด บ้านเสียว บ้านพระ บ้านแสง และบ้านหนองเรือ โดยเลือกตัวอย่างบ้านหนองโน และบ้านหนองเรือ เพราะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน และมีบริเวณหมู่บ้านติดกับพื้นที่ป่าชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลทุกครัวเรือน

3.1.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ประกอบด้วย

1. อาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบอาชีพเจ้าพนักงานและอาชีพเกษตร
2. อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีอายุระหว่าง 21-90 ปี
3. รายได้ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีรายได้ 1,000-12,000 บาท/เดือน
4. ตำแหน่ง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มี 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งคณะกรรมการป่าชุมชน และไม่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน
5. ชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มี 2 ชุมชน คือ ชุมชนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองโน และชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองเรือ

3.2 วิธีการศึกษา

3.2.1 การรวบรวมข้อมูล

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งมี 5 ชุด เพื่อให้ครอบคลุมวิถีชีวิตของชุมชนในรอบปี โดยถามเมื่อสิ้นสุดแต่ละฤดู เพื่อความแม่นยำของข้อมูล

ชุดที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปและคำถามสำหรับฤดูหนาว ชุดที่ 2 เป็นคำถามสำหรับฤดูร้อน ชุดที่ 3 เป็นคำถามสำหรับป่าชุมชน ชุดที่ 4 เป็นคำถามสำหรับฤดูฝน ชุดที่ 5

เป็นคำถามเฉพาะประเด็นการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน รวมทั้งรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารการจัดทำรายงาน เอกสารประกอบการสัมมนา การวิจัย

- จากการสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ของนักวิจัยและเจ้าหน้าที่สนาม

- จากการร่วมกิจกรรมทุกอย่างในพื้นที่ของนักวิจัยและเจ้าหน้าที่สนาม

- จากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อให้ได้รายละเอียดจากกลุ่มตัวอย่าง

- จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับบุคคลสำคัญ (Key informant)

- จากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

3.2.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาใช้ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลยาวนาน สามารถแบ่งวิธีการรวบรวมข้อมูลได้ 3 ช่วง คือ ก่อนการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ระหว่างการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม และภายหลังการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยจะกล่าวในรายละเอียด ดังนี้

1. ก่อนการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- ประสานงานกับโครงการป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่สนามที่ปฏิบัติงานในพื้นที่วิจัย
- ประสานงานกับชุมชนโดยการร่วมกิจกรรมในพื้นที่ก่อนทำการศึกษาวิจัย
- ประสานงานกับนักวิจัยจากสถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งเคยศึกษาวิจัยพื้นที่นี้
- ประสานงานกับนักวิจัยจากสถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งเคยศึกษาวิจัยพื้นที่นี้ และอาศัยอยู่ในชุมชน
- ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดที่เกี่ยวข้อง
- การทดสอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ก่อนการนำไปใช้จริง (Pre-Test) ในชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ หมู่บ้านหนองหนัก และหมู่บ้านมาจอก เพื่อตรวจสอบแบบสอบถาม

2. ระหว่างการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- วิธีการรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามชุดที่ 1 เก็บตัวอย่างร้อยละ 40 ของจำนวน

ครัวเรือนในแต่ละชุมชน แล้วคัดเลือกเหลือร้อยละ 20 เพื่อเก็บข้อมูลแบบสอบถามชุดที่ 2, 3, 4 โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จะครอบคลุมถึงผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกลุ่มสตรี กลุ่มคนจน (พิจารณาจากสิทธิครอบครองที่ดิน) การแบ่งกลุ่มในชุมชนจะพิจารณาร่วมกัน ระหว่างนักวิจัย เจ้าหน้าที่สนาม และผู้นำในชุมชน และแบบสอบถามชุดที่ 5 เก็บตัวอย่างทุกครัวเรือน ทั้ง 2 ชุมชน โดยบ้านหนองโน มี 60 ครัวเรือน และบ้านหนองเรือ มี 50 ครัวเรือน

- ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม 1 ปี 3 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2539 - ธันวาคม 2540 ครอบคลุมระยะเวลาการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างในรอบปี โดยรวบรวมข้อมูลหลังฤดูหนาว หลังฤดูร้อน และหลังฤดูฝน การรวบรวมข้อมูลขึ้นอยู่กับความพร้อมของกลุ่มตัวอย่าง และเจ้าหน้าที่สนามและแบบสอบถามชุดที่ 5 รวบรวมข้อมูลในเดือนมีนาคม 2543 ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด

- การอยู่ร่วมในชุมชน โดยเจ้าหน้าที่สนามอยู่ร่วมในชุมชนตลอดระยะเวลาการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

- ก่อนการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาจะอบรมเจ้าหน้าที่สนามทุกครั้งก่อนการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแต่ละชุด โดยปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างจนกระทั่งเจ้าหน้าที่สนามสามารถปฏิบัติเองได้ โดยผู้ศึกษาจะสังเกตการณ์ ชี้แจงข้อบกพร่องจนกระทั่งใช้ได้

- ระหว่างดำเนินการรวบรวมข้อมูล เจ้าหน้าที่สนามจะทำการบรรณาธิกรณข้อมูล (Editing) เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลทุกวัน

- ผู้ศึกษาจะตรวจสอบข้อมูลที่เจ้าหน้าที่สนามทุกสัปดาห์ ตลอดจนให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก

- ผู้ศึกษาจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับบุคคลสำคัญ (Key informant)

- ผู้ศึกษาจะสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

- ผู้ศึกษาร่วมกิจกรรมทุกอย่างในพื้นที่

- ผู้ศึกษาจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

- ผู้ศึกษาสำรวจสภาพพื้นที่ป่าชุมชน เส้นทางเดินป่า ความหลากหลายของพรรณไม้ โดยประสานกับผู้มีความรู้ด้านวนศาสตร์ ภูมิศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ตลอดจนชาวบ้านที่มีความรู้ด้านต้นไม้และสมุนไพร

3. หลังการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- ผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลจากชาวบ้าน

- ผู้ศึกษาแจ้งผลการศึกษาวิจัยอย่างไม่เป็นทางการแก่คณะกรรมการปาชุมชน
- ผู้ศึกษาแจ้งผลการศึกษาวิจัยอย่างไม่เป็นทางการแก่คณะกรรมการปาชุมชน ชาวบ้าน หน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- ผู้ศึกษาร่วมประชุมกับคณะกรรมการปาชุมชน ภายหลังจากแจ้งผลการศึกษาวิจัยแล้ว เพื่อติดตามว่าคณะกรรมการปาชุมชนจะมีนโยบายจัดการปาชุมชนในอนาคตต่อไปอย่างไร

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากรวบรวมแบบสอบถาม และทำการบรรณาธิกรณข้อมูล (Editing) เรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลมาจัดระบบ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistic package for the Social Science) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย อาชีพ รายได้ ตำแหน่ง ชุมชน และเป็นการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างและความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยการวิเคราะห์ส่วนนี้ ใช้ร้อยละ (Percentage)

ส่วนที่ 2 ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทุกวิธีตามรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วใน 3.2 ซึ่งจะกล่าวเพิ่มเติมเฉพาะส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญคือ

หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นชุมชน ในการศึกษาสอบถามจากหัวหน้าครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและหัวหน้าครอบครัวสามารถให้การประเมินได้ วิธีการศึกษาจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ โดยการอ่านให้ฟังและอธิบายรายละเอียดเพื่อให้เข้าใจซึ่งสามารถซักถามได้ เพื่อจะได้คำตอบที่ถูกต้อง ชัดเจน และตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด เพราะผู้ศึกษาทราบสภาพชุมชนอยู่ก่อนแล้ว

การวิเคราะห์จากการสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ของผู้ศึกษา การร่วมกิจกรรมทุกอย่างในพื้นที่ เช่น การปักหมุด การปลูกต้นไม้ การ

ทำแนวกันไฟ การประชุมของหมู่บ้าน การร่วมงานบุญ งานประเพณีต่างๆ ในชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับบุคคลสำคัญ (Key informant) เช่น อดีตผู้นำ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ร่วมในเหตุการณ์สำคัญต่างๆ และผู้มีความรู้เฉพาะด้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในประเด็นที่ค้นหาข้อสรุป เนื่องจากข้อมูลที่ได้ไม่สอดคล้องกัน เช่น อาหารที่ได้จากป่าชุมชนในรอบปี สมุนไพรที่พบในป่าชุมชน และชนิดพรรณไม้โดยมีรายละเอียด คือ

- ประเด็นอาหารที่ได้จากป่าชุมชนในรอบปี ปรากฏว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key informant) แต่ละคนไม่ตรงกัน และข้อมูลจากการทดสอบแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง (Pre-test) ในชุดที่ 3 จึงได้จัดสนทนากลุ่มขึ้น เพื่อตรวจสอบข้อมูลโดยเชิญผู้มีความรู้จากการหาอาหารจากป่าเป็นประจำในแต่ละหมู่บ้านทั้ง 5 บ้าน จำนวน 10 คน ผู้ศึกษาดำเนินการสนทนา โดยมีนักวิจัยสนามเป็นผู้ช่วยบันทึก และอำนวยความสะดวก จนกระทั่งได้ข้อสรุปเป็นปฏิทินอาหารในรอบปีจากป่าชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก

- ประเด็นสมุนไพรที่พบในป่าชุมชน สาเหตุเดียวกับประเด็นอาหารจากป่า คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการทดสอบแบบสอบถามชุดที่ 2 ผู้ศึกษาได้จัดสนทนากลุ่มขึ้น โดยเชิญผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรจากบ้านหนองโน จำนวน 7 คน ผู้ศึกษาดำเนินการสนทนา โดยมีนักวิจัยสนามเป็นผู้ช่วยบันทึก และอำนวยความสะดวก จนกระทั่งได้ข้อสรุปเป็นตารางสมุนไพรในแบบสอบถามชุดที่ 2

- ประเด็นชนิดพรรณไม้ที่พบในป่าชุมชน ผู้ศึกษาสำรวจสภาพพื้นที่ป่าชุมชน เส้นทางเดินป่าความหลากหลายของพรรณไม้ ร่วมกับผู้มีความรู้ด้านวนศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ ตลอดจนชาวบ้านที่มีความรู้ด้านพรรณไม้ หลังจากนั้นจึงจัดสนทนากลุ่มจนกระทั่งได้ข้อสรุปชนิดของพรรณไม้ในบทที่ 9 และรายละเอียดเกี่ยวกับการสำรวจแปลงตัวอย่างในภาคผนวก.

บทที่ 4

ลักษณะทางกายภาพและการตั้งถิ่นฐาน ของพื้นที่ป่าโนนใหญ่

การศึกษาเบื้องต้นเรื่องป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จุดมุ่งหมายหลัก เพื่อยกระดับนามธรรมของป่าชุมชนด้วยการศึกษาสภาพเงื่อนไขของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปธรรม เสริมสร้างศักยภาพในการจัดการทรัพยากรเพื่อพึ่งตนเองของชุมชน ผลการศึกษาทางด้านลักษณะกายภาพทั้งจากข้อมูลมือสองและการสำรวจมีลักษณะดังนี้

4.1 ลักษณะทางกายภาพ

4.1.1 ลักษณะภูมิมิติป่าโนนใหญ่

บริเวณพื้นที่ศึกษาป่าโนนใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าป่าโนนเมือง ป่าโนนใหญ่เป็นป่าที่มีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองท้องถิ่น อยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดติดกับอาณาเขตจังหวัดสุรินทร์ ห่างจากศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 35 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างพิกัดภูมิศาสตร์ละติจูด (Latitude) ที่ 15 15-15 18 N และลองจิจูด (Longitude) 104 1-104 6 E สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 130-167 เมตร ส่วนบ้านที่เลือกศึกษานั้นอยู่ตอนล่างของชายขอบป่าคือบ้านหนองโน ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากตัวอำเภอ 21 กิโลเมตรและห่างจากศาลากลางจังหวัด 38 กิโลเมตร อาณาเขตของพื้นที่ป่ามีดังนี้

ทิศเหนือ	จดบ้านโนนลาน บ้านหมากยาง ตำบลเปาะ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศใต้	จดบ้านอิเซ บ้านหมากจอก บ้านแปะ บ้านตลาด บ้านหนองโน ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันออก	จดบ้านค้อ บ้านหนองคู บ้านโนนแดง บ้านม่วง ตำบลเปาะ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์
ทิศตะวันตก	จดลำห้วยทับทัน แนวอาณาเขตระหว่างจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดศรีสะเกษ

4.1.2 ลักษณะทางธรณีวิทยาและภูมิฐาน

พื้นที่ป่าโนนใหญ่หรือป่าโนนเมือง และบ้านหนองโนที่ศึกษา เป็นพื้นที่ด้านใต้ของป่าจากการสำรวจธรณีวิทยาของแอ่งโคราช (Khorat Basin) พื้นที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของลักษณะแนวคดโค้งปะทุนงายโคราช-อุบล ซึ่งอยู่ใกล้แนวแกนของรอยคดโค้ง (Axis of folding) ลาดเทจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ พื้นฐานธรณี (Base rocks) เป็นหน่วยหินมหาสารคาม (Maha-sarakam formation) ประกอบด้วย Mudstone siltstone, shale, sandstone หินเกลือ ไปเตช ยิบซั่มและแอนไฮไดร ซึ่ง เป็นหน่วยหินตอนบนของหินชุดโคราช (Khorat groups) อยู่ในยุค Cretaceous ตอนปลายต่อยุค Tertiary วางตัวเอียงลาดไปทางทิศเหนือแล้วลาดเทไปสู่ทิศตะวันออกจากการกระทำแรงน้ำไหลกัดเซาะและกระบวนการภายในโลก ทำให้ฐานพื้นที่ป่าโนนใหญ่เป็นที่ลาดเนินมีจุดสูงสุดเพียง 167 เมตร แล้วลาดสู่บริเวณโดยรอบแนวลาดจะยาวไปทางทิศตะวันออก ลักษณะภูมิฐานของพื้นที่โดยทั่วไปจึงเป็นที่ราบ ที่ลาดเนินระดับลานตะพักน้ำชันตาดถึงชั้นกลาง ปรากฏลูกคลื่นลอนตื้นอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเอียงเหนือของป่าส่วนทางตะวันตกจะลาดลงสู่ลำห้วยทับทัน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดเอียงน้อยกว่า 2-5 องศา จากการสำรวจพื้นที่ด้วยการสังเกตภูมินามท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้ ลักษณะหินที่พบโดยทั่วไปบริเวณด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ป่าโนนใหญ่ ด้านเรียบฝั่งลำห้วยทับทันและบริเวณใกล้เคียง มีหินดินดาน พระลานหินสีน้ำตาลแกมแดงหรือเทาอมม่วงแทรกอยู่ด้วย หินทรายชั้นบนมีลูกรังปะปน ชาวบ้านเรียกหินชนิดนี้ว่า หินดับควาย ส่วนตอนกลางและตอนใต้ของพื้นที่ศึกษา มีลักษณะเป็นหินทราย ลึกลงไปจะมีบ่อลูกรัง ด้านทิศตะวันออกจะมีหินทราย ชั้นบนมีกรวดมนขนาด 5 มิลลิเมตร ปนกับลูกรัง ลักษณะฐานของลำน้ำที่เป็นร่องน้ำ เช่น ฮ่องทรายไหลแล้งฮ่องซัง ฮ่องเลื่องฮ่อง ฮ่องลึก ฮ่องปลากั้ง ฯลฯ หรือเป็นโลกเช่น โลกภูบักตุม โลกละอง โลกขนวน โลกหินจ้อก้อ โลกกระดุกไก่อ่งหนองแฝก หลุบแต่ พื้นที่จะมีความลาดเทไปทางทิศตะวันตกสู่ลำห้วยทับทัน

4.1.3 ลักษณะอุทกวิทยา

บริเวณพื้นที่ป่าโนนใหญ่ ตั้งอยู่ค่อนข้างจะอยู่ตอนกลางของภาค และติดกับแนวคดโค้งโคราช-อุบล ระบบการระบายน้ำ สายน้ำที่สำคัญในป่าจึงไม่มี พบได้เพียงลักษณะร่องน้ำ (Rill) หรือที่เป็นโลก (Gully) ซึ่งเป็นลักษณะลุ่มน้ำเล็ก ลุ่มน้ำย่อย (mini watersheds) ที่ไหลลงสู่ห้วยทับทันจึงเป็นน้ำย่อยของลุ่มน้ำห้วยทับทัน ขณะเดียวกันปริมาณน้ำบาดาลเป็นน้ำบาดาลที่ได้จากชั้นหินดินดาน ปริมาณน้ำในบ่อเจาะในแหล่งน้ำเหล่านี้เกิน 20 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมงส่วนหนึ่งบ่อเจาะจะให้น้ำมากกว่า 50 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง คุณภาพน้ำอยู่

ในเกณฑ์ใช้ได้ แม้จะมีเหล็กปนสูงเป็นบางแห่ง (สมชัย วงศ์สวัสดิ์และเจตน์ จุลวงษ์ 2530)
ระบบน้ำป่าโนนใหญ่ประกอบด้วย

ลำห้วยทับทัน เป็นลำน้ำสายเดียวที่ไหลผ่านเลียบชายป่าโนนลาน ด้านทิศตะวันตก เป็น เส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาพนมดงรักไหลขึ้นสู่ตอนเหนือผ่านอำเภอปรางค์กู๋ อำเภอกุทุมพรพิสัยและอำเภอรามันไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่บ้านห้วย ตำบลบัวหุ่ง อำเภอรามัน ในฤดูฝนช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม ระดับน้ำเกือบถึงขอบฝั่ง ในฤดูแล้งประมาณเดือนเมษายนลำน้ำจะแห้ง ขาดตอนเป็นช่วงๆ

ลุ่มน้ำห้วยทับทันในอดีต มีการนำน้ำจากลำห้วยทับทันมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมน้อย ความกว้างของลำห้วยในช่วงที่ผ่านป่าโนนใหญ่ด้านตะวันตกประมาณ 20-40 เมตรลึก 5-12 เมตรจากฝั่ง ในฤดูฝนน้ำเกือบถึงฝั่ง ส่วนในฤดูแล้งน้ำในลำห้วยจะขาดเป็นช่วงๆ ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ลุ่มน้ำห้วยทับทันเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ชนิดของปลาที่มีคือ ปลาขาว ปลาน้ำ ปลาช่อน ปลาสวายหัวแข็ง ปลาแขยง ปลานกเขา ปลากาดำ ปลาหลด ปลาแก้ง ปลากด ปลาหมอ ปลาค้าว ปลาปาก ฯลฯ เครื่องมือจับปลาที่ใช้คือ ดาง แห มอง สวิง การจับปลาชาวบ้านนิยมไปเป็นกลุ่ม 2-7 คน เดินผ่านป่าโนนใหญ่ระยะทางประมาณ 3-4 กิโลเมตร นอนค้างคืนและกลับในเช้าวันถัดไป ปลาที่ได้ นอกจากจะใช้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือทำปลาร้าเก็บไว้กินหรือขายในกิโลกรัมละ 10 บาท ความคิดเรื่องการนำน้ำจากลำห้วยทับทันมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม เกิดขึ้นเนื่องจากฝนไม่ตกตามฤดูกาล พระอาจารย์สมานซึ่งเคยจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าเจริญธรรม หรือวัดบ้านผักแว่น ท่านไม่เห็นด้วยที่ลูกหลานชาวบ้านวัยหนุ่ม-สาว หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ พระอาจารย์สมานจึงร่วมกับพระประมาณ 40 รูป และชาวบ้านอีกประมาณ 50 คน ร่วมกันลงมือขุดคลองส่งน้ำ ขนาดกว้าง 1-1.5 เมตร ลึก 1-2 เมตร ยาว 15 เมตร โดยประมาณในป่าโนนใหญ่ ในปี 2525 เพื่อนำน้ำจากห้วยทับทันผ่านป่าโนนใหญ่ แล้วปล่อยให้น้ำไหลลงสู่ที่นาชายป่าด้านทิศใต้โดยวิธีฝังท่อ จะมีหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์หลายหมู่บ้านเช่น บ้านแปะ หนองหนัก หนองโน อีเซ เลี้ยวและตลาด-หนองเรือ เพื่อว่าหลังฤดูทำนาชาวบ้านสามารถปลูกพืชฤดูแล้ง เพื่อบริโภคและเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน ในปี 2528 ท่านอาจารย์สมานกับชาวบ้าน-ทหารทำกั้นหลุมสำหรับวิดน้ำ และลงมือก่อสร้างฝายน้ำล้นกั้นลำห้วยทับทัน ตัวฝายห่างจากสะพานบ้านหนองสูงด้านเหนือประมาณ 200 เมตร วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างได้จากการบริจาคของญาติโยม ผู้ต้องการจะใช้น้ำและผู้ที่มีความศรัทธาในพระอาจารย์สมาน ส่วนหินที่ใช้ในการก่อสร้างใช้หินดับควาย ซึ่งมีในลานหินที่มีอยู่

ทั่วไปตามฝั่งลำห้วย โดยได้รับความร่วมมือจากทหารพรานในการทำระเบิด ตัวฝายสร้างเสร็จ ในปี 2530 ตัวบานระบายปิด-เปิดไม่ได้ทำ เพราะขาดปัจจัย และชาวบ้านแถบฝั่งจังหวัด สุรินทร์เกรงว่าน้ำจะท่วม ในปีเดียวกันมีการขุดคลองเพิ่มอีก 1 เส้นทาง ห่างจากบริเวณหน้า ฝาย กว้างประมาณ 5 เมตร ลึกประมาณ 3 เมตร ยาว 500 เมตร หลังจากนั้นการก่อสร้าง ก็หยุดชะงักลง ประกอบกับหลวงพ่อย้ายไปจำพรรษาที่มหาสารคาม จึงฝากเรื่องนี้ให้หน่วยงานราชการ ดำเนินงานต่อไป ในปี 2534 มีโครงการสร้างคลองล่อย เส้นทางคลองเป็นเส้นทางใหม่ ผ่านด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้นอกเขตป่าโนนใหญ่ นำน้ำจากหน้าฝายมาใช้ประโยชน์ ในการดำนาคา คาดว่าจะสร้างเสร็จในปี 2535 ชื่อโครงการสูบน้ำพลังไฟฟ้าบ้านพระ หน่วยงาน การพลังงานแห่งชาติ

ความคิดเรื่องการนำน้ำจากห้วยทับทันมาใช้เพื่อการเกษตรกรรมนอกจากพระอาจารย์ แล้วยังมีอดีตกำนันตำบลเสียว กำนันทองสา โสดา เคยคิดจะสูบน้ำจากลำห้วยทับทันขึ้นสู่ ภูทรายไหลแล้วปล่อยน้ำผ่านป่าโนนใหญ่เพื่อการเกษตรกรรม ท่านเคยนำความคิดนี้ไปปรึกษาหน่วยงานของรัฐ แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบแต่ประการใด นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐเริ่ม ออกสำรวจบริเวณที่จะสร้างฝาย 2 จุดคือ เหนือฝายอาจารย์สมานขึ้นมา 100 เมตร และ บริเวณปากห้วยตรงที่ลำห้วยทับทันไหลลงสู่แม่น้ำมูล ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำโดยการสร้าง ฝายกันเป็นช่วงๆ

ลำน้ำสาขาลุ่มน้ำห้วยทับทันบริเวณพื้นที่ป่าโนนใหญ่

เนื่องจากลักษณะลักษณะของลำน้ำเป็นร่องน้ำหรือเป็นโสก ลำน้ำสาขาลุ่มน้ำห้วย ทับทันจึงมีน้ำไหลเฉพาะในช่วงฤดูฝน ปัจจุบันลำน้ำสาขาลายแห่งถูกเปลี่ยนสภาพเป็นที่นา บางแห่งถูกปิดกั้นด้วยทำนบกั้นดิน บางแห่งเปลี่ยนเป็นบ่อลูกวัง เช่น

1. โสกละอง อยู่ด้านทิศเหนือบ้านตลาด-หนองเรือ ด้านทิศตะวันออกของช่องค้ำ น้อยห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ในช่วงปี 2513-2532 มีการขุดลอกบริเวณนี้ ไปทำถนน โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน ปัจจุบันโสกละองเลยกลายเป็นบ่อลูกวังที่มีร่อง รอยการขุดและไม่ค่อยมีต้นไม้ขึ้น

2. โสกขนวน อยู่ด้านทิศเหนือบ้านตลาด-หนองเรือ น้ำในโสกไหลลงสู่ช่องค้ำน้อย สุ่มาบหรือพื้นที่ลุ่มที่พอจะเป็นนาได้ และไหลลงสู่ที่นา

3. โสกหินจอก้อ อยู่ทิศเหนือบ้านตลาด-หนองเรือ น้ำไหลสู่ช่องค้ำน้อยไปบ้านหาด บ้านเปาะสู่ที่นา ปัจจุบันช่องค้ำน้อยกลายเป็นที่นาของชาวบ้าน และโสกหินจอก้อเป็นบ่อ ลูกวัง

4. โลกกระดุกไก่กอง อยู่บริเวณเค็มป์ ร.พ.ช. ปัจจุบันเป็นบ่อลูกรัง น้ำไหลไปรวมที่ฮ่องค้ำน้อย

5. หนองแฝกหรือฮ่องลึก อยู่ด้านทิศตะวันตกของโลกกระดุกไก่กอง ในช่วง 5-7 ปีที่ผ่านมา หนองแฝกแปรสภาพเป็นที่นา น้ำไหลไปทางบ้านโนนลาน

6. ฮ่องทรายไหลแล้ง อดีตฤดูแล้งมีทรายผุดขึ้นมาแล้วค่อยเคลื่อนตัวสู่ลำห้วยเป็นครั้งคราว ในฤดูฝนน้ำก็จะไหลกัดเซาะลงไป ปัจจุบันฮ่องทรายไหลแล้งช่วงที่ติดกับลำห้วยทับทันกลายเป็นที่นา

7. โลกภูบักตุม อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของสวนสรวงธรรมวนาราม น้ำไหลลงสู่ห้วยทับทัน ปัจจุบันเป็นที่นา

8. ฮ่องซั่ว อยู่ทางทิศตะวันตกของสวนสรวงธรรมวนาราม ในปี พ.ศ.2527 ได้รับงบประมาณจาก ส.ส. 30,000 บาท สร้างทำนบดินและถูกน้ำกัดเซาะขาดในปี 2533

9. ฮ่องเลื่องอย ร่องน้ำลงสู่ห้วยทับทัน

10. ฮ่องปลากั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านโนนลาน บริเวณนี้เคยมีปลากั้งชุกชุม ปัจจุบันถูกปิดกั้นด้วยทำนบดิน มีการปล่อยปลาและขายบัตรจับปลาทุกปี

11. ฮ่องไฟ อยู่ด้านทิศใต้ของบ้านโนนลาน มีทำนบปิดกั้น เป็นแหล่งหาปลาหมัดแมงกะซอน แมลงตับเต่าของหมู่บ้านที่อยู่ในละแวกนี้

12. ฮ่องหนองบัว ได้รับงบ กสช.ปี 2528 300,000 บาท สร้างทำนบดิน ปัจจุบันทำนบถูกกัดเซาะกว้างประมาณ 8 เมตร ป่าบริเวณฮ่องหนองบัวเป็นแหล่งหาเห็ด

น้ำในทำนบเป็นแหล่งน้ำกินสัตว์เลี้ยง บ้านแปะ อีเซ หนองโน ตลาด ใช้เป็นแหล่งหาปลา

แหล่งน้ำผิวดิน

1. หนองตาคำ ในอดีตเป็นที่ลุ่มเป็นหนองเล็กๆ ที่มีน้ำตลอดปี มีกบ เขียด อึ่งอ่างชุกชุม ปัจจุบันแปรสภาพเป็นที่นา

2. ชำหนองคำ อยู่ด้านทิศเหนือบ้านหนองโน แต่ก่อนเป็นน้ำชำ มีน้ำออกตลอดปีต่อมาต้นไม้ใหญ่ๆ ถูกตัดโค่นลงเพื่อทำไร่ น้ำจึงหยุดไหล ปัจจุบันชำหนองคำแปรสภาพเป็นที่นา

3. ชำนาคำ ชำบักตุ ในฤดูแล้งปีหนึ่ง ควายคู่ชนกันฝูงนตลบมองเห็นตัวควายริบหรี่ ชาวบ้านจึงเรียกน้ำซับบริเวณนั้นว่า ชำบักตุ น้ำในชำผุดขึ้นตลอดปี แต่น้ำเป็นสนิมหรือน้ำค้ำ ชาวบ้านใช้น้ำในการดำนนา โดยเจ้าของนาจะได้น้ำก่อน ถ้าเพียงพอแล้วก็จะปล่อยสู่นาข้างเคียง มีพื้นที่นาที่ได้รับประโยชน์จากน้ำชำนาคำและชำบักตุ ในฤดูแล้งเป็นที่จับปลาของเจ้า

ของนา มีการปล่อยปลาธรรมชาติลงไปเพื่อขยายพันธุ์ การปลูกพืชฤดูแล้งในบริเวณนี้ไม่มี เพราะเป็นน้ำสนิมและอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณใกล้บ่อน้ำขำมีต้นไม้ใหญ่หลายต้นที่เจ้าของอนุรักษ์ไว้ โดยมีความเชื่อว่าต้นไม้เป็นมเหศักดิ์ปู่แยกปู่ยา ผีพ่อผีแม่ แต่ดั้งเดิม ในช่วงฤดูดำนาจะมีการบอกกล่าว สิ่งของที่จัดในพิธีมีไก่ต้ม ของหวาน หมากพลู เพื่อเซ่นไหว้

จากการศึกษาระบบลำน้ำลุ่มน้ำห้วยทับทัน ลำน้ำสาขาและแหล่งน้ำผิวดินในบริเวณป่าโนนใหญ่จะพบว่า สภาพลำน้ำสาขาลำน้ำห้วยทับทันในปัจจุบัน 10 ใน 12 แห่ง ได้ถูกแปรสภาพไป โดยที่ 2 แห่ง แปรสภาพเป็นบ่อลูกวัง 4 แห่งถูกแปรสภาพเป็นที่นา และอีก 4 แห่ง ถูกปิดกั้นด้วยทำนบกั้น แหล่งน้ำผิวดินก็เช่นกัน 2 ใน 3 แห่ง ถูกแปรสภาพเป็นที่นา มีเพียงแห่งเดียวที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์และร่วมกันรักษาได้อยู่ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง คือ

1. การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อยังชีพ มีผลให้น้ำซับธรรมชาติหยุดไหล
2. การเพิ่มขึ้นของประชากร ความต้องการพื้นที่ทำกิน ทำให้ร่องน้ำ 4 แห่ง ถูกแปรสภาพเป็นไรนา
3. งานพัฒนาที่ลงสู่ชนบทเช่น การทำถนน ทำให้เกิดการขนหินลูกรัง ส่งผลกระทบถึงร่องน้ำ 2 แห่ง กลายเป็นบ่อลูกวัง

ทั้ง 3 สาเหตุนี้ เป็นสาเหตุใหญ่ให้ป่าโนนใหญ่เกิดความเปลี่ยนแปลง ป่าโนนใหญ่ปัจจุบันมีใช้ป่าต้นน้ำ ความสมบูรณ์ของธรรมชาติลดลง ส่งผลกระทบต่อลำน้ำสาขา แหล่งน้ำผิวดินและระบบลุ่มน้ำดังกล่าว

4.1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของบริเวณศึกษา หากจะแบ่งตามลักษณะการแบ่งของ Koppen จัดอยู่ในอุณหภูมิแบบ Tropical Savanna or Tropical Grassland or Tropical wetlanddry climate (AW) ซึ่งในรอบปีหนึ่งมีฤดูแล้งเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากพื้นที่ศึกษาอยู่ใกล้เขตอำเภอเมืองศรีสะเกษและอำเภออุทุมพรพิสัย จึงนำสถิติอากาศประจำถิ่นของกรมอุตุนิยมวิทยาที่วัด ณ สถานที่ดังกล่าว มาใช้ประกอบกันในการวิเคราะห์และหาค่าเฉลี่ยของลักษณะภูมิอากาศบริเวณที่ศึกษา ประกอบกับข้อมูลจากเอกสารของกรมพัฒนาที่ดิน

จากสถิติภูมิอากาศในคาบ 30 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2549-2523) โดยกรมอุตุนิยมวิทยาพบว่าจังหวัดศรีสะเกษมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอด ปี 32.62 องศาเซนติเกรด และเฉลี่ยต่ำสุด 27.23 องศา เซนติเกรด อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน 30.0 องศาเซนติเกรด และเฉลี่ยต่ำสุด

ใน เดือนธันวาคม 24.0 องศาเซนติเกรด(อ้างอิง : รายงานแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืช เศรษฐกิจเบื้องต้นจังหวัดศรีสะเกษ กรมพัฒนาที่ดิน)

สถิติข้อมูลกรมอุตุนิยมวิทยาประจำสถานีอากาศเกษตรศรีสะเกษ ที่วัด ณ ศูนย์วิจัยพืชสวน จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่ พ.ศ.2526-2533 พบว่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.1 องศาเซนติเกรด และเฉลี่ยต่ำสุด 22.1 องศาเซนติเกรด โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยรวมตลอดปี 27.3 องศาเซนติเกรด อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน 36.2 องศาเซนติเกรด และเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคม 29.7 องศาเซนติเกรด

ความชื้นสัมพัทธ์

จังหวัดศรีสะเกษ มีปริมาณความชื้นสัมพัทธ์มากที่สุดในฤดูฝนคือ เดือนกันยายน มีความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดโดยเฉลี่ยรวมตลอดปี 90.20% และเฉลี่ยต่ำสุด 54.8%

ตั้งแต่ พ.ศ.2526-2533 พบว่า ความชื้นสัมพัทธ์มากที่สุดในฤดูฝนคือ เดือนกันยายน มีความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดโดยเฉลี่ยรวมตลอดปี 90.40% และเฉลี่ยต่ำสุด 48.7%

ปริมาณน้ำฝน

จากสถิติของกรมอุตุนิยมวิทยา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณฝนตกเฉลี่ยประจำปี 1,370 มิลลิเมตร (สาคร กือเจริญ, 2521 : 1) เริ่มฤดูฝนราวสัปดาห์ที่ 4 ของเดือนพฤษภาคมหรือบางปีก็เร็วกว่านี้ และมีฝนทิ้งช่วงในราวสัปดาห์ที่ 2 ของเดือนมิถุนายนหรือกรกฎาคมจนถึงสัปดาห์ที่ 1 ของเดือนสิงหาคม และฝนตกชุกที่สุดในเดือนสิงหาคม และกันยายน (วิศิษฎ์ศรีมิตร, 2516 : 128) พื้นที่ดังกล่าวมีปริมาณน้ำฝนอยู่ระหว่าง 341.9-1,960.27 มิลลิเมตร ตกเฉลี่ยประจำปี 1,199.96 มิลลิเมตร

จากลักษณะฝนของจังหวัดศรีสะเกษ อาศัยข้อมูลทางสถานีอากาศเกษตรศรีสะเกษ ที่วัด ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของฝนต่อวันที่ฝนตก จำนวนวันฝนตก ปริมาณฝนตกสูงสุดในรอบ 8 ปี ฝนรวมเฉลี่ยตลอด 8 ปี อุณหภูมิดิน ความเร็วของลม (ม/ช) ทิศทางลม แสงแดด (ชม/วัน) น้ำระเหย (มม./วัน) ความถี่ของฝนทิ้งช่วงในคาบ 25 ปี มี 11 ครั้ง เดือนที่ฝนตกมากที่สุดคือ เดือนสิงหาคม แต่เดือนที่ฝนตกน้อยที่สุดคือ เดือนธันวาคม การกระจายของฝน จะตกในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคม ช่วงระยะฝนตกน้อยคือ เดือนพฤศจิกายน-มีนาคม และเดือนที่ฝนทิ้งช่วงคือ เดือนกรกฎาคม หากพิจารณาลักษณะฤดูกาลของป่าในใหญ่ จะประกอบด้วย 3 ฤดูเช่นเดียวกับภาคอีสานคือ

ฤดูร้อน เริ่มปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มปลายเดือนพฤษภาคมถึงปลายเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

4.1.5 ลักษณะดินป่าโนนใหญ่

จากรายงานแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจเบื้องต้น จังหวัดศรีสะเกษ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า พื้นที่ดินจังหวัดศรีสะเกษ พอแบ่งออกได้เป็นหน่วยหรือกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 43 หน่วยที่ดิน หน่วยที่ดินแต่ละหน่วยได้แสดงอาณาเขตไว้แล้วในแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจมาตราส่วน 1:50,000 โดยใช้หมายเลขกำกับ ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่าหน่วยที่ดิน พื้นที่บริเวณศึกษาป่าโนนใหญ่อยู่ในกลุ่มหน่วยดินที่ 17 20 22 35 38 40 ลักษณะดินของหน่วยที่ดินแต่ละหน่วยพอกล่าวโดยสังเขปดังนี้

หน่วยแผนที่ดินที่ 17

กลุ่มดินนี้เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้ปานกลาง มีการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้า พบบนสภาพพื้นที่ราบถึงค่อนข้างราบ ดินเกิดจากการถมตะกอนลำนํ้าเก่า บนลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำและส่วนบนที่เป็นที่ต่ำของสันดินริมน้ำเป็นพื้นดินร่วนละเอียด ดินบนมีสีพวงน้ำตาลปนเทาหรือสีน้ำตาล เนื้อดินเป็นดินทรายปนดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย ดินร่วนหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแข็ง ดินล่างมีสีพวงสีน้ำตาลจนถึงมีสีเทาหรือสีเทาปนชมพูในชั้นล่างๆ เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายหรือดินร่วนปนดินเหนียว มีจุดประตลอดหน้าดินสีน้ำตาลแก่ สีน้ำตาลปนเหลือง บางพื้นที่มีพวงสีแดงของศิลาแลงอ่อนปะปนอยู่ในดินชั้นล่างด้วย ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่หรือเป็นกรดเล็กน้อยในดินบน ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 6.0-6.5 และเป็นกรดจัดในดินล่าง ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.0 พบก้อนออกไซด์ของเหล็กและแมงกานีสปะปนอยู่บ้างในดินชั้นล่างๆ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ

ที่ดินในกลุ่มนี้ มีความเหมาะสมในการทำนา แต่ในบางพื้นที่ดินมีเนื้อดินปนค่อนข้างหยาบ ทำให้เก็บกักน้ำไว้ไม่ได้ดี ชาวอาจขาดน้ำได้ โดยเฉพาะในตอนปลายฤดูหรือในระยะฝนทิ้งช่วง

หน่วยแผนที่ดินที่ 22

กลุ่มดินนี้เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้ปานกลางถึงเร็ว มีการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้า พบบนสภาพพื้นที่ราบถึงค่อนข้างราบ ดินเกิดจากตะกอนลำนํ้าค่อนข้างใหม่และตะกอนลำนํ้าเก่า บนที่ลุ่มต่ำหลังลำนํ้าและบนลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำตามลำดับ เป็นพวงดินร่วนหยาบ ดินบนมีสีพวงสีน้ำตาลปนเทา หรือสีน้ำ

ตาล เนื้อดินแตกต่างกันไป มีตั้งแต่เป็นดินทรายปนดินร่วน ดินร่วนปนทราย ดินร่วนปนทรายแป้ง ดินร่วนปนดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ดินล่างมีสีพวกสีน้ำตาลจนถึงสีเทาปนชมพู ในดินชั้นล่างๆ เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย บางพื้นที่พบชั้นของดินทรายในดินชั้นล่างๆ ด้วย มีจุดประตลอดหน้าตัดดินสีน้ำตาลแก่ สีน้ำตาลปนเหลือง สีแดงปนเหลือง บางแห่งพบจุดประพวงสีแดงของศิลาแลงอ่อนปะปนในดินชั้นล่างๆ ด้วย ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดเล็กน้อยในดินบน ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5-6.5 ส่วนในดินล่างมีปฏิกริยาเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดปานกลาง ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-6.0 พบก้อนออกไซด์ของเหล็กและแมงกานีสปะปนอยู่บ้างในดินชั้นล่าง ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ

ที่ดินในกลุ่มนี้ มีความเหมาะสมในการทำนา แต่เนื่องจากบางพื้นที่ที่ดินมีเนื้อดินปนค่อนข้างหยาบ ทำให้เก็บกักน้ำไว้ไม่ได้ดี ทั้งอาจขาดน้ำในตอนปลายฤดูฝนหรือในระยะฝนทิ้งช่วง

หน่วยแผนที่ดินที่ 35

กลุ่มดินนี้เป็นดินลึก มีบางพื้นที่เป็นดินค่อนข้างลึก ดินมีการระบายน้ำค่อนข้างดีถึงดี มีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้เร็วในดินบน แต่ในดินล่างน้ำซึมผ่านได้ปานกลาง มีการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินเข้าถึงปานกลาง พบบนสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบ ดินส่วนใหญ่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำเก่าบนลานตะพักลำน้ำระดับกลางและระดับสูง มีบางพื้นที่ที่เกิดจากการสลายตัวของหินบะซอลต์บนพื้นผิวที่เหลื่อค้างจากการกัดกร่อน เป็นพวกดินร่วนละเอียด ดินบนมีสีน้ำตาลปนเทา สีน้ำตาล สีน้ำตาลปนเหลืองหรือสีน้ำตาลปนแดง เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายถึงเป็นดินร่วนปนดินเหนียวในดินชั้นล่างๆ ในบางพื้นที่พบจุดประ ในดินล่างที่มีความลึกประมาณ 70 เซนติเมตรจากผิวดินลงไป มีสีน้ำตาลแก่หรือสีเหลืองปนแดง ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่ถึงกรดเล็กน้อยในดินบน ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5-6.5 และเป็นกรดจัดในดินล่างค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.0 พบออกไซด์ของเหล็กและแมงกานีสปะปนอยู่ในดินล่างด้วย ดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีบางที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

ที่ดินกลุ่มนี้ มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่และไม้ผลต่างๆ พืชไร่อาจได้รับความเสียหายเนื่องจากการขาดน้ำได้ โดยเฉพาะในระยะที่ฝนทิ้งช่วง เนื่องจากดินบนอุ้มน้ำไว้ไม่ได้ดี

หน่วยแผนที่ดินที่ 38

กลุ่มดินนี้เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างดี ดินมีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้ปานกลาง มีการไหลบ่าของน้ำปนผิวดินช้า พบบนสภาพพื้นที่ราบถึงค่อนข้างราบ ดินเกิดจากการทับถมของตะกอนลำนํ้าใหม่ บนสันดินริมน้ำ เป็นพวกดินร่วน ดินบนมีสีน้ำตาลปนเทาหรือพวงสีน้ำตาล เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินร่วนปนทรายแป้งหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้งซึ่งตามปกติแล้วดินชั้นล่างมักมีเนื้อดินสลับกันไปไม่แน่นอน ในระหว่างเนื้อดินดังกล่าวพบจุดประสีน้ำตาลแก่หรือสีแดงปนเหลือง ในดินชั้นล่างๆ ตั้งแต่ความลึกประมาณ 70-90 เซนติเมตรจากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นกลางในด้านบน ส่วนดินล่างมีทั้งที่เป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดเล็กน้อย ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 6.0-6.5 และที่เป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.0-5.5 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง

ที่ดินในกลุ่มนี้ มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ ไม้ผลและพืชผักต่างๆ เนื่องจากอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ

หน่วยแผนที่ดินที่ 40

กลุ่มดินนี้เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างดีถึงดี ดินมีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้ปานกลางถึงเร็ว มีการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้าถึงปานกลาง พบบนสภาพพื้นที่ราบถึงค่อนข้างราบ ดินเกิดจากการทับถมของตะกอนลำนํ้าเก่าบนลานตะพักลำนํ้าระดับกลางถึงระดับสูงเป็นพวกดินร่วนหยาบ ดินบนมีสีพวงสีน้ำตาลปนเทา สีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลปนแดงเนื้อดินเป็นดินทรายปนดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย ดินล่างมีสีพวงสีน้ำตาล สีน้ำตาลแก่ สีแดงปนเหลืองหรือสีแดงปนเหลืองในดินบางพื้นที่ ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดเล็กน้อยในดินบน ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.0-6.5 และเป็นกรดจัดในดินล่าง มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.0 ในบางแห่งที่มีความลึก 100-500 เซนติเมตร จะพบชั้นของก้อนศิลาแลงเกาะตัวกันอย่างหนาแน่นด้วย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ

ที่ดินในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่และไม้ผล ข้อควรระวังระวังก็คือ พืชอาจขาดน้ำได้ โดยเฉพาะระยะที่ฝนทิ้งช่วง เนื่องจากดินมีเนื้อดินที่ค่อนข้างหยาบ ควรจัดหาแหล่งน้ำไว้ให้เพียงพอ หรือไม่เช่นนั้นก็ควรเปลี่ยนไปทำเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ก็จะเหมาะสมกว่า

ตารางแสดงความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ พื้นที่ศึกษาป่าโนนใหญ่
ที่มา : รายงานแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจเบื้องต้น จังหวัดศรีสะเกษ
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พืชเศรษฐกิจ															
หน่วย ที่ดิน	ข้าว	ข้าว โพด	มันสำ ปะ หลัง	ปอ แก้ว	ถั่ว ลิสง	ถั่ว เขียว	หอม แดง	กระ เทียม	หม่อน ไหม	มะม่วง หิม พานต์	มะ ม่วง	มัน ฝรั่ง	ไผ่ ตง	ยาง พารา	ยูคา ลิป ดัส
17	1ช	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค
22	1ช	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค	3ค
35	3ณ	1ช	1ช	1ช	1ช	1ช	1ช	1ช	1ช	1	1	1จ	1	2จ	1
38	3ณ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
40	3ณ	2ช	1ช	1ช	2ช	2ช	2ช	2ช	1ช	1	1	1จ	1	2จ	1

หมายเหตุ 1. *ในฤดูแล้ง ภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วใช้ปลูกพืชล้มลุกหรือพืชผักและถั่ว
ต่างๆ ได้ถ้ามีแหล่งน้ำ

2. คำอธิบายสัญลักษณ์

สัญลักษณ์แสดงชั้นความเหมาะสมของดิน

1. = ดินมีความเหมาะสม
2. = ดินไม่ค่อยเหมาะสม
3. = ดินไม่เหมาะสม

ข้อควรทราบ

1. ความเหมาะสมของดินที่จัดนี้เป็นความ
เหมาะสมในสภาวะเป็นอยู่ธรรมชาติ
ยังไม่ได้มีการปฏิบัติการใดอันจะไปทำให้
ลักษณะของดินถูกกระทบกระเทือน
2. เนื่องจากแผนที่ที่จัดทำขึ้นมีขนาดมาตรา
ส่วน 1:50,000 และจัดทำขึ้นมาโดยอาศัย
แผนที่ดินระดับค่อนข้างหยาบของจังหวัด
เป็นหลัก ดังนั้น จึงมีข้อจำกัดอยู่ในเรื่อง
ของรายละเอียด และความถูกต้อง จึง
เหมาะสำหรับพิจารณาเป็นบริเวณกว้างๆ
ว่าพื้นที่ดังกล่าว ส่วนใหญ่ควรใช้ปลูกพืช
เศรษฐกิจอะไร ไม่สามารถนำมาใช้ ระดับ

สัญลักษณ์แสดงข้อจำกัดของดิน

- ค = มีปัญหาเรื่องน้ำท่วมหรือน้ำป่า (f)
จ = มีปัญหาเรื่องพืชผักขาดแคลนน้ำ (m)
ช = ดินมีเนื้อดินหรือโครงสร้างไม่เหมาะสม (s)
ณ = สภาพภูมิประเทศมีความลาดชันสูง หรือ
สภาพพื้นที่อยู่สูงเกินไปที่จะกักเก็บน้ำได้ (t)

ชั้นการวางแผนไร่นาหรือวางแผนโครงการขนาดเล็ก ซึ่งต้องการแผนที่ดินที่มีมาตราส่วนใหญ่กว่าและให้รายละเอียดเกี่ยวกับดินมากกว่า

3. สัญลักษณ์ที่แสดงข้อจำกัดของดิน อาจพบในแผนที่ดินอื่นๆ ในลักษณะตัวย่อภาษาอังกฤษเช่น 'f' จะมีความหมายเดียวกับตัวย่อภาษาไทย 'ค'

4.1.6 ลักษณะพืชพรรณธรรมชาติ

พืชพรรณธรรมชาติบริเวณป่าโนนใหญ่ จากซากและร่องรอยพืชพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า สภาพเดิมมีบางส่วนที่เป็น 'ป่าดง' ตามการเรียกขานของชาวบ้าน หรือเป็นป่าดิบแล้ง (Dry evergreen forest) จะพบบริเวณใกล้ห้วยทับทันและบริเวณน้ำซึม น้ำซับ บางส่วนเป็นลักษณะป่าเบญจพรรณ บางส่วนคือป่าโคกหรือป่าเต็งรัง (Dry dipterocarp) พันธุ์ที่พบเช่น กะบาก กะบก ยางนา พันชาติ แดง ประดู่ มะค่า เต็ง แต้ ตะแบก ตั้ว ฯลฯ รายละเอียดจะได้นำเสนอในบทต่อไป

4.1.7 ปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพอื่นๆ

นอกจากลักษณะทางธรรมชาติทั้งชีวภาพและกายภาพแล้ว ลักษณะกายภาพที่เกิดจากการพัฒนาของมนุษย์ ซึ่งเป็นการสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อการพัฒนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงปฏิเสธต่อระบบนิเวศน์ชุมชนหรือการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญคือ

1. เส้นทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมระหว่างอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ไปยังอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ และอุบลราชธานี กำลังพัฒนาลาดยาง มีรถประจำทางวิ่งทั้งระยะสั้นและระยะยาวคือ กรุงเทพฯ-อุบลราชธานี ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านตอนกลางของกลุ่มน้ำมูล ที่เคลื่อนย้ายผู้คน ผลผลิตและเทคโนโลยีสู่ศูนย์กลางของประเทศ

2. เส้นทาง รพช. ประกอบด้วย 3 เส้นทาง

เส้นทางบ้านอิเซ-บ้านหมาจอก บ้านโนนลานไปถึงอำเภอบึงบูรพ์ (อำเภอน่วย-ทับทัน-กิ่งอำเภอบึงบูรพ์) เป็นเส้นทางผ่านทางตะวันตกของป่าโนนใหญ่ ขนานกับห้วยทับทัน

เส้นทางบ้านเปาะ-บ้านม่วง-อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ ตัดผ่านกลางป่าโนนใหญ่

เส้นทางบ้านเปาะ ถึงอำเภอบึงบูรพ์-บ้านค้อ-บ้านหนองคู สู่ตัวจังหวัด ผ่านด้านตะวันออกของป่าโนนใหญ่

3. แหล่งน้ำผิวดิน ประกอบด้วยอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กทางตะวันออกเฉียงเหนือของป่า 1 แห่ง และการจะบูรณะบ่อลูกวังให้เป็นแหล่งน้ำ สระน้ำ กับการสร้างฝายน้ำล้นบริเวณลำห้วยทับทัน ทำให้ระดับน้ำสูงขึ้น ไม่แห้งขอดเหมือนทุกปี ซึ่งน่าจะส่งผลกระทบต่อระดับน้ำใต้ดินบริเวณป่าโนนใหญ่ในอนาคต

4.1.8 ศักยภาพทางกายภาพของป่าโนนใหญ่

พื้นที่ป่าโนนใหญ่เป็นเขตที่ตั้งถิ่นเดิม ทรัพยากรจึงถูกนำมาใช้อย่างยาวนาน เพราะตั้งอยู่ส่วนกลางค่อนข้างไปทางใต้ของภาคใกล้กับแม่น้ำมูล หินพื้นฐานเป็นหิน Mudstone แทรกด้วยหินดินทราย หินทราย หินดินดาน และน้ำบาดาลคือส่วนใหญ่รองรับด้วยหินเกลือ

ลักษณะภูมิสังฐาน สูงจากระดับน้ำทะเลมากที่สุดเพียง 167 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาดถึงที่ราบแบบลูกคลื่น เหมาะในการปลูกพืชไร่ มีเฉพาะบริเวณลาดเชิงตอนหรือตามแนวลาดร่องของกลุ่มน้ำที่พอจะปลูกข้าวได้บ้าง ลักษณะดินตามหน่วยแผนที่ดินประกอบด้วยหน่วยดินที่ 17 22 35 38 40 ส่วนมากจะถูกปกคลุมด้วยดินหน่วยที่ 40 และ 35 ซึ่งเป็นดินที่มีข้อจำกัดไม่เหมาะในการทำนาข้าว เพราะเป็นที่ดอนเนินสูง แต่มีความเหมาะสมพอที่จะปลูกพืชไร่ได้ดีหรือปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล ทำสวนป่า เมื่อพิจารณาลักษณะอุทกวิทยาพบว่า ป่าโนนใหญ่มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยระหว่าง 9.40%-ต่ำสุด 48.7% ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีระหว่าง 341.9-1,960.27 มม. โดยเฉลี่ยแล้วฝนตกประมาณ 1,200 มม. ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของภาคอีสาน(1,370 มม.) ความถี่ในการเกิดฝนแล้งในคาบ 25 ปี มีถึง 11 ครั้ง นับว่าอัตราเสี่ยงสูงปีเว้นปี บริเวณน้ำจากแหล่งน้ำบาดาลมีโอกาดีเพราะอยู่ใกล้แม่น้ำมูล แต่แหล่งน้ำผิวดินจากระบบลำน้ำ เป็นเพียงร่องน้ำขนาดเล็กหรือร่องน้ำ มีน้ำไหลเฉพาะช่วงฝนตกชั่วคราวเท่านั้น น้ำขบ น้ำขำต่างๆ ในปัจจุบันได้หายไป แหล่งน้ำที่จะพัฒนาและพึ่งพาได้คือลำห้วยทับทันเท่านั้น หากมีโครงการพัฒนาส่งน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า จากการสร้างเขื่อนกันลำห้วยทับทัน จะสามารถพัฒนาพื้นที่ เพิ่มผลผลิตได้ดีขึ้น แม้จะมีอุปสรรคในข้อจำกัดของดิน และพื้นที่ได้สูญเสียไปเพราะการขุดหินลูกรังจำนวนหลายสิบล้านไร่และหลายบ่อ บริเวณป่าโนนใหญ่จะมีศักยภาพของพื้นที่ด้อย เป็นพื้นที่ขนาดเล็กไม่ใหญ่โตมากนักจึงมีผลกระทบต่อเฉพาะชุมชนที่อยู่ติดป่าหรือกลางป่าเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่บ้านชายแดนติดเขตพม่าตนเอง ส่วนหมู่บ้านข้างเคียงอื่นๆ พื้นที่ป่าโนนใหญ่เพื่อการพึ่งพาอาศัยดูแลความสำคัญลงมาก

4.2 การตั้งถิ่นฐานชุมชนป่าโนนใหญ่

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีปัจจัยจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพและความสัมพันธ์ต่อการใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงอยู่และการพัฒนาชุมชน

4.2.1 การตั้งถิ่นฐานชุมชนป่าโนนใหญ่

ประวัติการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ป่าโนนใหญ่ จากการสัมภาษณ์บอกได้ และผู้นำชุมชนที่เล่าขานสืบสานต่อกันมาว่า บรรพบุรุษดั้งเดิมของชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ได้อพยพมาจากกรุงศรีสัตนาคนหุตหรือบริเวณแขวงเวียงจันทน์ ก่อนปี 2323 สมัยกรุงธนบุรี โดยพระยาตาและพระวอราชภักดี (2311-2314) ครั้งแรกมาตั้งหลักแหล่งที่หนองบัวลุ่มภู (2311) แล้วหนีการติดตามโจมตีของพระเจ้าศิริบุญสาร มาจนถึงบ้านทุ่ง (อ.สุวรรณภูมิในปัจจุบัน) มีบางกลุ่มอพยพไปพึ่งบารมีเจ้าไชยภูมิ นครจำปาศักดิ์ บางกลุ่มไม่ล่องตามแม่น้ำมูล แต่ข้ามแม่น้ำมูลไปตามลำห้วยทับทัน แล้วตั้งถิ่นฐานขยายเป็นชุมชนขึ้นมาเป็นหมู่บ้านเช่น บ้านเปาะ บ้านสามขา บ้านเสียว แล้วขยายกระจายเป็นชุมชนใหม่ต่อไปเช่น บ้านไผ่ บ้านจิกปุด บ้านตากแดด บ้านกอก บ้านผักแว่นแต่ชุมชนขยายเหล่านี้ได้ล่มสลายร้างไป เกิดเป็นชุมชนใหม่ในปัจจุบันคือ ด้านทิศเหนือ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ตำบลเปาะ ประกอบด้วยบ้านโนนลาน บ้านหมากยาง บ้านค้อ ทิศใต้ เขตอำเภอกุทุมพรพิสัย ตำบลเสียว ประกอบด้วยบ้านอิเซ บ้านหมาจอก บ้านหนองโน บ้านหนองเรือบ้านตลาด นอกจากนี้ยังมีบ้านม่วง บ้านโนนแดง บ้านหนองคู อยู่ทางด้านทิศตะวันออก

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเดิม หมู่บ้านจะตั้งอยู่ห่างจากเขตพื้นที่ป่าปัจจุบัน กล่าวคือจะอยู่บริเวณราบลุ่มริมหนองหรือบึงที่ล้อมรอบด้วยชายป่าเช่น บ้านเปาะ บ้านสามขาและบ้านเสียว ระยะต่อมาหมู่บ้านใหม่จะขยายเข้าไปตั้งอยู่ในบริเวณที่ลาดเนินสูงขึ้นซึ่งเป็นที่ป่าเช่น บ้านกอกบ้านจิกปุด บ้านตากแดด บ้านโนน ซึ่งต่อมาได้ร้างไปเพราะโรคภัย โรคระบาด จึงอพยพไปตั้งบ้านเรือนในที่ใหม่ ซึ่งไม่ได้ห่างไกลจากที่เดิมมากนัก และยังอยู่ติดต่อกับเขตป่าโนนใหญ่หรือโนนเมืองหรือโนนลานเช่น บ้านที่อยู่รอบป่าในปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนรอบป่าหนาแน่น ชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวพันพึ่งพาของชุมชนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นหมู่บ้านเก่าแก่อรอบป่าโนนใหญ่ ด้านทิศเหนือคือ บ้านเปาะ ภายหลังได้แยกเป็นกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ทางทิศใต้คือ บ้านสามขา บ้านเสียว ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอกุทุมพรพิสัย เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงขยายกระจายชุมชนไปรอบๆ ป่าโนนใหญ่ ซึ่งภายหลังเมื่อประกาศป่าสงวนจึงใช้ชื่อว่า ป่าโนนลาน เมื่อปี 2514

ประวัติการตั้งหมู่บ้านที่ศึกษา

บ้านหนองโน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ อำเภออุทุมพรพิสัย ตำบลเสียว ตั้งอยู่ตามภูมิฐานท้องถื่นที่มีหนองน้ำ ซึ่งในอดีตเกิดจากน้ำขังน้ำซ้ำของป่าดงโนนใหญ่ ไหลซึมผ่านชั้นดินรวมกับน้ำผิวดินที่ไหลตามที่ลาดของเนินรวมเป็นหนองน้ำขนาดพอเหมาะกะกับชุมชนเล็กๆ มีพันธุ์ไม้ขึ้นมามากมายโดยเฉพาะต้นโนหรือต้นโสน จึงเรียกว่าหนองโน แล้วนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นทางการเมื่อ พ.ศ.2434 หมู่บ้านหนองโนมีประวัติการตั้งถิ่นฐานสลับเซป ดังนี้

1. ยุคกระท่อมนาถ้อยกลางป่า ก่อน 2434-2475

พื้นที่บริเวณบ้านหนองโน ก่อนปี 2434 เป็นพื้นที่ป่าสลับที่นาและที่ไร่ หรือที่ไร่ล้อมรอบป่าหนาแน่น ขณะที่ตอนเหนือของหมู่บ้านเป็นป่าบริสุทธิ์หนาแน่น อุดมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาพืชและสัตว์ป่า ชาวบ้านเสียวจึงได้พึ่งพาป่าโนนใหญ่ตลอดมา เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่เพาะปลูกห่างจากบ้านเดิมคือ บ้านเสียว มาปลูกกระท่อมอยู่ตามที่ทำกินและแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์กว่าบ้านเดิม จึงกลายเป็นกลุ่มชุมชนเล็กๆ ต่อมาเกิดอาเพศดินล่มถล่มที่บ้านผักแว่น ผู้คนจึงอพยพย้ายมาสู่ชุมชนหนองโน จนกระทั่งกลายมาเป็นหมู่บ้านหนองโน ชุมชนพึ่งพาอาศัยป่าธรรมชาติหาอยู่หากินเป็นหลัก ปลูกพืชผัก ข้าวไร่ นาข้าวเพื่อกิน และหาอาหารจากป่าโนนใหญ่ดำรงชีวิตตลอดมา จนกระทั่ง พ.ศ.2475 การสร้างเส้นทางรถไฟจากโคราช-อุบลราชธานี ก็ถึงเขตจังหวัดศรีสะเกษ ความชื่นชมและตื่นเต้นกับความเจริญก็เกิดขึ้นกับชาวหมู่บ้านหนองโน

2. ยุคป่ารกให้ถาง ป่าหนาให้สาง สร้างบ้านเมืองให้รุ่งเรือง(2476-2503)

ความเจริญของทางรถไฟ ความสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ และอิทธิพลจากภายนอก ความต้องการถ่านของพ่อค้า และต้องการค่าจ้างขนถ่านของกุลีก่เกิดขึ้น ชาวบ้านหนองโนและหมู่บ้านต่างๆ โดยรอบจึงประกอบอาชีพเผ่าถ่าน เปลี่ยนระบบการผลิต จากทำเพื่อกินสู่ผลิตเพื่อขาย กระสอบละ 25 สตางค์ ต้นไม้คงดิบแล้งแห่งป่าโนนใหญ่จึงเริ่มถูกทำลาย การพึ่งพาป่าไม่ใช่เฉพาะเก็บหาของป่ายังชีพหรือใช้ไม้เพื่อใช้สอย แต่เป็นการใช้ไม้เพื่อการค้าถ่าน ศักยภาพแห่งการทำลายค่านิยมใหม่จึงเริ่มต้น ต่อจากนั้นประมาณปี พ.ศ.2480 ก็เริ่มบุกเบิกใช้ประโยชน์ที่ดินจากป่า ปลูกอ้อยทำน้ำตาลปึก ปลูกฝ้าย จนเผชิญกับภัยแล้ง จึงลดและชะลอการทำลายป่าลงบ้าง ทั้งนี้โดยผู้ใหญ่บ้านร้องขอ หลายนครบครวก็ให้ความร่วมมือ แต่บางครอบครัวและหมู่บ้านอื่นๆ ยังดำเนินการเพราะติดค่านิยมใหม่

3. ยุคพัฒนาพืชพาณิชย์เพื่อตลาดโลก(2504-2528)

3.1 สมัยตามกระแสพัฒนา ผลจากการวางแผนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 (2504-2505) การส่งเสริมปลูกพืชไร่เพื่อการส่งออก หมู่บ้านหนองโนก็ได้รับการสนับสนุน จึงเริ่มปลูกปอเมื่อปี 2508 โดยนำพันธุ์มาจากจังหวัดขอนแก่น แนวความคิดในการทำพื้นที่โนนที่เนิน ซึ่งเดิมไม่เคยใช้ก็เกิดขึ้น บางส่วนก็ถูกปลูกข้าวไร่แล้ว พัฒนาเป็นนาดอน เมื่อราคาผลผลิตปอตกต่ำ ไม่มีที่แช่ปอ ชาวบ้านก็ลดการปลูกปอ ป่าได้ฟื้นสภาพขึ้น แต่ไปปลูกพืชตัวใหม่คือ มันสำปะหลัง อัตราการบุกรุกจึงมีมากขึ้นและเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งปี 2522-2525 ราคาพืชผลตกต่ำจึงชะลอการปลูกลง ขณะเดียวกัน ปี 2514 รัฐบาลได้ประกาศพื้นที่นี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน ซึ่งยังพอมีป่าหนาแน่นอยู่มาก บางกลุ่มก็เห็นด้วย บางกลุ่มไม่เห็นด้วย ยังยึดครองครองขยายพื้นที่ต่อไป

3.2 สมัยจิตสำนึกขัดแย้งและแก่งแย่งทรัพยากร (2528-2535) จากอิทธิพลของการพัฒนา ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่ามหาศาล จนแทบไม่เหลือซากป่าดงดิบโนนใหญ่ เช่นเดียวกับการทำลายป่าอื่นๆ ของภาคอีสาน จนรัฐบาลส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่า ป่าโนนใหญ่ก็ได้รับสัมปทานจากนายทุน ปัญหาการปลูกสร้างป่าของบริษัทเมื่อปี 2528 ทำให้ชุมชนเดือดร้อนทั้งการพึ่งพิงธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์และพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันต่อต้านทำลายบ้านพัก และถอนต้นยูคาลิปตัสของผู้สัมปทาน ผลจากกรณีนี้ทำให้ชุมชนบางส่วนลดการบุกเบิกพื้นที่ รักษาผืนป่าไว้ เพราะหากพื้นที่โล่งเตียนรัฐบาลจะให้สัมปทานปลูก ยูคาลิปตัส ขณะเดียวกันปี 2530-2531-2533 ราคาพืชผลมันสำปะหลังสูงมาก กลุ่มองค์กรที่รวมกันต่อต้านสัมปทานปลูกสวนป่าเริ่มแตกแยกและแย่งที่ดินเพาะปลูก นำไปสู่กรณีขัดแย้งในท้องถิ่นระหว่าง 2 อำเภอและระหว่างชุมชน ที่กลุ่มหนึ่งอนุรักษ์และอีกกลุ่มหนึ่งเร่งขยายพื้นที่เพาะปลูก ประกอบกับการเข้ามามีจัดการของรัฐในหลายรูปแบบเช่น การให้เอกสารสิทธิ์ สทก. การอนุญาตให้เช่าที่ดิน การสำรวจของ ส.ป.ก. และการสำรวจตามโครงการ คจก. ตลอดทั้งแนวการปฏิบัติระหว่าง 2 อำเภอไม่เหมือนกัน จึงนำไปสู่การขัดแย้งแก่งแย่งทรัพยากรยิ่งขึ้น ประกอบกับการแอบอ้างขูดหินลูกรังของบริษัทสร้างทาง ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกรักษาประโยชน์ของชุมชนมากขึ้น แต่ภายหลังต่อไป การขูดหินลูกรังก็นำไปสู่การระแวงและขัดแย้งในชุมชน

2.2 มูลเหตุการอพยพเคลื่อนย้ายกับการตั้งถิ่นฐานของบ้านหนองโน

ผลของการศึกษาพบว่า บ้านหนองโน อพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงมาตั้งชุมชนใหม่คือ จากบ้านเสียวและบ้านผักแว่น ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่อพยพหนีความขัดแย้งระหว่าง

เสนาบดีพระยาตาและพระวรวงศ์กิติ กับพระเจ้าศิริบุญสาร การตั้งชุมชนในระยะแรกจึงเป็นกลุ่มอพยพเดียวกัน มาจากโคตรกอเดียวกัน มูลเหตุที่ส่งเสริมให้เกิดการอพยพในระยะนั้นคือ

1. การอพยพมาตั้งถิ่นฐานใกล้ที่ทำกิน ใกล้ไร่นา
2. อยู่ใกล้แหล่งน้ำ หนองน้ำ คွ่งน้ำธรรมชาติที่เป็นชายป่า
3. เกิดการขาดแคลนน้ำในหมู่บ้านเดิม
4. เกิดภัยพิบัติ อาเพศเหตุร้าย ดินถล่มที่บ้านผกแว่น จึงย้ายมาตั้งบ้านหนองโน
5. มีบางส่วนประสบโรคระบาด จึงอพยพหนีจากบ้านเดิมและมีบางครอบครัวที่เป็นโรคระบาดถูกขับไล่หนีมาตั้งชุมชนใหม่

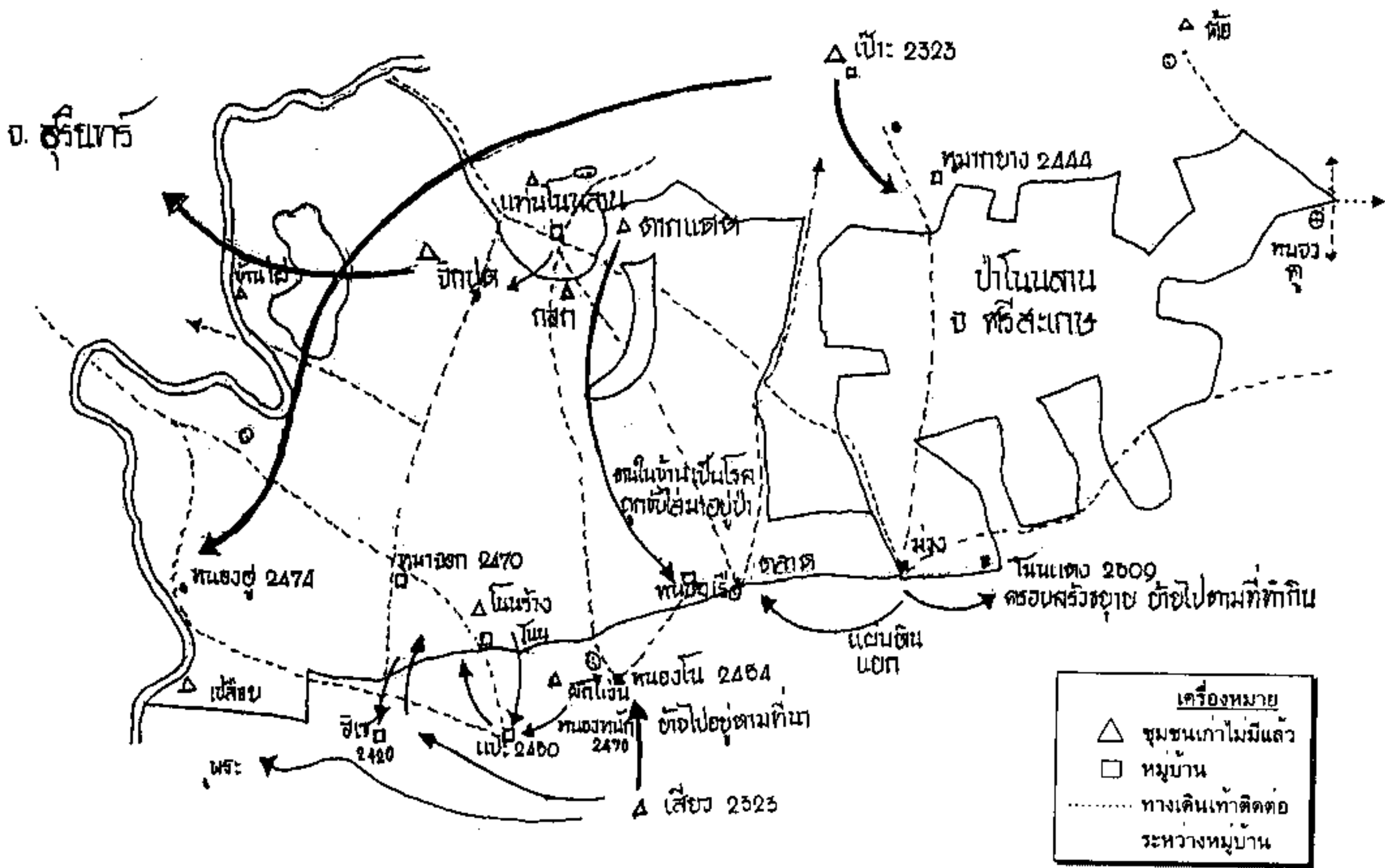
ลักษณะการอพยพเข้าของชุมชนใหม่ๆ ในระยะหลังๆ ของหมู่บ้านหนองโน แทบจะกล่าวได้ว่า ไม่มี แต่เป็นที่น่าสนใจเกิดว่า การอพยพออกมีมากกว่าอพยพเข้า ดังนี้

1. การอพยพออกถาวร ประมาณปี 2513 ประสบภัยแล้ง ครอบครัวส่วนหนึ่งได้ย้ายไปอยู่ทุ่งปะหลาน อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา และตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ขณะเดียวกันช่วงระยะนี้ ชุมชนรอบป่าโนนใหญ่หลายหมู่บ้านได้ขายที่มากกว่า 30 ครอบครัว ย้ายไปซื้อที่ดินใหม่ที่บึงมะลู อำเภอกันทรลักษณ์ จนเป็นหมู่บ้านใหม่คือ บ้านถนนวิหาร ตำบลบึงมะลู และอีก 6 ครอบครัวย้ายไปอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

2. การอพยพชั่วคราว หลังปี 2531 การอพยพออกเพื่อไปหางานทำ ขายแรงงานที่กรุงเทพฯ จันทบุรี ระยองมีมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงปี 2525 ถึงปัจจุบัน อัตราการอพยพชั่วคราวยังมีมาก ลักษณะการอพยพเกิดขึ้นตลอดทั้งปี ไม่เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มีกลุ่มที่อพยพชั่วคราวได้อพยพกลับและมาบุกเบิกพื้นที่ปลูกพืชไร่ เพราะเห็นว่าการไปรับจ้างไม่มีหลักประกันที่มั่นคง ประกอบกับเห็นกลุ่มที่บุกเบิกที่ป่าโนนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังเช่น บ้านม่วง บ้านโนนลาน มีฐานะดี จึงเริ่มบุกเบิกบ้าง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการขยายตัวของชุมชนเป็นไปอย่างช้าๆ เช่น เมื่อปี 2502 มี 70 ครอบครัว ปี 2529 มีเพียง 84 ครอบครัว ปี 2534 มี 89 ครอบครัว และปี 2535 มีการอพยพกลับบ้าง จึงมี 102 ครอบครัว ทั้งนี้ เป็นเพราะข้อจำกัดทางทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้มายาวนาน คุณภาพจึงต่ำและมีปริมาณน้อย ไม่ได้สัดส่วนกับประชากร ชุมชนจึงขยายช้า หากเทียบกับชุมชนชายขอบภาคอีสานที่ใกล้ป่าในปัจจุบันจะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ทั้งที่มีอายุชุมชนไม่ถึง 25 ปี

แผนที่ 4.1 แสดงการอพยพเคลื่อนย้ายหมู่บ้านที่อยู่รอบป่าโนนใหญ่

วิทยานิพนธ์ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ : จิราวรรณ อยู่เกษม 2543

บทที่ 5

สภาพป่าชุมชนในใหญ่

5.1 ความนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมหาศาล และยังเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างดุลยภาพของดิน และน้ำอีกด้วย มนุษย์คือปัจจัยหลักของการทำให้ทรัพยากรป่าไม้เปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงมีความผูกพัน พึ่งพาป่าไม้มาช้านาน และได้มองเห็นคุณค่าของป่าไม้ จึงได้อนุรักษ์ไว้ในรูปแบบการจัดการที่แตกต่างกันมาตั้งแต่อดีต การที่จะรักษาและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้ดำรงอยู่ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างยั่งยืนนั้นย่อมปฏิเสธมนุษย์ให้มีส่วนร่วม และเป็นแกนหลักในการรักษาไม่ได้ ด้วยเหตุนี้แนวความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนจึงได้เกิดขึ้นตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น ลักษณะป่าไม้ในภาคอีสานจำแนกได้ดังนี้

1. ป่าดง ซึ่งได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้นหรือป่าดิบเขานั้นเอง
2. ป่าโคก หมายถึง ป่าเต็งรังหรือป่าแพะ
3. ป่าเหล่า ได้แก่ ป่าพื้นสภาพในวัฏจักรที่สองหลังจากป่าดงเดิมถูกทำลาย
4. ป่าหญ้า หมายถึง ป่าทุ่งหญ้าที่สลับกับป่าโคก พบได้โดยทั่วไป
5. ป่าบุงป่าทาม ได้แก่ ป่าบริเวณที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง

ลักษณะป่าต่างๆ ดังกล่าว มีระดับความผูกพันกับชุมชนแตกต่างกัน ระดับการเป็นเจ้าของของชุมชนจึงไม่เท่ากันทำให้ความเป็นป่าชุมชนแตกต่างกันไปด้วย กรมป่าไม้ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า ป่าชุมชนคือ ป่าซึ่งประชาชนหรือกลุ่มประชาชนในชุมชนนั้นๆ ได้ร่วมกันปลูกสร้างดูแลรักษาไว้ เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั่นเอง และคณะกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชนได้ให้ความหมายว่า "คือพื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวรตามเกณฑ์ที่ชุมชนกำหนดไว้" แต่ป่าชุมชนในทัศนะของชุมชนหมายถึง ป่าที่ตนเองได้ใช้ประโยชน์ และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมาก่อนที่รัฐบาลจะออกกฎหมายแม่อำนาจครอบครองเช่น ป่าขอบเขตบ้าน ป่าของหมู่บ้าน ป่าคุ้มหมู่บ้าน ป่าครอบครองครัวเรือน และป่าครอบครองพัฒนา ดังนั้นในบทนี้จะนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ และสถานภาพของป่าชุมชนในใหญ่ ดังนี้

5.2 ลักษณะทั่วไปของป่าชุมชนโนนใหญ่

ป่าชุมชนโนนใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโนนเมืองหรือโนนลาน มีขนาดพื้นที่ 16,050 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ เดิมเป็นป่าในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย ภายหลังแยกด้านทิศเหนือเป็นกิ่งอำเภอปึงบูรพ์ ทำให้ป่าโนนใหญ่ครอบคลุม 2 อำเภอ มีอาณาเขตป่าดังนี้

ทิศเหนือ จดทุ่งนาบ้านโนนลาน บ้านหมากยาง บ้านค้อ

ทิศใต้ จดนาดอนบ้านหมาจอก บ้านอิเซ บ้านโนน บ้านหนองโน บ้านหนองเรือ
บ้านตลาด บ้านม่วง

ทิศตะวันออก จดบ้านหนองคู บ้านโคก

ทิศตะวันตก จดลำห้วยทับทัน แนวเส้นแบ่งเขตธรรมชาติระหว่างจังหวัดสุรินทร์กับ
จังหวัดศรีสะเกษ

ป่าโนนใหญ่ หากเปรียบเทียบกับป่าไม้แห่งอื่นๆ จะเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ไม่ใหญ่โตอะไรมากนัก ยิ่งภูมิสังคมของที่ตั้งป่าเป็นที่ราบ โอกาสที่จะถูกบุกรุกจึงมีสูงมาก

5.2.1 ลักษณะป่าโนนใหญ่ เมื่อพิจารณาจากซาก และร่องรอยของพืชที่เหลืออยู่ พบว่ามีทั้งส่วนที่เป็นป่าดงคือ ป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณแล้ง กับป่าโคกสลับเป็นหย่อมๆ ส่วนด้านตะวันตกบริเวณที่ลุ่มติดกับห้วยทับทัน จะเป็นป่าบึงน้ำจืดหรือป่าริมน้ำ หรือป่าบุงป่า ตามตามที่ชาวบ้านเรียก

5.2.2 ลักษณะพืชพันธุ์ธรรมชาติ จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน หลักฐานของต้นไม้ที่เหลืออยู่และลักษณะโครงสร้างของป่าที่ปรากฏนั้น ป่าโนนใหญ่ในอดีตเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ตามลักษณะของป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณแล้ง ต้นไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ยางนา ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไป ไม้กะบาก กะบก ตะแบก พันชาติ ประดู่ แดง มะค่า อะลาง แต ฯลฯ เป็นพืชชั้นบนขึ้นเบียดเสียดกันหนาแน่น ปกคลุมด้วยพืชชั้นกลาง และพืชคลุมดินนานาชนิด ทั้งส่วนที่เป็นสมุนไพรและพืชอาหาร พืชใช้สอยของมนุษย์ บางส่วนจะเป็นลักษณะป่าโคกในบริเวณที่มีดินตื้นและตอนล่างเป็นหินลูกรัง ไม้สำคัญได้แก่ ไม้จิก(เต็ง) ไม้ฮ้าง(รัง) ไม้เหียง(ชาด) ไม้สะแบง ส่วนบริเวณที่ลุ่มริมน้ำเป็นไม้หว้า ไม้พุ่มเช่น กระทุ่มน้ำ จิกน้ำ สะแก อินทนิลน้ำ เสี้ยว เป็นต้น

5.3 ลักษณะป่าปัจจุบันกับการเปลี่ยนแปลงป่า

ป่าโนนใหญ่ในปัจจุบัน ไม่มีส่วนใดที่เป็นป่าสมบูรณ์จากดั้งเดิมตามธรรมชาติ มีต้นไม้

เหลืออยู่กระจัดกระจาย บริเวณที่เป็นป่าค่อนข้างจะหนาแน่น ส่วนมากเป็นป่าเกิดใหม่คือ ป่าเหล่าที่ถูกทิ้งหลังจากการบุกรุกทำไร่ใช้ประโยชน์ตามลำดับคือ การผลิตอ้อยทำน้ำตาลปีกร การเผาถ่านส่งรถไฟ การทำไร่ป่อและการทำไร่มันสำปะหลัง ในปัจจุบันสภาพป่าเดิมจึงหมดไป และป่าใหม่เกิดขึ้นหลายครั้ง ถูกทำลายหลายครั้งตามกระแสเศรษฐกิจ บริเวณพื้นที่ที่มีป่าดั้งเดิมปริมาณมากพอประมาณ และมีต้นไม้ขนาดใหญ่ได้แก่ บริเวณทิศเหนือของบ้านหนองในต่อกับบ้านโนน บริเวณดอนปู่ตาบ้านม่วง ที่มีลักษณะพิเศษคือ เป็นป่าไม้พันธุ์ชาติเกือบทั้งป่า และป่าชาวบ้านมากมาย นอกจากนี้มีป่าเหล่าขนาดใหญ่บริเวณใกล้บ้านหมากอก ขยายไปจนถึงห้วยทับทันสลับกับทุ่งนา แต่บางส่วนกลับเป็นป่าเอกชนที่มีเอกสารสิทธิ์ นส.3 ไม่ใช้ประโยชน์ป่าจึงฟื้นสภาพเป็นป่าเหล่า ต้นไม้ขนาดเล็กถึงขนาดกลางขึ้นหนาแน่น ดังนั้นลำดับการเปลี่ยนแปลงของป่าในโนนใหญ่และปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพป่า มีดังนี้

5.3.1. การทำถ่าน (2476-2480) เมื่อการสร้างเส้นทางรถไฟถึงสถานีลำห้วยทับทัน มีกลุ่มกุลีกจากถิ่นอื่นเข้าทำถ่านและรับซื้อถ่าน เพื่อส่งไปยังโคราช กรุงเทพฯ โดยขนส่งทางรถไฟ ไม้ที่นิยมใช้ทำถ่านคือ ไม้พันธุ์ชาติ ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง กรรมวิธีในการทำ เริ่มจากการโค่นและสุมไฟเมื่อหมดเปลวไฟท่อนไม้กวาดเกลี่ยให้กระจายแล้วร่อนด้วยตะแกรงไม้ไผ่ ถ่านราคากระสอบละ 25 สตางค์ มีสิ่งดึงดูดใจให้ชาวบ้านในละแวกนี้เข้ามาทำถ่านคือ นายทุนจะแจกเลื่อยสำหรับเลื่อยไม้ให้ ในช่วงนั้นมีอาชีพสร้างบ้านเพื่อขายเกิดขึ้นพร้อมกันมาก ในราคาลังละ 500-800 บาท ส่งผลให้ต้นไม้ใหญ่ โดยเฉพาะต้นพันธุ์ชาติถูกตัดโค่นลงทั่วโนนใหญ่ ยกเว้นป่าบริเวณหอเจ้าซึ่งหลวงพ่อดอนโนนลานได้ขอขบิณฑบาตรไว้ และป่าด้านทิศเหนือของบ้านหนองเรือ ซึ่งชาวบ้านยังกลัวหินจิ้งจอก จนกระทั่งถ่านราคากระสอบละ 10 สตางค์ คนทำถ่านจึงน้อยลง จนกระทั่งปีพ.ศ. 2492 การทำถ่านได้เปลี่ยนจากการเผาแล้วเกลี่ย เป็นเตาถ่านขนาดใหญ่ได้ 30 กระสอบพบอยู่ 3 เตาบริเวณป่าโนนใหญ่ด้านทิศตะวันออกระหว่างเส้นทางบ้านหมากยาง ทำการเผาได้ 5 ปี ต้นไม้ใหญ่หมดจึงเลิกกิจการ ปัจจุบันการทำถ่านเพื่อขายยังมีอยู่บ้างเล็กน้อยในแต่ละหมู่บ้าน หากซื้อขายกระสอบป่านละ 100 บาท กระสอบป๋าย 40 บาท ส่วนการสร้างบ้านเพื่อขายไม่มีแล้ว ไม้ที่จะใช้ในการก่อสร้างบ้าน ถ้าเป็นชิ้นใหญ่ยาว และไม่ต้องการมีรอยต่อ ชาวบ้านต้องซื้อจากตลาด ไม้ที่มีความยาวน้อยกว่า 12 เมตร อาจหาได้บ้างตามไร่นาหรือในป่าโนนใหญ่ที่ชาวบ้านสงวนไว้

5.3.2. การทำไร่ข้าว ไร่อ้อย ไร่ฝ้าย (2480-2496) เมื่อต้นไม้ใหญ่ถูกทำลายหลังจากการทำถ่าน ชาวบ้านที่อยู่รอบป่าจึงขยายพื้นที่ข้าวไร่ ไร่อ้อย ไร่ฝ้าย ซึ่งเดิมทำกันเป็นหย่อมๆ เป็นการปลูกอ้อยเพื่อทำน้ำอ้อยขาย ประกอบกับช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมติดขัด

ไม่สะดวกเกิดการขาดแคลนเสื้อผ้า รัฐบาลส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกฝ้ายสำหรับทอเครื่องนุ่งห่มใช้เอง ประกอบกับคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ไปตั้งครอบครัวแถวจังหวัดชัยภูมิแล้วย้ายกลับมาบอกว่า พ.ศ.2498 พื้นที่ป่าโล่งเตียน เนื่องจากการทำไร่ข้าว ไร่อ้อยและไร่ฝ้าย จนปี พ.ศ. 2497 ทางกำนันตำบลเสียวได้ออกประกาศให้เหล่าๆ การทำไร่ลงบ้าง ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เชื่อฟัง ยกเว้นบ้านโนนลานซึ่งยังคงทำไร่อยู่ต่อไป ป่าส่วนอื่นจึงมีโอกาสฟื้นตัว ประมาณปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ปลูกฝ้ายลดลงจำนวนมากเพราะถูกหนอนเจาะ ผู้เชี่ยวชาญฝ้ายเข้ามาส่งเสริมการปลูกฝ้าย ใหญ่แทนฝ้ายพื้นเมืองและมีการใช้ยาฆ่าแมลง ชาวบ้านแพ้เลยเลิกปลูก ประกอบกับหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีด้ายและฝ้ายจากตลาดเข้ามา ชาวบ้านจึงนิยมซื้อเส้นด้ายทอเครื่องนุ่ง ห่มเพราะกรรมวิธีสะดวกและใช้ทนกว่า ช่วงนี้เองชาวบ้านประสบภาวะแห้งแล้งที่เรียกกันว่า แล้ง 7 ปีปลาย 7 เดือน

5.3.3. การทำไร่ป่อและไร่มัน ประมาณปี 2508 ชาวบ้านได้พันธุ์ป่อมาจากขอนแก่น ในช่วงนี้ป่อราคาก็โลกร้อนละ 50 สตางค์ ส่งขายที่ตลาดอุทุมพรพิสัย บางปีมีพ่อค้ามารับซื้อถึงหมู่บ้านหมู่บ้านในละแวกนี้ปลูกป่ออยู่ 2-3 ปี ในโนนใหญ่ ต่อมาน้ำเสีย ชาวบ้านในตลาดห้ามแช่ป่อในหนองน้ำ พื้นที่ปลูกป่อจึงมีน้อยลง ประมาณปี 2520 พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังได้กระจายไปทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะบ้านหมากจอก หมากยาง โนนลาน โดยซื้อลำมันจากโคราช ในราคา 1,000 ลำต่อ 100 บาท ในปี 2524 บ้านตลาด-หนองเรือ 2 ครอบครัวที่ไปรับจ้างแถวระยอง จันทบุรี ได้นำมันสำปะหลังเข้ามาปลูก ประกอบกับในปี 2523 ราคาป่อตกต่ำ บ้านตลาด-หนองเรือ หนองโน เสียว แปะ โนน หนองหนักจึงเลิกปลูกป่อ และปล่อยให้ป่าฟื้นฟูสภาพทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ส่วนบ้านโนนลานยังคงทำไร่อยู่ต่อไปและมีพื้นที่ขยายเพิ่มขึ้น มีการตั้งลานรับซื้อมันที่รัตนบุรี ทำให้ป่าที่ฟื้นฟูสภาพกลับกลายเป็นไร่ป่อ ไร่มันอีกครั้ง

5.3.4. การขนหินลูกรัง ประมาณปี พ.ศ.2512-2530 บริษัทการช่างกรุงเทพฯ เข้ามาขนหินลูกรังบริเวณหินจอก้อ เพื่อสร้างทางสายอุบลราชธานี-ศรีสะเกษ ถึงสี่แยกสัมป่อย ในปีต่อมาหน่วยงาน ร.พ.ช.เข้ามาขนลูกรัง ด้านทิศเหนือบ้านตลาด-หนองเรือ บริเวณช่องค้ำน้อย เพื่อสร้างเส้นทางสายอิเซ-โนนลาน หลังจากนั้น ก็มีหน่วยงานราชการและกลุ่มบริษัทผู้รับเหมา ทอยยกกันเข้ามาขนหินลูกรัง ในช่วงนี้สภาพตำบลมีรายได้จากการจดค่าหัวคิว คิวละ 50 สตางค์ การขนหินลูกรังทำให้เส้นทาง,ถนนเสียหาย ชาวบ้านได้เรียกร้องให้ผู้รับเหมาสร้างทางให้หลังจากการขนหินในแต่ละปี บางบริษัทก็ไม่ทำการซ่อม บางบริษัทก็ซ่อมไม่ได้ดีเท่าที่ควร ประมาณปี 2529 การขนหินลูกรังทำให้ต้นไม้ที่ชาวบ้านร่วมกันกับชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปลูกไว้เสียหาย ชาวบ้านกับครูจึงร่วมกันตรวจสอบพบว่า การขนหิน

ลูกวังมิได้รับการสัมปทานแต่ประการใด การขนหินเลยหยุดชะงักลง ปี 2531 อดีตกำนันตำบลเสียวขอให้ผู้รับเหมาไปขุดหินในที่ป่าสงวนบริเวณสวนสรวงธรรมวนารามเพราะต้องการสระน้ำสภาพตำบลแจ้งตำรวจจับ ผลปรากฏว่าบริเวณที่ขุดมีเอกสารสิทธิ์ที่ดินคือ นส.3 ในปี 2532 กลุ่มผู้รับเหมาได้เข้ามาขนหินลูกวังอีกในเขตป่าโนนใหญ่ ด้านทิศตะวันออกระหว่างเส้นทางบ้านม่วง-หมากยางโดยความยินยอมของชาวบ้าน เพราะต้องการปรับพื้นที่บริเวณนั้นให้เป็นที่ทำนา ในปี 2534 มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ กสช.ที่ย่องค้ำน้อยโดยสภาพตำบลถือว่า ดินลูกวังที่ขุดออกไปอยู่ในอำนาจของผู้รับเหมาว่าจะทิ้งดินบริเวณไหนก็ได้ โดยมีได้ตระหนักว่า สิ่งที่ขุดออกไปเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่า ชาวบ้านหลายครอบครัวที่ต้องการดินลูกวังเพื่อถมที่ ต้องซื้อจากผู้รับเหมาในราคารถละ 200 บาท โดยผ่านนายหน้าคือ ชาวบ้านและसारวัตรกำนัน เรื่องนี้ทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างบ้านตลาดกับสภาพตำบล เพราะชาวบ้านถือว่าในโนนใหญ่ยังมีที่สำหรับทิ้งดินเยอะแยะประกอบกับเส้นทางที่ขนหินลูกวังออกไปไม่ได้รับการซ่อมแซมให้ดีเท่าที่ควร ในปีเดียวกัน ชาวบ้านในหมู่บ้านตลาด-หนองเรือและหนองโน ได้รับการติดต่อจากผู้รับเหมาเพื่อซื้อดินลูกวังในนา อัตราซื้อขายกันในราคารถละ 80 บาท ขณะเดียวกันกับการขนหินลูกวังบริเวณป่าโนนใหญ่ด้านทิศตะวันออก บริเวณเส้นทางระหว่างบ้านม่วง-บ้านหมากยางยังคงทำอยู่เป็นปกติ ผลกระทบจากการขนหินลูกวัง ตั้งแต่ พ.ศ.2512-2534 นอกจากจะทำให้ต้นไม้ในบริเวณบ่อลูกวังเสียหายแล้วยังทำให้ลำน้ำสาขาของลุ่มน้ำห้วยทับทัน 2 แห่ง คือ โสกละองและโสกลินจ่ออกกลายเป็นบ่อลูกวังไป

5.3.5. การประกาศเขตป่าโนนเมืองหรือป่าโนนใหญ่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน ฯ พุทธศักราช 2514 หม่อมราชวงศ์จักรทอง ทองใหญ่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดให้ป่าโนนใหญ่ภายใต้แนวเขตตามแผนที่กฎกระทรวง 16,050 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ด้วยเหตุผลคือ ป่าโนนใหญ่มีไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้พินชาติ ไม้กระดาด ไม้เซ็ง และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่าไม้ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงฉบับนี้

ประชาชนส่วนใหญ่ที่ตั้งบ้านอยู่ในป่าสงวน ไม่ทราบถึงสิทธิ และหน้าที่เกี่ยวกับป่าสงวนแต่อย่างใด จึงไม่มีการขอเพิกถอน หรือกันเขตที่ทำกินและที่ตั้งหมู่บ้านออกจากเขตป่าสงวนและเจ้าหน้าที่เองก็ไม่ได้เคร่งครัดหรือจับกุมแต่อย่างใด มีบางหมู่บ้านเช่น บ้านแปะ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประกาศไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำไร่ในโนนใหญ่ เพื่อสงวนไม้ไว้ใช้สอย ใครไม่เชื่อฟังเข้าไปปลูกก็จะปล่อยวัว-ควายเข้ามากิน ประกอบกับช่วงนั้นหาที่แช่ปลาลำบาก

พื้นที่การปลูกปอในโนนใหญ่จึงลดลงในส่วนที่บ้านโนนลานก็ยังคงทำไร่กันต่อไป ในบริเวณ ป่าโนนใหญ่ด้านทิศเหนือ

5.3.6. สัมปทานปลูกป่า ในปี 2528 นายทุนเข้ามาสัมปทานปลูกป่า 500 ไร่ ด้านทิศเหนือบ้านตลาด ในช่วงแรกชาวบ้านเข้าไปรับจ้างถางป่าและโค่นต้นไม้ให้ ต่อมาพื้นที่ปลูกป่าถูกเข้าไปในที่ทำกินของชาวบ้านและลูกหลาน ชาวบ้านที่ไปเลี้ยงวัวควายถูกข่มขู่ ห้ามเข้าไปเลี้ยงในบริเวณนั้น มิฉะนั้นจะยิงทิ้ง ชาวบ้านทั้งตำบลเสียวลรวมตัวกันต่อต้าน ทำลายทรัพย์สินและบ้านพักคนงาน และถอนตนยุคลิप्तส เหตุการณ์ได้บานปลายเมื่อชาวบ้าน 4 คนถูกจับแต่ได้รับการช่วยเหลือจาก ส.ส.และทนายความจากอุบลในการว่าความ และจากเหตุการณ์ครั้งนี้ได้มีตัวแทนของรัฐบาลเข้ามาดูในพื้นที่คือ นายณรงค์ วงศ์วรรณ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในสมัยนั้น เข้ามาดูพื้นที่ และทำให้การต่อสู้ของชาวบ้านเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจของสื่อมวลชนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ชาวบ้านโดยการนำของครูร่วมกันจัดตั้งกลุ่มในรูปของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตำบลเสียว ซึ่งปัจจุบันชมรมเป็น 1 ในกลุ่มชาวบ้านอนุรักษ์ป่าภาคอีสาน 7 จังหวัด จากเหตุการณ์ครั้งนี้ส่ง ผลให้ข้าวไร่ ปอ มันสำปะหลังของชาวบ้านตลาด-หนองเรือลดลง เพราะเกรงว่าถ้าทำให้ป่าโล่งเตียนแล้วนายทุนจะเข้ามาปลูกป่าอีก

5.3.7. เบื้องหลังการทำใบขอเช่าที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หลังจากการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อ พ.ศ.2531 อดีตส.ส.สอบตภพพรคชาติไทยได้ชักชวนให้ชาวบ้านในเขตกิ่ง-อำเภอบึงบูรพ์รวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อขอเช่าที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยอดีตผู้สมัคร ส.ส.ทำหน้าที่เป็นตัวประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัด ราษฎรที่สนใจได้รวมกลุ่มยื่นเรื่อง โดยเสียค่าใช้จ่ายดังนี้ ค่ากรอกใบสมัครชุดละ 30 บาท จะไม่ได้รับคืนในกรณีใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนค่ามัดจำ ค่าเช่าที่ไร่ละ 20 บาท/ 5 ปี จะได้รับคืนเมื่อกรมป่าไม้ไม่อนุญาตให้เช่า งานนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านและมีชาวบ้านจากตำบลเสียว 8 ราย ที่ไปยื่นเรื่องขอเช่าในนามของกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ หลังจากการยื่นเรื่องขอเช่า ท ราษฎรก็เริ่มถากถางพื้นที่ทำไร่มันสำปะหลัง ปัจจุบันใบเช่ายังไม่ได้รับการอนุมัติ เงินค่ามัดจำเช่าก็ยังไม่ได้รับคืน แต่ป่าโนนใหญ่ในเขตของตำบลเปาะก็โล่งเตียนและเต็มไปด้วยมันสำปะหลังและไร่ปออีกเล็กน้อย ส่วนผู้ขอเช่าในเขตตำบลเสียวเข้าไปทำไร่แต่ถูกตำรวจจับ เพราะชมรมอนุรักษ์ และสภาตำบลร่วมกันอนุรักษ์ป่าในส่วนที่เหลือในตำบลเสียวไว้

5.3.8. ใช้ภาพถ่ายทางอากาศและออก สทก.

ในปี พ.ศ.2525 มีการถ่ายภาพทางอากาศและกรมป่าไม้ได้ออกเอกสารสิทธิทำกิน

ให้แก่ราษฎรในเขตตำบลเสียว ถึงอำเภอบึงนาราง จำนวน 430 ราย, 608 แปลง พื้นที่ 4,200 ไร่ ในพื้นที่ที่ไถ่ไถ่เตียนแล้วโดยดูภาพถ่ายจากทางอากาศ ด้วยเหตุผลที่ว่า ถ้าให้ราษฎรมีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งจะช่วยลดพื้นที่การบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ผลกลับตรงกันข้าม ราษฎรที่ได้ สทก. ขยายพื้นที่หัวไร่ปลายนาเพื่อทำไร่มันสำปะหลังต่อไป อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่ง กล่าวว่า ร้อยละ 80 ของ สทก. ที่ออกมาเป็น สทก. ที่ออกทับ สค.1 ซึ่งออกโดยกรมที่ดิน พ.ศ. 2498 ซึ่งเรื่องนี้ได้รับการยืนยันจากชาวบ้านหนองฮู ซึ่งได้ยื่นเอกสาร สทก. ให้กรมป่าไม้และพยายามเปลี่ยน สค.1 ให้เป็น นส.3 แต่เจ้าหน้าที่ไม่มีใครทำ

5.4 ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการทำลายป่าในใหญ่

5.4.1 การสร้างปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนา ตั้งแต่การสร้างทางรถไฟจากนครราชสีมาไปอุบลราชธานี ช่วงถึงเขตจังหวัดศรีสะเกษก็ทำให้เปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนจากการทำกิน เริ่มรู้จักผลิตเพื่อขาย เช่น การเผาถ่าน ผลการพัฒนาในระยะหลังก็คือ การตัดเส้นทางทั้งผ่าน กลางป่าหรือผ่านรอบป่า ทำให้เชื้อต่อการลักลอบบุกรุกและทำลายต้นไม้โดยตรง

5.4.2 การรับระบบค่านิยมใหม่ กล่าวคือ เมื่อความเจริญแผ่ขยายสู่ชุมชน ระบบหา พอกินไปสู่ผลิตเพื่อขาย ตั้งแต่ผลพวงจากเส้นทางรถไฟที่นำความเจริญเข้ามา จนกระทั่ง พืชพาณิชย์ชนิดต่างๆ ที่นำไปสู่ระบบคุณค่าใหม่ทั้งวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

5.4.3 ระบบการผลิต ที่กระทบป่ามากคือ การเผาถ่าน การปลูกอ้อยผลิตน้ำตาลก่อน การปลูกปอ ทำข้าวไร่ ปลูกฝ้ายและปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ป่าในใหญ่ พินาศในที่สุด

5.4.4 การขูดหินลูกรัง เนื่องจากระบบศูนย์รวมอำนาจ ที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการ จัดการทรัพยากร ทำให้เกิดการแอบอ้างอำนาจรัฐขูดหินลูกรัง ทั้งที่ความจริงไม่ได้รับอนุญาต แต่ในระยะหลังระบบการขูดหินลูกรังยังไม่ชัดเจน ยังควบคุมโดยชุมชนไม่ได้ การขูดยังมีต่อไป ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าและพื้นที่ดินเป็นจำนวนมาก

5.4.5 นโยบายของรัฐ รัฐได้แสดงอำนาจครอบงำ จากป่าชุมชนของหมู่บ้านไปสู่ป่าของ รัฐในปี 2514 ความผูกพันต่อป่าจึงลดลงไม่ได้ปล่อยให้พื้นสภาพดั้งเดิม ต่างฝ่ายต่างก็อ้าง แสดงสิทธิครอบครอง ผลสุดท้ายรัฐจึงจัดการพื้นที่ ทั้งมาตรการ สทก. ให้เช่าที่ดินทำกินออก สค.1 นส.3 โดยเฉพาะการออกเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน(สทก.) แก่ผู้บุกรุก ทำให้เกิดการบุกรุก มากยิ่งขึ้น ทั้งผู้ที่ได้ สทก. อยู่แล้วต้องการมากขึ้น และผู้บุกรุกรายใหม่ซึ่งเดิมเคยเคารพต่อ กฎชุมชนและกฎหมายมาก่อน

5.4.6 การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐ ป่าโนนใหญ่ครอบคลุม 2 ตำบล ระดับของระบบคุณค่าของป่าที่แตกต่างกัน เมื่อแยกอำเภอบึงนารางใหม่ ความเข้มงวดต่อการปฏิบัติระหว่างสองอำเภอก็ต่างกันอีก ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชน แล้วเป็นเงื่อนไขตัวผลักดันการทำลายป่าเพื่ออ้างอาณาเขตตำบล อาณาเขตอำเภอ อาณาเขตรับผิดชอบคดี แล้วเกิดความรู้สึกว่า ทำไมเขตอำเภอนั้นบุกรุกได้ แต่อีกอำเภอหนึ่งเข้มงวด จนกระทั่งชาวบ้านต้องการย้ายหมู่บ้านไปอยู่กิ่งอำเภอบึงนาราง ทั้งที่ในอดีตไม่ต้องการไปรวม ทำให้กิ่งอำเภอบึงนารางมีเพียง 2 ตำบลเท่านั้น

5.4.7 การให้สัมปทานปลูกสร้างสวนปาล์มได้ทำลายต้นไม้ที่กำลังฟื้นฟูจำนวนมาก

5.5 การจำแนกประเภทป่าชุมชนโนนใหญ่

ในป่านั้นมีการจำแนกการใช้ประโยชน์ตามผลผลิตที่ได้จากป่า ขนาดของป่า แต่ละแห่งมีการจำแนกขอบเขตดังนี้

5.5.1 ป่าไผ่สอย ไผ่สำหรับไผ่สอยเช่น ทำรั้ว ทำเล้าไก่ ทำฟืน ทำคราดหรือคันไถ สามารถหาได้ทั่วไปในป่าโนนใหญ่ ไม่มีการหวงห้ามกัน นอกจากไม้ขนาดใหญ่ใช้ในการทำเสาหรือสร้างบ้าน จะตัดได้ในที่ที่เคยครอบครองและเจ้าของสงวนไว้ บางครั้งก็มีการแลกต้นไม้เพื่อให้เหมาะกับการใช้ประโยชน์ มีบ้างที่ขโมยของกันตามไร่นา

5.5.2 ป่าเก็บเห็ด ถ้าเป็นป่าเห็ดโค เห็ดขาวดิน เห็ดระโงก เห็ดน้ำหมาก เห็ดปลวก จะมีอยู่ทั่วไปบริเวณป่ายางต้นโนนหรือเลียบชายป่า บริเวณที่ชุกชุมคือ ป่าเห็ดหนองบัว ป่าเห็ด ปลวกจะอยู่เกือบถึงกลางโนน

5.5.3 ป่าหน่อไม้ จะอยู่บริเวณชายป่าด้านทิศตะวันตก เลียบฝั่งห้วยทับทัน เริ่มตั้งแต่ทิศเหนือบ้านหนองสูงขึ้นถึงบ้านโนนลาน และป่าฝั่งขวาลำห้วยทับทันที่ชาวบ้านเรียกว่า บุ่งลิง ใกล้บ้านดงดั่งและป่าหนองบัว

5.5.4 ป่าผลผลิต เช่น ผลไม้ต่างๆ ถ้าเป็นมะดัน หนากยางจะเก็บได้เลียบฝั่งลำห้วยทับทันส่วนมะเค็ง มะค้อ มะผีพวน หนากหม้อและผักต่างๆ เช่น ผักติ้ว ย่านาง ฯลฯ และมันตระกูลต่างๆ จะหาได้ทั่วไปในป่าโนนใหญ่

5.5.5 ป่าปู่ตา จะเป็นป่าที่มีอาณาเขตบริเวณที่ชัดเจน ไม่มีใครกล้าบุกรุก เพราะปู่ตาดูถือว่าเป็นของรักษาประจำของหมู่บ้าน ชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่นจะมีการบอกกล่าว และมีประเพณีบวงสรวงประมาณเดือน 6 ของทุกปี โดยมีผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อระหว่างเจ้าปู่กับชาว

บ้าน เรียกว่าขำ จำ ดอนปู่ตาดังกล่าวเช่น ดอนเจ้าปู่บ้านม่วง และดอนปู่ตาบ้านตลาด ชาวบ้านสามารถใช้เก็บหาของป่าในดอนเจ้าปู่เช่น ใบตองโคป เห็ด แมงฮุ้น แต่ไม่มีใครกล้าตัดต้นไม้ จึงทำให้ป่าปู่ตาทั้ง 2 แห่งยังมีสภาพป่าดั้งเดิม

5.5.6 ป่าช้า ในปัจจุบันวัฒนธรรมในการเผาศพได้เปลี่ยนไป จากสมัยก่อนซึ่งเคยมีป่าช้าสำหรับเผาศพ บางหมู่บ้านเช่น บ้านตลาด-หนองเรือ มีการแยกหรือแบ่งเขตว่า นี่คือนี่คือป่าช้าเด็ก นั่นคือป่าช้าผู้ใหญ่ ปัจจุบันชาวบ้านถือว่า ผืนนาเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษเคยบุกเบิกมาก่อนจะด้วยการซื้อหรืออะไรก็แล้วแต่ เมื่อท่านหาชีวิตไปแล้วซากศพของท่านก็ควรอยู่ในแผ่นดินแห่งนี้ การเผาศพจึงเปลี่ยนจากการเผาในป่าช้ามาเป็นการเผาในที่อื่น ส่งผลให้ป่าช้าหลายแห่งกลายเป็นที่ทำกินเช่น ป่าช้าบ้านตลาด-หนองเรือ ถูกชาวบ้านขยายพื้นที่หัวไร่ปลายนาเข้าไปในป่าช้าเด็ก และขยายพื้นที่มันสำปะหลังเข้าไปในป่าช้าผู้ใหญ่ จนเกิดการร้องเรียนถึงทางอำเภอเรื่องที่ดินสาธารณะถูกบุกรุก

5.5.7 ป่าตัดไม่ได้ นอกจากป่าปู่ตาแล้วจะมีป่าซับน้ำบริเวณขำน้ำคำ, ขำบักดู ซึ่งเจ้าของนาถือว่าเป็นป่าปู่ตา ถ้ามีการตัดแล้วจะเป็นไซไม้สลาย ตั้งแต่นั้นมาจึงถือกันว่าตัดไม่ได้ และอีกแห่งหนึ่งคือป่าบริเวณหอเจ้า มีการตัดบ้างแต่การตัดจะต้องทำพิธีขอตัด ถ้าทางหอเจ้าไม่ให้ตัดก็ตัดไม่ได้

ป่าต่างๆ ที่จำแนกออกมานี้ มีชื่อเรียกท้องถิ่นเช่น

ป่าไผ่ล่อย เรียก ป่าโนนใหญ่

ป่าเก็บเห็ด เรียก เก็บเห็ดป่ายางหรือป่าหนองบัว

ป่าหน่อไม้ เรียก ป่าเลาะห้วย บุ่งลิง ป่าหนองบัว

ป่าผลผลิต เรียก ป่าโนนใหญ่หรือป่าเลาะห้วย ขึ้นอยู่กับไปเก็บบริเวณไหน

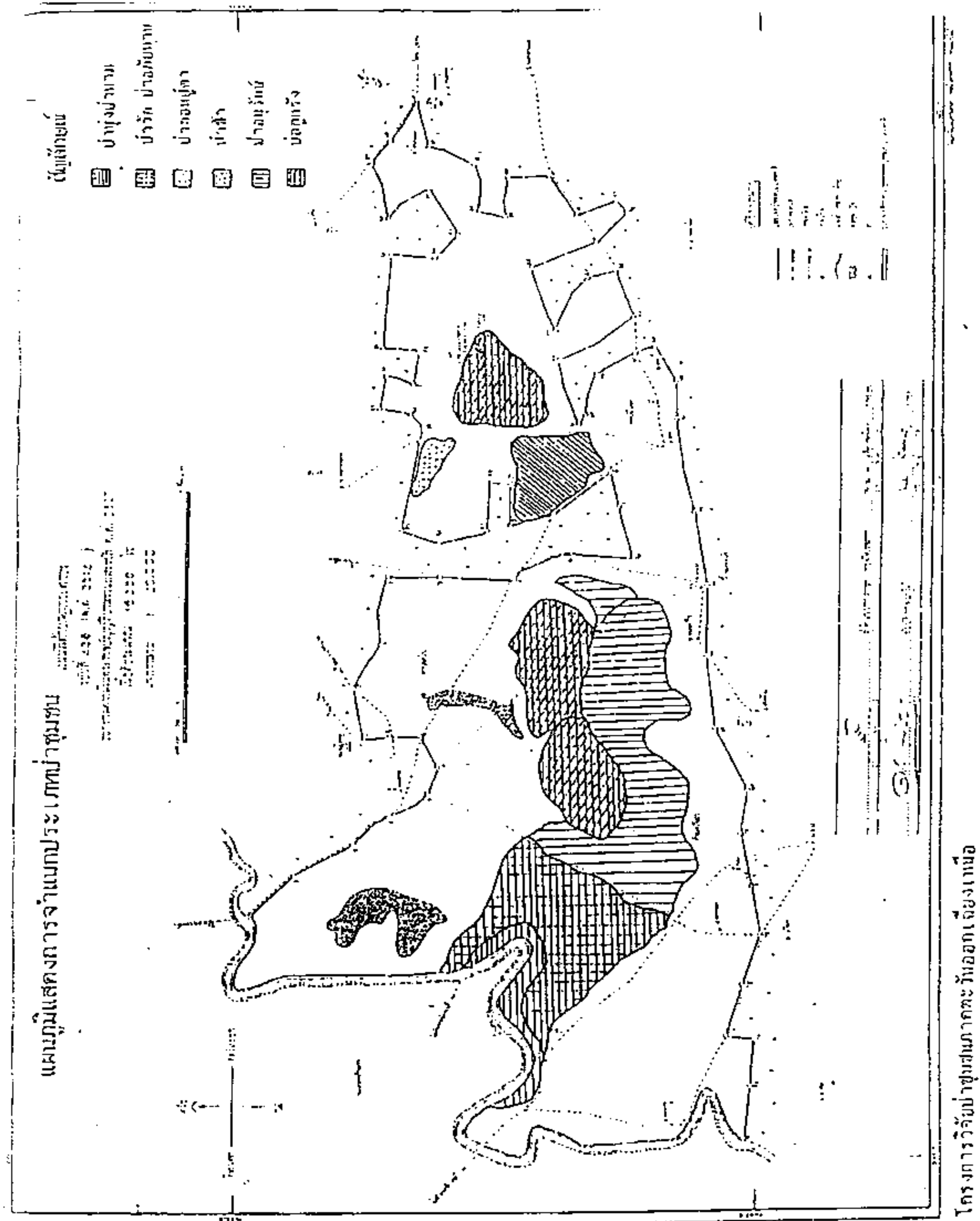
ป่าช้า ป่าปู่ตา เรียกชื่อเหมือนกัน

ป่าตัดไม่ได้ เรียก ป่าน้ำขำ

5.5.8 ป่าวัดอภัยทาน พื้นที่ทางด้านตะวันตกกลางลงสู่ลำห้วยทับทัน นับว่าเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ที่สุดที่สภาพป่าโนนใหญ่เหลืออยู่ ซึ่งเดิมเป็นที่ปลูกพืชไร่ อ้อย ปอ ไร่ฝ้ายจนกระทั่งรัฐได้ออก นส.3 ให้เอกชนครอบครอง แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ ป่าจึงฟื้นฟูเป็นสภาพป่าหนาแน่นขึ้นและเจ้าของเอกสารสิทธิ์ในที่ดินได้ยกเพื่อเป็นป่าอภัยทานของบ้านอิเซ บ้านหนองจอก

อาณาเขตป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยทั่วไปจะยึดพื้นที่ป่าที่เคยทำไร่ อ้อย ไร่ปอ ข้าวไร่ แต่ก่อนว่าเป็นป่าบ้านโนนป่าบ้านนี้ และในป่าแต่ละบ้านก็จะเป็นที่ทราบกันดีว่า พื้นที่ที่เคย

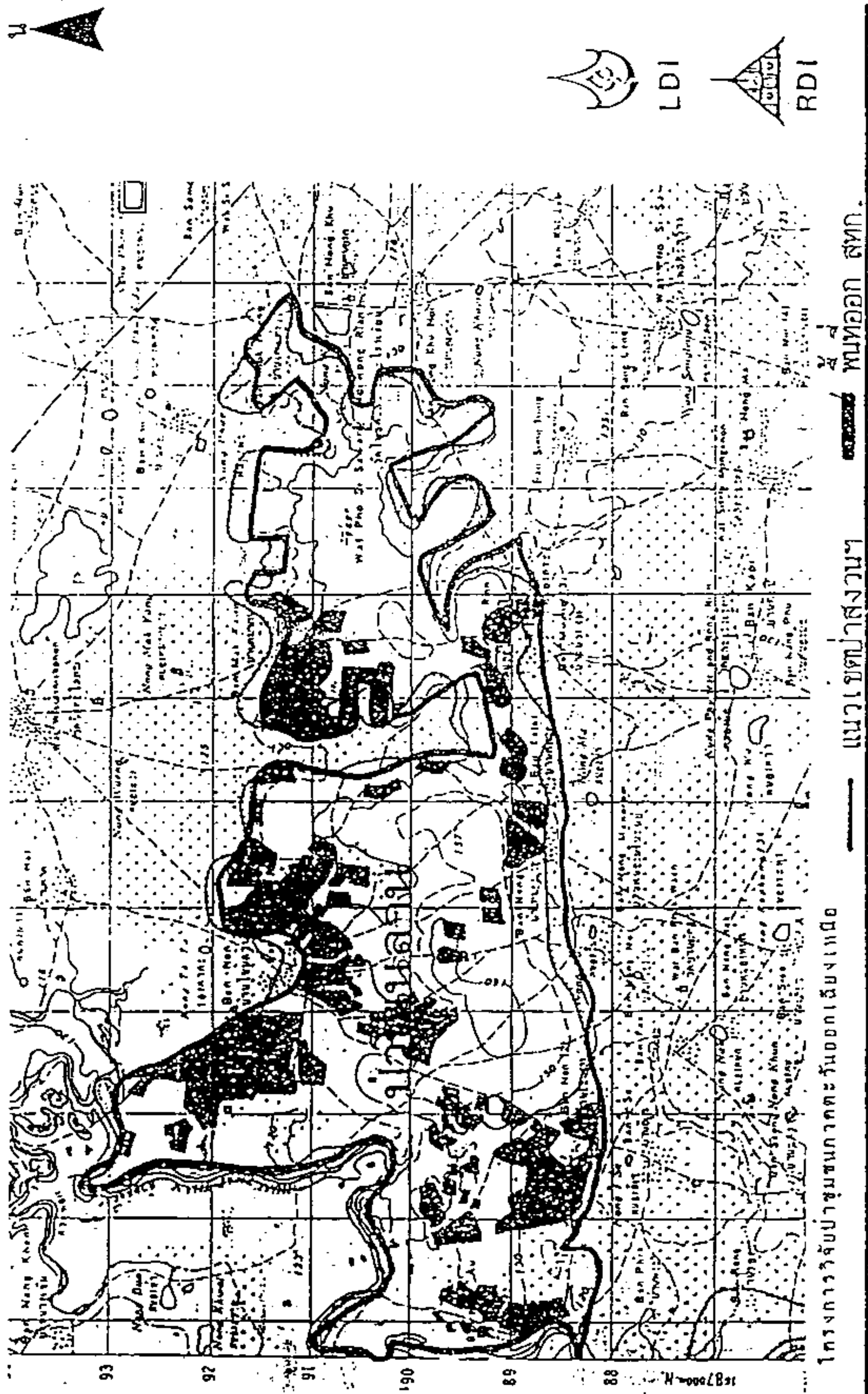
แผนภูมิ 5.1 การจำแนกประเภทป่าชุมชน

ทำไร่นั้นเป็นของใคร ถึงแม้จะมีการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ไม้ที่ทำบ้านส่วนใหญ่ก็จะมาจากป่าแห่งนี้ ส่วนไม้ไผ่สอยหาได้ทั่วไป ปัจจุบันบ้านตลาด-หนองเรือไม่มีป่าลักษณะนี้อยู่แล้ว เพราะพื้นที่ที่เคยเป็นป่าแปรสภาพเป็นไร่นาสำปะหลัง จุดไร่นาของชาวบ้านโนนลานด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกจดไร่นาบ้านม่วง ในขณะที่เดียวกันบ้านหนองโนยังมีสภาพป่าด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน รวมทั้งบ้านแปะ หนองหนัก อีเซ และปรากฏว่าบ้านตลาด-หนองเรือ บ้านโนนลาน บ้านหนองผือ บ้านเสียว ฯลฯ ได้เข้ามาพึ่งพิงป่าบริเวณนี้ในเรื่องของไม้ไผ่สอย และการเก็บหาของป่า โดยเฉพาะการขุดมัน มีการเหมารดมาเพื่อขุดมันโดยส่งลงที่บริเวณบ้านหนองคูและมาจอดรับที่บ้านอีเซทุกปี โดยลักษณะของป่าแห่งนี้จะเป็นป่าแบบชุมชนถึงปัจเจกชนมากกว่า

แผนภูมิ 5.2 พื้นที่ในเขตป่าสงวนที่ออก สทก.

แผนที่แสดงพื้นที่ในเขตป่าสงวนที่ออกเอกสารสิทธิ สทก.

5.6 ศักยภาพของป่าชุมชนโนนใหญ่

5.6.1 ศักยภาพต่อการพัฒนาชนบท การพักพิงพึ่งพาอาศัยของชาวบ้านที่มีต่อป่าลดลงเนื่องจากพื้นที่ป่ามีน้อย เป็นเขตที่ทำกินเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ป่าที่มีอยู่ต่อเนื่องกับพื้นที่ทำกินก็แสดงความเป็นเจ้าของ การใช้ไม้พื้น ไม้ไผ่สอยยังพบบ้างเฉพาะหมู่บ้านรอบป่า การเก็บของป่าผลิตไม่ได้สัดส่วนกับคน น่ายาก ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าลดลง ขณะที่ประชากรกลุ่มหนึ่งต้องการพื้นที่ทำการเกษตรมากกว่า แต่หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงจะมาเก็บผลผลิตช่วงฤดูที่มีผลผลิตสูงเช่น การขุดมัน เหมารถสองแถวลงจุดหนึ่งแล้วมารับอีกหมู่บ้านหนึ่ง

5.6.2 ศักยภาพต่อการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศน์ ป่าโนนใหญ่ไม่ใช่ป่าต้นน้ำลำธาร และมีเหลืออยู่น้อย จึงไม่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศท้องถิ่นมากนัก ลักษณะเด่นของป่าโนนใหญ่ก็คือ ป่าฟื้นคืนสภาพเร็ว ดังนั้นหากปล่อยไว้ในระยะหนึ่งไม่ทำลายจะกลับคืนสู่สภาพป่าใหม่ได้เร็ว เพราะมีต้นไม้ตระกูลป่าโคกแทรกอยู่มาก ขณะเดียวกันคาดว่า การอยู่ไม่ห่างไกลจากปากห้วยทับทันที่ไหลตกแม่น้ำมูล อาจทำให้ความชื้น หรือระดับน้ำใต้ดินไม่ลึกนักก็ได้ จึงเหมาะที่จะเป็นป่ารักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศน์

5.6.3 ศักยภาพในการสืบทอด และพัฒนาความเป็นชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมเดิม ป่าโนนใหญ่ได้เป็นต้นเกิดหรือจุดเริ่มของการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ยุติการทำสวนป่า โดยชุมชนรอบป่ามาแล้วและมีผลกระทบต่อการเรียกร้องสิทธิของชุมชนอีสานอื่นๆ ตามมาจากรณสำเร็จของการเรียกร้องดังกล่าว แต่การมีส่วนร่วมในการรักษาป่าพื้นที่นี้ได้พัฒนาไปสู่การถือครองที่เฉพาะบุคคลเพื่อการเพาะปลูกทั้งนี้เพราะความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อป่าโนนใหญ่มีมุมมองแตกต่างกันระหว่างอำเภอ หรือระหว่างยุคสมัยของการควบคุมหรือปกครองของข้าราชการในท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านสับสน การมีส่วนร่วมจึงถูกทำลายลง ลดความเข้มแข็งไป

นอกจากทรัพยากรป่าไม้ ป่าโนนใหญ่ยังมีทรัพยากรแร่ หินลูกรัง ที่ชุมชนสามารถจะจัดการได้หากเปิดโอกาส ซึ่งจะนำไปสู่การทดลองการพึ่งตนเองทางด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมต่อต้านสภาพป่าพาณิชย์ในอดีต ทำให้ชาวบ้านยังมีสายใยในการที่จะปรับความเข้าใจกันได้ หากองค์กรภายนอกร่วมกันประสาน สร้างจิตสำนึกร่วมกัน

ขณะเดียวกัน ในพื้นที่ป่าโนนใหญ่บางส่วน ยังมีป่าดอนปู่ตาค่อนข้างใหญ่ที่ชุมชนเคารพและมีป่าชุมชนในลักษณะวัดป่าด้วย จึงมีศักยภาพในการสืบทอดและพัฒนาความเป็นชุมชนอยู่ตลอดไป

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติป่าในใหญ่ในทัศนะป่าไม้บางคนอาจถือว่า เป็นเพียงป่าละเมาะ ป่าเสื่อมสภาพแล้ว ควรให้ชาวบ้านทำการเกษตร ไม่ควรอนุรักษ์ หากจะอนุรักษ์ควรทำในรูปป่าชุมชนเล็กๆ เช่น ป่าดอนปู่ตา ป่าวัดป่า และพื้นที่สาธารณะ ทำเลเลี้ยงสัตว์ กำหนดขอบเขตให้ชุมชนบริหารและจัดการป่าในใหญ่ เพื่อรักษาความสมดุลย์ทางสภาวะแวดล้อมกับการผลิตของท้องถิ่น

5.7 บทสรุปสภาพป่าชุมชนในใหญ่

ป่าในใหญ่มีความผูกพันต่อวิถีชีวิตของผู้คนโดยรอบและพึ่งพาอาศัยอยู่ร่วมกันตลอดมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2323 นั่นคือกว่า 200 ปีมาแล้ว แม้การใช้ประโยชน์จากป่าและการพึ่งพาอาศัยที่ดินป่าจะถูกใช้มายาวนาน จากคำบอกเล่าและหลักฐาน ป่าไม้คืนสภาพหลายวัฏจักรจนกระทั่งมีป่าลักษณะและรูปแบบต่างๆ กันสภาพป่าปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรมพื้นที่ถูกบุกรุกทำไร่ ทำการเกษตร มีบางพื้นที่เป็นป่าดั้งเดิมที่กำลังเติบโต บางแห่งเป็นป่าฟื้นฟูสภาพใหม่ บางหย่อมเป็นป่าอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมคือ ป่าช้า ป่าดอนปู่ตา ป่าวัดป่าและอีกส่วนหนึ่งเป็นป่าที่แสดงกรรมสิทธิ์ครอบครองของบุคคล แต่ชุมชนสามารถเก็บผลผลิตที่ไม่ใช่ไม้ พื้นที่ป่าที่ต่อเนื่องกับหมู่บ้านหรือใกล้หมู่บ้าน ชุมชนนั้นจะแสดงตนเป็นเจ้าของ ดังนั้นลักษณะป่าชุมชนในใหญ่ จึงไม่ใช่ป่าที่รัฐจัดให้เพื่อให้ชุมชนดูแลรักษาและจัดการใช้ประโยชน์เพื่อชุมชน แต่อยู่ในสภาพที่ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีความรู้สึกผูกพันที่ได้ใช้ประโยชน์ได้พึ่งพาอาศัย ตั้งแต่มีระดับของความเป็นชุมชนหรือเพื่อส่วนรวมสูงแล้วค่อยลดต่ำลงสู่ป่าบุคคล เมื่อปัจจัยจากภายนอกมากระทบให้เปลี่ยนระบบคุณค่าใหม่และอำนาจรัฐเข้าครอบครอง ป่าส่วนมากจึงเปลี่ยนสภาพเป็นป่าหรือพื้นที่ต้นไม้ส่วนบุคคลมีเพียงผืนป่าบางส่วนดังได้กล่าวตอนต้นแล้ว รูปแบบของป่าชุมชนในใหญ่ จึงมีทั้งป่าของหมู่บ้านใช้เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าคู่บ้านคือ ป่าช้า ป่าดอนปู่ตา ป่าวัดป่าและป่าครอบครัวที่ชุมชนใช้ประโยชน์ได้ในบางลักษณะ สภาพปัจจุบันของป่าในใหญ่จึงเหมือนกับสภาพป่าชุมชนที่แท้จริงของภาคอีสานทั่วไป เป็นภาพสะท้อนหรือเป็นตัวแทนเอกลักษณ์คำว่า ป่าชุมชนของอีสานนั่นเองเพราะหลังจากอิทธิพลจากกฎหมายของรัฐแสดงกรรมสิทธิ์เหนือพื้นที่ป่าชุมชนจึงจำแนกป่าออกเป็น 2 ลักษณะคือ ป่าหลวงกับป่าบ้านป่าบ้านจำแนกตามความผูกพันตามการพึ่งพาอาศัยหรือความรู้สึกเป็นเจ้าของ ได้แก่ ขอบเขตบ้าน ป่าของบ้านมาคู่บ้าน ป่าครอบครัวป่าครอบครัวพัฒนา ในป่าชุมชนในใหญ่พบเพียงป่าของหมู่บ้าน ป่าคู่บ้านและป่าครอบครัวเป็นลักษณะป่าชุมชน ซึ่งมีศักยภาพแตกต่างกันต่อการพัฒนาชนบทหรือต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศน์และสืบทอดความเป็นชุมชน

บทที่ 6

สภาพสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ กับป่าชุมชนโนนใหญ่

การเข้าใจและรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการพัฒนา ดังนั้นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วม และการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังจะนำเสนอจากผลการศึกษาดังนี้

6.1 ลักษณะทางสังคม

6.1.1 ประชากรและชาติพันธุ์

ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณรอบป่าชุมชนโนนลาน มีทั้งสิ้น 5,502 คน เป็นเพศชาย 2,704 คน หญิง 2,789 คน แม้จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอีสานตอนล่าง ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร-มอญ แต่กลับเป็นกลุ่มชนลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์เมื่อกว่า 200 ปีที่ผ่านมาจึงเป็นหมู่บ้านเอกสังคม กล่าวคือมีกลุ่มชาติพันธุ์เดียวทั้งหมู่บ้านอพยพพร้อมทุกขุสุมมาด้วยกันจึงเป็นโคตรเหง้าอันเดียวกัน ไม่มีชนชาติหรือเชื้อชาติอื่นๆ แต่เนื่องจากอยู่ใกล้กลุ่มมอญ-เขมร จึงรับสำเนียงทางภาษาไป ทำให้การพูดภาษาลาวทำนองเพี้ยนไปจากส่วนอื่นๆ ของภูมิภาค

ลักษณะโครงสร้างทางประชากรจากตารางที่ 6.1 พบว่าจำนวนสมาชิกใน 1 ครัวเรือนของหมู่บ้านที่ศึกษาโดยเฉลี่ย 5.54 คน จำนวนสมาชิกต่ำสุด 3 คน และสูงสุด 8 คน โดยเฉพาะขนาดครัวเรือนระหว่าง 4-6 คน จะมีมากที่สุด 61.54% และจำนวนสมาชิกครัวเรือนละ 10-12 คน ไม่ปรากฏมี อาจชี้ให้เห็นว่าเดิมนี้อาณาเขตรอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง คงเพราะเงื่อนไขต่างๆ หลายอย่างดังตารางที่ 6.1

ตาราง 6.1 จำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่ บ้านหนองโน ตำบลเสียว
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

จำนวน(คน)	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
1-3	3	11.54
4-6	16	61.54
7-9	7	26.92
10-12	-	-
รวม	26	100.0

ที่มา : จากการสำรวจโครงการประชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : ประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 5.54 คน สูงสุด 8 คน ต่ำสุด 3 คน

สำหรับโครงสร้างทางอายุของคนในชุมชนพบว่าเป็นประชากรวัยเด็ก(<14 ปี) 31.43%
วัยแรงงาน (14-50 ปี) 53.77% และประชากรวัยชรา (>50) 14.6% อย่างไรก็ตามเมื่อรวม
ประชากรวัยเด็กและวัยชราซึ่งเป็นวัยเลี้ยงดูนั้น รวมแล้วได้ 46.03% ยังต่ำกว่าวัยแรงงาน

หากพิจารณาสถานภาพทางการศึกษาของประชากร พบว่า ยังไม่ถึงวัยเรียนเพียง
10.40% วัยที่กำลังศึกษา 15.88% และวัยที่จบการศึกษามีมากถึง 73.65% และระดับการ
ศึกษาที่เป็นคุณสมบัติของประชากรสูงสุดคือ ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 61.27%
และระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 31.13% ส่วนการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับในปัจจุบันยัง
มีน้อยเพียง 6.62% ซึ่งจะต้องร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป รายละเอียดดังตารางที่ 6.2 และตารางที่

6.3

ตาราง 6.2 สถานภาพการศึกษาของประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

สถานภาพการศึกษา	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
ยังไม่ถึงวัยเรียน	15	10.47
กำลังเรียน	23	15.88
เรียนจบแล้ว	106	73.65
รวม	144	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตาราง 6.3 ระดับการศึกษาของประชาชนที่จบการศึกษาแล้วเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตป่า
โนนใหญ่ บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับการศึกษา	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	2.50	61.27
ประถมศึกษาปีที่ 6	1.27	31.13
สูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	0.27	6.62
อื่นๆ	0.04	0.98
รวม	4.08	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : อื่นๆ หมายถึง นักรรรมไท

6.1.2 กลุ่มทางสังคม

ชุมชนรอบป่าโนนลาน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวคือ กลุ่มลาวเวียงจันทร์ การรวมกลุ่มทางสังคมทั้งทางการและกลุ่มธรรมชาติหรือกลุ่มไม่เป็นทางการ มีดังนี้

1. กลุ่มเครือญาติ เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมมีการแต่งงานข้ามตระกูลกันค่อนข้างมาก ดังนั้นกลุ่มเครือญาติจึงมักจะเป็นกลุ่มเดียวกัน เครือญาติเหล่านั้นจะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้โครงสร้างอำนาจและผู้นำที่มาจากเครือญาติค่อนข้างเข้มแข็ง

2. กลุ่มประเพณี เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิม กลุ่มประเพณีที่ยังมีอยู่คือ กลุ่มถือธรรม กลุ่มถือถ่านและกลุ่มถืออ้อ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำทางประเพณี ผู้นำเหล่านี้จะมีบทบาทในด้านพิธีกรรมและเป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านในด้านงานประเพณี

3. กลุ่มผลประโยชน์ การเกาะเกี่ยวของชุมชน ส่วนหนึ่งมีพื้นฐานจากผลประโยชน์ร่วมกันเช่น กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้านหนองโน มีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อจัดระบบการให้วัคซีนไก่ กลุ่มเลี้ยงวัวตำบลเสียว รวมตัวกันเพื่อขอการสนับสนุนจากรัฐและองค์กรภายนอก กลุ่มบุกเบิกป่าบ้านตลาด-หนองเรือ เป็นต้น

4. กลุ่มอนุรักษ์ เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเช่น กลุ่มชมรม

1. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมตำบลเสียว ก่อตัวขึ้นหลังจากการล้มปทานปลุกยูกาลิปตัสทับที่ทำกินชาวบ้านในปี 2528

2. กลุ่มสวนสรวงธรรมวนาราม เป็นลักษณะกลุ่มเครือญาติที่ร่วมกับพระ ใช้ศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าเช่น การล้อมรั้ว ประกาศเขตห้ามฆ่าสัตว์ ตัดต้นไม้

5. กลุ่มผู้นำที่ทางราชการจัดตั้ง กลุ่มเหล่านี้จะทำหน้าที่รับนโยบาย เพื่อลงสู่การปฏิบัติในพื้นที่เช่น สภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน

6.1.3 โครงสร้างอำนาจ

1. ลักษณะโครงสร้างอำนาจของป่าโนนลาน ไม่เป็นเอกภาพและไม่มีการรวมกลุ่มบุคคลใดหรือใครมีอำนาจสูงที่จะชี้นำชุมชนได้ ผู้มีอำนาจมีหลายกลุ่ม หลายฝ่าย ทั้งกลุ่มอำนาจเก่าที่ถูกโค่น เพราะไปร่วมมือกับนายทุนหรือกลุ่มอำนาจใหม่ที่ชนะการเลือกตั้ง เพราะเกิดจากการเป็นวีรบุรุษของการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรชุมชนเช่น ต่อต้านยุคลิปตัส ต่อต้านการขุดหินลูกรัง แต่ด้วยความคิดอนุรักษ์มีจิตและวิญญาณยึดมั่นตลอดกับการอนุรักษ์ป่า ขณะที่ประชากรในชุมชนมีแนวคิดแอบแฝงต่อต้านเพื่อให้ได้มีพื้นที่ดินทำกิน หรือเพราะปัญหาปากท้องในภายหลัง จึงลืมอุดมการณ์ที่ต่อสู้มา กลับเป็นผู้บุกรุกเสียเอง จึงขัดแย้งกับผู้นำที่ตนเคยร่วมต่อสู้เพราะขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์เพื่อสาธารณชนกับผลประโยชน์เพื่อปัจเจกชน

ประสบการณ์จากการเคยร่วมต่อต้านหรือเคลื่อนไหวผลักดันบริษัทปลูกป่า และบริษัทขุดหินลูกรัง ทำให้ชาวบ้านอาจหาญพัฒนาไปสู่การเรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อกลุ่มตัวเอง โดยมีผลประโยชน์ของกลุ่มตนและส่วนตนเป็นที่ตั้ง ผู้นำที่เคยร่วมโค่นล้มมาเพื่อผลประโยชน์ตรงกันก็ร่วมมือจับมือกันได้อีก ทำให้ผู้นำเก่ากลับมาใช้อำนาจเพิ่มทวีขึ้นอีก

ขณะเดียวกัน ปัจจัยจากภายนอก ทั้งองค์กรเอกชน การสนับสนุนของพรรคการเมืองเพื่อฐานเสียง ยิ่งเพิ่มความสับสนและซับซ้อน แม้โครงสร้างอำนาจที่รัฐจัดตั้งทั้งในตัวบุคคลคือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือองค์กรคือ สภาตำบล ก็ไม่อาจต้านทานแรงจากภายนอกได้ จึงนำไปสู่ความขัดแย้งระแวงแคลงใจต่อกันและกัน โดยเฉพาะอำนาจภายนอก จากพรรคการเมืองมีอิทธิพลสูงที่จะทำให้กลุ่มโครงสร้างอำนาจเล็กๆ ไม่แยแสต่ออำนาจรัฐ โดยองค์กรท้องถิ่น ขณะเดียวกันการกระจาย หรือเห็นตัวอย่างจากชุมชนข้างเคียงที่อยู่เขต การปกครองอำเภออื่นๆมีอำนาจทำได้เช่น การบุกรุกที่ป่าปลูกพืชไร่ อำนาจชุมชนข้างเคียงเข้ามาแทรกอีกทางหนึ่งประกอบกับอำนาจรัฐจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นก็ปฏิบัติคนละระดับ ยิ่งทำให้โครงสร้างอำนาจของชุมชนสับสนแล้วนำไปสู่ความขัดแย้ง ตลอดจนการรอเวลาหาโอกาสและรอจังหวะ หรือสร้างสถานการณ์ที่จะโค่นอำนาจผู้นำทางการลงหากขัดผลประโยชน์ของกลุ่ม เพื่อหาบุคคลที่รักษาผลประโยชน์กลุ่มขึ้นสละอำนาจแทน ความวุ่นวายในชุมชนจึงไม่ยุติ การขัดแย้งต่อแนวความคิดของการใช้ทรัพยากรและการแทรกจากภายนอกชุมชน ทำให้โครงสร้างอำนาจของป่าชุมชนในใหญ่มีหลายโครงสร้างหลายผู้นำที่ขัดแย้งกัน

2. ผู้นำชุมชน

การสร้างศรัทธาต่อชุมชน การเผยแพร่ความรู้ ความคิดและเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนานั้น การรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำของหมู่บ้านทางการและผู้นำธรรมชาติ ย่อมนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาป่าไม้ ช. ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้นำในชุมชนทั้งผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติ ซึ่งหลายคนอยู่ในสองสถานภาพผู้นำสำคัญเช่น

2.1 ผู้นำทางการกลุ่มสภาตำบล เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดในการอนุรักษ์ จึงได้รับการต่อต้านจากกลุ่มบุกรุกทั้งในตำบลเดียวกันและเขตต่อเนื่องกับอำเภอใกล้เคียง มีผลงานร่วมต่อต้านการสัมปทานปลูกป่า การขุดหินลูกรัง

3.2 ผู้ใหญ่บ้านตลาด จากกรณีการต่อสู้สวนป่ายุคาลิปตัสและบ่อลูกรัง ก้าวสู่การเป็นผู้นำทางการด้วยการพร้อมใจกับชาวบ้านโค่นล้มอำนาจเก่า มีแนวคิดอนุรักษ์ป่าจึงขัดแย้งกับกลุ่มชาวบ้านเดิมที่ต้องการที่ทำกิน ทำให้ตกอยู่ในสถานภาพไม่มั่นคงทางตำแหน่งผู้นำ

3.3 กลุ่มผู้นำทางการบ้านหนองโน การร่วมเคลื่อนไหวอย่างสุขุม มีกลไกจากผู้ช่วยดำเนินการ จึงไม่กระทบต่อความมั่นคงและเป็นปัญหาความขัดแย้ง

3.4 ผู้นำชุมชนครู ในหมู่บ้านใกล้เคียงมีครูคนหนึ่งพยายามช่วยเหลือชุมชนเสริมศักยภาพและนำชุมชนต่อสู้หรือเรียกร้องด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ป่าในใหญ่

3. องค์การชุมชน

กลุ่มองค์กรในชุมชนทั้งปริมาณ คุณภาพและความเข้มแข็งของกลุ่ม เป็นภาพสะท้อนศักยภาพและประสิทธิภาพของความสมานฉันท์ในหมู่บ้าน เป็นการรวมพลังเพื่อรองรับอำนาจซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการเข้าถึงการพัฒนาชุมชนบริเวณป่าโนนใหญ่ และในหมู่บ้านที่ศึกษา มีองค์กรหลายองค์กร ทั้งองค์กรทางการจัดตั้งโดยอำนาจรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ กับกลุ่มไม่เป็นทางการหรือกลุ่มธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขของสังคม โดยชาวบ้านคิดและดำเนินการในการศึกษาครั้งนี้จะนำเสนอเฉพาะกลุ่มที่สำคัญ คือ

3.1 กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลเสียว

การจัดตั้งกลุ่มหรือขบวนการเกิดกลุ่ม เนื่องจากแรงจูงใจต่อต้านการล้มปทานปลูกป่ายุคาลิปัตสของเอกชนจำนวน 500 ไร่ ที่ไม่มีที่ทำกินของราษฎร ชูบังคับไม่ให้ไปเลี้ยงสัตว์ในบริเวณปลูกป่าและการข่มขู่ว่าจะยิงทิ้งหากยังฝ่าฝืน ดังนั้นเพื่อพิทักษ์ศักดิ์ศรีของชุมชน และปกป้องผลประโยชน์ในที่ดินปลูกพืช ที่ดินเลี้ยงสัตว์ จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มจุดประสงค์ของกลุ่มตอนแรกก็เพียงขับไล่บริษัทล้มปทานปลูกป่า แล้วพัฒนาไปสู่การอนุรักษ์ป่าเพื่อคนรุ่นหลัง รักษาป่าให้เป็นของชุมชน ลักษณะการดำเนินการมีโครงสร้างชัดเจนเช่น ประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประธาน รองประธาน เลขานุการ ระบบการบริหาร อาศัยการ ประชุมปรึกษาหารือแล้วดำเนินการ โดยมีครูผู้นำชุมชนเป็นพลังหลักสำคัญ ปัจจุบันบทบาท หน้าที่หลักขององค์กรคือ การผลักดัน ร่วมกันอนุรักษ์ป่าโนนใหญ่ให้เป็นสมบัติของลูกหลานไม่บุกรุกทำไร่ต่อไป

ความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม คณะกรรมการดำเนินงานมาด้วยดี เกาะกลุ่มปรึกษากันมาตลอด จนขณะนี้รู้สึกจะเริ่มอ่อนล้าลงเพราะผลเสียตายนหลายทาง แต่ความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกยังต่อเนื่อง ถือได้ว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างด้านแบบอย่างของกลุ่มอนุรักษ์ในภาคอีสานที่ขยายไปสู่ท้องถิ่นอื่นๆ มีการประชุมและสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ จนเกิดเครือข่ายในระบบภาคทั้งกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนอื่นๆ

ผลการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากการต่อต้าน ถอนตนยุคาลิปัตส ขอที่ดินชุมชนได้แล้ว ยังเสาะหาการแอบอ้างชุดบ่อลูกรังจนต้องเลิกชุดเพราะทราบข้อเท็จจริงนอกจากนี้ยังมีการประชุม เคลื่อนไหวปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักต่อสิ่งแวดล้อม องค์กรยังสามารถขอที่ นส.3 สร้างเป็นป่าอภัยทานจากกำนันคนเดิมที่ตกลงต่อที่ประชุม ต่อจากนั้นกลุ่มยังมีแผนงานพัฒนาเร่งสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อจัดแบ่งระหว่าง 2 ตำบลให้ชัดเจน มีโครงการสร้างป่าชุมชน ทั้ง

ป่าฟื้นฟูสภาพและป่าชุมชนพัฒนา โดยจัดที่บุกรุกคืนเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชน นอกจากนี้กลุ่มยังได้ติดป้ายประกาศเชิญชวนอนุรักษ์ป่าตามรอบแนวเขตป่าอีกด้วย

ปัญหาข้อขัดแย้งภายในกลุ่มดูจะไม่มีอะไรน่าวิตก แต่ปัญหาข้อขัดแย้งกับชาวบ้านกลุ่มบุกรุก กลุ่มนายทุน กลุ่มข้าราชการและกลุ่มนักการเมืองเพื่อตนเองยังมีอยู่สูง ทำให้งานอนุรักษ์ในปัจจุบันลดความเข้มข้นลง

ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลเสียว มีการรวมกลุ่มขึ้นในปี 2528 จากปัญหาการสัมปทานปลูกป่ายูคาลิปตัส 500 ไร่ ที่บุกรุกที่ทำกินเดิมของชาวบ้าน ชาวบ้านสูญเสียผลประโยชน์ทั้งที่ดินทำกิน สิทธิ อิสระในการเลี้ยงสัตว์และการข่มขู่ห้ามเข้าไปในสวนป่า จึงรวมตัวกันต่อต้านโดยมีชาวบ้านทั้งตำบลเสียวเป็นแนวร่วม ทำลายบ้านพักคนงานและถอนต้นยูคาลิปตัสเพื่ออนุรักษ์และสร้างป่าชุมชน เริ่มแรกมีสมาชิกประมาณ 66 คน ดำเนินการปลูกป่าในพื้นที่โนนใหญ่และที่สาธารณะทุกปี และทำงานร่วมกับคณะกรรมการชาวบ้านอนุรักษ์ป่าภาคอีสาน อำนาจของกลุ่มจะอยู่ที่ชาวบ้านและสภาตำบลเสียวโดยมีครูเป็นแกนนำในการก่อตั้งและมีองค์กรพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุน อำนาจของกลุ่มในปัจจุบันอยู่ที่ตัวผู้นำโดยมีสภาตำบลเสียวเป็นแนวร่วม คนในหมู่บ้านโดยเฉพาะบ้านหนองโนแปะโนน หนองหนัก หมาจอก อีเซ ให้การยอมรับและในส่วนบ้านตลาดหนองเรือซึ่งเคยเป็นแนวร่วม เดิมต่อต้านนโยบายของกลุ่ม เกิดจากแกนนำประสานกับองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีผู้อาวุโสและสภาตำบลเสียวเป็นที่ปรึกษา การดำเนินงานของกลุ่มช่วงหลังมีผู้เข้าร่วมน้อย เช่น ความพยายามเรียกร้องให้บ้านตลาดออกจากพื้นที่ป่าบุกรุก การพยายามกันเขตป่าในเขตตำบลเสียวเป็นป่าชุมชน ชาวตำบลเสียวซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ไม่ได้ใช้ความพยายามแต่ประการใดที่จะตัดทอนกลุ่มน้อยที่บุกรุกป่า เพราะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกันเอง ในมติที่ประชุมสภาตำบล 23 กุมภาพันธ์ 2534 จึงตั้งอำนาจรัฐเข้ามายุติการ โดยเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และเจ้าหน้าที่ตำรวจออกตรวจและจับกุมผู้ฝ่าฝืน และเสนอหน่วยคุ้มครองป่าไม้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ซึ่งจะดำเนินการในปี 2535 โดยสำนักงานห่างจากสี่แยกสี่ม้วยประมาณ 1 กิโลเมตรไปทางอำเภอราชสีห์ไศล ความพยายามของผู้นำกลุ่มในการอนุรักษ์ป่าในเขตตำบลเสียวไม่ได้ผลจากการพูดคุยระหว่างตัวแทนกลุ่มชาวบ้านที่บุกรุกป่า สภาตำบลและตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ ในวันที่ 2 ตุลาคม 2534 ได้เรียกร้องชาวบ้านตลาดให้ออกจากพื้นที่อีกครั้ง เพื่ออนุรักษ์ป่าในเขตตำบลเสียวไว้และเพื่อต่อรองกับ คจก.ซึ่งจะเข้าสู่โนนใหญ่ในปี 2535 แต่ชาวบ้านตลาดไม่ยอม

ผู้ก่อตั้งกลุ่มเริ่มรู้สึกว่าการรวมกลุ่มของชาวบ้านครั้งนั้นเกิดจากสถานการณ์ มิได้เกิดจากจิตสำนึกในการวางแผนหรือรักษาแต่อย่างใด

3.2 กลุ่มสภณธรรมวนาราม

กลุ่มนี้เกิดจากอดีตกำนันตำบลเสียว นายทองสา โสดา มองว่า วัดในปัจจุบันเป็นเหมือนมหรสพ จึงมอบที่ของตนเองซึ่งเป็นเอกสารสิทธิ์ นส.3 ในเขตป่าสงวนประมาณ 25 ไร่ และญาติโยมบริจาคประมาณ 100 ไร่ ตั้งเป็นสำนักสงฆ์เพื่อปฏิบัติธรรม คนในหมู่บ้านอีกส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย มองในแง่ของกำนันได้ใช้อำนาจของตนเองยึดที่ทำกินของชาวบ้าน พอชาวบ้านท้วงติงก็ไม่ยอมรับฟัง เนื้อที่บริเวณวัดเคยมอบให้สำนักเลขาธิการพระราชวัง ทางสำนักฯ ได้ส่งตัวแทนมาติดต่อ ต่อมาได้หยุดชะงักลงเพราะเจ้าหน้าที่อำเภอคิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยากสำนักสงฆ์ที่ตั้งขึ้นไม่ได้อยู่ในสังกัดกรมการศาสนาแต่อย่างใด เพราะทางกลุ่มถือว่าได้ถวายให้สำนักพระราชวังไปแล้ว ปัจจุบันเนื้อที่ของสำนักสงฆ์เป็นป่าที่เพ่งพื้นสภาพ ภูกระเบียบที่สำนักสงฆ์ตั้งขึ้นคือ ห้ามตัดต้นไม้และฆ่าสัตว์ในบริเวณวัด ญาติธรรมที่มาส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ตลาดและชาวบ้านรัตนบุรี ราชสีไศล ที่มีศรัทธาในตัวพระอาจารย์โพธิสมศรี นอกจากท่านจะสอนธรรมะ ท่านยังช่วยรักษาคนที่ป่วยเป็นโรคประสาท กิจกรรมของทางกลุ่มขณะนี้คือการล้อมเขตสำนักสงฆ์ด้วยรั้วลวดหนามที่ได้รับการบริจาค

3.3 กลุ่มบุกรุกป่าบ้านตลาด

กลุ่มนี้แม้ว่าจะไม่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ในตำบล แต่ก็ยังเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา กลุ่มบุกรุกป่าประกอบด้วย ชาวบ้านตลาด-หนองเรือ 78 ครอบครัว อำนาจของกลุ่มนี้จะขึ้นอยู่กับอดีตผู้ใหญ่บ้านและผู้นำประมาณ 5 คนที่ชาวบ้านให้ความนับถือ กลุ่มนี้ต้องการทำไร่ในป่าสงวนแห่งชาติโดยถูกต้องตามกฎหมาย มีการวิ่งเต้นปรึกษากับนักการเมืองเพื่อขอเช่าที่ มีการขับไล่ผู้ใหญ่บ้านเพราะขัดขวางไม่ให้ทำไร่และต้องการขึ้นกับเขตการปกครองของกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ลักษณะเช่นนี้ที่บ้านตลาด ในอดีตเป็นหมู่บ้านที่มีที่นาน้อย มีรายได้จากการรับจ้างและการส่งลูกไปทำงานต่างถิ่น งานพัฒนาของรัฐที่ลงสู่หมู่บ้านมีโครงการควาย ซึ่งแจกให้ชาวบ้านที่ยากจนเลี้ยงและโครงการธนาคารข้าว ซึ่งไม่ได้ผล เพราะข้าวที่ยืมไปได้คืนน้อย ต่อมาคณะกรรมการหมู่บ้านจึงขายข้าวและซื้อปุ๋ยให้ชาวบ้านกู้ยืมในรูปปุ๋ยกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูล กชช.2ค. ผนวก จปฐ.ปี2533 บ้านตลาด-หนองเรือเป็นหมู่บ้านเดียวในตำบลเสียวที่อยู่ในระดับ 3 หรือหมู่บ้านต้องเร่งพัฒนา

3.4 สภาพตำบล เป็นองค์กรทางราชการ จัดตั้งตามกฎหมาย ลักษณะโครงสร้างอำนาจเป็นไปตามองค์ประกอบที่รัฐกำหนด วัดอุประสงค์และหน้าที่ตามที่รัฐระบุ รับผิดชอบภายในเขตตำบล ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเข้มแข็งดี และสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับภายนอกองค์กรทั้งในระดับชุมชน อาจมีปัญหาขัดแย้งทางแนวคิดอนุรักษ์กับ

ปากท้องของชาวบ้านบางส่วน และมีความขัดแย้งกับการกระทำของนักการเมือง ที่สนับสนุนให้กลุ่มชาวบ้านบุกเบิกป่าได้ทำกินต่อไป ผลการดำเนินงานของสภาตำบลเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตำบลเสียวประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับทั้งจากภายในและภายนอกตลอดมา

นอกจากองค์กรทั้งสองนี้แล้ว ยังมีองค์กรต่างๆ อีกมากมายที่ต้องรู้เพื่อรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งองค์กรทางการเมือง องค์กรพัฒนาเศรษฐกิจ องค์กรพิทักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและอื่นๆ ที่จะไม่ขอกล่าวถึง

6.1.4 ความขัดแย้งในชุมชน

โดยทั่วไป สาเหตุของการขัดแย้งอาจเนื่องมาจากผลประโยชน์ ข้อมูลและค่านิยมไม่ตรงกัน แต่จากผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในชุมชนป่าโนนใหญ่มีสาเหตุสำคัญมาจาก

1. ผลประโยชน์ขัดแย้งกัน
 2. ความคิดอันเนื่องมาจากค่านิยมต่างกัน
- จากสาเหตุดังกล่าว นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในชุมชน

1. ความขัดแย้งระหว่างสภาตำบลกับกลุ่มบุกรุกที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ หลังจากเผาและถอนต้นยูคาลิปตัสของผู้สัมปทานแล้ว มีผลต่อการบุกรุกปลูกมันสำปะหลัง และพืชไร่อื่นๆ ลดลง เพราะเกิดความคิดเห็นว่าหากบุกเบิกป่าให้โล่งเตียนต่อไปแล้ว รัฐจะให้บุคคลภายนอกเข้ามาสัมปทาน จึงควรอนุรักษ์ไว้ แต่กลุ่มบ้านตลาดจำนวน 16 ครอบครัวที่ยากจนและผู้มีอันจะกินจำนวนหนึ่งได้บุกรุกที่ปลูกป่า 500 ไร่ เป็นที่ปลูกพืชไร่ของตนเอง จึงเกิดการขัดแย้งกับสภาตำบล

2. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับกลุ่มบุกรุกป่าโนนใหญ่ในตำบลเดียวกัน

3. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบ้านตลาด-หนองเรือที่อนุรักษ์ป่า ที่เคารพต่อกฎระเบียบของสังคมกับผู้บุกรุกเพื่อทำไร่มันสำปะหลังและปลูกไม้ผลเพื่อปากท้อง

4. ความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนทางการเมืองบ้านตลาด-หนองเรือกับชาวบ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์

5. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจเก่ากับกลุ่มอำนาจใหม่ ทั้งในระดับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้และที่เสียผลประโยชน์ ระหว่างการมองประโยชน์เพื่อสาธารณะกับประโยชน์ส่วนบุคคล

2. ความขัดแย้งระหว่างชุมชน

1. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลเสียวกับกลุ่มบุกรุกป่าในใหญ่จากตำบลเป๊าะ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ที่ทำไร่มันสำปะหลัง ทั้งได้ สทก. การขอเช่าหรือที่บุกรุกอื่นๆ หลายหมู่บ้าน

2. ความขัดแย้งระหว่างสภาพตำบลเสียวกับสภาพตำบลบ้านเป๊าะ เกี่ยวกับเขตแดนและการปักปันเขตแดนระหว่างตำบลหรืออำเภอที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่า เนื่องจากชาวบ้านตำบลเป๊าะจะบุกรุกเข้ามาเพาะปลูกในตำบลเสียว โดยอ้างว่าเป็นเขตตำบลของตนเอง เกิดปัญหาการขยายพื้นที่ตำบลด้วย

3. ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับนายทุนเช่น กรณีบริษัทสัมปทานปลูกป่า-ยูคาลิปตัส 500 ไร่ ชาวบ้านทั้งตำบลเสียวพร้อมใจต่อต้าน หรือกรณีแอบอ้างการสัมปทานชุดหินลูกรัง เป็นต้น

4. ความขัดแย้งระหว่างสภาพตำบลกับพรรคการเมือง เนื่องจากกลุ่มบุกรุกที่ทำกินไปขอความช่วยเหลือจากบิดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคหนึ่ง แล้วได้ใช้อำนาจทำหนังสือถึงอำเภอ ป่าไม้อำเภอ เพื่อยับยั้งการจับกุมทำให้ขัดแย้งทางความคิดกับสภาพตำบลซึ่งทำให้ตำบลไม่สามารถใช้กลไกเจรจากับผู้บุกรุกป่าได้

5. ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ มี 2 กรณีคือ

ก. ความขัดแย้งกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ที่ไม่กวาดขันในการบุกรุกป่าในใหญ่ ในขณะที่เจ้าหน้าที่เขตอุทกพรพิสัยปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายมากกว่า

ข. ความขัดแย้งในนโยบายของรัฐที่กระทำต่อพื้นที่ป่าเช่น การให้เอกสารสิทธิ์ สทก. การอนุญาตให้เช่าที่ การสำรวจของโครงการ สปก. และการจัดสรรที่ดินตามโครงการคจก. ในปี 2535 นี้

ความขัดแย้งทั้งหลายเหล่านี้ เนื่องมาจากมูลเหตุหลักที่สำคัญเกี่ยวกับผลประโยชน์ 2 ประการคือ 1) ความขัดแย้งเนื่องจากแก่งแย่งที่ดินทำกินเพื่อขาย 2) ความขัดแย้งเนื่องจากการใช้ทรัพยากรหินลูกรัง

3. ศักยภาพของชุมชนในการคลี่คลายความขัดแย้ง

ชุมชนมีความเป็นพี่น้องที่ต้องอาศัยกันและต้องอยู่ร่วมกัน หลักการประนีประนอมจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนพยายามแก้ไขปัญหามา ไม่ว่าความขัดแย้งภายในชุมชน หรือความขัดแย้งระหว่างชุมชนทั้งกับรัฐหรือนายทุนหรือกับชาวบ้านด้วยกัน ทางออกที่ชุมชนเสนอเพื่อแก้ความ

ขัดแย้ง เช่น

1. ความขัดแย้งกับพรรคการเมือง คณะกรรมการได้ประชุมปรึกษาหารือแล้วส่งตัวแทนไปพบบิดาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อชี้แจงเหตุผลของสภาตำบล แต่ก็ถูกต่อว่าและไม่ยอมฟังเหตุผลต่อหน้ากลุ่มผู้บุกรุกที่เคลื่อนไหวไปขอความช่วยเหลือ

2. กรณีความขัดแย้งกับบ้านโนนลาน ตำบลเปาะ กลุ่มอนุรักษ์ขอให้เจ้าหน้าที่ทั้งสองอำเภอร่วมกับชุมชนสำรวจ ปักปันเขตแดนร่วมกัน เพื่อความชัดเจนที่จะได้กำหนดเขตป่าอนุรักษ์ของตำบลต่อไป

3. กรณีขัดแย้งกับโครงการ คจก. ชาวบ้านได้ต่อรองกับรัฐ เสนอวิธีการเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2535 ต่อที่ประชุมเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านได้ประชุม ติดตามความเคลื่อนไหวมาตลอดจึงได้เสนอเพื่อให้เกิดการจัดสรรที่ดินที่เป็นธรรม ดังนี้

ก. ไม่ให้จัดสรรในที่มี สค.1 นส.3 นส.2ก. และขอให้ออกโฉนดในที่ สค.1 ที่จัดสรรตามโครงการ คจก. ต้องเป็นที่ชาวบ้านบุกรุกจริงๆ ไม่ซ้อนทับเอกสารสิทธิ์อื่นๆ

ข. พื้นที่ที่เหลือจากการจัดสรร ชาวบ้านขอดูแลรักษาโดยจะปลูกป่าชุมชนพัฒนา พร้อมกับรักษาพื้นที่ป่าที่ยังมีสภาพอยู่ให้เป็นป่าชุมชนธรรมชาติ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนมีความสามารถที่จะพิจารณาและแก้ปัญหาภายในชุมชน พร้อมทั้งตอบสนองต่อนโยบายของรัฐได้ หากรัฐให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม รัฐจะได้ความร่วมมือจากชุมชนมากยิ่งขึ้น

6.2 ลักษณะวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ นับเป็นผลรวมแห่งการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ของกลุ่มชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ 'วัฒนธรรม' หมายถึง วิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติสะสมกันมา ทั้งความคิดการกระทำ สร้าง-ถ่ายทอด-สะสมและรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของความรู้ การปฏิบัติ ความเชื่อและสิ่งของหรือวัตถุอันเกิดจากความคิดและการกระทำของมนุษย์ (เสถียรโกเศศ, 2515 และประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518)

วัฒนธรรมเป็นตราประจำสังคม เป็นอำนาจของสังคมที่บุคคลไม่รู้สึกละและเป็นเครื่องหมายของกลุ่มที่แยกให้เห็นจากกลุ่มอื่น ที่สมาชิกของกลุ่มรวมกันปฏิบัติโดยไม่รู้สึกลำบากนับว่าเป็นแบบวิถีชีวิตของสังคม (พทยา สายบุญ, 2517) ประเพณีเป็นทรัพยากรแห่งวัฒนธรรมอย่าง

หนึ่งซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของชนในชาติ และเป็นเครื่องอธิบายพฤติกรรมของชนชาติในแต่ละกลุ่ม นับว่าเป็นมรดกที่สำคัญของชุมชน ประเพณีเป็นความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบต่อมานานจนเป็นจารีตประเพณี การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนป่าโนนใหญ่ มุ่งเน้นเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร และวัฒนธรรมพื้นฐานของชุมชน ดังนี้

6.2.1 ขนบธรรมเนียมประเพณี

จารีตประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนป่าโนนใหญ่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมฮินดู วัฒนธรรมพุทธศาสนาและวัฒนธรรมกัมพูชา แต่ผู้มีอิทธิพลสูงมากคือ วัฒนธรรมพุทธศาสนา ที่ส่งผลต่อจารีตประเพณีท้องถิ่น เพื่อศาสนาเป็นสำคัญ ประเพณีพื้นฐานของป่าโนนใหญ่ นอกจากประเพณีการเกิดการกินดอง (แต่งงาน) การบวชเรียน การตาย การเสริมสิริมงคล การสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นประเพณีไม่กำหนดเวลา แล้ว ยังมีประเพณีที่กำหนดเวลาที่สำคัญคือ ประเพณีฮีตสิบสอง ลักษณะของประเพณีฮีตสิบสองของบ้านที่ศึกษามีดังนี้

ตารางที่ 6.4 แสดงการปฏิบัติตามประเพณีของชุมชน

เดือนจันทรคติ	เดือนสุริยคติ	ชื่อบุญฮีตสิบสอง	บุญที่ชุมชนปฏิบัติ
เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง เดือนยี่	ธันวาคม มกราคม	บุญเข้ากรรม บุญคูณลาน	- สู่ขวัญข้าว, คุณประทายข้าว เปลือก
เดือนสาม เดือนสี่	กุมภาพันธ์ มีนาคม	บุญข้าวจี บุญผะเหวด	บุญข้าวจี บุญผะเหวด, บุญเก็บตุก
เดือนห้า	เมษายน	บุญสงกรานต์	บุญสงกรานต์, ตักบาตรบ้าน ตักบาตรวันวิสาขบูชา
เดือนหก เดือนเจ็ด	พฤษภาคม มิถุนายน	บุญบั้งไฟ บุญซำฮะหรือผีตา แฮก	บุญแฮกนา วันพุทธศกกลาง เดือน
เดือนแปด เดือนเก้า	กรกฎาคม สิงหาคม	บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน	บุญเข้าพรรษา -
เดือนสิบ	กันยายน	บุญข้าวสาก	บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	ตุลาคม	บุญออกพรรษา	บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	พฤศจิกายน	บุญกฐิน	บุญกฐิน

จากตารางจะพบว่า ฮีตที่ชุมชนไม่ได้ทำทุกปีคือ บุญเข้ากรรม หรือปริวาสกรรม บุญข้าวประดับดินและบุญบั้งไฟ หากจะจัดบุญปริวาสกรรมชุมชนอาจจัดในช่วงเดือน 1-3 ขณะเดียวกันชุมชนนิยมทำบุญผูกแขนหรือสู่ขวัญในช่วงเดือน 1, 4, 6, 7 และอีกประเพณีหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ บุญคุณประทายข้าวเปลือก เป็นกิจกรรมที่ทำได้ทุกงานบุญหากทางบ้านและวัดต้องการปัจจัย เงินสมทบบุญ ส่วนประเพณีในชีวิตประจำวันมีลักษณะปฏิบัติเหมือนชุมชนอีสานทั่วไป

6.2.2 วัฒนธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับป่า

ชุมชนโนนใหญ่เคยมีความผูกพันกับป่าค่อนข้างมากในอดีต ปัจจุบันวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับป่าจางลง เนื่องจากพื้นที่ป่ามีน้อย ต้นไม้ใหญ่ไม่ค่อยมี สัตว์ป่ามีแต่สัตว์เล็ก วัฒนธรรมเกี่ยวกับป่ามีดังนี้

1. พิธีกรรมก่อนลงมือตัดไม้ ในอดีตจะทำพิธีขอจากเจ้าป่าก่อน ปัจจุบันมีบางครอบครัวเท่านั้นที่ขอต้นไม้ด้วยการบูชาดอกไม้ ครอบครัวที่เคยทำไปแล้วปล่อยให้ป่าฟื้นฟูสภาพ เจ้าที่ซึ่งหากไม่บอกกล่าวจะทำให้คนในครอบครัวไม่สบาย และครอบครัวลักษณะนี้จะมีการเซ่นไหว้ด้วยข้าวใหม่ ปลามัน ข้าวเม่าแก่เจ้าที่ทุกปี ความเชื่อเหล่านี้ ในปัจจุบันแม้จะยังมีอยู่ แต่ก็จืดจางลงมาก

2. พิธีกรรมในการล่าสัตว์ สมัยก่อนเคยมีเช่นเดียวกับชุมชนอื่น พอถึงยุคของการบุกเบิกป่า พิธีกรรมเหล่านั้นได้หมดไป

3. พิธีกรรมในการเก็บของป่า ส่วนมากจะเป็นกลุ่มผู้หญิงเช่น การขุดมัน หักหน่อไม้ เก็บเห็ด,ผัก จะมีการบอกเจ้าป่าด้วยคำพูด "ลูกหลานมาเก็บของป่าไปกินเนื้อ" พิธีกรรมดังกล่าวยังถือกันมาจนถึงปัจจุบัน

4. พิธีบวชต้นไม้ เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเข้าสู่ป่าโนนใหญ่เดือนตุลาคม 2534 โดยกลุ่มชมรมอนุรักษ์ นักศึกษาลาดกระบัง ได้ทำพิธีลงสมบวชต้นไม้ใหญ่ ซึ่งตามลักษณะต้นไม้ใหญ่ความเชื่อของคนในพื้นที่ ไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ แม้ปัจจุบันความเชื่อเริ่มจืดจางลง สามารถนำไม้ไปทำถ่านหรือฟืนได้ จึงไม่แน่ใจว่าพิธีบวชต้นไม้จะสามารถสืบต่อความคิดของคนในพื้นที่ได้ซึ่งต่างจากพื้นที่อื่นเช่น พิธีบวชต้นไม้ภูหลง จะกระทำได้โดยเลือกต้นไม้ใหญ่ กลางที่มีลักษณะงามและต้องการอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ พื้นที่ทางโนนลานอาจจะเลือกต้นไม้ขนาดกลางที่มีลักษณะงามเช่น ต้นแดง ต้นยาง ต้นพันชาติ ทำพิธีบวชหลายๆ ต้น แล้วให้กาลเวลาค่อยพิสูจน์

6.2.3 ความเชื่อต่างๆ

1. หมู่บ้านจะมีของรักษา คือ ผีบ้านหรือเจ้าปู่ สามารถดลบันดาลให้คนในหมู่บ้านอยู่อย่างร่มเย็นและดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลในทุกปี ช่วงเดือนหกถึงเดือนแปดจะมีพิธีเซ่นไหว้ เครื่องเซ่นจะประกอบด้วยไก่ต้ม ไช้ต้ม อาหารหวาน คาว น้ำหวาน (น้ำอัดลมใช้แทนเหล้าขาวในสมัยก่อน) ขนม โดยมีผู้ติดต่อรหว่างเจ้าปู่กับชาวบ้านที่เรียกว่าขจ๊ำ เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ หลังจากพิธีเซ่นไหว้ ก็จะมีการพิจารณาคางไก่ ไช้ต้มปลอกเปลือก หากไช้ขาวหุ้มไช้เหลืองราบเรียบ การดำรงชีวิตในรอบปีนั้นของครอบครัวจะราบรื่น หากไช้ขาวมีรอยเว้าลงไปแต่ยังไม่เห็นไช้เหลืองก็อาจจะมียุปลรรค มีโรคภัยไข้เจ็บแต่ไม่หนักหนาอะไร แต่ถ้าหากไช้เหลืองโผล่ออกมา คนในบ้านจะเจ็บป่วย

นอกจากในหมู่บ้านจะมีเจ้าปู่แล้ว ในบ้านแต่ละหลังจะมีของรักษาซึ่งแบ่งออกเป็น 4 อย่างคือ ธรรม อ้อ แถน แม่มด ในบ้านแต่ละหลังก็จะนับถือและมีประเพณีเช่นไหว้ที่ต่างกัน

2. กลุ่มที่ถือธรรม ธรรมกลุ่มพ่อตึง ในทุกวันพระจะมีคนเก็บดอกไม้ ในเดือน 8 คำ แต่งชั้น 5 ชั้น 8 ดอกไม้ 13 คู่ ไปบูชาบ้านพ่อตึง ในคืน 15 คำ มีชั้น 5 ชั้น 8 มีน้ำใส่มัน และข้าวดอกแดงใส่กระทงใบตองบูชา ในคืนเดือนดับก็เช่นกัน ในวันเข้า-ออกพรรษา สิ่งที่ทำเพิ่ม มีรูป 1 ห่อ เทียน 1 ห่อ ดอกไม้ 13 คู่ และชั้น 5, ชั้น 8 ตอน 15 คำ และเดือนดับก็จะเปลี่ยนดอกไม้

3. กลุ่มที่ถืออ้อ ในบ้านจะมีพานพุทธและพานบูชาของแต่ละคน ในคืนวันพระเก็บดอกไม้บูชาพานพระพุทธรูป 5 คู่ และพานบูชาแต่ละคน 2 คู่ ในช่วงเดือนหก เดือนแปดของทุกปีจะมีการทำบุญบ้านรดน้ำ ในฝั่งนี้จะเปลี่ยนดอกไม้เปลี่ยนชั้น 5 ชั้น 8 ตกแต่งแทนบูชาด้วยดอกไม้เช่น ดอกกระอ่ำ ไธรง ผ้าขาวม้า เช่นไหว้แล้วจะถือถาดพระพุทธรูปพร้อมด้วยรูปเทียน ดอกไม้ อาหารคาวหวาน บอกรูป รูปลูกหลานจะสนุกสนานขออย่าได้ทวงตึง ตอนกลางวันจะมีการรำก่อนวันงาน จะมีการถือกระทงดอกไม้ 1 คู่ ไปเชิญคนที่ถืออ้อในหมู่บ้านอื่นมาร่วมงาน

4. กลุ่มที่ถือแถนหรือผีฟ้า กลุ่มนี้จะมีแต่ผู้หญิง พิธีเช่นไหว้ทำเหมือนกับกลุ่มที่ถืออ้อ แต่จะทำพิธีในตอนกลางคืน ไม่มีดอกไม้ประดับ ผู้ชายที่เข้าร่วมในช่วงร้องรำมี แต่ตีกลอง กับเป่าแคน 2 คน มีการตั้งเชือกกันในบริเวณรำ ห้ามคนที่กินเหล้าเข้าไปในบริเวณนั้น ส่วนใหญ่ในช่วงรำจะมีผู้ชายนั่งพูดเกี้ยวอยู่นอกวง เนื้อเรื่องของการรำจะพูดถึงการอพยพการฟันดาบ การด่อนควายและการรำมวย

6.2.4 ทศนคติและความเชื่อ

ประชากรและชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ พื้นเพเดิมอพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จึงมีโครงสร้างทางวัฒนธรรมเป็นเชื้อชาติไทย มีภาษาไทยอีสานและนับถือศาสนาพุทธกับพิธีกรรมทางพราหมณ์ ทศนคติและความเชื่อต่างๆ ของชาวบ้านแถบนี้คือ

1. ของรักษาหมู่บ้าน ผีบ้านหรือเจ้าปู่ มีขเจ้าเป็นผู้ติดต่อในพิธีเช่นไหว้
2. ของรักษาครัวเรือนคือ ถือธรรม อ้อ หรือถือแถน หรือผีฟ้า
3. การยึดมั่นในประเพณีฮีตสิบสองเช่น บุญเดือนสาม บุญประทายข้าวเปลือก และบุญข้าวจี เดือนสี่ บุญพระเวส เดือนห้า ฮีตสงกรานต์ เดือนหก บุญบั้งไฟ

4. ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ไม้ ไม่นิยมเอาไม้กะบก และไม้กะบากมาสร้างบ้าน เพราะเชื่อไม่เป็นมงคล

5. ความเชื่อและเกรงกลัว ต้นไม้สองสี หินจอกก้อ ห่อเจ้าและทรายไหล ทำให้ไม้กล้าทำลายป่า รักษาต้นไม้บริเวณรอบสิ่งดังกล่าว

6.2.5 การเปลี่ยนแปลงประเพณีการทำลายไม้

ประเพณีในชีวิตประจำวันของชุมชนรอบป่าในใหญ่บางหมู่บ้าน เช่น บ้านตลาดหนองเรือ ซึ่งกำลังแผ่กระจายไปสู่ชุมชนอื่นๆ รอบป่า หรือเป็นสภาวะทางเศรษฐกิจที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเพณี คือ

1. การไม่เผาไม้ในป่าช้า แต่ไปเผาในที่นาของตนเองหรือที่วัด ทำให้ป่าช้าลดบทบาทลง ขณะเดียวกันป่าช้าได้ถูกบุกรุกเพื่อทำไร่ โดยเริ่มบุกรุกป่าช้าเด็กก่อนแล้วขยายสู่ป่าช้าผู้ใหญ่

2. ความเชื่อในเรื่องผี เทวดาและอาถรรพ์จากป่าเริ่มลดลง ป่าห้อยมเล็กห้อยมน้อยที่เหลืออยู่เช่น บริเวณโนนสองสี ภูทรายไหล แด่หลุบ กองหินจอกก้อ บริเวณห่อเจ้าจึงถูกคุกคามและทำลายลงเรื่อยๆ

6.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การดำรงอยู่ของชุมชนทั้งการผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภคของหมู่บ้านที่ศึกษามีลักษณะทั้งโครงสร้างการผลิต ปัจจัยการผลิต ระบบการผลิต อยู่ในขั้นการผลิตเพื่อยังชีพและเป็นการผลิตขั้นพื้นฐานเบื้องต้น การทำมาหากินเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน หรือการประกอบอาชีพ ตลอดจนรายได้ รายจ่าย สภาวะหนี้สินและสถานภาพทางฐานะของชุมชนจากผลการศึกษาพบได้ดังนี้

6.3.1 ฐานะทางเศรษฐกิจ

1. ฐานะทางเศรษฐกิจช่วงแรกตั้งถิ่นฐาน (2434-2506)

การขยายชุมชนจากบ้านเสี้ยว มาตั้งถิ่นฐานใกล้ที่ทำกินทั้งที่ไร่และที่นา ประกอบกับใกล้แหล่งอาหารจากป่าในใหญ่ การดำรงชีพของชุมชน การทำมาหากินที่สำคัญได้แก่

1. การพักพิงพึ่งพาอาศัยป่า การเก็บของป่า ล่าสัตว์ จับสัตว์น้ำและเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าไม่ยังเป็นอาชีพหลักและรายได้เนื่องจากไม่ต้องจัดซื้อ สิ่งที่ชุมชนอาศัยจากป่าได้แก่ การเก็บเห็ด หน่อไม้ กลอย มัน ผัก ผลไม้ป่า สัตว์ป่า สัตว์น้ำ

2. การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ชาวบ้านอาศัยประโยชน์จากป่าด้วยการใช้ไม้สร้างบ้านเรือน สร้างที่อยู่อาศัยและไม้ฟืน

3. การเผาถ่านขาย หลังจากเส้นทางรถไฟมาถึงหน่วยทับทันจนกระทั่งเข้าสู่เมืองศรีสะเกษ การเผาถ่านเพื่อขนส่งทางรถไฟสู่โคราชและกรุงเทพฯ ได้เกิดอาชีพกับชุมชน ตั้งแต่กระสอบละ 25 สตางค์ จนกระทั่งราคาตกจนเหลือกระสอบละ 10 สตางค์ จึงเลิกเผา

4. การทำน้ำตาลปึก น้ำตาลก้อน ชาวบ้านได้ปลูกอ้อยเพื่อผลิตน้ำตาลก้อน หรือด้วยใบกล้วย หาบขายตามชุมชนต่างๆ การทำลายป่าเริ่มขยายมากขึ้น ป่าถูกใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ

5. การเพาะปลูก ในยุคนี้การเกษตรที่สำคัญได้แก่ การทำนา การปลูกข้าวไร่ ปลูกฝ้าย, พริก, แตง แต่วัตถุประสงค์เพื่อบริโภคในชุมชนเป็นหลัก และแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน

การใช้พื้นที่ของชุมชน ป่าบางส่วนโล่งเตียนด้วยการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านคือ มี ด จอบ เสียม ขวาน รถไถนา แรงงานที่ใช้ก็เป็นแรงงานในครอบครัว และการขอแรงลงแขก ปัจจัยการผลิตได้มาด้วยการจับจอง มีอิสระที่จะขยายพื้นที่เพราะประชาชนยังน้อย ดังนั้นรัฐบาลจึงออกเอกสารสิทธิ์ แสดงสิทธิ์การครอบครองที่ดินด้วยการให้ สค.1 เมื่อปี 2498 แล้วให้ยื่นขอเป็นนส.3 ในเวลาต่อมา

2. ฐานะทางเศรษฐกิจช่วงบุกเบิกป่า (2506-2527)

การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เริ่มเกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อัตราการขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การบุกเบิกใช้ทรัพยากรธรรมชาติแผ่ขยายไปทั่ว

ปัจจัยการผลิตของชุมชนในระยะนี้ ได้จากมูลมรดกและมีการขยายเพิ่มเติมต่อจากพื้นที่เดิม บางส่วนเริ่มจากการซื้อขาย การประกอบอาชีพในช่วงระยะนี้ยังคงเหมือนกับช่วงแรกคือ ชุมชนอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยเก็บเกี่ยวผลผลิตและหาอาหารจากป่า กับการเพาะปลูกซึ่งมีวัตถุประสงค์เปลี่ยนไปจากเดิมผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อขายเช่น ปี 2508 เริ่มการปลูกปอ ขณะเดียวกันมีครอบครัวกว่า 30 ครอบครัว ได้อพยพด้วยการขายที่นาไปสู่ที่ดินผืนใหม่ เขตชายแดนไทย-กัมพูชา ที่ยังมีป่าอุดมสมบูรณ์ บริเวณบึงละมู อำเภอกันทรลักษณ์ และย้ายไปอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์เพื่อหนีภัยแล้ง รายได้ส่วนหนึ่งของครอบครัวได้จากการรับจ้างแรงงานภายในท้องถิ่น และเริ่มอพยพไปขายแรงงานชั่วคราวที่ภาคตะวันออกและกรุงเทพฯ ไปทำงานเป็นคนสวนและในโรงงานอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันในช่วงพืช

พาณิชย์ยุคกลาง ชาวบ้านหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน และใช้เทคโนโลยีทั้ง รถไถ สารเคมี ยาฆ่าแมลง ต้นทุนการผลิตเริ่มสูงขึ้น เฉพาะในช่วงที่ปลูกมันสำปะหลังนับเป็น สภาพโคกแตกดงแป้นได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน การดำรงอยู่ของชุมชนไม่ใช่ด้วยการ เกษตรเท่านั้น หากแต่อยู่ที่การขายแรงงาน ซึ่งลักษณะการทำมาหากินแบบนี้ได้ขยายมากยิ่งขึ้นในช่วงต่อไป

3. ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน

จากการสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านที่ศึกษา จำนวน 30% ของชุมชน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชนตลอด 7 ปี เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบกับการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ฐานะของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่ บ้านตลาด-หนองเรือ ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีฐานะยากจนร้อยละ 11.54 ฐานะปานกลางร้อยละ 84.61 และฐานะดีร้อยละ 3.85 แสดงให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง คุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนมีไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรายได้จากพืชไร่ การขายแรงงานหรือการออกไปทำงานในต่างจังหวัด หรือรายได้เสริมจากสมาชิกในครอบครัวที่ส่งเงินกลับบ้าน รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6.5 ฐานะของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่ บ้านตลาด-หนองเรือ ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

ฐานะ	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ยากจน	3	11.54
ปานกลาง	22	84.61
ร่ำรวย	1	3.85
รวม	26	100.0

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.3.2 การครอบครองและถือครองที่ดิน

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดของอาชีพเกษตรกรคือ ที่ดิน การมีที่ดินทำกินจึงเป็นความต้องการสูงสุดของชีวิต แม้จะไม่เป็นกรรมสิทธิ์ แต่มีเอกสารทำกินได้ตลอดปี จากผลการศึกษาพบลักษณะการถือครองที่ดินดังต่อไปนี้

พาณิชย์ยุคกลาง ชาวบ้านหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน และใช้เทคโนโลยีทั้ง รถไถ สารเคมี ยาฆ่าแมลง ต้นทุนการผลิตเริ่มสูงขึ้น เฉพาะในช่วงที่ปลูกมันสำปะหลังนับเป็น สภาพโคกแตกดงแปนได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน การดำรงอยู่ของชุมชนไม่ใช่ด้วยการ เกษตรเท่านั้น หากแต่อยู่ที่การขายแรงงาน ซึ่งลักษณะการทำมาหากินแบบนี้ได้ขยายมากยิ่งขึ้นในช่วงต่อไป

3. ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน

จากการสำรวจสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านที่ศึกษา จำนวน 30% ของชุมชน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชนตลอด 1 ปี เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบกับการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ฐานะของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่ บ้านตลาด-หนองเรือ ตำบลเสียว อำเภอกุหมพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีฐานะยากจนร้อยละ 11.54 ฐานะปานกลางร้อยละ 84.61 และฐานะดีร้อยละ 3.85 แสดงให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง คุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนมีไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรายได้จากพืชไร่ การขายแรงงานหรือการออกไปทำงานในต่างจังหวัด หรือรายได้เสริมจากสมาชิกในครอบครัวที่ส่งเงินกลับบ้าน รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6.5 ฐานะของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่ บ้านตลาด-หนองเรือ ตำบลเสียว อำเภอกุหมพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

ฐานะ	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ยากจน	3	11.54
ปานกลาง	22	84.61
ร่ำรวย	1	3.85
รวม	26	100.0

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.3.2 การครอบครองและถือครองที่ดิน

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดของอาชีพเกษตรกรคือ ที่ดิน การมีที่ดินทำกินจึงเป็นความต้องการสูงสุดของชีวิต แม้จะไม่ใช่กรรมสิทธิ์ แต่มีเอกสิทธิ์ทำกินได้ตลอดปี จากผลการศึกษาพบลักษณะการถือครองที่ดินดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการครอบครองที่ดิน

พื้นที่ป่าโนนใหญ่เป็นบริเวณตั้งถิ่นฐานชุมชนเก่ากว่า 200 ปี บ้านหนองโน บ้านตลาด-หนองเรือก็มีมรดกตกทอดมากที่สุด 49.06% รองลงไปคือ การที่พยายามแบ่งให้ทำกิน แต่ยังไม่ได้ยกให้อีก 16.38% หากรวมกันแล้วคิดเป็นร้อยละ 65.44 ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนเก่านั่นเอง นอกจากนี้ชุมชนตั้งอยู่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติ จึงมีผู้ครอบครองที่ดินด้วยการบุกรุกบุกเบิกร้อยละ 13.96 และส่วนที่ซื้อร้อยละ 15.10 นอกนั้นเป็นการได้มาด้วยการรับจ้างร้อยละ 5.50 ปัจจุบันการบุกเบิกที่สาธารณะเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะนอกจากจะไม่มีที่ดินให้บุกเบิกแล้ว ยังแต่พื้นที่ที่เขาใจร่วมกันว่า พื้นที่ป่าที่เหลือนั้นใครจับจองเป็นเจ้าของไปหมดแล้ว การจับจองอย่างมีอิสระจึงหมดไป การได้มาหรือการครอบครองที่ดินในปัจจุบัน นอกจากมรดกแล้วจะต้องซื้อเป็นสำคัญ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.6 ประเภทของการได้มาซึ่งที่ดิน เฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรในป่าโนนใหญ่ บ้านโนนลาน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ประเภทของการได้มา	จำนวน	
	ไร่	ร้อยละ
ซื้อ	2.25	15.10
บุกเบิก	2.08	13.96
มรดก	7.31	49.06
พอแม่ให้	2.44	16.38
รับจ้าง	0.82	5.50
รวม	14.90	100.0

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. การกระจายการถือครองที่ดิน

ลักษณะการกระจายการถือครองที่ดินของหมู่บ้านศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามในแต่ละหมู่บ้านยังมีเกษตรกรที่ไร้ที่ทำกิน จากการศึกษาพบว่า มีบางคนครอบครองที่ดินถึง 7 แปลง ส่วนมากจะครอบครองระหว่าง 3-4 แปลง ร้อยละ 9.22 และครอบครองคนละ 2 แปลง ร้อยละ 15.38 นั่นคือ กว่าร้อยละ 80 แต่ละครอบครัวจะมีที่มากกว่า 2 แปลงหรือร้อยละ 96 ขึ้นไปจะมีที่มากกว่า 1 แปลง รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6.7 จำนวนแปลงที่ดินที่เกษตรกรครอบครองในเขตป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

จำนวนแปลงที่ดิน	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
1	1	3.85
2	4	15.38
3	10	38.46
4	8	30.76
5	1	3.85
6	1	3.85
7	1	3.85
รวม	26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เมื่อพิจารณาขนาดการครอบครองที่ดิน พบว่าประชากรส่วนใหญ่จะมีที่ดินระหว่าง 11-15 ไร่ ประมาณร้อยละ 26.92 รองลงไปคือร้อยละ 19.24 มีที่ดินครอบครอง 6-10 ไร่ สรุปแล้วกว่า 78% มีที่ครอบครองระหว่าง 6-20 ไร่ โดยเฉลี่ยแล้วการครอบครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 14.91 ไร่ ผู้มีที่ดินสูงสุด 31.75 ไร่ ต่ำสุด 0.05 ไร่ รายละเอียดดังตาราง 6.8

ตาราง 6.8 ขนาดการครอบครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรในป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

ขนาด(ไร่)	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 6	4	15.38
6-10	5	19.24
11-15	7	26
16-20	4	92
21-25	1	15.38
26-30	2	3.85
30-35	3	7.69
		11.54
รวม	26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : ขนาดการครอบครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 14.91 ไร่

สูงสุด 31.75 ไร่ ต่ำสุด 0.05 ไร่ ที่ดินดังกล่าวรวมที่อยู่อาศัยด้วย

เฉลี่ยต่อครัวเรือนละ 0.04 ไร่

6.3.3 การใช้ที่ดินและเอกสารสิทธิ์

จากการศึกษาพบว่า หลักฐานที่แสดงกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของที่ดิน มีทั้งเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายและการถือครองที่ดินแบบไม่เป็นทางการส่วนที่ถูกต้องตามกฎหมายคือเป็นที่ดิน นส.3 ก. และโฉนดร้อยละ 2.08 และ 4.90 ตามลำดับหรือรวมได้ร้อยละ 6.98 นอกนั้นเป็นการครอบครองที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายในลักษณะแตกต่างกัน ส่วนที่ไม่มีเอกสารใดๆ มีร้อยละ 11.07 เมื่อรวมกันกับที่บุกรุกหรือที่ทำกินในป่าร้อยละ 16.24 ก็จะได้ร้อยละ 27.31 และหลักฐานเอกสาร สค.1 ร้อยละ 16.91 นอกนั้นเป็นเอกสารที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่เมื่อรัฐเก็บภาษีชาวบ้านจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินต่อไป ดังตาราง 6.9

ตาราง 6.9 ประเภทของเอกสารสิทธิ์ของที่ดินต่อครัวเรือนของเกษตรกร
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ประเภทของเอกสาร	จำนวน	
	ไร่	ร้อยละ
ที่ป่า	2.42	16.24
ไม่มี	1.65	11.07
สค.1	2.52	16.91
สทก.	0.38	2.55
ภบท.5	0.87	5.84
ภบท.6	1.52	10.20
นส.3	3.69	24.77
นส.3 ก.	0.31	2.08
โฉนด	0.73	4.90
อื่นๆ	0.81	5.44
รวม	14.90	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : อื่นๆ หมายถึง ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการจัดการใช้ที่ดินของชุมชนป่าโนนใหญ่ ที่ศึกษาพบว่า พื้นที่ใช้ทำนามากที่สุดร้อยละ 54.84 รองลงไปเป็นการทำไร่ร้อยละ 19.46 แต่การทำสวนผลไม้ยืนต้นมีเพียงร้อยละ 2.62 แสดงให้เห็นว่า ชุมชนไม่นิยมปลูกต้นไม้ยืนต้นและเป็นที่น่าสังเกตว่า ยังมีที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์ถึงร้อยละ 13.42 รายละเอียดดังตาราง 6.10

ตาราง 6.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

การใช้ที่ดิน	จำนวน	
	ไร่	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	0.40	2.98
ทำนา	8.17	54.84
ทำนาทำไร่	1.04	6.98
ทำไร่	2.90	19.46
สวนผลไม้	0.39	2.62
ไม่ได้ทำประโยชน์	2.00	13.42
รวม	14.19	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป้าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.3.4 การประกอบอาชีพ

จากผลสำรวจพบว่า ในหมู่บ้านที่ศึกษาประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 50.73 คือ ทำนาและทำไร่ร้อยละ 31.23 ทำนาร้อยละ 17.33 ทำไร่อย่างเดียวร้อยละ 2.17 นอกนั้นมีอาชีพรับจ้างร้อยละ 22.20 และเป็นที่น่าสนใจว่า ชุมชนนี้มีบุคคลไม่มีอาชีพสูงถึงร้อยละ 27.08 ดังตาราง 6.11 ลักษณะการประกอบอาชีพหลักของชุมชนจะนำเสนอในลำดับต่อไป

ตาราง 6.11 อาชีพหลักของประชาชนเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเลี้ยว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

อาชีพหลัก	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
ทำนา	0.96	17.33
ทำไร่	0.12	2.17
ทำนาและทำไร่	1.73	31.23
รับจ้าง	1.23	22.20
ไม่มีอาชีพ	1.50	27.08
รวม	5.54	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : ไม่มีอาชีพ หมายถึง เด็กและคนชรา

1. การประกอบอาชีพเก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติหรือการเก็บของป่า พึ่งพาธรรมชาติ

ประชาชนได้อาศัยป่าเพื่อเก็บผลผลิตโดยไม่ต้องผลิต เพื่อเพียงการลงทุนรวมแรงกับธรรมชาติ สิ่งที่ได้จากธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ การหาสมุนไพร ที่นิยมมากคือ รากส้ม ร้อยละ 19.23 รากบกแตกและกกท่อนไธ ร้อยละ 15.38 และพืชสมุนไพรอย่างอื่นๆ นอกจากนี้ยังพึ่งพาหาผักบริโภค ผักที่นิยมมากที่สุดคือ ผักอีสกและผักอีเขียว ร้อยละ 76.92 ผักกระโดนและผักสาบ ร้อยละ 69.23 ผลผลิตที่สำคัญอีกอย่างคือ การหาเห็ด ที่นิยมมากได้แก่ เห็ดปลวก ร้อยละ 57.69 เห็ดโค ร้อยละ 26.92 เห็ดละโรง ร้อยละ 34.62 และเห็ดอื่นๆ อีกส่วนหนึ่งที่ได้จากป่าคือ ผลไม้ป่า ปัจจุบันป่าเหลือน้อย ถูกทำลาย ไม้ผลจึงเหลือน้อยทั้งชนิดและปริมาณ ผลไม้ที่น่าสนใจได้แก่ หมากบก ร้อยละ 34.62 หมากเค็ง ร้อยละ 30.77 และหมากอื่นๆ ส่วนการจับสัตว์ในปัจจุบันเหลือเพียงสัตว์เล็ก ที่ชาวบ้านจับได้มากได้แก่ หนู ร้อยละ 46.15 กิ้งก่า ร้อยละ 34.62 จิ้งหรีด, จี๋ปม ร้อยละ 24.62 และ 38.46 ตามลำดับ

2. การประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากตารางที่ 6.12 พบว่า ระบบการผลิตด้านเกษตรกรรมของเกษตรกร ร้อยละ 76.92 ปลูกข้าวและพืชไร่ ร้อยละ 11.54 ปลูกพืชไร่ ร้อยละ 3.85 ปลูกข้าวอย่างเดียวเพราะไม่

มีที่ทำไร่ ส่วนเกษตรกรที่ไม่ทำการเกษตรมีเพียงร้อยละ 7.69 นั้นแสดงว่าชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม 92.31% ดังตาราง 6.12 การเพาะปลูกที่สำคัญจะปรากฏดังนี้

ตาราง 6.12 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ระบบการปลูกพืช	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ข้าว	1	3.85
พืชไร่	3	11.54
ข้าวและพืชไร่	20	76.92
ไม่ทำการเกษตร	2	7.69
รวม	26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตาราง 6.13 การประกอบอาชีพในการปลูกข้าวของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ข้าว	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ข้าวเจ้า	11	42.31
ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว	11	42.31
ไม่ปลูกข้าว	4	15.38
รวม	26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. การปลูกข้าว การประกอบอาชีพในการปลูกข้าวของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่ ปลูกข้าว 84.61% ปลูกเฉพาะข้าวเจ้า ร้อยละ 42.31 ปลูกข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ร้อยละ 42.31 นอกนั้นไม่ปลูกข้าว เป็นที่น่าสังเกตว่าอัตราการปลูกข้าวสูงกว่าอีสานตอนบน

ทั้งนี้เพราะ วัฒนธรรมการบริโภคที่กลุ่มลาวเวียงจันทร์ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมร และไทยโคราช ประกอบกับราคาข้าวเจ้าดีกว่าข้าวเหนียวจึงนิยมปลูกกันมาก ขนาดพื้นที่ปลูกข้าวเจ้าเฉลี่ย ร้อยละ 8.82 ไร่ สูงสุด 26 ไร่ ต่ำสุด 3 ไร่ ผลผลิตข้าวเจ้าเฉลี่ยไร่ละ 253.66 กิโลกรัม ข้าวเจ้าที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวหอมมะลิ กข.15 ส่วนการปลูกข้าวเหนียวนิยมปลูกพันธุ์เหลืองบุญมาเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.25 ไร่ เฉพาะครัวเรือนที่ปลูกเฉลี่ย 2.95 ไร่ สูงสุด 10 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ 272.15 กิโลกรัม การปลูกข้าวไร่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว

2. การปลูกมันสำปะหลัง

มันสำปะหลังเข้าสู่พื้นที่หลังจากราคาตกต่ำ เกษตรกรนิยมปลูกใน พ.ศ.2520 เมื่อราคาตกได้ชะลอการปลูกไปหลังปี 2526 และมาเริ่มขยายการปลูกมากหลังปี 2529 ขนาดพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิต แสดงไว้ในตาราง

ตาราง 6.14 ขนาดพื้นที่มันสำปะหลังเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ขนาด(ไร่)	จำนวน	
	ครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่ปลูก	7	26.92
ต่ำกว่า 5	11	42.31
5-10	6	23.08
11-15	2	7.69
16-20	-	-
รวม	26	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : ขนาดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 4.19 ไร่ เฉพาะครัวเรือนที่ปลูกมันสำปะหลังประมาณ 5.74 ไร่ สูงสุด 10 ไร่ ต่ำสุด 0.5 ไร่ ผลผลิตมันสำปะหลังเฉลี่ยไร่ละ 1,876.15 กิโลกรัม

3. การปลูกไม้ผล

เกษตรกรที่ปลูกพืช ผลไม้ยืนต้นบริเวณป่าสงวนแห่งชาติโนนใหญ่ และบริเวณที่มีเอกสารสิทธิ์ ขายเป็น ปลูกมะม่วงมากที่สุด ร้อยละ 36.19 รองลงไปเป็นขนุน ร้อยละ 2

3.45 หนาก ร้อยละ 18.52 นอกจากจะปลูกในที่ทำไร่แล้ว ยังปลูกในที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังปลูกมะม่วงหิมพานต์ มะพร้าว มะขามเปรี้ยว น้อยหน่า มะไฟและอื่นๆ ดังตาราง

ตาราง 6.15 จำนวนไม้ผลที่เกษตรกรปลูกเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

รายการ	จำนวน	
	ต้น	ร้อยละ
มะม่วง	3.38	39.19
มะม่วงหิมพานต์	0.12	1.28
ขนุน	2.19	23.45
มะพร้าว	0.65	6.96
หนาก	1.73	18.52
มะขามเปรี้ยว	0.12	1.28
น้อยหน่า	0.27	2.89
ไม้	0.88	9.42
รวม	9.34	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรกำลังได้รับความนิยม โดยเฉพาะการเลี้ยงวัวพันธุ์ต่างประเทศ ปัจจุบันได้ขยายตัวเร็วขึ้น มีการรวมกลุ่มดูแลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกัน และกันอย่างไรก็ตามลักษณะการเลี้ยง และพฤติกรรมเลี้ยงยังเป็นแบบดั้งเดิม การเลี้ยงไก่จะมีมากที่สุด ร้อยละ 76.92 ควาย ร้อยละ 73.06 วัว ร้อยละ 26.92 เท่ากับการเลี้ยงเป็ดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6.16 การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

สัตว์	จำนวน		เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่เลี้ยง (ตัว)
	ครัวเรือน	ร้อยละ	
ควาย	19	73.08	2.42
วัว	7	26.92	1.43
เป็ด	7	26.92	6.71
ไก่	20	76.92	6.2

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตาราง 6.17 การรับจ้างต่างถิ่นของเกษตรกรต่อครัวเรือนในเขตป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

การรับจ้างต่างถิ่น	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
กรุงเทพฯ	1.19	88.16
จันทบุรี	0.04	2.96
เชียงราย	0.04	2.96
นนทบุรี	0.04	2.96
ประเทศซาอุดีอาระเบีย	0.04	2.96
รวม	1.35	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมายเหตุ : การไปรับจ้างนั้นมีทั้งเป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง การไปรับจ้าง
ประมาณร้อยละ 33.42 ของเกษตรกรที่ทำงานได้

3. การประกอบอาชีพนอกการเกษตรกรรม เนื่องจากมีครอบครัวจำนวนหนึ่งที่
ไร้ที่ดินทำกิน ประกอบกับการประกอบอาชีพเกษตรไม่พอที่จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
จึงเกิดการอพยพย้ายถิ่นไปอยู่ที่ใหม่บ้างหรือการอพยพแรงงานชั่วคราวบ้าง โดยการไปรับจ้าง
ต่างถิ่นของเกษตรกรเฉลี่ยต่อครัวเรือนร้อยละ 33.42 การรับจ้างนั้นมีทั้งเป็นอาชีพหลักและเป็น

อาชีพเสริมรายได้เมื่อว่างจากฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต แหล่งที่ไปมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 88.16 นอกนั้นไปจังหวัดจันทบุรี ระยอง เชียงราย นนทบุรี สมุทรปราการ และ ชาติอุทัยธานี ดังตาราง 6.17

นอกจากนี้ การรับจ้างในพื้นที่วันละ 35-50 บาท เช่น การถอนกล้า บักดำ อาหารเป็นของผู้จ้าง 2 มื้อ ค่าจ้างเกี่ยวข้าว 60 ฟ่อน 50 บาท การทำงานในต่างถิ่นเป็นที่ยอมรับทั้งหน้าแล้วและช่วงที่ฝนทิ้งช่วงหรือว่างงานเกษตรกรรมเช่น ไปขุดมันสำปะหลัง ตัดอ้อยเก็บเงาะและทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ บ้านหนองโน 58 ครัวเรือน ไปทำงานต่างถิ่น 32 ครัวเรือน ทั้งพื้นที่รอบป่าประมาณ 16 หมู่บ้าน 1,239 ครอบครัวยุโรปรับจ้าง 709 ครอบครัวยุโรปประมาณ 57.20% ส่วนมากจะมีอายุระหว่าง 17-36 ปี ส่งเงินกลับหมู่บ้านคนละ 2,000 บาท ถึง 5,000 บาทต่อปี

6.3.5 ลักษณะรายได้ รายจ่ายและสภาวะหนี้สิน

รายได้เงินสดของชุมชนได้มาจากการขายผลผลิตทางเกษตรกรรม ทั้งพืชและสัตว์ กับรายได้จากการรับจ้าง ผลการศึกษา ดังตาราง 6.18

ตาราง 6.18 รายได้เงินสดเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรในป่าโนนใหญ่

บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ

แหล่งรายได้	จำนวน	
	บาท	ร้อยละ
1. การเกษตร	11,491.60	67.37
1.1 พืช	8,590.56	50.36
ข้าวเจ้า	3,072.11	18.01
มันสำปะหลัง	5,448.07	71.94
หมอน	39.81	0.23
มะพร้าว	16.35	0.10
หมาก	8.85	0.05
กล้วย	3.27	0.02
มะขามเปรี้ยว	1.92	0.01

ตาราง 6.18 รายได้เงินสดเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรในเขตป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534 (ต่อ)

แหล่งรายได้	จำนวน	
	บาท	ร้อยละ
1.2 สัตว์	2,901.40	17.01
ควาย	2,107.69	12.36
วัว	769.23	4.51
ไก่	24.12	0.14
2. ขายของป่า(เห็ด)	1.15	0.01
3. รับจ้าง	5,565.40	32.63
ลูกส่งเงินกลับบ้าน	4,992.31	29.27
รับจ้างในท้องถิ่น	573.08	3.36
รวม	17,057.15	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตาราง 6.19 รายจ่ายเงินสดเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรในป่าโนนใหญ่
บ้านโนนลาน ตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2534

รายการ	จำนวน	
	บาท	ร้อยละ
1. การเกษตร	4,140.90	34.71
ค่าปุ๋ยเคมี	2,989.23	25.06
ค่ายาปราบศัตรูพืช	170.69	1.43
ค่าพันธุ์สัตว์	11.38	0.10
ค่าจ้างแรงงานคน	484.61	4.06
ค่าจ้างแรงงานเครื่องจักร	7.69	0.06
ค่าขนส่ง	171.92	1.44
ค่าเลี้ยงดูคนงาน	305.38	2.56
2. ค่าครองชีพ	5,532.31	46.37
ค่าข่าวสาร	508.46	4.26
ค่าอาหาร	2,844.23	23.84
ค่าเครื่องนุ่งห่ม	386.54	3.24
ค่ารักษาพยาบาล	1,537.31	12.89
ค่าการศึกษา	255.77	2.14
3. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	2,256.61	18.92
ค่าทำบุญ	836.92	6.93
ค่าเรือพัฒนา	165.38	1.39
ค่าสุรา	548.08	4.59
ค่าการพนัน	130.77	1.10
ค่าห่วย	585.46	4.91
รวม	11,929.82	100.00

ที่มา : จากการสำรวจโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พบว่า ชุมชนแต่ละครอบครัวมีรายได้เงินสดเฉลี่ยต่อครัวเรือน เป็นรายได้จากการเกษตร 11,491.60 หรือ 67.37% ซึ่งประกอบด้วยเงินที่ได้จากผลผลิตพืช 8,590.56 บาท หรือ 50.36% ของที่มาของรายได้ทั้งหมด เป็นรายได้จากสัตว์ 2,901.40 หรือร้อยละ 17.01 นอกนั้นเป็นรายได้จากการรับจ้าง ครอบครัวละ 5,565.40 บาท หรือ 32.63% ของรายได้ทั้งหมดในจำนวนนี้เป็นเงินที่ถูกส่งกลับมาจากการไปทำงานต่างประเทศ 4,992.31 บาท หรือ 29.27% ของค่าจ้างทั้งหมด ดังรายละเอียดตามตาราง ซึ่งเฉลี่ยแล้วในปี พ.ศ.2534 บริเวณที่ศึกษามีรายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ย 17,057.15 บาท

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาลักษณะรายจ่ายเฉลี่ยต่อครอบครัว เป็นเงิน 11,929.82 บาท ประกอบด้วยรายจ่ายเพื่อต้นทุนการผลิตทางการเกษตรปีละ 4,140.90 บาทต่อครอบครัว หรือ 34.47% โดยเฉพาะค่าปุ๋ยเคมีสูงที่สุด 25.06% นอกจากนั้นมีการจ่ายเพื่อค่าครองชีพ 5,532.31 บาท มีค่าอาหารสูงสุด 2,844.23 นอกนั้นเป็นรายจ่ายในลักษณะอื่นๆ 2,256.61 บาท เช่น ค่าทำบุญ ค่าสุรา ค่าการพนัน อบายมุขและค่านวดย ดังตาราง 6.19

บทที่ 7

การเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน-ชุมชนกับป่าไม้

7.1 ความนำ

มนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศเช่นเดียวกับป่าไม้ จึงมีความสัมพันธ์ต่อกัน และสัมพันธ์กับองค์ประกอบของระบบนิเวศอื่นๆ แต่ป่าไม้หรือองค์ประกอบของระบบนิเวศขาดมนุษย์ได้ แต่มนุษย์ขาดป่าไม้และองค์ประกอบอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับป่าไม้ไม่ได้ เพราะมนุษย์เป็นผู้บริโภค ทั้งองค์ประกอบของระบบนิเวศที่เป็นพืช และสัตว์ ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยป่าไม้ของมนุษย์จึงมีมาแต่อดีต จนก่อตั้งรวมกลุ่มเป็นชุมชน การดำรงอยู่ของชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมจึงผูกพันกับทรัพยากรในถิ่นที่ตั้งถิ่นฐาน แต่ลักษณะความสัมพันธ์ย่อมวิวัฒนาการแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของระบบคุณค่า และสถานภาพของทรัพยากร ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน-ชุมชนกับป่าไม้จากผลการ ศึกษาประมวลสรุปลักษณะความสัมพันธ์ตามมิติของเวลาได้ 3 ช่วงระยะ คือ

1. ยุคหมู่บ้านป่าหาอยู่เห็ดกิน(ก่อน 2475)
2. ยุคถากถางสร้างป่าเห็ดขายจ่ายกิน(2476-2503)
 - 2.1 สมัยรถไฟมาป่าโล่ง
 - 2.2 สมัยนายฮ้อย น้ำอ้อยปึก
3. ยุคพัฒนาพืชพาณิชย์เพื่อตลาดโลก(2504-2535)
 - 3.1 สมัยปอรวงหล่นมันสำปะหลังรุ่งเรือง
 - 3.2 สมัยจิตสำนึกขัดแย้งแค้นแค้นทรัพยากร

รายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคได้นำเสนอผลการศึกษาตามลำดับดังต่อไปนี้

7.2 ยุคหมู่บ้านป่าเห็ดอยู่เห็ดกิน

ชุมชนรอบป่าโนนใหญ่หลายหมู่บ้านตั้งถิ่นฐานกว่า 200 ปี หรือเกือบ 200 ปี หมู่บ้านหนองโน บ้านตลาด-หนองเรือ ที่ศึกษานี้ตั้งเป็นหมู่บ้านตั้งแต่ พ.ศ.2435 นับถึงปัจจุบันมีอายุ 120 ปีเศษ เมื่อย้อนหลังในครั้งนั้นยังเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประชากรไม่มาก แต่ก็ไม่แตกต่างจากปัจจุบันมากนัก การเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ บรรพบุรุษได้พิจารณาถึงปัจจัยทางความปลอดภัยใกล้สายน้ำใหญ่คือ แม่น้ำมูลและห้วยทับทัน ใกล้ป่าดงดิบใหญ่คือ ป่าโนนใหญ่

และปลอดภัยจากอุทกภัยอีกด้วยสภาพของทรัพยากรชุมชนในระยะนี้อุดมสมบูรณ์ที่สุด ทั้งอาหารจากป่าในใหญ่ ปลาจากลำห้วยทับทันและแม่น้ำมูล ดังคำกล่าวที่ว่า "ปลากุ่มบ่อน แซ่แก่งนาง" ลักบัวนานาชนิดน้ำซับ น้ำซึมตามลาดเขาบ่อหมักไหลซึมซับตลอดปี เกิดเป็นริ้วธารเล็กๆ ไหลลาดเลาะป่าลงสู่ลำห้วยทับทันทางทิศตะวันออก และที่ราบลุ่มรอบโนนใหญ่ ชุมชนจึงยึดมั่นตั้งถิ่นฐานรายรอบ

สภาพสังคม เป็นชุมชนเล็กที่อพยพจากบ้านเดิมมาใกล้แหล่งทำกิน และหนีภัยพิบัติ, โรคภัย มาร่วมสร้างสังคมใหม่ หมู่บ้านใหม่ ความรู้สึกต่อกันและกัน ความเชื่ออาทรช่วยเหลือ เจื้อจวน เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกันจึงมีสูง ระบบคุณค่าของวิถีชีวิตขอเพียงเพื่อกิน ขอเพียงให้มีกินในครอบครัว เมื่อไหร่ไม่มีขอให้ไปหาได้สะดวกทันทำกินได้ในแต่ละมื้อละวัน ไม่ต้อง การสะสมหรือเก็บมาเพื่อมาไว้อื่นๆ บริโภคหมดไปหาใหม่ได้ ขณะเดียวกันมีจิตพะวงเพื่อคนอื่น เพื่อพี่น้องในหมู่บ้านได้มีกินมีใช้ มีใช้มองเฉพาะแต่เพื่อลูกหลานญาติพี่น้องในครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติของตนเองเท่านั้น แต่ความเป็นญาติเป็นพี่น้องทั้งชุมชนมีสูง การเอื้อเฟื้อ เมื่อแม่เกิดอยู่ระหว่างกันอยู่ในจิตสำนึกตลอดเวลา เป็นสังคมชุมชนดั้งเดิมอย่างแท้จริงไม่มี ข้อขัดแย้ง ไม่แก่งแย่งทรัพยากรและอำนาจ จึงเป็นสังคมที่สุขสันต์และมีคุณภาพชีวิตอันดีงาม

วัฒนธรรมในชุมชนเป็นวัฒนธรรมอันสุนทรีย์ รักสามัคคีทั้งชุมชนมีความสมถะ และเคารพธรรมทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันและเคารพธรรมต่อธรรมชาติยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ที่นิยมของชุมชน เกรงกลัวต่อการผิดประเพณี เกรงกลัวต่อกฎเกณฑ์ของสังคมมีความเชื่อเกี่ยวกับอาถรรพณ์เหตุเภทภัยวัฒนธรรมในความเชื่อเกี่ยวกับป่าเข่น เชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า ป่านี้มีผีแสด กรณีการเกิดทรายไหลแล้ง, แด่นลูป, ต้นไม้ 2 สี, หินจอกก้อ และหอเจ้าความเชื่อและวัฒนธรรมที่มีต่อป่า มีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากร และการประกอบอาชีพ

ลักษณะการดำรงชีวิตและระบบการผลิตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น ทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนและแบ่งปันกันกินในชุมชน การประกอบอาชีพหลักคือ การพักพิงพึ่งพาอาศัยป่า เก็บของป่า ล่าสัตว์ (Gathering) และการเกษตรแบบล้าหลังเพื่อยังชีพเช่น ทำข้าวไร่ นาดำ ด้วยแรงสัตว์ แรงคน การดำรงชีวิตอยู่ได้และอยู่ดีด้วยการเก็บของป่า หาอาหารจากธรรมชาติ

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรนั้น คนมีอิสระที่จะใช้ทรัพยากรป่าไม้-ที่ดิน-น้ำอย่างเสรี ไม่มีการแย่งชิงเพราะปริมาณมาก ประชากรน้อย ความอุดมสมบูรณ์สูง กลไกการตลาดเพื่อสะสมไม่มี ชุมชนบุกเบิกเจาะป่าอันหนาที่บดบังแหล่งและเป็นแหล่งอาหาร

ดำรงชีวิต ระดับการพึ่งพาอาศัยระหว่างคนกับป่าจึงสูงมาก เพราะป่าไม่พื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไม่ต้องซื้อแต่มีของกินทั้งพืชผัก ผลไม้ อาหาร สัตว์ป่า เห็ด ปลา ฯลฯ ตลอดทั้งปี แต่การพึ่งพาอาศัยของคนกับป่าอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่สมถะ ไม่ละโมภโลภมาก เก็บหาแต่พอกินและรู้จักแบ่งปัน ไม่เก็บหมด ไม่เก็บไปขาย ด้วยระบบคุณค่าป่าเพื่อชีวิต ป่าต้องดำรงอยู่คู่ชีวิตคน จึงมีคารวะธรรมชาติ ไม่เบียดบังหรือเบียดเบียนธรรมชาติจนสิ้นสภาพ

ผลของความสัมพันธ์ในยุคนี้ธรรมชาติไม่ได้เสื่อมสภาพ เพราะผลผลิตจากป่าที่มนุษย์บริโภคยังได้สัดส่วนกับประสิทธิภาพการผลิตของป่าไม้ คุณภาพจึงยังคงอยู่และทำให้มีกินมีใช้ทั้งชุมชนตลอดไป

7.3 ยุคตากถาสางป่าเห็ดขายจ่ายกิน

เพื่อผลิตสร้างความเป็นเอกภาพของประเทศ การพัฒนาบนพื้นฐานของความมั่นคงจึงได้อุบัติขึ้น เพราะช่วงระยะที่ผ่านมาประเทศได้รับการแทรกแซงจากต่างประเทศ ว่าด้วยนโยบายของรัฐ จึงสร้างเส้นทางรถไฟจากโคราชสู่อุบลราชธานี ซึ่งเป็นเส้นทางนำทั้งแนวคิด นวัตกรรมทำลายทรัพยากรมาด้วย ช่วงระยะดังกล่าว ผลการศึกษาจำแนกออกเป็น 2 ช่วงย่อยคือ

7.3.1 สมัยรถไฟมาป่าโล่งลง(2476-2480) ช่วงระยะปี 2476 การสร้างทางรถไฟได้เข้าสู่จังหวัดศรีสะเกษ มีรถไฟแล่นเชื่อมต่อ ขนส่งผู้คนและสินค้า-ความคิด-ผลผลิตของชุมชนสู่ส่วนกลางของประเทศ สถานภาพทรัพยากรป่าไม้ในระยะนี้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ต่อเนื่องจากยุคที่ผ่านมา แม้ผู้คนจะเริ่มมากขึ้นแต่ยังได้สัดส่วนกับประชากร หากจะเพียงเพื่อบริโภคความเจริญตามเส้นทางรถไฟค่อยๆ เปลี่ยนระบบคุณค่าดั้งเดิมที่อิงตามวัฒนธรรมของชุมชน สู่อะบบคุณค่าใหม่ตามกลไกตลาด ผลิตเพื่อขาย เพื่อจำหน่ายและสะสมเพื่อตนเอง ครอบครัว หมู่คณะ

สภาพทางสังคมจึงผันแปรเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ไม่ได้เกิดเฉพาะชุมชนใกล้เคียงแต่มีการแลกเปลี่ยนและติดต่อกับชุมชนที่ห่างไกล วัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มได้รับอิทธิพลค่อยๆ เปลี่ยนระบบคุณค่าและระบบความเชื่อ โดยเฉพาะวัฒนธรรมสมถะและมีการเคารพเริ่มเจือจางลง ความเชื่ออาหารต่อกันยังมีแต่เกิดการเอื้ออาหารต่อกลุ่มหมู่คณะมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจเริ่มขยายผลผลิต ทั้งผลิตหลักเพื่อบริโภคและขายหรือแลกเปลี่ยนบ้าง ระบบการผลิตจึงเริ่มมีจุดหมายหลายทาง บางอย่างผลิตเพื่อบริโภค บางอย่างผลิตเพื่อตลาด

ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับป่าจึงแปรเปลี่ยนไป มีใช้การพึ่งพาอาศัยป่าเพื่อเก็บของป่าหากินหรือใช้สอยไม่ในการดำรงชีวิตอยู่ของชุมชนเท่านั้น ป่าไม่ได้ถูกทำลายลงเพราะความต้องการถ่าน กระสอบละ 25 สตางค์ เพื่อส่งนครราชสีมาและกรุงเทพฯ โดยมีกุลีหรือใช้เกวียนขนไปขึ้นที่สถานีรถไฟหัวขัณฑ์ จนกระทั่งปี 2480 เมื่อถ่านราคาคงเหลือ กระสอบละ 10 สตางค์ จึงชะลอและเลิกการทำถ่าน

ผลกระทบของการประกอบอาชีพค้าขายถ่าน ทำให้ต้นไม้ใหญ่ๆ ของป่าในโนใหญ่เริ่มถูกทำลายอย่างเป็นระบบและรุนแรง โดยเฉพาะไม้พันธุ์ชาติ ป่าเบญจพรรณแล้งหรือไม้ขนาดใหญ่มักนิยมตัดลงผลิตถ่านกันมาก ทำให้อัตราความหนาแน่นของป่าดิบแล้งเป็นป่าโล่ง เพราะต้นไม้ใหญ่ถูกตัด ต้นไม้เล็กถูกทำลายล้มตายลง กระทั่งต่อวัฏจักรของระบบนิเวศน์ ทั้งป่า ดิน น้ำเริ่มจะรักษาคุณภาพไม่ได้

7.3.2 สมัยนายฮ้อย น้ำตาลปึก (2480-2506) ช่วงระยะหลังปี 2480-2496 สถานภาพป่าในโนใหญ่ได้เริ่มถูกตัดและทำลายจนบางแห่งเปิดโล่งเพราะต้นไม้แผ้วถางมีน้อย บางแห่งกลายสภาพเป็นป่าโล่งเตียนหรือป่าไม้ขนาดกลางและไม้คลุมดิน ขณะที่ระบบคุณค่าความทะเยอทะยานอยากรวย อยากได้อะไรดี อยากมีมากกว่าคนอื่น ๆ เริ่มฟักตัวและซึมซาบรับรู้อย่างรวดเร็วลักษณะสังคม ความสัมพันธ์ภายในสังคม ค่านิยมของสังคมเปลี่ยนแปลงพัฒนาสู่อุตสาหกรรมยิ่งขึ้น วัฒนธรรมชุมชนก็เริ่มเปลี่ยน การเห็นอกเห็นใจต่อคนและธรรมชาติป่าไม้ลดลง มองเห็นแต่วัฒนธรรมที่นำไปสู่ความร่ำรวย การสะสมเพื่อผลิตสินทรัพย์เป็นวัฒนธรรมใหม่ที่รับได้เร็ว ขณะเดียวกันโครงการผลิต วัตถุประสงค์การผลิต ระบบและรูปแบบการผลิตเป็นไปเพื่อตอบสนองความร่ำรวยที่ไม่มีจุดพอดี

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าไม้ในสมัยนี้ จึงไม่ใช่เพียงเพื่อพักพิงพึ่งพาอาศัยเก็บของป่าล่าสัตว์บริโภคเท่านั้น ไม่ใช่เก็บผลไม้ป่า ผัก อาหารหรือของป่าอื่นๆ หรือตัดไม้ใช้สอยในครัวเรือน ซึ่งเป็นการใช้ผลผลิตจากป่าโดยตรงคือ การจัดการใช้ประโยชน์จากป่าด้วยอาหารและต้นไม้ หากแต่เป็นการเริ่มบุกรุกทำลายป่า เพื่อต้องการใช้ที่ดินในเขตบริเวณป่าปลูกอ้อยนำไปผลิตเป็นน้ำตาลก้อนหรือน้ำตาลปึก ด้วยการใช้ไม้ฟันเคียวและนำไปจำหน่ายทั่วไป

ผลจากการประกอบอาชีพปลูกอ้อย ขายน้ำตาลก้อน ทำให้ป่าในโนใหญ่เริ่มเว้าแหว่งเป็นวงๆ ทิวทั้งป่าสลับกับป่าโปร่งและป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ การสูญเสียความสมดุลและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์วิทยาเริ่มปรากฏขึ้น และขยายผลต่อไปเรื่อยๆ มนุษย์อาจหาญที่จะทำลายป่าเพื่อใช้ที่ดิน ไม่ได้เคารพต่อคุณค่าหรือความสำคัญของป่า และลด

ความเชื่อในเรื่องสิ่งลี้ลับอาถรรพณ์ แต่กลับเริ่มทำทนายและทำลายตลอดเวลา

7.4 ยุคพัฒนาพืชพาณิชย์เพื่อตลาดโลก(2506-2535)

การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ และมาตรการเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย รัฐได้ดำเนินการวางแผนและกำหนดแผนของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนกระทั่งถึงฉบับที่ 7 ในปัจจุบัน เป้าหมายของการพัฒนาอยู่ที่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การส่งออกพืชผล พืชไร่ เพื่อนำเงินตราเข้าประเทศเป็นสำคัญ โดยมีได้คำนึงถึงความสมดุลย์ของทรัพยากรในระบบนิเวศน์แต่อย่างไร

สภาพสังคมในขณะที่ยุคชนเริ่มมีอัตราการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็ว ไม่ได้สัดส่วนกับทรัพยากร การดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตอยู่ ครอบครัวยู่ มีเป้าหมายมากกว่าเพื่อชุมชนอยู่ การชี้นำผลิตเพื่อการส่งออกยังมืออย่างเข้มแข็ง ผลการศึกษาปฏิสัมพันธ์ของคนกับป่าในระยะนี้อาจจำแนกได้เป็น 2 สมัยดังนี้

7.4.1 สมัยปอรวงหล่น มันสำปะหลังรุ่งเรือง(2506-2527) ลักษณะของสภาพทรัพยากรป่าไม้ ได้ถูกใช้ประโยชน์ไปเป็นจำนวนมาก ทั้งเพื่อการเผาถ่าน การปลูกอ้อยทำน้ำตาล ก่อนและการปลูกฝ้ายเพื่อผลิตเสื้อผ้าช่วงหลังสงครามโลก แต่พื้นที่บางส่วนได้ถูกปล่อยร้างไว้ เพราะราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้ป่าบางส่วนได้ฟื้นคืนสภาพและเป็นป่าเกิดใหม่ในลักษณะป่าเหล่า

สภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนในระยะนี้ ได้ถูกปลูกเร้าอยู่ตลอดเวลาว่าผลิตเพื่อขาย เพื่อส่งออก เพื่อพัฒนาประเทศ ระบบคุณค่าจึงมุ่งไปสู่ทุนนิยม ส่งเสริมการบริโภค นิยมให้ติดสุขและร่ำรวยแบบไม่มีข้อกำหนด ทุกคนจึงมุ่งหวังและดิ้นรนเพื่อเป้าหมายนั้น การช่วยเหลือเจือจานหรือแบ่งปันเริ่มลดน้อยลงไปสู่การแข่งขัน แข่งความมั่งมีศรีสุข ทุกคนจึงกอบโกยเพื่อตนเองและหมู่คณะ รวมกลุ่มต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่มตน ความรู้สึกกระทำเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวมหรือความเป็นชุมชนเริ่มลดลงเรื่อยๆ ความเป็นพี่น้องในชุมชนเสื่อมสลายลง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าจึงลดการพึ่งพิงป่าไม้ลงบ้าง เพราะประชากรมากขึ้น การแย่งทรัพยากร การหาเพื่อขาย เพื่อสะสมเท่านั้น ไม่มีเหลือไว้ให้ผู้มาช้า หรือมาทีหลัง ทรัพยากรจากป่า ของป่า สัตว์ป่าจึงเริ่มลดลง และสูญพันธุ์ไปมากมาย แต่การขยายใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าหรือที่ดินป่ามีมากขึ้น ดังเช่นหมู่บ้านที่ศึกษาเริ่มปลูกปอเมื่อปี 2508-2512 ซึ่งนำพันธุ์มาจากจังหวัดขอนแก่น ปลูกได้ 3-4 ปี ปอราคาตก และหาแหล่งแช่ปอลำบาก

เพราะน้ำขาดแคลนหายาก จึงไม่นิยมปลูกแล้วหันมาสนใจปลูกมันสำปะหลัง อัตราการบุกรุกป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลังจึงแพร่กระจายทั่วทั้งป่า จนปัจจุบันยังไม่เสื่อมความนิยม

ผลจากการปลูกมันสำปะหลัง ทำให้สภาพป่าในใหญ่เกือบจะไม่มีสภาพป่าปรากฏ อยู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรถึงจุดวิกฤติ ดินแข็งแห้งผา น้ำเหือดหาย ประสิทธิภาพการผลิตตกต่ำ ต้องขยายพื้นที่ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ความขัดแย้ง

7.4.2 สมัยจิตสำนึกขัดแย้ง แก่งแย่งทรัพยากร (2528-2535) ช่วงระยะตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา เนื่องจากสถานการณ์ของทรัพยากรทั่วไปหมดประโยชน์ ได้เสื่อมโทรมลงอย่างขนาดหนักทั้งนี้เนื่องมาจากผลพวงของนโยบาย และมาตรการของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายจนใกล้ถึงจุดวิกฤติ กระทบต่อคุณภาพของระบบนิเวศน์ เกิดภัยพิบัติในลักษณะต่างๆ กันเช่น อุทกภัยที่รุนแรง ภัยแล้ง ทำให้มีผู้สนใจและเกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์เพื่อป้องกันภัยที่จะคุกคามมนุษย์นั่นเอง

สถานการณ์ของทรัพยากรป่าในใหญ่ในช่วงระยะปี 2528 นับว่าได้เสื่อมสภาพจนหมดโอกาสหรือซ้ำเกินไปที่จะฟื้นฟูให้เป็นสภาพป่าเดิม หรือการสร้างป่าใหม่ทดแทน พื้นดินเสื่อมสภาพ จืดจาง ผลผลิตต่ำ น้ำซึมน้ำขุ่นตามธรรมชาติไม่พบแมลงรบกวนเดิม ถูกทำลายทั้งระบบปลูกพืชของชาวบ้าน และการขุดหินลูกรังของนายทุน มีป่าเป็นหย่อมเล็กๆ แทรกอยู่กับพื้นที่นาและพื้นที่ปลูกพืชไร่ ตลอดพื้นที่ 16,050 ไร่ ยังเหลือพื้นที่ป่าไม่ถึง 1,520 ไร่

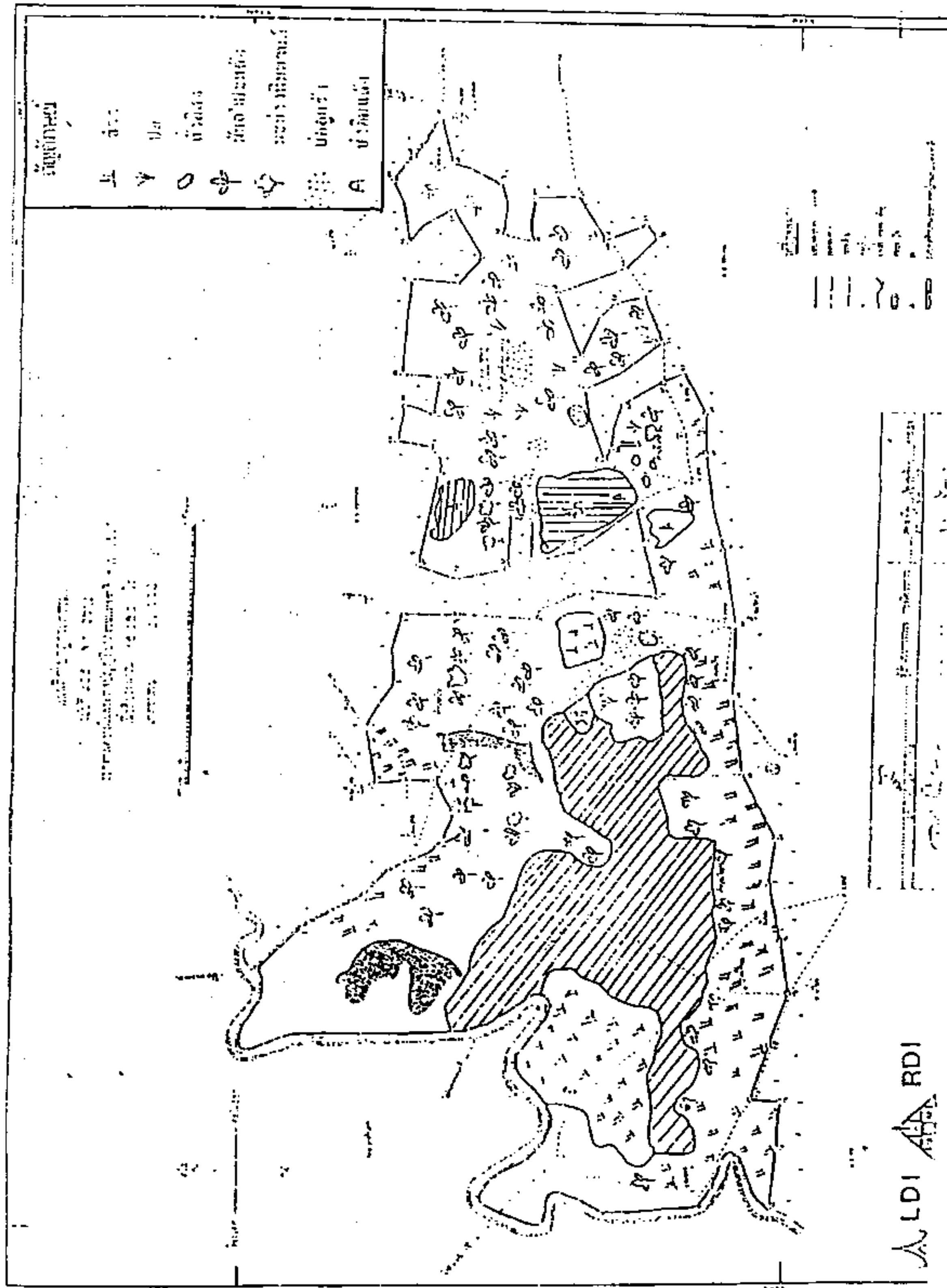
สภาพสังคมของชุมชนมากมายไปด้วยผู้คนพลเมืองขยันขยายรุกป่าทำกินตลอดเวลา สังคมไม่มีเอกภาพมีความคิดเห็นแตกแยกกัน แม้จะเห็นว่าทรัพยากรเสื่อมโทรม ควรอนุรักษ์ แต่ยังมีหลายครอบครัวบุกรุก ไม่เคารพกฎเกณฑ์หรือกติกาของสังคม กลุ่มหนึ่งมองเห็นภัยพิบัติมีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ แต่อีกกลุ่มต้องการที่ทำกินไม่รู้จักอนุรักษ์ไปทำไมหากปากท้องยังไม่อิ่ม อีกกลุ่มต้องการความเหลืออยู่เหลือกิน ระบบคุณค่าที่มีมาในยุคแรกมลายสูญสิ้นไป ชื่นชมกับระบบคุณค่าบริโภคนิยมวัตถุนิยมเป็นปัจจัยพื้นฐาน นำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชนและการแก่งแย่งทรัพยากรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตมุ่งเพื่อขาย ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการขายได้ มิใช่ปลูกสิ่งที่เป็นต้องกินได้เท่านั้น สังคมมีโครงสร้างทางอำนาจ หลายกลุ่มเกาะกลุ่มกันด้วยผลประโยชน์ที่ตรงกัน และอาจแยกออกจากกลุ่มไปสู่กลุ่มใหญ่ หากเห็นวามองประโยชน์เหมือนกันทั้งที่เดิมเคยขัดแย้งกันมาก่อน ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจ และค่านิยมใหม่เป็นตัวผลักดันให้สังคมชุมชนเปลี่ยนไป

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน - ชุมชนกับป่าในยุคนี้ การหักเหพึ่งพาอาศัยป่าไม้เพื่อดำรงชีวิต หาอาหาร เก็บของป่า ล่าสัตว์มีน้อยลง ทั้งนี้เพราะคนมากและป่าเสื่อมสภาพไป

ทรัพยากรอะไรพอที่จะหากินอย่างอุดมสมบูรณ์ สิ่งที่เหลืออยู่หายากเช่น สัตว์ป่าเป็นสัตว์ขนาดเล็กเช่น นก กิ้งก่า หนู แมลงต่างๆ ผักหรือเห็ดก็มีเฉพาะฤดูกาล แม้การพึ่งพาป่าจะมีน้อยลงกว่าอดีตมากก็ตาม แต่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า การแสดงสิทธิครอบครองพื้นที่มีจำนวนมาก ใช้เป็นแหล่งปลูกพืชไร่ ปลูกข้าว จนแก่งแย่งทรัพยากรซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับรัฐ รัฐจึงประกาศเป็นป่าสงวนเมื่อปี 2514 และจัดการที่ดินในรูป สค.1 เมื่อปี 2498 ออกเอกสารสิทธิ์ สทก. แม้กระนั้นยังมีราษฎรบุกรุกเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนี้ยังมีกรณีพิพาทที่ดินระหว่างชุมชนกับนายทุนปลูกป่า นายทุนชุดบ่อลูกรัง และกรณีระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านหรือชาวบ้านกับกลุ่มองค์กรท้องถิ่นเกี่ยวกับที่ดินในป่าทั้งสิ้น

ผลจากสถานการณ์ทรัพยากรเสื่อมโทรม เหลืออยู่เพียงเล็กน้อย ช่วยกันรักษาไม่ได้ทั้งหมด มีทั้งกลุ่มรักษาและกลุ่มทำลาย สภาพทรัพยากรป่าไม้ในใหญ่จึงยิ่งลดน้อยลงทุกๆ วัน ขณะเดียวกันการแก่งแย่งทรัพยากรที่นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน ยิ่งซับซ้อนหลากหลายกลุ่ม หลายหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ ความผูกพันที่มีมาแต่บรรพบุรุษจะลดความสำคัญไป อย่างไรก็ตามในสภาวะเช่นนี้ ก็ยังมีกลุ่มอนุรักษ์ที่ประสงค์จะเสียสละเพื่อพิทักษ์ป่าในใหญ่ให้คงอยู่ในรูปแบบของป่าชุมชนลักษณะต่างๆ ซึ่งจะได้ดำเนินการต่อไป

การใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา

บทที่ 8

การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

8.1 ความนำ

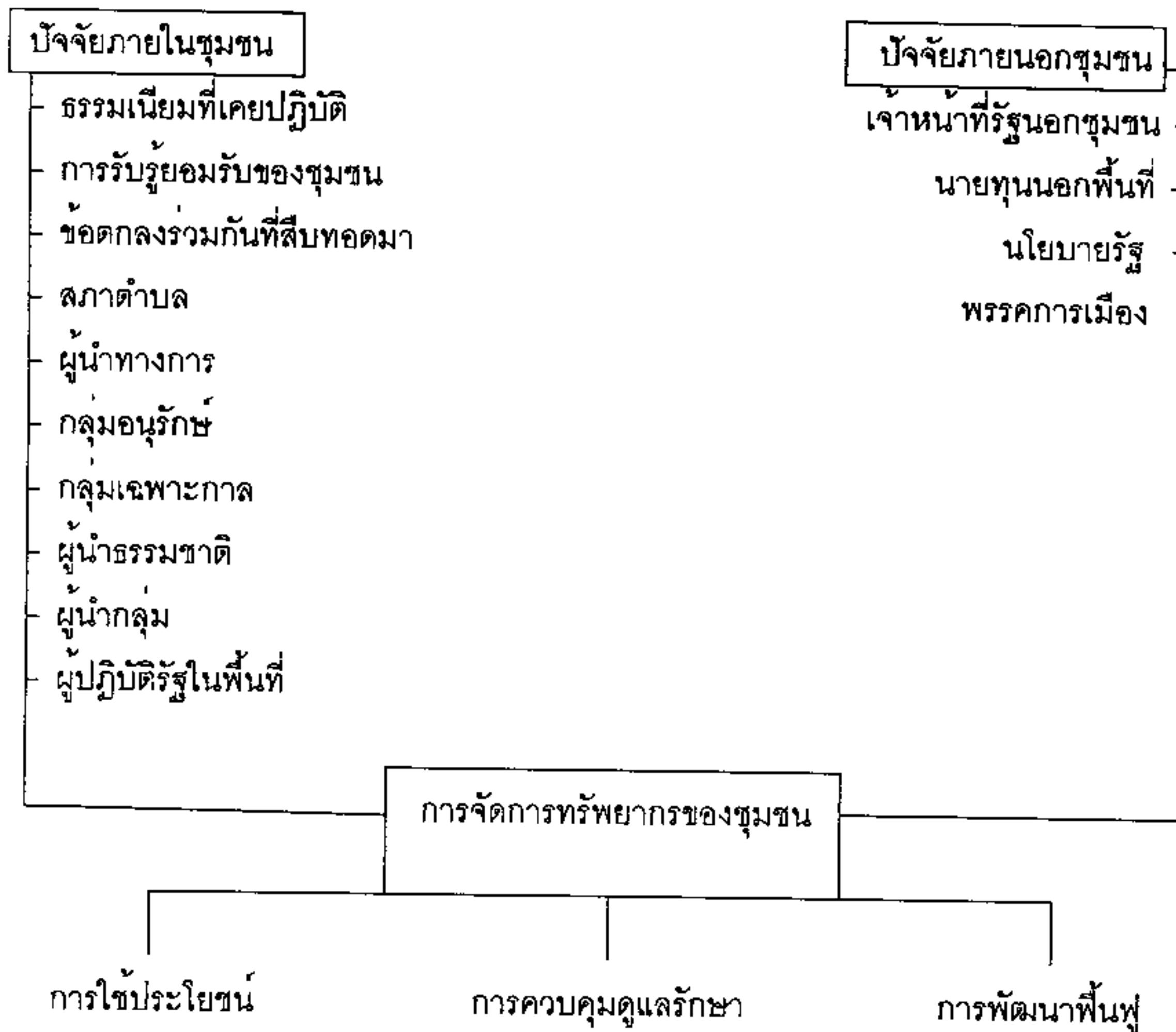
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญของการตัดสินใจเลือกที่ตั้งชุมชนหรือถิ่นฐาน โดยเฉพาะปัจจัยทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้เนื่องด้วยชุมชนต้องพึ่งพิงพึ่งพาอาศัยป่าไม้ เพื่อเป็นปัจจัยสืในการดำเนินชีวิต และการดำรงอยู่ของชุมชนเพื่อสืบสานการเป็นชุมชนต่อไป ความผูกพันของคนในชุมชนกับทรัพยากรชุมชนจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ เพราะมนุษย์มีความสัมพันธ์พึ่งป่ามาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนปัจจุบัน ป่าก็ยังไม่ได้ด้อยคุณค่าต่อมนุษย์ เมื่อป่ามีคุณค่า การที่จะใช้ประโยชน์เพื่อคนส่วนใหญ่ และใช้ประโยชน์อย่างยาวนานใช้ได้ทุกฤดูกาล ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีข้อตกลงร่วมกัน มีธรรมเนียมปฏิบัติต่อทรัพยากร ทั้งการใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา การแบ่งปันผลประโยชน์และผลประโยชน์ ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงการจัดการป่าชุมชน ระบบและรูปแบบการจัดการ ความเชื่อ และภูมิปัญญาชุมชนในการจัดการทรัพยากร องค์การชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ กฎระเบียบชุมชน นโยบายรัฐกับการจัดการทรัพยากรชุมชนและความมั่นคงชุมชนเกี่ยวกับการจัดการ ซึ่งรายละเอียดจะได้นำเสนอตามลำดับของผลการศึกษา ดังนี้

8.2 ระบบการจัดการทรัพยากรชุมชน

การจัดการทรัพยากรชุมชนทั้งป่าไม้ ดิน น้ำ แร่ธาตุและทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผลต่อเนื่องมาจากทรัพยากรดังกล่าว ระบบการบริหารจัดการโดยชุมชนในการใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา การควบคุม ฯลฯ ที่ได้จากการศึกษามีลักษณะดังนี้

8.2.1 โครงสร้างการบริหาร

การบริหารทรัพยากรป่าในใหญ่ ลักษณะโครงสร้างไม่ชัดเจนนัก แม้โดยความเป็นจริงทางนิตินัย โครงสร้างการบริหารทางราชการ ผู้นำทางการและหน่วยงานระดับชุมชนจะต้องบริหารการจัดการ หากพิจารณาผลของการศึกษาพบว่า การจัดการเพื่อใช้ประโยชน์การควบคุม ดูแลรักษาและการพัฒนา อำนาจในการจัดการไม่ได้อยู่ที่ชุมชนอย่างแท้จริง อิทธิพลจากภายนอกทั้งกลุ่มพลังพรรคการเมือง อำนาจอัฐตามนโยบายและการตัดสินใจปฏิบัติด้วยกลไกของรัฐมีผลต่อโครงสร้างการจัดการทรัพยากร ลักษณะทางโครงสร้างที่พอสรุปได้ดังนี้

8.2.2 อำนาจการบริหาร

ลักษณะโครงการดังกล่าว ผู้บังคับบัญชาการจัดการแหล่งทรัพยากรที่จะเกิดแหล่งอำนาจสั่ง การใช้ทรัพยากรแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ แม้องค์กรชุมชนเช่น สภาตำบลก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากมีอำนาจหรืออิทธิพลภายนอกที่มีพลังมากกว่ามาผลักดัน เช่น กรณีชาวบ้านตลาด บุกรุกที่ดินที่ร่วมกันทำลายสวนป่ายุคาลิปตัสของเอกชนจำนวน 500 ไร่ มาปลูกมันสำปะหลัง แม้ชาวบ้านจะมีผู้ที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับการกระทำ เพราะต้องการให้ป่าฟื้นฟูสภาพเป็นป่าชุมชน หรือการคัดค้านของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตำบลเสียว และการคัดค้านของสภาตำบลเสียว แต่เมื่อกลุ่มผู้บุกรุกได้ไปขอความช่วยเหลือจากตระกูลที่ยิ่งใหญ่ทางการเมืองของจังหวัดภายใต้องค์กรพรรคการเมือง ได้มีการคัดค้านการกระทำแนวความคิดของสภาตำบล และกลุ่มอนุรักษ์ พร้อมกับทำหนังสือถึงหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ห้ามไม่ให้จับกุมผู้บุกรุกพื้นที่ ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างยิ่ง จนนำไปสู่การ เกิดกลุ่มที่กระทำผิดเป็นสิ่งที่ชอบธรรมและร่ำรวยมีฐานะดีในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม

ตามการเรียกร้อง การเคลื่อนไหวของสภาตำบลและกลุ่มอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผลกระทบต่อทัศนคติของชุมชนตลอดทั้งการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่เช่น การใช้ประโยชน์จากหินลูกรัง การบริหารจัดการด้วยการกำหนดนโยบายของรัฐ ดังนั้นหากจะพิจารณาแหล่งอำนาจของการบริหารเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนได้แก่

1. อิทธิพลภายนอกชุมชนเช่น พรรคการเมือง นายทุน
2. การตัดสินใจด้วยเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ระดับอำเภอ แต่ผู้ใช้อำนาจ หรือความพยายามทั้งการใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนและการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนได้แก่

ก. คณะกรรมการสภาตำบลเลี้ยว

ข. กลุ่มชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลเลี้ยว

ค. กลุ่มอนุรักษ์อื่นๆ เช่น กลุ่มสวนสาธารณะ

ง. เจ้าหน้าที่ในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย

8.2.3 การสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐ

ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าในใหญ่ รัฐได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการใช้การควบคุมทรัพยากรชุมชนทั้งที่ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ ด้วยการออกเอกสารสิทธิ์ สค.1 เมื่อปี 2498 ในพื้นที่รอบป่าในใหญ่ และประกาศไม่ให้ราษฎรบุกเบิกทำไร่ป่อในพื้นที่ป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 แต่ชุมชนก็ยังบุกเบิกที่ดินป่าใช้ประโยชน์ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2541 จึงได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน มีพื้นที่ป่าบางส่วนทับที่ สค.1 ด้วย ต่อมาปี 2530 ได้ออกเอกสารสิทธิ์ สทก. แก่พื้นที่ป่าสงวนที่เสื่อมโทรม หรือมีระเบียบการขอเช่าที่ทำการเกษตรกรรมในปี 2531 การกระทำของรัฐในกรณีดังกล่าว ได้นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนระหว่างกลุ่มอนุรักษ์พื้นป่าเพื่อชุมชนกับกลุ่มที่ได้รับการตอบสนองตามนโยบายของรัฐ เมื่อพิจารณาลึกลงไปอีกระหว่างแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ และอำเภออุทุมพรพิสัยที่ปฏิบัติแตกต่างกัน กล่าวคือ อำเภออุทุมพร-พิสัยกวดขันจับกุมการใช้พื้นที่ดินป่า ขณะที่กิ่งอำเภอบึงบูรพ์เพิกเฉยทำให้หมู่บ้านแถบป่าที่อยู่แนวอำเภออุทุมพรพิสัยอยากไปขอขึ้นกับกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ เพื่อจะได้ไม่ถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่เกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ป่า ส่วนการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าหรือเพื่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเองนั้น ที่เห็นมีบทบาทเด่นคือ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อำเภออุทุมพรพิสัย แนวนโยบายเพื่อการนี้โดยตรงจากทั้ง 2 อำเภอยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเขตกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ การเสริมสร้างองค์กรชุมชน ในลักษณะเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนหรือการปลูก สร้างจิตสำนึกให้คน-ชุมชน-ป่าไม้ อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนไม่ได้ดำเนินการ

8.3 รูปแบบการจัดการทรัพยากรชุมชนป่าโนนใหญ่

การจัดการทรัพยากรป่าโนนใหญ่เกี่ยวกับน้ำและดิน ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เพราะพื้นที่ป่าไม่ได้เป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญ แม้การจัดการทรัพยากรแร่ธาตุ การที่ชุมชนไม่ได้มีอำนาจในการควบคุมจึงทำให้ถูกแอบอ้างจากนายทุนขุดหินลูกรังว่าได้สัมปทานจากรัฐแล้ว ทำให้ทั้งรัฐและชุมชนเสียผลประโยชน์ ส่วนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าโนนใหญ่มีรูปแบบที่ได้จากการศึกษาดังนี้

8.3.1 ประเภทป่าชุมชนโนนใหญ่

พื้นที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ตามประกาศของกระทรวง เมื่อประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน มีพื้นที่ 16,050 ไร่ ปัจจุบันป่าได้ถูกทำลายเหลือป่าเป็นหย่อมๆ ซึ่งมีความผูกพันกับชุมชนตามลักษณะของป่าชุมชน

1. ป่าพื้นสภาพสาธารณะ

อยู่ทางทิศเหนือของบ้านหนองโน-บ้านโนน มีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ ใช้เป็นแหล่งเก็บอาหารเช่น มัน เห็ด กลอย ไม้ฟืน ไม้แห้ง และแหล่งทำเลเลี้ยงสัตว์ มีปัญหาอยู่ที่กลุ่มบ้านตลาดบุกรุกทำไร่มัน ชุมชนอื่นๆ ต้องการให้กลุ่มนี้ออกแล้วจะรักษาเป็นป่าอนุรักษ์ ชุมชนต่อไปหากบ้านตลาดไม่ออกจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ กลุ่มบ้านอื่นๆ ก็จะบุกเบิกใช้พื้นที่นี้เช่นกัน แต่ปัจจุบันยังเป็นพื้นที่ป่า และกำลังถูกคุกคามบุกรุกที่ละเล็กละน้อย ด้วยการกระทำของผู้บุกรุกทำไร่ที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับที่สาธารณะ

2. ป่าวัดป่าสวนธรรมธรรมวนาราม เป็นพื้นที่พื้นสภาพหลังจากที่เคยใช้ประโยชน์ทำไร่อ้อยและทำไร่ปอ ภายหลังได้ปล่อยทิ้งป่าไม้จึงเจริญพื้นสภาพขึ้นมา เดิมเป็นที่ดินของอดีตกำนันคือ นายทองสา โสตา ได้บริจาคที่ดิน นส.3 จำนวน 20 ไร่ และที่ดิน สทก. จำนวน 5 ไร่ ผสมกับที่ป่าพื้นสภาพอีกจำนวนหนึ่ง ป่าชุมชนดังกล่าวยังประสบปัญหากับการบุกรุกของชาวบ้านโนนลานจำนวน 4 ราย เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมาและยังควบคุมไม่ได้ แม้จะแจ้งผู้ใหญ่บ้านโนนลานแล้ว ประกอบกับการแบ่งเขตตำบลยังไม่ดำเนินการแต่อย่างใด

3. ป่าดอนปู่ตา พื้นที่บริเวณป่าโนนใหญ่ มีป่าผืนเล็กเป็นหย่อมๆ อยู่อีกลักษณะหนึ่งคือ ป่าชุมชนดอนปู่ตาเช่น ดอนปู่ตาบ้านม่วง ประมาณ 1,000 ไร่ และดอนปู่ตาบ้านตลาด

4. ป่าพื้นที่บ่อลูกรัง บริเวณป่าโนนใหญ่ถูกขุดเป็นบ่อลูกรังกระจายทั้งทางทิศตะวันตกตอนกลางและทิศตะวันออก สูญเสียพื้นที่ป่าไม้มากกว่า 500 ไร่ มีดินไม้ขึ้นกระจาย

ทางๆ เป็นพืชพรรณทนแล้งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ชุมชนจะพัฒนาเป็นแหล่งน้ำ บ่อเลี้ยงปลา และปลูกต้นไม้แซมริมขอบบ่อต่อไป

5. ป่าช้า เป็นพื้นที่ขนาดเล็กๆ กระจายอยู่ตามชายป่าใกล้หมู่บ้านรอบป่า เพื่อให้ในการฝังศพและใช้ไม้ฟืน ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์อีกด้วยเช่น ป่าช้าบ้านตลาด มีทั้งป่าช้าเด็ก และป่าช้าผู้ใหญ่ ป่าช้าบ้านหมากยาง

8.3.2 การจัดการใช้ประโยชน์

1. การพึ่งพาอาศัยป่าเก็บของป่า ชุมชนที่อยู่รอบป่าได้พึ่งพาอาศัยการเก็บเกี่ยว ผลผลิตจากป่าเช่น ไม้ อาหาร สัตว์ หน่อไม้ เห็ด สมุนไพร มัน ฯลฯ ตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. เห็ด ที่มีชุมชุมในโนนใหญ่คือ เห็ดปลวก แยกเป็นเห็ดปลวกไฟ ปลวกโพนดิน เหนียว ปลวกกลบ ปลวกน้ำแกง ซึ่งมีปรากฏทั่วไปในบริเวณโนนใหญ่ ส่วนเห็ดชนิดอื่นเช่น เห็ดโค เห็ดก่อ เห็ดระงิง เห็ดน้ำหมาก เห็ดรากไฟ เห็ดหลังแหล่ เห็ดผึ้ง เห็ดเผาะ จะมีเลียบชายป่า บริเวณที่มีมากคือ ป่าเห็ดหนองบัว การหาเห็ดในอดีต หาบริเวณชายป่าใกล้บ้านก็เพียงพอสำหรับการบริโภค ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ของป่ามีลดลง เห็ดนอกจากจะหาได้จากชายป่า บริเวณที่นิยมไปหาคือ ป่าเห็ดหนองบัวและข้ามฟากลำห้วย หาบริเวณฝั่งขวาลำห้วยทับทัน ซึ่งมีจำนวนมาก และการหาเป็นการหาเพื่อบริโภคและขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นข้าวสาร

3. หน่อไม้ แหล่งที่มีมากทั้งในอดีตและปัจจุบันคือ ป่าเลียบชายฝั่งลำห้วยทับทัน โดยเฉพาะป่าบริเวณหอเจ้าและป่าหนองบัว หรือข้ามฝั่งลำห้วยหาบริเวณบึงลิงใกล้บ้านดง การหาหน่อไม้เพื่อบริโภคในครัวเรือน เหลือขายหรือแลกข้าว

4. หน่อไม้ มีอยู่หลายชนิดเช่น มะเค็ง หน่อไม้พวน หน่อไม้บก หน่อไม้หว้า หน่อไม้ค้อ มีอยู่ทั่วไปในโนนใหญ่ ส่วนหมากยาง มะดัน หน่อไม้กลองน้อย หาบริเวณป่าชายฝั่งลำห้วยโดยเฉพาะหมากยาง นอกจากจะใช้บริโภคยังใช้แลกข้าว

5. สมุนไพร ในแต่ละหมู่บ้านเคยมีหมอชา เมื่อหมอชาเสียชีวิตลงจะมอบความรู้และหมอให้ลูกหลานทำหน้าที่ต่อไป ในหมู่บ้านคนทั่วไปป่วยเป็นโรคไข้ทับระดู ไข้หมากไม้ ใหญ่ ตาแดง ไข่ออกตุ่ม กินของผิด หรือถูกงูกัด ก็จะไปบูชายา ซึ่งประกอบไปด้วยชันดอกไม้และเงิน 5-10 บาท แล้วนำยาที่ฝนกับน้ำมากิน หรืออีกกรณีหนึ่งคือ ให้หมอยารักษา ก่อนหลังจากหายแล้วทำพิธีปลงศพ มีข้าว 1 ถ้วย แกง 1 ถ้วย และหมากพลู 5-6 คำ กอ गया (บุหรื) 5-6 มวน และเงินค่ารักษาหรือค่าปลงศพ 50-200 บาท ยาสมุนไพรที่ชาวบ้านนิยม

ตัดและต้มกินกันมาตลอดคือ เครื่องนสาว รากคัตเค้า รากหุ่นไฮ ฯลฯ มะเกลือทำยาถ่าย และย้อมผ้า ยาสมุนไพรที่ใช้กับสัตว์เช่น ใบประดู่อ่อนบำรุงน้ำนมควายแม่ลูกอ่อน กกแดง แขง กกไผ่เหลืองใช้เสียบในนาข้าวสำหรับไล่หรือป้องกันเพลี้ยไฟ สมุนไพรที่ใช้ในชุมชนแถบนี้ เป็นการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนมากกว่า

6. มัน มันนก มันนึ่ง มันนอน มันห้อย มันหนู กลอยมีกระจายอยู่ทั่วไป ขุดในช่วงเดือน 6-เดือน 12 ส่วนมันเพิ่ม มันแขง มีเลียบ 2 ผังลำห้วยทับทัน ขุดหลังจาก ระดับน้ำลดลง ทุกปีขุดจาก ต.เปิด ต.ยางสว่าง อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ หรือทาง อ.อุทุมพรพิสัย ต.เมืองจัน ต.หนองมา ต.โคด ได้เหมารดเพื่อมาขุดมันในโนนใหญ่ โดยรดส่งตรงสะพานบ้านหนองฮูและรอรับอยู่บ้านอิเซ การขุดมันบางคนก็ถมเหง้ามัน บางคนก็ทิ้งไว้ บางคนก็ชอบไปปลูกต่อในบ้านในสวนของชาวบ้านกันเองก็จะมี การเดือนกันหลังจากขุดให้ถมเหง้ามันด้วย

เรื่องของการพึ่งพา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า คนกับป่ามีความสัมพันธ์กันไม่เฉพาะ ชุมชนที่อยู่ในป่าหรือชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น ยังมีชุมชนอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปแต่ไม่มีป่าได้เข้ามาอาศัยเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากโนนใหญ่

8.3.3 การใช้พื้นที่ป่าทำกิน

ป่าเริ่มถูกใช้ประโยชน์อย่างรุนแรง เมื่อปี 2476-2480 เพราะการทำถ่านไม้พื้นชาติ กระสอบละ 25 สตางค์ ซึ่งมีกรรมวิธีในการทำที่สิ้นเปลืองเนื้อไม้เป็นอย่างมาก ต่อมาการทำ ถ่านได้วิวัฒนาการเป็น เตาเผาขนาดจุ 10-30 กระสอบต่อเตา เพื่อขายให้กับนายทุนโดยมี ปัจจัยที่สนับสนุนคือ เส้นทางรถไฟสำหรับขนส่งและนายทุนแจกเชื้อให้ จนกระทั่งถ่านราคา กระสอบละ 10 สตางค์ ชาวบ้านจึงเลิกทำ หันมาทำไม้สร้างบ้านเพื่อขาย

ดินในป่าโนนลานเริ่มใช้ในการเพาะปลูกประมาณปี 2480 เมื่อสภาพป่าบางลงจาก การเผาถ่าน ชาวบ้านเริ่มขยายพื้นที่ในการทำข้าวไร่ ปลูกอ้อยทำน้ำตาลอ้อยขายและทำไร่ ผ้ายทอเครื่องนุ่งห่ม จนป่าโล่งเตียน เกิดภาวะฝนแล้งติดต่อกัน กำนันออกมาเตือนปี 2497 ให้เพลาการทำไร่ จนป่าฟื้นสภาพ

เริ่มทำไร่ปอปี 2508 ปอราคาตก หนาทึบแล้วมาก พื้นที่ปลูกจึงลดน้อยลง ป่าฟื้น สภาพอีกครั้ง เริ่มปลูกมันตั้งแต่ปี 2520 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นยังมีพื้นที่ป่าส่วน หนึ่งจำนวนไม่น้อยที่ถูกขุดหินลูกรังตั้งแต่ปี 2512-2534 และการใช้ที่ดินในป่าเป็นที่เลี้ยงสัตว์ ในช่วงฤดูทำนาและหลังจากดำนาอีกด้วย

ความสัมพันธ์กับทรัพยากรน้ำแหล่งน้ำบริเวณป่าโนนใหญ่ที่ชุมชนใช้นั้น ส่วนใหญ่เป็น น้ำผิวดินเช่น ลำห้วยทับทันและลำห้วยสาขา หนองน้ำ อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก สระน้ำหมู่

บ้านและจากบ่อบาดาลระดับดิน ซึ่งมีแหล่งที่มาของน้ำจากน้ำฝน มีแหล่งน้ำใต้ดินเพียง 1 แห่งคือ ชำบักดูหรือชำนาคำ แต่การใช้ประโยชน์เป็นเพียงคนจำนวนน้อย 5-7 ครัวเรือน ที่สามารถปล่อยน้ำเข้านาได้พื้นที่ประมาณ 30 ไร่ การจัดการน้ำทั้งเพื่อการเกษตรและบริโภค จึงไม่มีลักษณะพิเศษ แต่ชุมชนมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ดังจะเห็นได้จากการเสนอของบประมาณ เพื่อทำท่อนบกั้นลำน้ำสาขาของกลุ่มน้ำห้วยทับทันในอดีตเช่น ท่อนบ้องข้าว ท่อนบ้องบัว ท่อนบ้องไม้ ท่อนบ้องปลากั้ง สระเก็บน้ำห้วยค้ำน้อย ซึ่งใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมน้อยมาก แต่มีประโยชน์ในเรื่องแหล่งหาปลา และแหล่งน้ำกินสัตว์เลี้ยง ชาวบ้านมีความพยายามอย่างมากเพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร ซึ่งพบได้จากการร่วมมือกันสร้างฝายพระอาจารย์สมาน และการร่วมมือขุดคลองส่งน้ำ ปัจจุบันมีฝาย 2 แห่งที่กั้นลำห้วยทับทันที่อยู่ใกล้ป่าคือ ฝายพระอาจารย์สมาน ซึ่งสร้างโดยชาวบ้าน (2528) และฝายบ้านโนนลานบริเวณทิวผิบบ้า (2534) และมีโครงการสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า 1 แห่ง ซึ่งสูบน้ำจากฝายอาจารย์สมานบริเวณบ้านพระส่งผ่านคลองปูนสู่ที่นา (2534)

8.3.4 การใช้ประโยชน์จากต้นไม้อ่อนป่าไม้

เดิมแหล่งตัดไม้สามารถตัดได้ทั่วไปในบริเวณโนนใหญ่ พอถึงช่วงการทำไร่ป่อและไร่มันสำปะหลัง ต้นไม้ขนาดใหญ่สำหรับใช้ทำบ้านจะตัดในไร่นาของตนเอง ส่วนไม้ใช้สอยต้นเล็กๆ สำหรับทำเล้าไก่ รั้ว ฟืน ตัดได้ทั่วไปในโนนใหญ่ในช่วงของการทำไร่ ชาวบ้านเริ่มลงวนต้นไม้ใหญ่ในที่ที่ครอบครองเพื่อใช้ประโยชน์ ในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน ในหมู่บ้านที่สภาพป่าโล่งเตียนเช่น บ้านโนนลานและตลาด-หนองเรือ ไม้ใช้สอยชาวบ้านก็เข้ามาตัดในป่าหรือไร่ที่ปล่อยให้พื้นสภาพทางทิศเหนือของบ้านหนองโน ภูมิปัญญาในการเลือกตัดไม้ แต่เดิมจะเลือกขนาดไม้ตรงพอเหมาะกับการใช้งาน ต้นไม้ที่แตกกิ่งจากโคนไม่นิยมใช้เพราะลักษณะเหมือนเชิงตะกอนเผาศพ เมื่อนำมาใช้งานจะทำให้ผู้ใช้มีเรื่องเดือดร้อน มีแต่ดั่งบุญ ในระยะต่อมาไม่เริ่มหายากขึ้นการถือปฏิบัติก็ยังยึดถือเช่นเดิม แต่ถ้าเลียงไม่ได้จริงๆ ชาวบ้านก็จะเลือกใช้เพียงกิ่งเดียวโดยปล่อยให้กิ่งก้อยติดลำต้น

ลำดับความสำคัญของไม้ตามประโยชน์การใช้สอยและตามคุณสมบัติของไม้ดังนี้

ไม้ที่ใช้ในการสร้างบ้านเช่น

1. เส้า จะนิยมใช้ไม้ประดู่ แดง แต้ จิก เพราะทนทาน ในสมัยก่อนไม่นิยมใช้ไม้พันทชาติเพราะเป็นไม้เนื้อแข็งขวานถากยาก ขนาดของเส้าที่ใช้ เส้นรอบวง 45-60 ซม. ยาว 6 เมตรปัจจุบันนิยมใช้ไม้พันทชาติทำเส้า เพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง ทนทาน และมีอุปกรณ์ในการ

เลื่อยไม้ลักษณะของเสาจึงเปลี่ยนจากเสากลมเป็นเสาเหลี่ยม ขนาดที่ใช้คือ 7" x 7" ยาว 4 เมตร เพื่อต่อกับเสาปูน

2. ตง จะนิยมใช้ไม้เปลือย ไม้เขวา ไม้ซาด ขนาด 3" x 2" ยาว 8 เมตร ปัจจุบันนิยมใช้ไม้พันทชาติ ขนาด 5 นิ้วครึ่ง x หนึ่งนิ้วครึ่ง ยาว 7-9 เมตร

3. ขาง จะนิยมใช้ไม้ประดู่ ไม้เอนหม่อน ไม้เปลือย ไม้ยอม ขนาด 5" x 2" ยาว 8 เมตร ปัจจุบันนิยมใช้ไม้พันทชาติ ขนาด 8" x 2" ยาว 7-9 เมตร

4. แป้น จะนิยมใช้ไม้เขวา ไม้ตะแบก ไม้ประดู่ ขนาดแล้วแต่ลำต้น ปกติเส้นผ่าศูนย์กลาง 10" ปัจจุบันแป้นนิยมใช้ไม้หน้า 8" x 2 ซม. ยาวแล้วแต่ขนาดต้นไม้ ไม้ที่นิยมใช้คือ ไม้พันทชาติ ส่วนแป้นฝา นิยมใช้ไม้กุง ไม้ยาง ไม้ราง ไม้ซาด ไม้ตะแบก ไม้แคน หรือไม้ที่เลื่อยให้บางแล้วไม่แตกง่าย ยกเว้นไม้บกหรือไม้ตายยืนต้น

ไม้ที่ใช้ในการสร้างบ้านในอดีต มีให้เลือกหลายชนิด ไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อนปานกลางเช่น ไม้ตะแบก ไม้กุง ไม้ซาด ไม้ที่ไม่นิยมใช้ในการสร้างบ้านคือ ไม้พันทชาติ เพราะเป็นไม้เนื้อแข็งตากยาก อุปกรณ์ที่ใช้ในการถากคือขวาน ทำให้การสร้างบ้านในสมัยก่อนสูญเสียเนื้อไม้เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกทำลาย ไม้ที่จะใช้ประโยชน์มีให้เลือกไม่มากนัก คนจึงหันมานิยมใช้ไม้พันทชาติ เพราะเนื้อแข็งทนทานและมีเครื่องมือในการแปรรูปไม้ อย่างไรก็ตาม ในอดีตและปัจจุบัน ไม่นิยมใช้ไม้บกหรือไม้ตายยืนต้นในการสร้างบ้าน

8.3.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่ดินในเขตป่า

บริเวณป่าที่ถูกบุกรุกถากถางไปแล้ว ถูกใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชดังนี้

1. ทำนา พื้นที่นาส่วนใหญ่จะเป็นการดำนา มีข้าวไร่บ้างเล็กน้อย บริเวณเส้นทางไปบ้านหนองคูน้อย การทำนาทั้งหมดเป็นการทำนาที่อาศัยน้ำฝน ยกเว้นนาบริเวณข่าน้ำคำ และข่าบักตุ ที่อาศัยน้ำจากน้ำชลประทาน

2. ทำไร่มันสำปะหลัง ในเขตกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ บริเวณไร่มันของบ้านโนนลานจากบ้านหมากยาง บ้านม่วงและบ้านโนนแดง การทำไร่มีการจ้างเครื่องจักรในการไถ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ได้ตรวจหรือทำการจับกุม ในส่วนของตำบลเสียว อุทุมพรพิสัย การทำไร่มันที่ สทก. จะใช้เครื่องจักร ในที่ที่บุกเบิกใหม่หรือที่มีใบมัดจำค่าเช่าจะใช้วิธีถาง เผา แล้วใช้จอบคุน กองดินเพื่อปลูก เพราะต้องคอยวิ่งหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจ

3. ทำไร่ปอ มีเพียงเล็กน้อยด้านทิศตะวันออกของป่าโนนใหญ่ บริเวณทิศเหนือของบ้านม่วง ในปีนี้พื้นที่ปลูกปอส่วนใหญ่จะหันไปปลูกมันสำปะหลังสลับกับมะม่วงหิมพานต์

4. มะม่วงหิมพานต์ เริ่มปลูกได้ประมาณ 3 ปี โดยการสนับสนุนของ ธกส. การปลูกจะปลูกสลับกับมันสำปะหลังและมีแนวโน้มว่า พื้นที่ปลูกมะม่วงหิมพานต์จะแทนพื้นที่ปลูกมันในอนาคต เพราะบางแห่งเช่น ไนลัน ประสบปัญหาหัวมันเน่าและการปลูกมันต้องใช้ปุ๋ยจำนวนมาก

5. ถั่วลิสง มีปลูกบ้างเล็กน้อย บริเวณทิศเหนือของบ้านม่วง พื้นที่ปลูกถั่วลิสงปัจจุบันลดลง ชาวบ้านหันไปปลูกมันสำปะหลังเพราะได้เงินเป็นก้อน

ดังนั้น ระบบการใช้พื้นที่ป่าในใหญ่ในระยะแรกเป็นการใช้อย่างอิสระในทรัพยากรทุกประเภท ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และผลผลิตจากป่า ต่อมาได้เกิดปัญหาการแก่งแย่งทรัพยากร การใช้ประโยชน์จึงไม่มีความอิสระ ถูกควบคุมทั้งโดยรัฐและเงื่อนไขต่างๆ ภายในชุมชน โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ดินในป่าและต้นไม้มิ ส่วนผลผลิตจากป่ายังคงมีอิสระ แต่ก็ได้รับการคุ้มครองจากชุมชนและมีเงื่อนไขร่วมกันเช่น การขุดมันจะต้องกลบฝังดินเพื่อไว้กินต่อไป

8.4 ระบบการควบคุมดูแลและรักษาป่าในใหญ่

ผลจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการถูกแอบอ้างจากอิทธิพลภายนอก หรือการใช้ประโยชน์ของบุคคลภายนอกชุมชน ทำให้ระบบการจัดการ ควบคุมทรัพยากรของชุมชนได้รับความสนใจและมีจิตสำนึกร่วมพิทักษ์มากยิ่งขึ้นเช่น กรณีหินลูกรัง ทำให้เกิดระบบการจัดการชุดการใช้ ที่สภาตำบลมีส่วนร่วมดูแลมากขึ้น ขณะเดียวกันชุมชนชาวบ้านก็สนใจติดตามควบคุมซึ่งกันและกัน ดูพฤติกรรมการจัดการของสภาตำบลอีกด้วย จึงเกิดปัญหาการขัดแย้งหากไม่ชี้แจงหรือสร้างความเข้าใจในชุมชน ขณะเดียวกันการควบคุมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า การบุกรุกของสมาชิกในชุมชนจะได้รับการต่อต้าน และถูกฟ้อง ร้องเรียน หรือเผยแพร่ ทำให้ลดความเป็นอิสระลง และยังควบคุมการเข้ามาใช้มาพึ่งพาป่าของชุมชนอื่นๆ อีกด้วยเช่น กรณีการขุดมันของหมู่บ้านจากจังหวัดสุรินทร์ หากไม่ทำตามข้อตกลงของชุมชน

ชุมชนจัดระบบการดูแลและการใช้ประโยชน์ ด้วยการกำหนดเขตพื้นที่ระหว่างป่าประเภทต่างๆ กำหนดเขตพื้นที่ระหว่างตำบลหรือมีความสนใจที่จะจัดการควบคุมป่าที่เหลืออยู่ ในการเจริญเติบโตเป็นมรดกสู่ลูกหลาน ทั้งนี้ด้วยจิตสำนึกต่อภัยพิบัติและวิกฤติการณ์ทางทรัพยากรที่จะส่งผลตามมาต่อชุมชน วิธีการควบคุมและอนุรักษ์ด้วยการร่วมมือของทุกคนในชุมชน ช่วยสอดส่องดูแลและแจ้งให้คณะกรรมการสภาตำบล ชมรมอนุรักษ์ได้ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

8.5 การพัฒนาฟื้นฟูการใช้ประโยชน์

ชุมชนได้ประชุมร่วมกันหลายครั้ง เพื่อกำหนดโครงการให้สภาพป่าฟื้นฟู ด้วยวิธีการต่างๆ คือ

1. การกำหนดพื้นที่ขอบเขตระหว่างตำบลและระหว่างป่า กำหนดเขตวัด
2. กำหนดโครงการพัฒนาเช่น ทำรั้วรอบป่าดอนปู่ตา ป่าช้า พัฒนาบ่อลูกวังเป็นบ่อปลาชุมชน ปลูกต้นไม้เสริมบริเวณป่าช้า ป่าวัดป่าเช่น ไม้สัก ไม้ยาง ปลูกไม้เสริมป่าดอนเจ้าปู่บ้านม่วง
3. การพัฒนาระบบองค์กรกลุ่มควบคู่ด้วยการประชุมปรึกษาหารือ และกำหนดกิจกรรมร่วมกันที่จะดำเนินการต่อไป ทั้งกิจกรรมการพัฒนา การกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา และการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องต่อนโยบายใหม่ของรัฐที่กระทำต่อพื้นที่

8.6 ความเชื่อของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

ชุมชนแต่ละชุมชนที่สามารถอยู่รอดมาถึงปัจจุบัน จะมีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่เป็นของชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีความยึดเหนี่ยวกันอยู่ จารีตในสมัยเดิมมักจะไม่มีการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะเป็นสิ่งที่บอกเล่าต่อๆ กันมา คนที่ทำผิดจารีตประเพณีของชุมชนจะถูกกล่าวตำหนิเตือนหรือปรับไหมตามระเบียบของชุมชน ความเชื่อและขนบธรรมเนียมชุมชนรอบป่าในใหญ่ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรชุมชนได้แก่

1. ความเชื่อป่าดอนปู่ตา บ้านม่วง ชาวบ้านพยายามรักษาป่าดอนปู่ตาไว้บนความเชื่อเป็นป่าคู่บ้าน เป็นพื้นที่หวงห้ามมิให้ชาวบ้านบุกรุกทำลายป่า กฎข้อนี้ใช้ได้ทั้งเจ้าหน้าที่ และชาวบ้านเช่น กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกิ่งอำเภอปึงบุรพ์เข้าไปตัดต้นไม้ เพื่อนำไปทำซุ้มขี้จ้ำ ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านไปที่โรงพัก ตำรวจต้องนำหัวหมูมาเซ่นไหว้ ชาวบ้านตัดไม้ในป่าปู่ตาเพื่อทำถ่าน ถูกปรับ 500 บาท การกำหนดเขตป่า

2. ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสมัยที่ป่าในใหญ่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติอยู่ มีปรากฏการณ์ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายอย่างที่ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่า ป่านี้ผีแรง ไม่มีใครกล้าแตะต้อง คนที่ฝ่าฝืนมักจะเป็นไข้ ชาวบ้านเรียกว่าไข้หนักไม่ใหญ่ ปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านั้นคือ ทรายไหลแล้ง ซึ่งเป็นที่มาของช่องทรายไหลแล้ง คือในฤดูแล้งของทุกปีจะมีเม็ดทรายผุดขึ้นมา ค่อยๆ เคลื่อนตัวอย่างช้าๆ ไปตามร่องหรือโศกไหลลงสู่ห้วยทับทัน ระยะทางยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันทรายหยุดไหล ร่องทรายถูกแปรสภาพ

เป็นที่นา ประมาณปี 2475 ต้นแต้ขนาดใหญ่จมลงไปดินมองเห็นแค่ปลายยอด ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นรูช้างเดินหรือรูปญานาค ปัจจุบันมีร่องรอยของหลุมแต่หลุมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 เมตร เข้าใจว่าปรากฏการณ์ของทรายไหลแล้งและแต่หลุมน่าจะมีความสัมพันธ์กัน เพราะบริเวณที่เกิดแต่หลุมอยู่ห่างจากทรายไหลแล้งประมาณ 2 กิโลเมตร อีกสิ่งหนึ่งคือ ต้นไม้ 2 สี ซึ่งเป็นที่มาของโนน 2 สี เคยมีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง สีของต้นและใบจะเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชาวบ้านกลัว คนต่างถิ่นผ่านป่าโนนใหญ่มักจะเป็นไข้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเพราะต้นไม้นี้ ต่อมาคนบ้านจิกอีหล้าซึ่งย้ายบ้านเข้ามาอยู่ที่บ้านหนองสูงทำพิธีลงยันต์และใช้เหล็กตอกต้นไม้ 2 สี พ.ศ. 2478 มีผู้พบเห็นซากตอต้นไม้ 2 สี ขนาด 12 คนโอบ อีกสิ่งหนึ่งคือ หินจอกก้อ เป็นกองหินที่อยู่ระหว่างบ้านหนองเรือ โนนลาน หนองโน บริเวณเส้นทางเดินเท้าที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน คนที่เดินผ่านจะมีการบูชาด้วยดอกไม้เพื่อบอกกล่าวเจ้าที่ กองหินจอกก้อหายไปในช่วงที่มีการขนหินลูกรังในปี 2513 เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกทำลายอาถรรพ์ของป่าก็เริ่มหมดไป ความเกรงกลัวของชาวบ้านต่อเจ้าปู่ลดลง แต่การเดินทางป่าเพื่อหาของป่า การตัดต้นไม้ ยังมีการบอกกล่าวกันอยู่เสมอจนถึงปัจจุบัน

3. ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ ชาวบ้านเชื่อว่าต้นไม้ทุกต้นจะมีเทวดาอาศัยอยู่ ก่อนจะตัดต้นไม้ทุกครั้งจะต้องมีการบอกกล่าว คือจารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา ไม่นิยมใช้ไม้ตายยืนต้น ไม่กะบกในการสร้างบ้านเพราะไม่เป็นมงคล ทำให้ขาดแคลน แต่ยุคปัจจุบันการหาไม้ยาก ไม้บกเอามาใช้ทำถ่านได้

4. ความเชื่อเกี่ยวกับศรัทธาในพุทธศาสนา ความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนายังชะลอหรืออุดการเบียดบังป่าได้เช่น กรณีวัดป่าสวนสระธรรมวนาราม หรือบริเวณหอเจ้าป่าโนนใหญ่

5. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อกับการจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ลดลงเพราะถูกทำลายเช่น บริเวณหินจอกก้อ ต้นไม้ 2 สี ผู้ทำลายไม่เห็นได้รับผลทันตา ชุมชนจึงเสื่อมและเริ่มกล่าวหาญบุกรุกป่าไม้

วัฒนธรรมการเปลี่ยนพฤติกรรมเผด็จจากป่าช้าในพื้นที่ของแต่ละชุมชน ไปสู่การเผาในที่นาเพื่อให้เฝ้าดูไร่นา ส่งผลให้ป่าช้าถูกบุกรุกเปลี่ยนเป็นที่ทำกินเช่น ป่าช้าบ้านม่วง ป่าช้าบ้านหนองโน ป่าช้าบ้านตลาด-หนองเรือ ส่วนป่าช้าบ้านหมากยางยังมีสภาพเดิมและยังใช้ประโยชน์เพราะมีสำนักสงฆ์จัดตั้งขึ้นใหม่

8.7 ภูมิปัญญาและความรู้ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร

1. ความรู้และความเข้าใจพื้นฐานถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน-ชุมชน กับระบบนิเวศน์ จากการศึกษาพบว่า ป่าในทัศนคติของชาวบ้านคือ ดงได้แก่บริเวณที่มีต้นไม้หลายชนิด หลายอย่าง มีนก หนู สัตว์ป่านานาพันธุ์ มีมัน มีกลอยและของป่า ป่าจึงเป็นที่พึ่งพาอาศัย ยามเดือดร้อน เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้าน เป็นที่พึ่งพาของสัตว์เลี้ยง ชาวบ้านได้จำแนกประเภทของป่าดังนี้

ป่าดงดิบ ป่าสาธารณะ

ป่าผีหลอก ป่าปู่ตา

ป่าทำเล ป่าเลาะห้วย (ป่าบุ่งทาม) นอกจากนี้ยังมีป่าที่ใช้ชื่อเรียกตามพันธุ์ไม้ที่ขึ้นหนาแน่นเช่น ป่าเต็ง ป่ายาง ป่าบาก ป่าหมักหม้อ ป่าหูลึง ป่าคุดเค่า ป่ากระยอม ป่าชาด ป่าแหม ป่ากระดัน ป่าผักกระโดน ป่าแต่ละประเภทชุมชนจะใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

การจัดกรรมสิทธิ์ในประโยชน์ของป่าประเภทต่างๆ ทุกคนมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์ ยกเว้น ป่าปู่ตา จะเป็นป่าเฉพาะสำหรับพิธีกรรมของแต่ละหมู่บ้าน

2. ความรู้การใช้ประโยชน์จากไม้ ชุมชนได้เข้าใจถึงสภาพเนื้อไม้ แต่ละชนิดที่มีคุณสมบัติเหมาะกับการใช้ทำอะไรเช่น ไม้ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน จะต้องใช้ไม้อะไรเพื่อทำหน้าที่อะไรของบ้านเช่น ไม้ทำเสา นิยมใช้ไม้ประดู่ แดง เต็ง จิก ไม้ทำราง คาน ฝา เครื่องบน ดงจะต้องใช้ไม้แตกต่างกัน และต่างนำผลไม้อะไรหรือส่วนต่างๆ ของไม้มานำใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ เช่น การย้อมผ้าด้วยต้นมะเกลือ

3. การถ่ายทอดความรู้เรื่องสมุนไพร ผู้เป็นหมอแผนโบราณจะถ่ายทอดความรู้ด้าน รากยา ตัวยา การผสมยาและวิธีการรักษาให้กับลูกหลาน หรือมอบหม้อยาให้เป็นหมอยารักษาต่อไป ซึ่งปัจจุบันยังมีอยู่เช่น ยารักษาแมลงอ้อน ยาสำหรับเด็ก ยาปะดง ยาริดสีดวงทวาร ฯลฯ

4. การปลูกต้นยาง พื้นที่ป่าในใหญ่บางส่วนมีไม้ยางนา เป็นป่าเฉพาะ และพบกระจายอยู่ทั่วไป เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวยุคก่อนของกำนันทองสา โสดา ได้ขุดต้นยางเล็กๆ ที่งอกอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ไปปลูกในบริเวณสวน ใช้เวลาดูแล 2-3 ปี ปัจจุบันต้นยางประมาณ 10 กว่าต้นได้เติบโตสูงใหญ่ เพื่อเป็นไม้ใช้สอยของครอบครัวต่อไป มีชาวบ้านสนใจที่จะทำตาม

5. การทำถ่านจากเปลือกหมากแดง การขาดแคลนไม้ฟืนและถ่านเริ่มมากขึ้น เพราะการตัดต้นไม้สาธารณะจะถูกจับกุมอย่างเข้มงวด ราษฎรตำบลเสียวกลุ่มหนึ่งจึงทดลองทำถ่านจากเปลือกหมากแดง ซึ่งหาได้ตามไร่ นา และในป่าในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ถ่าน-

หมากแดงมีคุณภาพดีใกล้เคียงกับถ่านไม้เนื้อแข็งทั่วไปและไม่ค่อยมีฝุ่นติดมือ บ้านอื่นๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันเริ่มทำถ่านจากหมากแดง ซึ่งเป็นการใช้ไม้อย่างยั่งยืน

8.8 กฎระเบียบกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

1. กฎระเบียบที่เกิดจากจารีต-ประเพณี ตามธรรมเนียมที่ได้ถือปฏิบัติต่อกันมา ยังมีความเข้มแข็ง และประสิทธิภาพในการบังคับใช้เช่น การห้ามตัดไม้ในบริเวณป่าดอนเจ้าปู่ ปัจจุบันยังนับถือยึดถือกันอย่างดี แม้จะมีบางคนลดความเชื่อแต่ยังคงเคารพในกฎนี้อยู่ ส่วนป่าช้าได้ลดความสำคัญลงและถูกบุกรุก บริเวณแหล่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ชุมชนก็ลดความศรัทธาและบุกเข้าไปใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น บางแห่งบุกรุกพื้นที่ป่าช้าเป็นที่นาและที่ไร่ ทำให้พื้นที่ป่าลดลง

2. กฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้นภายหลังจากเงื่อนไขเปลี่ยนแปลง ชุมชนได้ถ่ายทอดกฎระเบียบขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ การก่อเกิดกฎระเบียบมาจากกลุ่มองค์กรหรือคณะกรรมการที่ก่อตั้งขึ้นจากจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาป่า หลังจากขับไล่บริษัทสัมปทานปลุกสวนป่ายุคาลิปต์สออกไปแล้ว ชุมชนได้มีข้อตกลงร่วมกันเป็นกฎเกณฑ์เช่น

- ก. ห้ามไม่ให้เข้าไปใช้ประโยชน์ บุกเบิกพื้นที่ป่าในเขตตำบลเสียว
- ข. กำหนดป่าที่เหลืออยู่ให้เป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน
- ค. ผู้จะเข้าไปใช้ประโยชน์จะต้องปฏิบัติตามเช่น ห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ ห้ามขุดหัวกลอยมัน จะต้องฝังไว้เพื่อกินในปีต่อไป
- ง. การห้ามทุกคนในหมู่บ้านเข้าไปทำไร่ที่ป่าในใหญ่ ถ้าใครไม่เชื่อจะปล่อยวัวควายเข้าไปเหยียบย่ำทันที
- จ. การกำหนดป่าของกำนันทองสา ใสดา เป็นป่าของวัดป่าส่วนรวม

8.9 องค์การชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

กลุ่มองค์กรชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการป่า ทั้งในเชิงประโยชน์ต่อทรัพยากรและเชิงทำลายมีดังนี้

1. ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตำบลเสียว นับเป็นกลุ่มแรกที่รวมตัวกันต่อต้านบริษัทสัมปทานปลุกสวนป่า จนเป็นแบบอย่างของการต่อสู้ของประชาชนทั่วภาคอีสาน ปัจจัยผลักดันให้เกิดกลุ่มเนื่องมาจากการไม่พอใจต่อบุคคลภายนอกที่มายึดที่ทำ

กิน เพื่อปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสและชาติที่เลี้ยงสัตว์ จึงรวมตัวกันต่อต้าน ถอนทำลายและขับไล่การปลูกสร้างสวนป่าและการขนหินลูกรัง นับเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพและมีผลงานอย่างต่อเนื่อง ผลงานที่ดำเนินการมาเช่น การเคลื่อนไหวการอนุรักษ์ป่าธรรมชาติ การติดป้ายประกาศเขตป่าชุมชน การควบคุมการขุดบ่อลูกรังเพื่อไม่ให้เลวร้ายกว่าที่เป็นอยู่

ความสัมพันธ์ภายในองค์กรเป็นเอกภาพกันดีระหว่างชมรม แม้ในระยะหลังเริ่มเหนื่อยล้าลงบ้าง แต่ก็ยังเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการทำลายป่าทุกรูปแบบ

2. กลุ่มสภาพตำบล เป็นกลุ่มทางการที่มีความยึดมั่นเช่นเดียวกับชมรมอนุรักษ์ ในการอนุรักษ์ป่าไม้และควบคุมการบุกเบิกทำไร่ในป่า

3. กลุ่มสวนสาธารณะธรรม เป็นกลุ่มบุคคลที่ยึดมั่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา การเกิดกลุ่มเนื่องจากพื้นที่วัดเดิมมีแม่ชีอาศัยอยู่ ได้ถูกบังคับให้ลาสิกขา เจ้าของผู้บริจาคที่ดินสร้างวัดจึงไปนิมนต์พระมาอยู่จำพรรษา และพัฒนาวัดให้สมบูรณ์ และทำการปลูกป่าสัก ป่ายางในเขตวัด การสร้างรั้วรอบเขตวัดเป็นผลงานที่สำคัญของกลุ่มนี้

4. กลุ่มบุกเบิกพื้นที่บ้านตลาด-หนองเรือ เป็นกลุ่มที่ต้องการที่ไร่นำทำกิน แม้จะมีที่นาแล้วก็ตาม ด้วยผลประโยชน์ร่วมกันเฉพาะกลุ่มทำให้เกาะกลุ่มกันเพื่อเรียกร้อง ร้องเรียน พิทักษ์ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จนกระทั่งพัฒนาไปสู่การติดต่อพลังจากภายนอกเช่น พรรคการเมือง นักธุรกิจ ให้ปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วนตน และสร้างเครือข่ายการต่อต้านกับบ้านอื่นๆ ที่มีแนวคิดเดียวกันเช่น บ้านม่วง บ้านหมากยาง บ้านโนนลาน

ลักษณะความสัมพันธ์ภายในองค์กรเช่น กลุ่มชมรมอนุรักษ์มีความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการและมีการเคลื่อนไหวประชุมปรึกษาหารือกันบ่อย โครงสร้างของความสัมพันธ์เป็นระบบดีแม้จะเกิดความท้อแท้และเมื่อยล้าในกิจกรรมก็ตาม ส่วนความสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อความร่ำรวย มีอดีตผู้นำทางการเป็นผู้ดำเนินการ เป็นแกนกลุ่ม

ดังนั้น ปัจจัยในการเกิดกลุ่ม รวมพลัง เนื่องจากการที่บุคคลอื่นๆ มาเบียดบังในพื้นที่ และกระทบต่อผลประโยชน์ที่ตนเองพึงได้ จึงรวมกลุ่มกันต่อต้าน เมื่อสถานการณ์คลี่คลาย กลุ่มก็อ่อนตัว และสลายไปทำมาหากินกันไป

8.10 ความขัดแย้งต่อการจัดการทรัพยากรชุมชน

กรณีความขัดแย้งในชุมชนได้นำเสนอไว้ในบทที่ 6 หากพิจารณาเฉพาะความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรชุมชน ได้แก่

8.10.1 การขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ และสภาพตำบลที่ต้องการอนุรักษ์ป่าที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยให้เป็นป่าชุมชนหรือป่าฟื้นฟูสภาพกับกลุ่มบุกรุกป่าบ้านตลาดที่ต้องการพื้นที่ทำกินจึงบาดหมางซึ่งกันและกัน

8.10.2 ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับนายทุนเช่น นายทุนชุดบ่อลูกรังที่แอบอ้างการสัมปทานในระยะแรก 2512-2530 นายทุนสัมปทานสวนป่ายุคาลิปตัสที่ชาวบ้านเข้าเผา และถอนต้นกล้า เรือนเพาะชำ ตลอดจนนายทุนขโมยหินลูกรังในปัจจุบัน ที่ทำให้ถนนของชุมชนเสียหาย

8.10.3 ความขัดแย้งกับกลุ่มบุคคลที่บุกรุกป่าช้า ป่าดอนเจ้าปู่ ระหว่างชาวบ้านกับอีกหมู่บ้านหนึ่งในตำบลเดียวกันเช่น ป่าช้าบ้านหนองโน กรณีบ้านตลาด-หนองเรือ

8.10.4 ความขัดแย้งที่ชุมชนอื่นๆ มาเก็บของป่าเช่น ขุดมันเป็นจำนวนมากด้วยกลุ่มขนาดบรรทุก 6 ล้อ ออกหากินหาชุด แล้วไม่รู้จักถมหัวมันเพื่อไว้กินในปีต่อไป

8.10.5 ความขัดแย้งระหว่างตำบลเช่น ทศนคติของตำบลเสียวกับตำบลเปาะ หรือบ้านหนองโน บ้านอิเซ บ้านหมากอกกับชาวบ้านโนนลานและบ้านหมากยาง ที่ชอบบุกรุกมาทำไร่ในเขตตำบลอื่นๆ และขยายออกมาเรื่อยๆ ไม่เคารพกฎเกณฑ์ใดๆ

8.10.6 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชมรมอนุรักษ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ที่ไม่จริงจังกับการอนุรักษ์ป่า ช่างมีนโยบายให้เข้าไปทำไร่ในป่าโนนใหญ่ได้ ขณะที่กลุ่มตำบลเสียวต้องการป่าฟื้นฟูสภาพและป่าสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

8.10.7 ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองกับสภาพตำบล ที่ต่างก็คุ้นเคยซึ่งกัน และกันในฐานะเสียง แต่พรรคการเมืองกลับไปเห็นด้วยกับกลุ่มบุกรุกที่ป่าสงวน ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มอนุรักษ์ป่า

8.11 บทบาทรัฐกับการจัดการทรัพยากรชุมชน

นโยบายและมาตรการที่รัฐได้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการป่าโนนใหญ่ มีดังนี้

หน่วยงานของรัฐ ได้เข้ามามีบทบาทต่อการจัดการป่าโนนในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 กรมที่ดินได้ประกาศให้คนที่มียี่สิบดินครอบครองให้ไปแจ้ง แล้วออกเอกสาร สค. ให้ สค. ไม่ใช่หนังสือที่แสดงสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดินดังเช่น นส.3 หรือโฉนด การเปลี่ยน สค.1 เป็น นส. อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปี จึงออกเป็น นส.3 ได้ ชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์โนนใหญ่ได้ไปแจ้งการครอบครองเป็นจำนวนมาก แล้วกรมที่ดินออก สค.1 ให้ ต่อมาวันที่ 1 พฤศจิกายน 2541 กระทรวงเกษตรฯ ออกกฎกระทรวง กำหนดให้ป่าโนนใหญ่ภายใต้แนว

เขตตามแผนที่ ด้วยกฎกระทรวง 16,050 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ด้วยเหตุผลคือป่าในใหญ่ มีไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้พินชาติไม้กราด ไม้เข็งและไม้ชนิดอื่นที่มีค่าเป็นจำนวนมาก มีของป่า และมีทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงฉบับนี้ ผลปรากฏว่า การออกกฎกระทรวงฉบับนี้เป็นการประกาศเขตป่าสงวนที่มีหมู่บ้านอาศัยอยู่ในป่าก่อนแล้วถึง 7 หมู่บ้าน และประกาศทับที่ดินทำกินของชาวบ้านที่มีเอกสาร สค.1 นส.3 ซึ่งออกโดยกรมที่ดิน พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 มาตรา 12 ระบุ บุคคลใดอ้างว่ามีสิทธิ์หรือได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยก่อนแล้ว วันที่กฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาตินั้นใช้บังคับ ให้ยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนด 90 วัน นับตั้งแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับ ถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าวให้ถือว่าสละสิทธิ์หรือประโยชน์นั้น คำร้องดังกล่าวให้นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอส่งต่อไปยังคณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาติ นั้นโดยไม่ชักช้า อดีตผู้ใหญ่บ้านตลาด-หนองเรือ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นและทำงานช่วยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการเดินปถุเขตกล่าวว่า ไม่มีการชี้แจงต่อชาวบ้าน แต่อย่างไร เจ้าหน้าที่บอกเพียงว่าเขาใช้ให้มาปักเขต ผมก็มา ชาวบ้านเลยไม่ทราบว่า การประกาศป่าสงวนทับเขตหมู่บ้านและที่ทำกินเขาควรจะทำอย่างไร ชาวบ้านยังคงหากินตามปกติ การมาออกตรวจแต่ละครั้งก็จะมีคนแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ผู้ใหญ่บ้านก็จะแจ้งให้ลูกบ้านทราบ ส่วนใหญ่จะเป็นการวางหลักเขตและดูแลความเรียบร้อยของป่า ในปี พ.ศ.2525 มีการถ่ายภาพถ่ายดาวเทียมทางอากาศเพื่อออกเอกสาร สทก. ในระยะต่อมากรมป่าไม้ได้ออกเอกสารสิทธิทำกินให้ราษฎรในเขตตำบลเสียว อำเภออุทุมพรพิสัย ตำบลเปือย กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ จำนวน 430 ราย 608 แปลง พื้นที่ 4,200 ไร่ โดยยึดภาพถ่ายทางอากาศในปี 2525 เป็นหลัก ด้วยสมมติฐานที่ว่า ถ้าราษฎรมีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง จะช่วยลดปัญหาการบุกรุกและทำลายป่า ตลอด 5 ปีที่ผ่านมาเป็นบทพิสูจน์ว่า สมมติฐานนั้นใช้ไม่ได้ เพราะราษฎรขยายพื้นที่หัวไร่ปลายนาขึ้นไปเพื่อปลูกมันสำปะหลัง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองโนกล่าว ว่า จากรายชื่อและจำนวนไร่ของ สทก. ที่ออกมาประมาณร้อยละ 80 เป็นสทก. ที่ออกทับ สค.1 ซึ่งออกโดยกรมที่ดินในปี 2498 ซึ่งตามกฎหมายที่ดินระบุว่า ใครที่มีเอกสาร สค.1 ให้ไปเปลี่ยนเป็น นส.3 ได้เลย ชาวบ้านหนองฮูเคยเสนอการเปลี่ยน สค.1 เป็น นส.3 ไปที่อำเภอ สำนักงานที่ดินและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ แต่ไม่มีใครเซ็นรับรองสักคน ในปี 32-33 ชาวบ้านเลยคืนใบ สทก. ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และยึดถือใบ สค.1 แทนในปี 2528 รัฐบาลให้

บริษัทเอกชนเข้ามาสัมปทานปลูกป่า 500 ไร่ ด้านทิศเหนือบ้านตลาด เริ่มต้นด้วยการจ้างชาวบ้านตัดไม้จากป่าฟื้นฟูสภาพต้นไม้ขนาดเท่าลำแขนยาวประมาณ 3-4 เมตร ใ้รถ 10 ล้อขนเข้าเมือง โดยการจ้างชาวบ้านตลาด-หนองเรือตัด แล้วไถที่ การไถเป็นการไถทับที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันต่อต้าน ขับไล่พวกสัมปทานปลูกป่า ไปอนุญาตให้เอกชนขึ้นปลูกจากจังหวัดในช่วงปี 2512-2534 โดยมีได้สัมปทานแต่อย่างใด เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาตัดถาวรทรัพยากรในพื้นที่ ในปี พ.ศ.2531 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ร่วมกันกับอดีต ส.ส. สอบตกพรรคชาติไทย และชาวบ้านในเขตกิ่งอำเภอบึงบูรพ์เรื่องการขอมัดจำเช่าที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติโนนใหญ่ ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านเองก็ไม่ได้รับคำตอบ เวลาผ่านไป 4 ปีแล้ว พื้นที่ที่ชาวบ้านขอเช่าแปรสภาพเป็นไร่นาสำปะหลังส่วนใหญ่ บางแห่งสลับกับมะม่วงหิมพานต์ ช่วงปี พ.ศ.2528-2534 หลังจากที่มีการตั้งชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตำบลเสียวขึ้นมา สมาคมตำบลเสียว ราษฎรได้รับความร่วมมือจาก สภอ.ประเด็กตำบลโคด และป่าไม้อุทุมพรพิสัยเป็นอย่างดีในการดูแล ตรวจตราราษฎรที่บุกรุกป่า เฉพาะในเขตตำบลเสียว ซึ่งจุดนี้มีข้อเปรียบเทียบระหว่างป่าโนนใหญ่เดียวกัน ในส่วนของตำบลเปาะซึ่งอยู่ในความดูแลของป่าไม้อำเภอราษีไศล กลับไม่มีการจับกุมหรือตรวจตราแต่อย่างใด ทั้งที่ใบอนุญาตให้เช่าที่ยังไม่ได้รับ เรื่องนี้เป็นคำถามของชาวบ้านที่ขยายพื้นที่ทำไร่ในโนนใหญ่ในเขตตำบลเสียว โดยเฉพาะชาวบ้านตลาด-หนองเรือ 78 ครัวเรือน 512 ไร่ ซึ่งบุกรุกป่าที่ยังฟื้นฟูสภาพจากการไถที่ปลูกยูคาลิปตัสของพวกสัมปทานปี 2528 เพื่อปลูกมัน และชาวบ้านตำบลเสียวอีก 8 ราย ที่ขอเช่าที่ป่าสงวนในเขตตำบลเสียว แต่ขอในนามกิ่งอำเภอบึงบูรพ์จะถูกเจ้าหน้าที่ออกตรวจและจับกุมเวลาไปทำไร่ จนกลุ่มชาวบ้านตลาดทำเรื่องร้องเรียนถึงทางอำเภอให้ปลดผู้ใหญ่บ้านออกหลายข้อหา แต่ข้อหาหลักคือ ขัดขวางไม่ให้ชาวบ้านทำไร่เพื่อที่จะคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านแล้วจะขอย้ายหมู่บ้านไปขึ้นกับกิ่งอำเภอบึงบูรพ์

ดังนั้น รัฐจึงมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ที่สำคัญคือ

1. การออกเอกสารสิทธิ์ สค.1 และออก นส.3 ให้ในภายหลัง
2. การประกาศป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน ในปี 2514 ทับที่ทำกินที่เป็น นส.3 และ สค.1 บางส่วน
3. การให้เอกสารสิทธิ์ สทก.1 ในปี 2528 จำนวน 512 ราย 608 แปลง พื้นที่ 3,376 ไร่ 1 งาน 95 ตารางวา
4. การให้เช่าที่ทำกิน หลังจากปี 2520 ราษฎรเขตกิ่งอำเภอบึงบูรพ์รวมตัวกันร้องเรียนถึงป่าไม้จังหวัดและกลุ่ม ส.ส. สอบตกพรรคชาติไทย ประสานงานขอให้ราษฎรได้เช่าที่

กับป่าไม้จังหวัด มีหลายหมู่บ้านที่ยื่นขอเช่น บ้านโนนลาน บ้านหมากยาง บ้านม่วง บ้านโนนและราษฎรตำบลเลี้ยวอีก 10 ราย แต่การปักปันเขตแดนและการสำรวจยังไม่เรียบร้อย

5. การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐระหว่างอำเภอคือ อำเภออุทุมพรพิสัยที่เข้มงวดในการใช้ที่ป่ากับการผ่อนปรนของกิ่งอำเภอเมืองบึงบูรพ์ ทำให้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านระหว่างตำบลและระหว่างชาวบ้าน จนกระทั่งชาวบ้านตลาดต้องการไปขึ้นกับอำเภอเมืองบึงบูรพ์ เพราะสามารถเข้าไปทำไร่ในเขตป่าสงวนได้

การดำเนินการของรัฐ นอกจากจะไม่ช่วยให้ป่าเหลืออยู่แล้ว ยังเกิดการซ้อนทับที่ราษฎรเกิดความซับซ้อน สับสนและนำไปสู่การแตกแยกระหว่างชุมชนด้วย

8.12 ทศนคติของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

จากผลการศึกษา ชุมชนได้แสดงทัศนคติดังนี้

8.12.1 หมู่บ้านในเขตตำบลเลี้ยวเช่น บ้านเลี้ยว บ้านอิเซ บ้านหมากอก บ้านหนองโน บ้านตลาด-หนองเรือ ประสงค์ที่จะมีป่าชุมชนของหมู่บ้าน จำแนกตามการใช้ประโยชน์เช่น ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ ป่าช้า ป่าปลูก

8.12.2 ลักษณะทางพื้นที่มีขนาดตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป - 2,000 ไร่ และต้องเป็นพื้นที่สาธารณะไม่มีเจ้าของ

8.12.3 การบริหารจัดการให้เป็นการดูแลร่วมกันของหมู่บ้าน ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการและมีอำนาจในการบริหารประโยชน์เพื่อชุมชน

8.12.4 การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน ขอให้เป็นไปตามมติหรือการเห็นชอบร่วมกันของหมู่บ้าน

8.12.5 พื้นที่ที่ต้องการให้เป็นป่าชุมชน ได้แก่

- พื้นที่ป่าสาธารณะรวมของตำบลเลี้ยวอยู่ระหว่างบ้านหนองโน บ้านโนน บ้านหมากอก จำนวนประมาณ 2,000 ไร่

- พื้นที่บ่อลูกวังต่างๆ ให้กระจายเป็นสระน้ำเพื่อการเลี้ยงสัตว์ และประมงหมู่บ้าน

- พื้นที่ป่าดอนปู่ตา ป่าช้าของชุมชนต่างๆ ที่จะต้องอนุรักษ์และพัฒนาขยายพื้นที่บางส่วน

- พื้นที่ป่าสวนสาธารณะและป่าพื้นที่สภาพโดยรอบกว่า 100 ไร่

8.12.6 ชุมชนตำบลเลี้ยวต้องการให้ทางราชการแบ่งเขตตำบลอย่างชัดเจน เพื่อ
ประโยชน์ในการอนุรักษ์ป่า แต่เจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่ได้มาดำเนินการ จึงรู้สึกไม่พอใจในการปฏิบัติ
หน้าที่ของเจ้าหน้าที่

8.12.7 ทศนคติชุมชนเชื่อว่า ป่าในใหญ่ไม่ต้องปลูกเพียงแต่ไม่ทำลาย ลักษณะ
ธรรมชาติของป่าจะฟื้นสภาพได้เอง

8.12.8 ชาวบ้านบางส่วน ยังต้องการที่ดินทำกินมากกว่าที่จะอนุรักษ์ป่าไว้เพื่อฟื้นฟู
ระบบนิเวศน์ชุมชน

บทที่ 9

สภาพปัจจุบันของป่าชุมชนโนนใหญ่

จากการศึกษาวิจัยโดยอาศัยเครื่องมือคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) และจากการร่วมกิจกรรมในชุมชนเช่น ร่วมประชุม ปลูกต้นไม้ ปักหมุดสำรวจพันธุ์ไม้ สำรวจเส้นทางเดินป่า ร่วมกิจกรรมทางศาสนา, งานบุญตามประเพณี งานบวช งานศพในชุมชนของผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่สนามที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลอดระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน ตั้งแต่ตุลาคม 2539-ธันวาคม 2540 และจากการสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) กับบุคคลสำคัญ (Key informant) จากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และจากการพูดคุยกับนักวิชาการ (External expert) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเคยศึกษาวิจัยพื้นที่นี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพป่าชุมชนโนนใหญ่ อันประกอบด้วยสภาพป่าชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนที่อยู่รอบป่าที่มาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโนนใหญ่

9.1 สภาพป่าชุมชน

พื้นที่ปัจจุบันของป่าชุมชนโนนใหญ่คือ 1,195 ไร่ (Rainer, จิราวรรณ, วังวรรณ, เจ้าหน้าที่สนามและชาวบ้าน ; สำรวจพื้นที่ : สิงหาคม 2540) สำหรับพื้นที่ 2,244 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ทางป่าไม้บอกไว้ชาวบ้านไม่ทราบที่มาของพื้นที่ดังกล่าว ส่วนข้อมูลจากคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 1,800 ไร่ ในวันรับธงพระราชทานที่ จ.อำนาจเจริญ ในเอกสารที่ป่าไม้จังหวัดน่านเสนอ 1,600 ไร่ ในความคิดของชาวบ้านพื้นที่เหลือเท่าไรไม่สำคัญ แต่น่าจะตรวจสอบให้ทราบความจริง (สมัย ราชเจริญ ; สัมภาษณ์ : 10 พ.ย. 40)

ป่าชุมชนโนนใหญ่ตั้งอยู่ในเขต ต.เสียว ต.อิเซ กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ ระยะทางจากป่าถึงตัวจังหวัดประมาณ 30 กิโลเมตร

พื้นที่ป่าตั้งอยู่ในพื้นที่สูงของเขตภูมิประเทศแบบลอนคลื่นของภาคอีสาน พื้นที่รอบป่าโนนใหญ่จะเป็นที่ลุ่มสลับที่ดอน ในพื้นที่ลุ่มจะเป็นหนองน้ำและพื้นที่นา ส่วนที่ดอนซึ่งเป็นพื้นที่สูงต่อเนื่องกับป่าโนนใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับทำไร่

อาณาเขตของป่าชุมชนโนนใหญ่

ทิศเหนือ บ้านโนนลาน บ้านหมากยาง

ทิศใต้ บ้านอิเซ บ้านหนองโนและบ้านโนน

ทิศตะวันออก บ้านหนองคู บ้านหนองคูน้อย

ทิศตะวันตก ลำห้วยทับทัน (ชูศักดิ์ ตั้งศิริไพบูลย์ และคณะ ไม่ปรากฏปี : 3)

หมู่บ้านรอบป่าชุมชนโนนใหญ่ที่ใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชนโนนใหญ่เป็นประจำมีจำนวน 11 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้านที่ดูแลรักษาป่า 5 หมู่บ้าน (เขตการปกครองของทางราชการจัดตั้งเป็น 8 หมู่บ้าน) ได้แก่ บ้านหนองโน ต.เสียว บ้านหนองหนัก บ้านหมาจอก บ้านอิเซ บ้านแปะ ต.อิเซ กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ หมู่บ้านที่ไม่ได้รวมอนุรักษ์ป่า 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านเสียว บ้านผือ บ้านหนองเรือ บ้านพระ บ้านหนองแปนและบ้านโนน กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ (ภาคภูมิ วิธานดิวัฒน์ และคณะ ; 2540 : 43)

พรรณไม้เดิมมีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) มีไม้แดง ไม้พื้งชาติ กราด เซลิ่ง ประดู่ขึ้นอยู่ประปราย ปัจจุบันก็ยังคงมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณที่มีสภาพเป็นป่าเกิดขึ้นใหม่ อันเกิดจากการดูแลรักษาและปลูกเพิ่มของคณะกรรมการป่าชุมชน นอกจากนี้มีไม้ที่สำคัญแล้วยังมีทรัพยากรอื่นๆ เช่น ขอบป่า สัตว์ป่า หิน กรวดและลูกรัง ปะปนอยู่ทั่วไป (ชูศักดิ์ ตั้งศิริไพบูลย์ ; อ้างแล้ว : 1)

จากการสำรวจพรรณไม้ ในการอบรมการจัดการทรัพยากรของชุมชน ต้นไม้ที่สำรวจได้มี 64 พันธุ์ จำนวน 596 ต้น (จากการสุ่มแปลงตัวอย่าง) รายละเอียดตามตาราง (ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก RECOFTC ; โครงการป่าชุมชน : 17-18 พฤษภาคม 2540)

ในขณะที่ทำการศึกษาวิจัยได้มีการตรวจนับพรรณไม้ โดยจัดทำแปลงขนาด 30x30 ม. เพื่อตรวจนับไม้ใหญ่ แปลงขนาด 10x10 ม. เพื่อตรวจนับไม้ขนาดกลาง และแปลงขนาด 2x2 ม. เพื่อตรวจนับไม้ขนาดเล็กและลูกไม้ โดยจัดวางแปลงเป็น 3 แถว ระยะห่างระหว่างแถวทั้งด้านกว้างและด้านยาวของป่า 300 ม. รวม 28 แปลง (รายละเอียดในแผนที่จุดแปลงตรวจนับ)

การตรวจนับพบพรรณไม้ในป่าโนนใหญ่รวม 86 ชนิดพันธุ์ จากการนำพรรณไม้ที่ตรวจพบมาลงกราฟเพื่อวิเคราะห์ปริมาณชนิดพันธุ์พบว่า กราฟจำนวนชนิดพันธุ์ยังไม่คงที่จึงแสดงว่า ป่าโนนใหญ่ยังมีพรรณไม้มากกว่าที่ตรวจนับได้

การวิเคราะห์ค่าความสำคัญของพรรณไม้ในป่าโนนใหญ่ (Important Value) โดยพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ (Relative Frequency) ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ (Relative Density) ค่าความเด่นสัมพัทธ์ (Relative Dominance) พบว่า พรรณไม้สำคัญของ

ป่าโนนใหญ่มี 6 ชนิดพันธุ์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ แต่ หนามห่อ พันชาด ลอมคอม อะราง ดูกแตก

พรรณไม้ที่กระจายอยู่ทั่วไปในป่าคือ ต้นพันชาติ ซึ่งพบใน 27 แปลง รองลงมาคือ ต้นลอมคอม พรรณไม้ที่มีความหนาแน่นมากเป็นจุดๆ ในป่าคือ ต้นแต้ และหนามห่อ พรรณไม้ที่ปริมาณมากคือ ไม้แต้ หนามห่อและอะราง (วัจวรรณ สังฆะเมธาวิ ; สำรวจพื้นที่ : สิงหาคม: 2540)

นอกจากนี้พรรณไม้ในป่าโนนใหญ่ยังมีลักษณะพิเศษอันสืบเนื่องเกี่ยวกับสภาพดินคือ การฟื้นตัวของป่าในบางบริเวณ เกิดขึ้นจากการแตกกอของตอไม้เก่าซึ่งเคยถูกโค่นในช่วงการบุกเบิกพื้นที่ทำไร่ โดยเฉพาะต้นแต้ ตอไม้แต่ละตอจะแตกต้นใหม่ 3-5 ต้น ซึ่งให้ปริมาณเนื้อไม้มากซึ่งหากนำวิธีทำไม้แบบสาละระยะในบริเวณที่การแตกตอมีความหนาแน่นสูง ชุมชนจะมีเนื้อไม้เพื่อการใช้ประโยชน์โดยส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของป่าน้อยมาก (Prof. Dr. Gerhard Oesten และคณะ : สำรวจพื้นที่ : 10 มกราคม 2540)

จากความหลากหลายของพรรณไม้ ส่งผลให้มีผลผลิตสำคัญที่พบในป่าชุมชนโนนใหญ่ ประกอบไปด้วย เห็ด ผัก มัน ผลไม้ป่า แมลง สมุนไพร และไม้ใช้สอย (Rainer Schwarzmeier ; 2540 : 3) ชุมชนที่อยู่รอบป่าได้มาใช้ประโยชน์จากป่า ข้อมูลจากแบบสอบถาม ชุดที่ 1-4 (Questionnaire) สามารถสรุปการใช้ประโยชน์จากป่า และการรวมกิจกรรมป่าชุมชนของชุมชนที่ทำการศึกษาคือ บ้านหนองโนและบ้านหนองเรือ ดังนี้

9.1.1 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างเคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 75 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 68.2

กลุ่มตัวอย่างไม่เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 40 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 31.8

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชนร้อยละ 68.2

จำนวนพื้นที่ที่เคยมี

กลุ่มตัวอย่างเคยมีพื้นที่ 1-10 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 50 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.5

กลุ่มตัวอย่างเคยมีพื้นที่ 11-20 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.37 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

กลุ่มตัวอย่างเคยมีพื้นที่ 21-30 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี
รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 40
รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 31.8

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน 1-10 ไร่ ร้อยละ 54.5
เคยใช้ผลผลิตที่นำมาจากป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างเคยใช้ผลผลิตที่นำมาจากป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้าน
หนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 90.9

กลุ่มตัวอย่างไม่เคยใช้ผลผลิตที่นำมาจากป่าชุมชน บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนอง
เรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนเคยใช้ผลผลิตที่นำมาจากป่าชุมชนร้อยละ 100 ส่วน
บ้านหนองเรือมีเพียงส่วนน้อยที่ไม่เคยใช้ผลผลิตที่นำมาจากป่าชุมชน

การเก็บอาหารสัตว์จากป่าชุมชนในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้าน ไม่ได้เก็บอาหารสัตว์จากป่าชุมชนในฤดูร้อนร้อยละ 100

การเลี้ยงสัตว์ในป่าชุมชนในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงสัตว์ในป่าชุมชนในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 8 ส่วน
บ้านหนองเรือ ไม่มีเลย

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เลี้ยงสัตว์ในป่าชุมชนในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7
ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 95.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้เลี้ยงสัตว์ในป่าชุมชนในฤดูร้อนมากถึงร้อยละ 95.5

การใช้ผลผลิตจากป่าชุมชนฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ผลผลิตจากป่าชุมชนฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วน
บ้านหนองเรือ ร้อยละ 40 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.2

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยใช้ผลผลิตจากป่าชุมชนฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ไม่มีเลย
ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.3

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนฤดูร้อนร้อยละ 72.7

การเก็บฝืนในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่เคยเก็บฝืนจากป่าชุมชนในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3
ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บพินจากป่าชุมชนในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

สรุป กลุ่มตัวอย่างที่เก็บพินจากป่าชุมชนในฤดูร้อน และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บพินในฤดูร้อนมีมากเท่ากันคือ ร้อยละ 50

การใช้ไม้ก่อสร้างในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ไม้ก่อสร้างในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 41.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.3

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ไม้ก่อสร้างในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.7

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ไม้ก่อสร้างในฤดูร้อนร้อยละ 72.7

การใช้สมุนไพรในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สมุนไพรในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้านมี 12 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 54.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ใช้สมุนไพรในฤดูร้อนพบว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองโนใช้สมุนไพรในฤดูร้อน ส่วนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองเรือไม่ได้ใช้สมุนไพรในฤดูร้อน

ผลผลิตจากป่าชุมชนเพียงพอใช้ในหมู่บ้านหรือไม่

กลุ่มตัวอย่างที่คิดว่าผลผลิตจากป่าเพียงพอใช้ในหมู่บ้าน บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 77.3

กลุ่มตัวอย่างที่คิดว่าผลผลิตจากป่าชุมชนไม่เพียงพอใช้ในหมู่บ้าน บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า ผลผลิตจากป่าชุมชนเพียงพอใช้ในหมู่บ้าน ร้อยละ 77.3

การต้องการผลผลิตบางอย่างเพิ่มหรือไม่

กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการผลผลิตบางอย่างเพิ่ม บ้านหนองโน ร้อยละ 75 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ต้องการผลผลิตบางอย่างเพิ่ม บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 50 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 36.4

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่แน่ใจว่าต้องการผลผลิตเพิ่ม บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการผลผลิตบางอย่างเพิ่ม มีร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

การเก็บเห็ดระหว่างปีที่แล้ว

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บเห็ดระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 86.4

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บเห็ดระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บเห็ดในระหว่างปีที่แล้วร้อยละ 86.4

เห็ดที่เก็บได้มีกี่ชนิด

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บเห็ดได้ 1-4 ชนิด บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 40 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บเห็ดได้ 5-8 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บเห็ดได้ 9-12 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บเห็ด 9-10 ชนิด ร้อยละ 50

การเก็บมันระหว่างปีที่แล้ว

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บมันระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยเก็บมันระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 40.9

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้เก็บมันระหว่างปีที่แล้วร้อยละ 59.1

การเก็บผักระหว่างปีที่แล้ว

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผักระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 86.4

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บผักระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บผักระหว่างปีที่แล้วร้อยละ 86.4

ผักที่เก็บได้มีกี่ชนิด

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผัก 1-4 ชนิด บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 40 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผัก 5-8 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผัก 9-12 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บผัก 9-12 ชนิดร้อยละ 54.5

การเก็บผลไม้จากป่าชุมชนระหว่างปีที่แล้ว

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผลไม้ระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 86.4

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บผลไม้ระหว่างปีที่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บผลไม้จากป่าชุมชนระหว่างปีที่แล้วร้อยละ 86.4

ผลไม้ที่เก็บได้มีกี่ชนิด

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผลไม้ 1-4 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 50 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผลไม้ 5-8 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 41.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 31.8

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บผลไม้ 1-4 ชนิดร้อยละ 59.1

การหาแมลงจากป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่หาแมลงจากป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ

ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้หาแมลงจากป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่หาแมลงจากป่าชุมชนร้อยละ 59.1

จำนวนชนิดของแมลงที่หาจากป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่หาแมลง 1-4 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

กลุ่มตัวอย่างที่หาแมลง 5-8 ชนิด บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บแมลง 1-4 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 40.9

การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าชุมชนฤดูฝนที่ผ่านมา

กลุ่มตัวอย่างที่ได้นำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าชุมชนฤดูฝนที่ผ่านมา บ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.3

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้นำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าชุมชนฤดูฝนที่ผ่านมา บ้านหนองโน ร้อยละ 66.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.7

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้นำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าชุมชนฤดูฝน ร้อยละ 72.7

การขออนุญาตใช้ไม้จากกรรมการป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ได้ขออนุญาตใช้ไม้จากกรรมการป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ขออนุญาตใช้ไม้จากกรรมการป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 86.4

สรุป กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่าย(ใช้ไม้ส่วนตัว) มากถึงร้อยละ 86.4

การเก็บฟืนจากป่าชุมชนในฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บฟืนจากป่าชุมชนในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 90.9

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บพื้นที่จากป่าชุมชนในฤดูฝน บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บพื้นที่จากป่าชุมชนในฤดูฝน ร้อยละ 90.9

9.1.2 การรวมกิจกรรมป่าชุมชน

การปลูกป่า

กลุ่มตัวอย่างที่ได้ร่วมปลูกป่า บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 63.6

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ร่วมปลูกป่า บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 36.4

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ร่วมปลูกป่า ร้อยละ 63.6

การรวมปักหมุด

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมปักหมุด บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ร่วมปักหมุด บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองโนร่วมกิจกรรมปักหมุด แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองเรือไม่ได้ร่วมกิจกรรมปักหมุด

การรวมประชุมป่าชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมประชุมป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ร่วมประชุมป่าชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองโนร่วมประชุมป่าชุมชน แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองเรือไม่ได้ร่วมประชุมป่าชุมชน

การดูงานพื้นที่อื่น

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมดูงานพื้นที่อื่น บ้านหนองโน ร้อยละ 66.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รวมดูงานพื้นที่อื่น บ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองโนเคยร่วมกิจกรรมดูงานพื้นที่อื่น แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือส่วนใหญ่ไม่เคยร่วมดูงานพื้นที่อื่น

การร่วมรับแขกที่มาดูงาน

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมรับแขกที่มาดูงาน บ้านหนองโน ร้อยละ 83.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ร่วมรับแขกที่มาดูงาน บ้านหนองโน ร้อยละ 16.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองโนเคยร่วมรับแขกที่มาดูงาน แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของบ้านหนองเรือไม่ได้ร่วมรับแขกที่มาดูงาน

ข้อมูลจากแบบสอบถามด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนพบว่า ชุมชนมาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตลอดทั้งปี โดยที่ผลผลิตจากป่าชุมชนจะแตกต่างกันไปในแต่ละฤดู บางชนิดมีตลอดทั้งปี บางชนิดมีเฉพาะฤดูเช่น เห็ดมีมากในช่วงฤดูฝน ผักมีมากในฤดูฝน บางชนิดมีตลอดทั้งปีเช่น เครื่องหมายน้อย หญ้านาง ก้านตง น้อยนางแนน ผักแดก และ ผักเม็ก ผลไม้มีตลอดทั้งปีแต่จะมีมากช่วงฤดูฝน มันจะมีมากช่วงฤดูหนาวและฤดูฝนตอนปลาย ส่วนแมลงและไข่มดแดงมีตลอดปีแต่จะมีมากช่วงฤดูฝน (ตาราง ปฏิทินอาหารในรอบปีจากป่าชุมชนในนใหญ่) สมุนไพรมีตลอดทั้งปี การนำมาใช้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นเช่น การอยู่ไฟหลังคลอดลูก (สุภาวดี ศรีนยุตตานนท์ ; 2538 : 58) และการเจ็บป่วย สมุนไพรบางอย่างไม่นิยมนำมาใช้ในฤดูฝนเพราะเชื่อว่า เมื่อฝนตกลงมาจะทำให้ฤทธิ์ยาเจือจางลงไปเนื่องจากรากของลำต้นได้ดูดน้ำใต้ดินมากกว่าฤดูอื่น ส่วนไม้ใช้สอยคือฟืน และไม้ที่ใช้ในการก่อสร้าง การใช้ฟืนพบว่า ในฤดูฝนไม่มีการไปหาฟืนเพราะต้องทำนาและฟืนเปียกน้ำ แต่จะมีการเตรียมหาฟืนไว้ใช้ให้เพียงพอสำหรับการใช้ในฤดูฝน ไม้ที่ใช้ในการก่อสร้าง ในฤดูฝนไม่มีการก่อสร้างเพราะต้องทำนา ฤดูหนาวต้องเก็บเกี่ยวข้าว นิยมก่อสร้างในช่วงฤดูร้อน เพราะเป็นช่วงที่เสร็จภารกิจจากการเก็บเกี่ยวข้าว การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพื่อบริโภคภายในครอบครัวแบ่งปันญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน การเปรียบเทียบชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้ง 2 ชุมชน โดยพิจารณาจากค่าร้อยละ (Percentage) พบว่า บ้านหนองโนมาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมากกว่าบ้านหนองเรือ

การรวมกิจกรรมป่าชุมชนคือ การร่วมปลูกป่า ร่วมปักหมุด (ตามแนวเขตพื้นที่ป่า) ร่วมประชุม ดูงานพื้นที่อื่นและร่วมรับแขกพื้นที่อื่นที่มาดูงาน การเปรียบเทียบการรวมกิจกรรมป่าชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน โดยพิจารณาจากค่าร้อยละ (Percentage) พบว่า บ้านหนองโน รวมกิจกรรมป่าชุมชนมากกว่าบ้านหนองเรือ

9.2 สภาพเศรษฐกิจ

ชุมชนรอบป่าโนนใหญ่มีเศรษฐกิจที่พึ่งพิงป่ามาหลายยุคหลายสมัย ตามรายละเอียดบทที่ 5, 6, 7 ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา ปัจจัยเรื่องเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดป่า-ชุมชนโนนใหญ่ ถ้าชาวบ้านแก้ปัญหาปากท้องได้ มีฐานะดีขึ้น หยุดทำไร่ ป่าชุมชนโนนใหญ่จะยั่งยืน (กุลธิดา ด้านศักดิ์ดา ; สัมภาษณ์ : 22 สิงหาคม 2540)

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชน ในประเทศศรีลังกามีความขัดแย้งในการพึ่งพิงป่าของชาวบ้านในเศรษฐกิจพื้นฐาน เนื่องจากมีการปลูกกาแฟ บริษัท East India มีกำไรจากกาแฟสูงสุด เมื่อความต้องการกาแฟสูงขึ้น การปลูกกาแฟขยายรุกเข้าไปในพื้นที่การเกษตรของ Swiden ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการแก่งแย่งพื้นที่ทางการเกษตร (Owen J. Lynch, Kirk Talbott ; 1995 : 35)

ประวัติศาสตร์การพึ่งพิงป่าของชุมชนรอบป่าโนนใหญ่มีมาช้านาน ตามรายละเอียดบทที่ 5, 6, 7 จนกระทั่งเป็นป่าชุมชน มีการบริหารจัดการตามบทที่ 8 ข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่จะกล่าวต่อไปนี้จะบ่งบอกถึงสภาพเศรษฐกิจของชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ในปัจจุบัน

ข้อมูลจากแบบสอบถามชุดที่ 5 ซึ่งรวบรวมข้อมูล จำนวนครัวเรือนทั้งหมด บ้านหนองโนมี 60 ครัวเรือน และบ้านหนองเรือ มี 50 ครัวเรือน สามารถสรุปได้ดังนี้

การประกอบอาชีพ

มีผู้ประกอบอาชีพเป็นเจ้าพนักงาน บ้านหนองโน ร้อยละ 80 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน มีผู้ประกอบอาชีพเป็นเจ้าพนักงาน คิดเป็น ร้อยละ 9.1

กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกร บ้านหนองโน ร้อยละ 52 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 48 รวม 2 หมู่บ้าน มีผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.9

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 90.9 และบางส่วนประกอบอาชีพเจ้าพนักงานคิดเป็นร้อยละ 9.1

รายได้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 1,001-2,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 30 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2 ของทั้งหมด

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 2,001-3,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 64.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 35.7 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 25.5

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 3,001-4,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 35.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 64.7 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 15.5

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 4,001-5,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 52.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 47.6 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 19.1

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 5,001-6,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 77.8 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 22.2 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 16.4

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 6,001-7,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 2.7

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 7,001-8,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน และบ้านหนองเรือ ไม่มี

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 8,001-9,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 1.8

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 9,001-10,000 บาทต่อเดือน และ 10,001-11,000 บาทต่อเดือน ไม่พบทั้ง 2 หมู่บ้าน

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 11,001-12,000 บาทต่อเดือน บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 0.9

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 2,001-3,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 25.5 รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 4,001-5,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 19.1 และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 1,001-2,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 18.2 เช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าที่บ้านหนองโน รายได้ของกลุ่มตัวอย่างไม่แตกต่างกันมากนัก ผู้มีรายได้ต่ำสุดคือ 1,001-2,000 บาทต่อเดือน และผู้มีรายได้สูงสุดคือ 8,001-9,000 บาทต่อเดือน และส่วนใหญ่มีรายได้ 5,001-6,000 บาทต่อเดือน ส่วนบ้านหนองเรือ รายได้ของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันมากอย่างเห็นได้ชัดกล่าวคือ ผู้มีรายได้ต่ำสุดคือ 1,001-2,000 บาทต่อเดือน แต่ผู้มีรายได้สูงสุดคือ

11,001-12,000 บาทต่อเดือน มีความแตกต่างของรายได้มากถึง 10 เท่า และส่วนใหญ่มีรายได้ 3,001-4,000 บาทต่อเดือน

ข้อมูลจากแบบสอบถามชุดที่ 1-4 สามารถสรุปการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (การทำนา, ทำไร่, ทำสวน) ได้ดังนี้

จำนวนที่ดินที่ครอบครองใช้ในการเพาะปลูก (รวมทั้งที่นา, ไร่)

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดิน 1-10 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดิน 11-20 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.3

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดิน 21-30 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดิน 31-40 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีที่ดินที่ครอบครองใช้ในการเพาะปลูกจำนวน 1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.1 รองลงมามีที่ดิน 11-20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.3 และมีที่ดิน 21-30 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.5

จำนวนที่นา

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่นาจำนวน 1-10 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.7

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่นา 11-20 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 22.7

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่นา 21-30 ไร่ ไม่มีทั้งสองหมู่บ้าน

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่นา 31-40 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

จำนวนที่ไร่

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ไร่ 1-10 ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ไร่ 11-20 ไร่ บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ไร่ 21-30 ไร่ ไม่มีทั้งสองหมู่บ้าน

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าข่ายเป็นที่ไร่ บ้านหนองโน ร้อยละ 75 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือส่วนใหญ่มีที่ไร่ร้อยละ 70 ส่วนกลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนส่วนใหญ่มีที่ไม่เข้าข่ายเป็นที่ไร่(สวนครัว ฯลฯ) มากถึงร้อยละ 75

ครอบครัวเป็นเจ้าของไม้ผล

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าของไม้ผล บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 95.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเจ้าของไม้ผลมากถึงร้อยละ 95.5

ไม้ผลอยู่ในพื้นที่ใด

พื้นที่ปลูกไม้ผลอยู่ในทุ่ง บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.1

พื้นที่ปลูกไม้ผลในสวนผลไม้และทุ่ง บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.3

พื้นที่ปลูกไม้ผลในทุ่งและรอบๆ บ้าน บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้านส่วนใหญ่ปลูกผลไม้ในทุ่ง และรอบๆ บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

ครอบครัวที่ปลูกผัก

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกผัก บ้านหนองโน ร้อยละ 75 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ปลูกผัก บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้งสองหมู่บ้าน จำนวนครอบครัวที่ปลูกผักและไม่ปลูกผักมีเท่ากัน คือร้อยละ 50

ผักอยู่ในพื้นที่ใด

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกผักในทุ่ง บ้านหนองโน ร้อยละ 66.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.5

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกผักในสวนผัก และในทุ่ง บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกในพื้นที่ที่ไม่เข้าข่ายที่กล่าวมา บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 50

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกผักในสวนผัก และในทุ่งร้อยละ 50 (เป็นการปลูกข้างโอ่งน้ำ ข้างครัวหรือห้องน้ำ)

ครอบครัวเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยง

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยง บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้าน ทั้งหมดเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยง คิดเป็นร้อยละ 100

ทำอาชีพเสริม

กลุ่มตัวอย่างที่ทำอาชีพเสริม บ้านหนองโน ร้อยละ 66.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 33.4

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำอาชีพเสริม บ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 66.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเสริม แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมทั้งหมด

ครอบครัวที่ปลูกผักในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกผักในฤดูร้อน บ้านหนองโน ร้อยละ 50 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ปลูกผักในฤดูร้อน บ้านหนองโน ร้อยละ 50 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 70 รวม 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 59.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยที่ไม่ปลูกผักในฤดูร้อนคือ ร้อยละ 59.1

ผักอยู่ในพื้นที่ใด

กลุ่มตัวอย่างปลูกผักในทุ่ง บ้านหนองโน ร้อยละ 50 ส่วน บ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.9

กลุ่มตัวอย่างไม่เข้าข่าย (ไม่ใช่ในทุ่ง, ในสวนผัก, รอบๆ บ้าน) บ้านหนองโน ร้อยละ 50 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 30 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 59.1

สรุป กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้ปลูกผักในทุ่ง, สวนผักและรอบๆ บ้าน

ครอบครัวที่มีบ่อปลา (ฤดูร้อน)

กลุ่มตัวอย่างที่มีบ่อปลา บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 40
รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.7

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีบ่อปลา บ้านหนองโน ไม่มี ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 60

สรุป กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนมีบ่อปลา ร้อยละ 100

ทำอาชีพเสริมในฤดูร้อน

กลุ่มตัวอย่างที่ทำอาชีพเสริมในฤดูร้อน บ้านหนองโน ร้อยละ 66.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำอาชีพเสริม บ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 63.6

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือร้อยละ 66.7 ของบ้านหนองโนประกอบอาชีพเสริม ส่วนกลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือร้อยละ 100 ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม

การขายไม้ผลฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่ขายไม้ผลฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 41.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี
รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 22.7

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ขายไม้ผลฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 58.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 77.3

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดของบ้านหนองเรือไม่ขายไม้ผลในฤดูฝน

การปลูกผักในฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่ปลูกผักในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.2

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ปลูกผักในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 75.4 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 90 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 81.8

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกผักในฤดูฝนร้อยละ 81.8

การเลี้ยงสัตว์ในฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงสัตว์ในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 100 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100

สรุป กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้าน เลี้ยงสัตว์ในฤดูฝนร้อยละ 100

การประกอบอาชีพเสริมในฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเสริมในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 8.3 ส่วนบ้านหนองเรือ ไม่มี รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.5

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ประกอบอาชีพเสริมในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 91.7 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 95.5

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ประกอบอาชีพเสริมในฤดูถึงร้อยละ 95.5

การสร้างหรือซ่อมแซม (บ้าน, ยุ้งฉาง, คอกวัว-ควาย, เล้าเป็ดไก่) ในฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่สร้างหรือซ่อมแซม...ในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 25 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 20 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 22.7

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ซ่อมแซม...ในฤดูฝน บ้านหนองโน ร้อยละ 75 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 รวม 2 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 77.3

สรุป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้สร้างหรือซ่อมแซม...ในฤดูฝน ร้อยละ 77.3

ข้อมูลจากแบบสอบถาม สามารถสรุปสภาพเศรษฐกิจของป่าชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ ได้คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 86.4 ส่วนใหญ่มีรายได้ 2,001-3,000 บาทต่อเดือน คือ ร้อยละ 25.5 มีที่ดินในการเพาะปลูก 1-10 ไร่ ร้อยละ 59.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเจ้าของไม้ผลร้อยละ 95.5 มีการปลูกผักเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนโดยปลูกในบริเวณบ้านร้อยละ 50 และเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยงทุกครอบครัวคือ ร้อยละ 100

จากแบบสอบถามสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ รายได้ของ 2 ชุมชนแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนมีรายได้ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือมีรายได้แตกต่างกันอย่างชัดเจน ผู้มีรายได้ต่ำสุด และสูงสุดในหมู่บ้านมีความแตกต่างของรายได้มากถึง 10 เท่า ด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนส่วนใหญ่ทำนา แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือส่วนใหญ่ทำไร่ด้วยการประกอบอาชีพเสริมกลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนร้อยละ 66.7 ประกอบอาชีพเสริม แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมเลย สำหรับอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างบ้านหนองโนมีบ่อปลาทุกครอบครัวคือ ร้อยละ 100 แต่กลุ่มตัวอย่างบ้านหนองเรือมีร้อยละ 40 เท่านั้น

ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจที่กล่าวมา แต่ชุมชนอยู่ได้เพราะเศรษฐกิจในชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินมีเศรษฐกิจที่พึ่งพาจากป่าชุมชนโดยส่วนใหญ่ เพื่อกินเองในครอบครัวไม่เอาไปขาย เพราะไม่อยากเอาของป่าไปขาย ถ้าเอาไปขายแล้วขายได้คน

เป็นพ่อค้ารู้ คนอื่นรู้ก็จะมาเอาไปขาย เอาไปเยอะเอาแบบไม่รักษาเช่น มันชุดแล้วไม่ถ่มเหงแล้วยังเอาต้นไปด้วย (บุญเสียง ชนะงาม ; สัมภาษณ์ : 1 พฤศจิกายน 2540) จากจิตสำนึกของชาวบ้านดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมีอาหารเพียงพอในการบริโภคตลอดปี สภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนรอบป่าโนนใหญ่อยู่ในระดับค่อนข้างดี เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านทั่วไปในภาคอีสาน แม้ว่าการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของชุมชน 10 ไร่ มีมากถึงร้อยละ 60 ต่ำกว่าการถือครองที่ดินทำกิน เฉลี่ยของเกษตรกรในภาคอีสานคือ 25 ไร่ต่อครัวเรือน ที่ชุมชนอยู่ได้เพราะอาศัยป่า “อยากกินผักก็ง่าย อยากกินอะไรก็ไปหาจากป่า ชีวิตนี้อยู่ได้เพราะป่า ชื่อแต่น้ำปลา เกล็ด ผงชูรส ถ้าไม่มีของจากป่าต้องซื้อทุกอย่างวันละ 50-60 บาท” (นางจันทะ สังข์ทอง ; สัมภาษณ์ : 16 สิงหาคม 2539) บางครอบครัวซื้อแต่ปลาหู นอกนั้นเก็บจากป่าหมดไปป่าเป็นประจำ อยู่บ้านไม่ติด ไปก็ต้องได้อะไรกลับมากิน มากบ้างน้อยบ้างก็ได้กิน (นางนุ้ย หอมคำ ; สัมภาษณ์ : 17 สิงหาคม 2539)

ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจของชุมชนจากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ บ่งบอกถึงการพึ่งพาอาศัยป่าของชุมชนรอบป่าโนนใหญ่ ส่งผลให้ชุมชนดำเนินชีวิตอยู่ได้ราบไต่ที่ยังมีป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารสำคัญของครอบครัว

9.3 สภาพสังคม

9.3.1 สภาพสังคมในอดีต

ชุมชนรอบป่าโนนใหญ่เป็นชุมชนที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานยาวนาน นับตั้งแต่อพยพมาจากเวียงจันทน์มาอยู่บ้านเสียวในปี พ.ศ.2323 (ตามรายละเอียดบทที่ 6) และอพยพจากบ้านเสียวมาอยู่บ้านหนองโน พ.ศ.2454 ปัจจุบันบ้านหนองโนมีอายุ 89 ปี (ตามรายละเอียดแผนที่อพยพเคลื่อนย้ายหมู่บ้านรอบป่าโนนใหญ่) แต่ชุมชนที่อพยพมาแต่ดั้งเดิมอายุ 220 ปี ในช่วงแรกของการอพยพมาอยู่บ้านหนองโนมี 3 ตระกูล คือ ตระกูลบุรมย์, ตระกูลแก้ววงศ์ และตระกูลละม้าย สาเหตุที่อพยพมาอยู่บ้านหนองโน เพราะบ้านเสียวหนาแน่นจึงย้ายไปอยู่ใกล้ที่นาซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์กว่า ใกล้หนองน้ำและสะดวกในการทำมาหากิน (สมบัติ วงศ์งาม; สัมภาษณ์ : 4 พฤษภาคม 2540) ส่วนชื่อหมู่บ้านหนองโนเนื่องจากมีหนองน้ำชื่อหนองโสนซึ่งมีต้นโสนอยู่ ตอนหลังมาเรียกสั้นๆ ว่า หนองโน (กุลธิดา ด้านศักดิ์ ; สัมภาษณ์ : 22 สิงหาคม 2540)

บ้านหนองเรือ ประมาณ พ.ศ.2394 มีกลุ่มคนหนีความเดือดร้อนมาจากบ้านตากแดดมาอยู่บ้านหนองเรือ (หนองเรือตั้งก่อนบ้านตลาด) ปัจจุบันบ้านหนองเรืออายุ 149 ปี คนตั้ง

บ้านชื่อนายบุลี จันทนาม ซึ่งได้เป็นผู้ใหญ่บ้านหนองเรือในเวลาต่อมาขึ้นกับ ต.เสียว อ.สำโรง จ.อุทัย (พ.ศ.2481 รัฐบาลเปลี่ยนชื่อจาก จ.อุทัย เป็นศรีสะเกษ) เมืองอุทัยก่อตั้งเมืองอุทุมพรพิสัย พ.ศ.2410 ต่อมาเมื่ออพยพจากบ้านม่วงเนื่องจากแผ่นดินแยกเข้ามาอยู่บริเวณบ้านตลาด แต่ขึ้นกับบ้านหนองเรือ นามผู้อพยพชื่อ นายพันธ์ จันทร (ที่จำได้)

กลุ่มผู้ปกครองบ้านตลาดหนองเรือจากอดีตถึงปัจจุบัน	ตระกูลที่เหลืออยู่
นายบุลี จันทนาม	จันทนาม
นายดา	
นายเสน ยืนยง	ยืนยง
นายแจ้ง สมาลี	สมาลี
นายเสน ยืนยง	
นายสิงห์ บัวสุวรรณ	บัวสุวรรณ
นายสำรวย ชนะงาม	ชนะงาม
นายแสง บุตรวงศ์	บุตรวงศ์

แต่ก่อนบ้านหนองเรือเป็นที่พักชั่วคราวของท้าวแข่ง ท้าวยง ซึ่งเป็นเชื้อเพี้ยพลันมาจากเมืองอุทัย สมัยนั้นต้องส่งส่วยให้กับเวียงจันทน์เช่นเดียวกับพื้นที่ลำปาง เชียงใหม่ บ้านตลาดหนองเรือเป็นหมู่บ้านที่ชอบเล่นการพนัน เคยมีคนนำเหล็กมาทำเงินยังปลอมเพื่อใช้ในการเล่นโบก ในช่วงนั้นมีประมาณ 30 ครั้วเรือน

สังคมเครือญาติ

นับตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว หมู่บ้านที่อยู่รอบป่าโนนใหญ่มีการติดต่อไปมาหาสู่กันเสมอ โดยสังเกตจากมีทางเดินเท้าติดต่อกันระหว่างบ้านแปะ-อิเซ-โนนลาน, บ้านแปะ-โนน-โนนลาน, หนองโน-โนนลาน, ตลาด-โนนลาน, ม่วง-โนนลาน การแต่งงานระหว่างหมู่บ้าน เช่น จะพบนามสกุลชนะงาม ในบ้านหนองโน โนนลาน ตลาดหนองเรือ นามสกุลจันทนาม ในบ้านโนนลาน ม่วง ตลาดหนองเรือ

ความเชื่อต่างๆ

ทุกหมู่บ้านจะมีของรักษา คือ ผีบ้านหรือเจ้าปู่ ซึ่งสามารถคลั่งคลุ้มให้คนในหมู่บ้านอยู่อย่างร่มเย็นและคลั่งคลุ้มให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ในทุกปีช่วงเดือน 6-8 จะมีพิธีเซ่นไหว้เครื่องเซ่นจะประกอบด้วยไก่ต้ม ไข่ต้ม อาหารคาวหวาน น้ำหวาน (น้ำอัดลมใช้แทนเหล้าขาวในสมัยก่อน) ขนม โดยมีผู้ติดต่อระหว่างเจ้าปู่กับชาวบ้านเรียกว่า ขจ้ำ (หญิง หรือชายก็ได้) หลังจากพิธีเซ่นไหว้ ก็จะมีการพิจารณาคางไก่ ไข่ต้มปอกเปลือก หากไข่ขาวหุ้ม

ไขเหลียงราบเรียบการดำรงชีวิตในรอบปีนั้นของครอบครัวก็จะราบรื่น หากไขขาวมีรอยเว้าลงไปแต่ยังไม่เห็นไขเหลียงก็อาจจะมีอุปสรรค มีโรคภัยไข้เจ็บแต่ไม่หนักหนาอะไร แต่ถ้าหากไขเหลียงโผล่ออกมาจากคนในบ้านจะเจ็บป่วย

นอกจากในหมู่บ้านจะมีเจ้าปู่ดูแลรักษาแล้ว ในบ้านแต่ละหลังก็จะมีของรักษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 อย่างคือ ธรรม อ้อ แถน แม่เม็ด ในบ้านแต่ละหลังก็จะนับถือและมีประเพณีการเซ่นไหว้ที่ต่างกัน

กลุ่มที่ถือธรรม จะมีนมอธรรมเช่น ธรรมกลุ่มพ่อตี่ ในทุกวันพระจะมีการเก็บดอกไม้ในคืน 8 ค่ำ แต่งขัน 5 ขัน 8 ดอกไม้ 13 คู่ ไปบูชาบ้านพ่อตี่ ในคืน 15 ค่ำ มีขัน 5 ขัน 8 มีน้ำใส่มัน และข้าวตอกแตกใส่กระทงใบตองบูชา ในคืนเดือนดับก็เช่นกัน ในวันเข้าออกพรรษาสิ่งที่ทำเพิ่มมี รูป 1 ห่อ เทียน 1 ห่อ ดอกไม้ 13 คู่ และขัน 5 ขัน 8 ตอน 15 ค่ำ และเดือนดับ ก็จะเปลี่ยนดอกไม้

กลุ่มที่ถืออ้อ ในบ้านจะมีพานพระพุทธรูปและพานบูชาของแต่ละคน ในคืนวันพระเก็บดอกไม้บูชาพานพระพุทธรูป 5 คู่ และพานบูชาของแต่ละคน 2 คู่ ในช่วงเดือน 6-8 ของทุกปีจะมีการทำบุญบ้านหรือรดน้ำ ในพิธีจะเปลี่ยนดอกไม้ แต่งขัน 5 ขัน 8 ตกแต่งแท่นบูชาด้วยดอกไม้ ไธรง ผ้าขาวม้า ชิ้นใหม่ แล้วเจ้าจะถือถาดบรรจุด้วยรูป เทียน ดอกไม้ อาหารคาวหวานบอกเจ้าปู่ ลูกหลานจะสนุกสนานขออย่าได้ทวงตึง ตอนกลางวันจะมีการรำ ก่อนวันงานจะมีการถือกระทงดอกไม้ 1 คู่ ไปเชิญคนที่ถืออ้อหมู่บ้านอื่นมาร่วมงาน

กลุ่มที่ถือแถนหรือผีฟ้า (บ้านตลาด) กลุ่มนี้จะมีแต่ผู้หญิง พิธีเซ่นไหว้ทำเหมือนกับกลุ่มที่ถืออ้อ แต่พิธีจะทำในตอนกลางคืน ไม่มีดอกไม้ประดับ ผู้ชายที่เข้าร่วมในช่วงร้องรำมีแต่ตีกลองกับเป่าแคน 2 คน มีการชิงเชือกกันในบริเวณรำ ห้ามคนที่กินเหล้าเข้าไปในบริเวณนั้น ส่วนใหญ่ในช่วงรำจะมีผู้ชายนั่งพูดเกี้ยวอยู่นอกวง เนื้อเรื่องของการรำจะพูดถึงการอพยพ การฟันดาบ ทำรำสะพายห่อข้าว การตอนควายและมีทำรำมวย

ความเชื่อเหล่านี้มีเพียงบางหมู่บ้านเช่น หนองโน แปะ มีกลุ่มธรรมและกลุ่มที่ถืออ้อ ตลาดหนองเรือ มีกลุ่มธรรมและกลุ่มถือแถน นอกจากนี้ในแต่ละช่วงเดือนในหมู่บ้านจะมีบุญประเพณีเช่น

เดือน 3 งานคุณพระท่ายข้าวเปลือก (อาจทำแต่ละบ้านก่อน แล้วทำที่วัดร่วมกัน)
ข้าวเปลือกที่รวบรวมได้ก็จะขายเอาเงินมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน บุญข้าวจี

เดือน 4 บุญพระเวส

เดือน 5 บุญสงกรานต์

เดือน 6 บุญบังไฟ

นอกจากนั้น ความเชื่อในการสร้างบ้าน ไม่นิยมใช้ไม้บก ไม้บาก เพราะจะทำให้
ภพร่องหรือลำบาก

9.3.2 สภาพสังคมปัจจุบัน

สังคมเครือญาติ

ชุมชนยังมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และเพื่อนบ้านสูงมาก (ภาคภูมิ
วิธานศิริวัฒน์ และคณะ ; 2540 : 53) สังเกตจากกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน จะมีความ
สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับญาติและเพื่อนบ้านเสมอ เช่น การแบ่งปันอาหาร การให้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย การช่วยงานบุญ งานบวช งานศพ งานแต่งงาน ตลอดจนการไปเยี่ยมให้กำลังใจผู้ป่วยซึ่งเป็นคนในบ้านที่ไปรักษาที่โรงพยาบาลต่างจังหวัดไกลๆ มีการเหมารถไปด้วยกัน
(จิราวรรณ อยู่เกษม ; ประสพการณ์ภาคสนาม : 2534-2543) ในช่วงที่ต้องช่วยเหลือกันจะ
พบว่าญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจะมาพร้อมเพรียงโดยไม่ต้องขอร้อง ในกรณีฉุกเฉินเช่น การ
คลอดลูก จะมีเพื่อนบ้านใกล้ๆ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่มาช่วยดูแลและทำคลอดแม่คนใหม่อย่าง
ไกล่เกลี่ย เพราะไปโรงพยาบาลไม่ทันและหมอตำแยประจำหมู่บ้านไม่อยู่ ไม่นานนักทารกเพศ
ชายตัวน้อยๆ ก็คลอดออกมาอย่างง่ายดาย หลังจากการล้างตัวและตัดสายสะดือ ปู่ของเด็ก
น้อยก็อุ้มหลานชายคนใหม่ไปวางไว้ในกระดังคว่ำ ปู่ย่าชนหนูไว้ออกรับ ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้านก็
จะเอาเส้นด้ายหรือฝ้ายสวมศีรษะให้แม่ และผูกไว้เป็นกรอบสี่เหลี่ยมเหนือแคร่ พร้อมทั้งท่อง
คาถาปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากบริเวณอยู่ไฟ ภายหลังจากการอยู่ไฟหรือออกหม้อกรรม จะมี
พิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับแม่และลูก และเป็นการเลี้ยงขอบคุณให้กับผู้ที่ทำการช่วยเหลือในช่วง
ที่แม่ยังอยู่ไฟเป็นงานเลี้ยงเล็กๆ น้อยๆ ชาวบ้านเรียกกันว่า "ข้าวหม้อแกงหม้อ" (สุภาวดี
ศรีณยุตตานนท์ ; 2538 : 57-58)

ในการไปหาอาหารจากป่าชุมชนจะมีการเรียกกันไปหรือไม่ก็ไปเจอกันในป่า อาหารที่
ได้เอามากินเอง แบ่งญาติ ถ้ามีเหลือมากก็ได้ขาย ส่วนมากจะแบ่งญาติ (นางพิมพ์า ; สัม-
ภาษณ์ : ตุลาคม 2539)

ความเชื่อ

ชุมชนยังมีความเชื่อต่างๆ อยู่มากเช่น ความเชื่อก่อนลงมือตัดไม้ ความเชื่อในการล่า
สัตว์ ความเชื่อในการเก็บของป่า ความเชื่อเกี่ยวกับดอนปู่ตา ความเชื่อเกี่ยวกับป่าช้า ความ
เชื่อเกี่ยวกับน้ำซับ น้ำคำ น้ำผุด ความเชื่อเกี่ยวกับป่าวัด ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ แม้แต่ความ
เชื่อก่อนไปทำงานต่างถิ่น ความเชื่อในการหาของป่า ก่อนหาบอกว่าขอหากิน บอกตามจุดที่

พักกินหมาก กินข้าวก็เรียกกินด้วย (นางสุข ; สัมภาษณ์ : 17 สิงหาคม 2539) ก่อนจะไปห้ามพูดว่าจะไปเอาอะไร มันแสดง ห้ามบอกว่าเอามาเยอะๆ (นางจันทน์ ; สัมภาษณ์ : 16 สิงหาคม 2539) เวลาไปหาก็ต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง (นางพิมพ์ ; สัมภาษณ์ : ตุลาคม 2539) ความเชื่อต่างๆยังคงมีอยู่เช่น ก่อนการลงมือตัดไม้จะมีการเก็บดอกไม้ไปขอ ในการเก็บของป่าจะมีการพูดหาป่าตอนป่ามีการเลี้ยว เช่นไหว้เดือน 6 บริเวณป่าวัดชาวบ้านจะไม่กล้าเข้าไป เพราะกลัวแผ่นดินถล่ม มีต้นแต่ล้มลง บริเวณนั้นมีอ่างน้ำชาวบ้านเรียกว่า วัดแต่หลุม ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้จะไม่นำไม้บก ไม้กะบากมาสร้างบ้านเพราะเชื่อว่าจะบกพร่องและลำบาก

วิถีชีวิต

การดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับป่าชุมชนมาช้านาน การไปหาอาหารจากป่าชุมชนเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดมา เป็นไปตามครอบครัว แม่เข้าป่าจนติด (นางนุช หอมคำ ; สัมภาษณ์ : 17 สิงหาคม 2539) การไปป่าไปทุกวัน ใน 100 วัน ไม่ได้ไป 3 วัน (นางพิมพ์ ; สัมภาษณ์ : ตุลาคม 2539) มีการสืบทอดจากแม่สู่ลูก เมื่อแม่แก่ลงประกอบกับเป็นอัมพฤกษ์ ลูกสาวยังคงเข้าป่าแทน "เข้าป่าหาเห็ดทุกวันในช่วงที่เห็ดออกอย่างนี้ หาจนหมดฤดูเห็ด ตื่นเช้ามาไปเก็บเห็ดมาแกงเป็นกับข้าวมือเช้า สายหน่อยก็เข้าไปหาอีก ชีวิตประจำวันของแม่ใหญ่ศรีสวาทต้องตื่นแต่เช้าหากับข้าวซึ่งมีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเห็ด หน่อไม้ มัน จั๊ป๋ม จิ้งหรีด จิ๋นูน กูดจี ฮวก กบ มดแดง ผักอีรอก ขมูก หรือสมุนไพร" เมื่อทำกับข้าวให้ลูกไปโรงเรียนแล้ว จึงนำวัวควายไปผูกให้กินหญ้าในนาหรือชายป่า (ถ้าเป็นฤดูดำนา หรือเกี่ยวข้าวก็จะอยู่นาทั้งวัน) จากนั้นจึงเข้าป่าหากับข้าว เก็บพืช ตกเย็นทำกับข้าวมือเย็น เป็นอย่างนี้ทุกเมื่อเชิ้อวัน (สุภาวดี ศรีณยุตยานนท์ ; 2539 : 20) เช่นเดียวกับนางหันซึ่งตื่นไปเก็บเห็ดตั้งแต่ 04.30 น. ไปเก็บเห็ดแล้วกลับมากินข้าวเช้าแล้วค่อยทำงานบ้าน ทอผ้าไหมมัดหมี่ หาเห็ดจนกระทั่งจำได้ว่าเห็ดชนิดใดอยู่ที่ใด (สัมภาษณ์ ; 17 สิงหาคม 2539) ส่วนพ่อจันทร์ซึ่งเป็นผู้ขายคนเดียวที่พบไปเป็นเพื่อนนางสุข นางหวัน นางอ่อน นางจอมศรี เวลาหาเห็ดไปตั้งแต่เช้าห่อข้าวไปกินเช้า กินเที่ยงบางครั้งห่อข้าวไปกินเย็นด้วย ห่อพริก เกลือปลาร้า เครื่องปรุงทุกอย่าง เอาหม้อ จาน ช้อน หุงต้มกินอยู่ในป่าเลย (สัมภาษณ์ ; 17 สิงหาคม 2539)

เวลามีการคลอดลูก ผู้เป็นแม่ต้องดื่มน้ำต้มสมุนไพร ซึ่งจะมีต้นสมุนไพร หนามแท่ง บักแตก หลังดำ เข็มขาว และต้นนมสาว (ภาษาถิ่น)

วิถีชีวิตที่อยู่รอบชุมชนป่าโนนใหญ่ มีการพึ่งพิงป่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กล่าวคือ

เมื่อเกิดมาผู้เป็นแม่ต้องต้มน้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ในขณะที่ดำรงชีวิตอยู่ก็มีการหาอาหารจากป่าชุมชนเป็นกิจวัตรประจำวัน จนกระทั่งดาบฟันที่ใช้ในการเผาศพยังต้องนำมาจากป่าชุมชน

ความรู้ความเข้าใจ

เนื่องจากชุมชนรอบป่าในใหญ่ มีอายุการตั้งชุมชนมายาวนาน 220 ปี ชุมชนได้ผ่านประสบการณ์จากการเรียนรู้โดยตรงจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับป่าเช่น การสัมปทานป่าปลูกยูคาลิปตัส การสัมปทานขุดลูกรัง จนกระทั่งมาเป็นป่าชุมชน การได้ร่วมในเหตุการณ์ต่างๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจ (นางจ่านงค์ สังข์ทอง ; สัมภาษณ์ : 16 สิงหาคม 2539) ถ้ารัฐจะเอาป่าไปทำอย่างอื่นจะต่อต้าน เพราะเคยร่วมต่อต้านสัมปทาน อยากให้มีป่าชุมชนตลอดไปจะได้หากินถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน (นางสุข ; สัมภาษณ์ : 17 สิงหาคม 2539) จากคำพูดดังกล่าวสามารถสะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนที่มีต่อป่าและการดำรงอยู่ของป่าชุมชนในอนาคต

บทที่ 10

การเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ และ ปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

10.1 ความเป็นมาของกฎป่าชุมชน

กฎป่าชุมชนเป็นข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้าน 5 หมู่บ้าน มาจากการพูดคุยกันของชาวบ้านที่ไปดูงานป่าชุมชนบ้านสร้างถ่อน้อย อ.ห้วยสะพาน จ.อำนาจเจริญ โดยผู้ช่วยนักวิจัยโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งปฏิบัติงานภาคสนาม อาศัยอยู่บ้านหนองโนเป็นผู้ติดต่อประสานงานและชักชวนชาวบ้านที่สนใจไปดูงาน ครั้งแรกไปบ้านละ 2 คน รวมจำนวน 10 คน หลังจากดูงานให้กลับมาเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง ครั้งที่สองไปบ้านละ 5-6 คน แล้วกลับมาคุยกันในที่ประชุม ตกลงว่าป่าชุมชนที่ไปดูงานมาดีหรือไม่ อยากทำตามหรือไม่ โดยปล่อยให้ชาวบ้านคุยกันเอง ผู้ช่วยนักวิจัยนั่งฟัง จนกระทั่งชาวบ้านได้ข้อสรุปว่า จะทำป่าชุมชน จากนั้นแต่ละบ้านกลับไปร่างกฎมาก่อน มีตัวแทนบ้านละ 10 คน แล้วมาประชุมร่วมกันให้ชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้านดูว่า กฎบ้านนี้ว่าอย่างนี้แล้วบ้านอื่นเห็นด้วยหรือไม่ มีการลงคะแนนเสียง จนกระทั่งได้กฎที่ตกลงกันของ 5 หมู่บ้าน แต่ละบ้านนำกฎที่ได้ไปคุยกันในหมู่บ้านของตนเพื่อฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านว่ามีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง เพื่อให้ได้กฎที่เหมาะสมกับความต้องการของชาวบ้านโดยเฉพาะ จนกระทั่งได้ข้อตกลงร่วมกัน มีการประกาศใช้กฎดังกล่าวจนปัจจุบันนี้ (กุลธิดา ด้านศักดิ์ ; สัมภาษณ์ : 22 สิงหาคม 2540) กฎเกณฑ์ที่จะประสบผลสำเร็จนั้นต้องมีการพัฒนาเฉพาะแต่ละพื้นที่ ไม่ใช่เป็นกฎเกณฑ์ที่จะประสบผลสำเร็จทุกสถานการณ์ทุกกรณี (Owen J. Lynch ; อ้างแล้ว : 133-134)

10.2 การจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชนในโนนใหญ่มีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเริ่มแรกเป็นการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน ภายใต้การดูแลของ “คณะกรรมการชาวบ้านเครือข่ายป่าชุมชนโนนใหญ่” ต่อมาได้มีหน่วยงานทางราชการเข้ามาร่วมจัดการภายใต้ “โครงการประสานเพื่อพัฒนาป่าโนนใหญ่” ตลอดจนมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในพื้นที่ ระหว่างความขัดแย้งของกฎชาวบ้านกับกฎหมายของรัฐ

10.2.1 การจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน

กฎป่าชุมชนนั้นเป็นข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ในความควบคุมดูแลของ “คณะกรรมการชาวบ้านเครือข่ายป่าชุมชนโนนใหญ่” ซึ่งมีบ้านหนองโน ต.เสียว

บ้านแปะ บ้านหนองหนัก บ้านอิเซ บ้านหมากจอก ต.อิเซ ร่วมกันรักษา โดยมีตัวแทนชาวบ้านๆ ละ 10 คน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง คัดเลือก ประธาน 1 คน และกรรมการบริหารบ้านละ 2 คน คณะกรรมการปัจจุบันประกอบด้วย ประธาน คือ นายสมัย ราชเจริญ, รองประธาน นายอ้วน ไสมาลย์, นายสะอาด ศรีใส, เลขานุการ นายทองใบ พระทัด, เกรียงอุก นายวิเศษ สุมาลี และมีกรรมการบ้านละ 10 คน (สมัย ราชเจริญ ; สัมภาษณ์ : 10 กันยายน 2542) โดยคณะกรรมการจะมีวาระ 2 ปี ปกติจะมีการประชุมคณะกรรมการเดือนละ 1 ครั้ง หรืออย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง ในปี 2542 ประชุมไปแล้ว 2 ครั้ง เพื่อวางแผนการจัดการป่าชุมชน โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่าเพิ่ม การปักหมุด (กันเขตพื้นที่ป่า) การทำแนวกันไฟ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การรับแขกพื้นที่อื่นที่มาศึกษาดูงาน มีการรายงานสถานการณ์ ปัญหา ตลอดจนปรึกษาหารือหาทางแก้ปัญหาเช่น กรณีชาวบ้านถูกจับเป็นต้น ในการตรวจป่าจะมีการแบ่งเขต โดยใช้สัญลักษณ์ คือ สีที่ทาบนต้นไม้ เพื่อให้รู้ว่าสีใดเป็นเขตดูแลรักษาของบ้านใด แต่ละบ้านจะมีม้าเร็ว 1 คน ในการติดต่อสื่อสารยามมีปัญหาเร่งด่วน ส่วนผู้ฝ่าฝืนกฎจะมีการลงโทษตั้งแต่การตักเตือน การปรับ จนถึงการส่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการตามกฎหมายเช่น ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ผู้ฝ่าฝืนไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าฯ ถูกปรับ 500 บาท ห้ามนำรถเข็นเข้ามาเก็บพินยกเว้นใช้ในงานศพ เพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงคุณค่าของไม้ที่นำมาทำฝืนและการใช้พื้นที่อย่างประหยัด และถ้ากรรมการทำผิดกฎระเบียบจะถูกปรับเช่นกัน รายได้จากการปรับจะถูกนำไปใช้ในกิจกรรมป่า เช่น กรณีไฟไหม้ป่า เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2539 ด้านตะวันตกของป่าชุมชนประมาณ 500 ไร่ ถูกไฟไหม้ประมาณ 200 ไร่ ขณะเกิดเหตุชาวบ้านได้แจ้งให้นายสุริยงค์ บุรมย์ ผอ.โรงเรียนบ้านหนองแปน ซึ่งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนทราบ พร้อมกับระดมชาวบ้านและนักเรียนช่วยกันสกัดเพลิงกว่า 5 ชม. จึงสามารถสกัดเพลิงไว้ได้ (หนังสือพิมพ์ข่าวสด 3 เมษายน 2539) วันนั้นชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้ช่วยกันนำน้ำ กระสอบข้าวไปช่วยกันดับไฟ หน้าตาเสียผ้าเปื้อนทั้งตัว ทางคณะกรรมการป่าฯ ได้เลี้ยงน้ำคนที่ไปช่วยดับไฟ (นางปาน ชันติวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 2 สิงหาคม 2540)

ในที่ประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน นอกจากจะมีคณะกรรมการป่าปัจจุบันแล้ว ยังมีผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมป่าชุมชน ผู้เคยร่วมเหตุการณ์สมัยสัมปทานป่าเข้าร่วมประชุมด้วยเช่น นายแสง บุตรวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหนองเรือ ซึ่งเคยห้ามลูกบ้านทำไร่ขยับเข้าไปในเขตป่า เคยร่วมต่อสู้เรื่องป่ามาตลอด จนกระทั่งถูกนายทุนที่ได้รับสัมปทานจ้างมือปืนมายิง พร้อมทั้งเสนอเงิน 1 แสนบาทให้หยุดต่อต้าน (จิราวรรณ อยู่เกษม ; สังเกตการณ์การประชุม : 26

เมษายน 2540) ในเหตุการณ์ครั้งนั้นมี อ.สุริยงค์ (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขานุการสภาตำบลเสียว) ถูกข่มขู่คุกคามจากผู้สูญเสียผลประโยชน์ "เหตุการณ์ครั้งนั้น ผมรับว่ากลัวจนต้องกินข้าวในห้องนอน ถูกขู่และใช้สงครามจิตวิทยาโดยการขับรุมววนรอบๆ บ้านทั้งกลางวันและกลางคืน ครอบครัวยุ่งเหยิงมาก แต่ถ้าไม่ทำตรงนี้ ชาวบ้านก็จะมีผู้นำและคงลำบาก ทำให้ฐานะคนในพื้นที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นพี่เป็นน้องกันทั้งนั้น (สุภาวดี ศรีณยุตตานนท์ ; กรุงเทพมหานคร : 12 ธันวาคม 2538)

10.2.2 การจัดการป่าชุมชนร่วมกับทางราชการ

มีหน่วยงานของทางราชการเข้ามาร่วมการจัดการป่าภายใต้ "โครงการประสานเพื่อพัฒนาป่าโนนใหญ่" ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้อำเภอ เกษตร ปศุสัตว์ ทหาร (รับผิดชอบงานศิลปาชีพ) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชน คณะกรรมการป่าฯ และนักวิจัยในพื้นที่ โดยมีเนื้อหาของแผนฯ เป็นการสร้างอาคารในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมด้านอาชีพ สถานที่จำหน่ายสินค้าพร้อมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการโต้แย้งกันอย่างกว้างขวางกรณีที่ไม่ควรสร้างอะไรในป่า เพราะงบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างไม่ได้เพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน (เลือน ศรีสุโพธิ์ ; 28 พฤศจิกายน 2540) โดยโครงการมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ แต่กิจกรรมคือการสร้างอาคาร (อนุกุล ศิลให้อยู่สุข ; วันเดียวกัน) การเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ไม่ใช่ร่วมทำตามอย่างเดียวซึ่งจะเป็นการสั่งงานมากกว่า กิจกรรมป่าชุมชนควรจะถามคนที่ดูแลป่าชุมชนว่าคิดอย่างไร จะทำอะไร คนอื่นต้องเป็นคนช่วยชาวบ้านทำ (Rainer Schwarzmeier ; วันเดียวกัน) ชาวบ้านไม่อยากให้สร้างอะไรในป่า เพราะจะเป็นการทำลายระบบนิเวศน์ (สมัย ราชเจริญ ; วันเดียวกัน) แต่ก่อนชาวบ้านเคยทำไร่จนโล่งเตียนเริ่มคิดอนุรักษ์ตอนกำนันสน ธงชัย ตายไปแล้ว ชาวบ้านเคยคิดที่จะซื้อพื้นที่ป่าเพื่อรักษาป่า (อ.สุริยงค์ ; วันเดียวกัน) พื้นที่ป่าที่ยังเหลืออยู่ทุกวันนี้เป็นเพราะจิตสำนึกส่วนตัว ของการเป็นเจ้าของ รักษาป่าไว้เพื่อลูกหลาน (จิราวรรณ อยู่เกษม ; สังเกตการ : วันเดียวกัน) โดยรองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นประธานในการประชุมเห็นด้วยกับจิตสำนึกส่วนตัวของชาวบ้านที่ก่อให้เกิดการร่วมกันรักษาป่า การที่ชาวบ้านดูแลรักษาป่าชุมชน วางกฎขึ้นมาและปฏิบัติตามกฎเหล่านั้นด้วยตัวเอง การก่อสร้างต่างๆ ไม่ต้องมากมาย ไม่ควรอยู่ในป่า การส่งเสริมอาชีพให้ทางอำเภอประสานงานกับชาวบ้าน ถามความต้องการของชาวบ้าน ทางป่าไม้จังหวัดประสานงานในส่วนของป่าชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หาประโยชน์จากป่าโดยไม่เสียสภาพป่า (มานะ ศรีวงษ์วรรณะ ; วันเดียวกัน) การประชุมวันนั้นได้ข้อสรุปว่า จะต้องมีการส่งเสริมอาชีพตามความต้องการของชาวบ้านมีการรักษาป่าเหมือนเดิม ไม่ปลูกสร้างอาคารในพื้นที่ป่า

และตั้งคณะทำงาน (รอง ผวจ.ศรีสะเกษ) หลังจากการประชุม ต่อมาได้มีการส่งเสริมอาชีพตามความต้องการของชาวบ้านเช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การส่งเสริมแม่บ้านให้ทอผ้า การขุดบ่อเลี้ยงปลาให้ชาวบ้านที่ดูแลป่า 5 หมู่บ้าน รวม 26 บ่อ) ขนาดกว้าง 30 เมตร ยาว 53 เมตร ลึก 4 เมตร) พื้นที่ขุดบ่อปลาประมาณ 1 ไร่ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องมีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่กว่าจึงจะขุดได้ เพื่อทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ โดยมีการให้เปิดครอบครัวละ 5 ตัว หัวอาหารครอบครัวละ 1/2 กระสอบ (สมัย ราชเจริญ ; สัมภาษณ์ : 10 กันยายน 2542)

10.2.3 ความขัดแย้งระหว่างกฎหมายของชาวบ้านกับกฎหมายของรัฐบาล

เมื่อชาวบ้านดูแลรักษาป่าก็ต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่า และเมื่อมีการการใช้ประโยชน์จากป่าก็ย่อมต้องเกิดกฎระเบียบในการใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืน อย่างเช่นห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท การเข้าไปขุดมันในป่าชุมชนต้องถมเหง้าเพื่อจะได้มีมันไว้กินในปีต่อไปความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นที่ศึกษาดูงานจากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จวบจนกระทั่งวันที่ 29 พฤศจิกายน 2538 คณะกรรมการป่าชุมชนโนนใหญ่ได้รับพระราชทาน เป็นธงอนุรักษ์ป่าประเภท 2 (ประเภท 1 ดูแลป่ามา 10 ปี ประเภท 2 ดูแลป่า 5-10 ปี ประเภท 3 ดูแลป่า 1-5 ปี) จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อปลายเดือนมีนาคม 2540 มีชาวบ้านหนองโน ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภออุทุมพรพิสัยจับในข้อหาตัดไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการตัดไม้ครั้งนี้ชาวบ้านคนนั้นได้ทำการขออนุญาตถูกต้องตามกฎหมายของคณะกรรมการป่าชุมชนแล้วคือ เป็นการตัดไม้เพื่อนำไปซ่อมแซมบ้านเรือนเพียง 3 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร และจ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 (สุภาวดี ศรีณยุตานนท์ ; อาทิตย์ 2-8 พฤษภาคม 2540 : 32) กรณีนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในหมู่ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ ป่า และในเวทีประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน (จิราวรรณ อยู่เกษม ; สังเกตการณ์ประชุม : 26 เมษายน 2540) ในส่วนของชาวบ้านหวาดกลัวว่าจะไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อีกต่อไป (นางปาน ชันติวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 2 สิงหาคม 2540) ในส่วนของคณะกรรมการป่าชุมชนเกิดความไม่แน่ใจว่ากฎที่พวกเขาช่วยกันจัดตั้ง ช่วยกันปฏิบัติตาม ช่วยกันรักษาป่าจนกระทั่งมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ตลอดระยะเวลา 8 ปีที่ผ่านมา สุดท้ายก็แพ้กฎหมายของรัฐบาล กรณีนี้กระทบกระเทือนความรู้สึกของชาวบ้านมาก จนกระทั่งได้มีการแก้ปัญหา โดยย้ายป่าไม้คนนั้นไปเพื่อดูแลความรู้สึกของคนที่ดูแลป่า (อรรณพ เพชรวิเศษ ; หัวหน้ากิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ : สัมภาษณ์ : 11 พฤศจิกายน 2540)

10.3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

กฎของป่าชุมชนที่คณะกรรมการร่วมกับชาวบ้านกำหนดขึ้นมามี 10 ข้อ ข้อมูลที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นข้อมูลจากแบบสอบถามชุดที่ 5 ซึ่งได้สำรวจทุกครัวเรือนในหมู่บ้านที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือบ้านหนองโนและหมู่บ้านที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน คือ บ้านหนองเรือ ภาพรวมผลการศึกษา ดังนี้คือ

กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและปฏิบัติตามทั้งหมดร้อยละ 100 ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 5 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 50 ของกฎทั้งหมดคือ กฎข้อที่ 1, 2, 3, 5 และ 7 เพราะเป็นการรักษาป่า รักษาสัตว์ป่า เป็นการปฏิบัติตามกฎ เงินที่ได้นำมาบำรุงป่า บำรุงกลุ่มให้เข้มแข็ง และเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าที่ดูแลร่วมกันของชาวบ้าน

กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและไม่ยอมรับแต่ปฏิบัติตาม ทั้งหมดร้อยละ 100 ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 3 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 30 ของกฎทั้งหมด คือ กฎข้อที่ 4, 9 และ 10 กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับ เพราะเห็นว่าป่าจะได้เหลืออยู่ กลัวถูกจับเพราะเป็นกฎ กลุ่มตัวอย่างบางคนไม่ยอมรับและเห็นว่าน่าจะปรับมากกว่านี้ประมาณ 1,000-5,000 บาท จะได้เข็ดหลาบ และกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยอมปฏิบัติตามเพราะเห็นดีด้วย เกรงว่านก หนู ที่อยู่ในป่าจะเดือดร้อน จะสูญพันธุ์ไป ลูกหลานในอนาคตอาจจะไม่ได้รู้จัก และเกรงว่าต้นไม้จะตาย ส่วนรายได้จากการปรับนำมาใช้ในการดูแลป่า และถ้าคณะกรรมการตกลงกันไม่ได้ก็ควรจะให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดำเนินการ

กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและไม่ยอมรับ รวมทั้งยอมปฏิบัติตามและไม่ยอมปฏิบัติ ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 1 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 10 ของกฎทั้งหมดคือ กฎข้อที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับเพราะเป็นผู้นำ อยากให้ป่าสมบูรณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมรับ เพราะชี้แจงหาบ ไกล แบกยาก บางคนหาบไม่ไหว

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมปฏิบัติตาม เพราะเป็นกฎ เป็นมติของที่ประชุม

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมปฏิบัติตาม เพราะไม่เห็นด้วย แบกได้น้อย หมดเร็วต้องไปเอาบ่อยๆ เอรอดไปเห็นใช้ได้หลายวัน และมีการประชุมกฎข้อนี้แต่ยังไม่ได้ข้อสรุป

กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับทั้งหมด ยอมปฏิบัติและไม่ยอมปฏิบัติตาม ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 1 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 10 ของกฎทั้งหมด คือ กฎข้อที่ 8

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับเพราะเคยนำวัวไปเลี้ยงในชุมชนที่ไม่มีที่สัตว์เลี้ยง

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมปฏิบัติเพราะเป็นกฎ เป็นข้อตกลง เห็นว่าดีแล้ว ไปเลี้ยง ฤดูแล้ง

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมปฏิบัติตามเพราะไปเลี้ยงที่นาส่วนตัว

โดยมีรายละเอียดในกฎป่าชุมชนแต่ละข้อ คือ

ตารางที่ 10.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชนข้อ 1

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
1. ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ผ่าฟันปรับ 500 บาท เจ้าหน้าที่และกรรมการรักษาป่า จะถูกปรับ 500 บาท		
1.1 ครัวเรือนคุณรับทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. กรรมการเรียกประชุม	65	52
2. เห็นป้ายและกรรมการเรียกประชุม	3.33	4
3. ทราบจากหอกระจายข่าว	1.66	-
4. ทราบจากชาวบ้านพูดกัน	5	12
5. กรรมการเรียกประชุม และหอกระจายข่าว	3.33	8
6. กรรมการเรียกประชุมและชาวบ้านพูดกัน	1.66	14
7. เป็นกรรมการ ผู้นำชุมชน	6.66	2
8. ไม่ระบุเหตุผล	13.3	-
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล	-	8
1.2 ครัวเรือนคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. กรรมการเรียกประชุม	33.3	78
2. บอกต่อ ๆ กันไป	8.33	8
3. คนต้องอาศัยป่า	6.66	-
4. เป็นกฎ	3.33	-
5. ไม่ได้ใช้ไม้	1.66	-
6. เป็นกรรมการ/ผู้นำ	10	2
7. ไม่ตอบเหตุผล	36.6	-
■ ไม่เข้าใจ เพราะ		
1. เป็นการบอกต่อ ๆ กันไป	-	4
2. ไม่ระบุเหตุผล	-	8

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
1.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. เป็นกฎ	28.33	32
2. กลัวเสียค่าปรับ	8.33	-
3. พอใจ อยากให้เป็นป่า	15	-
4. เป็นกรรมการ/ผู้นำ	10	4
5. ไม่ระบุเหตุผล	38.33	64
1.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. ฝ่าฝืนเสียค่าปรับ	28.33	14
2. เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น	6.66	-
3. เป็นตัวอย่างแก่หมู่บ้านอื่น	15	-
4. เป็นกรรมการ/ผู้นำ	10	4
5. ไม่ระบุเหตุผล	40	82
1.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ ไม่เคย โดยที่		
1. ไม่เคยทำผิด	33.33	80
2. เป็นผู้นำ	15	4
3. ไม่ได้เข้าไปตัดไม้	5	4
4. ทำตามกฎที่ตั้งไว้	36.66	10
5. ไม่ระบุ	10	2
1.6 ถ้าเคยได้รับการลงโทษอย่างไร		
■ ไม่เคยทำผิด	98.33	100
■ ชุมชนลงโทษ	1.66	-

จากตารางที่ 10.1 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กฎข้อที่ 1 ได้ดังนี้ คือ

การรับทราบ เพราะเป็นกรรมการ-ผู้นำชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 6.66 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เพราะกรรมการเรียกประชุม บ้านหนองโน ร้อยละ 65 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 52 เพราะเห็นป้ายและกรรมการเรียกประชุม บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 และเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านหนองเรือรับทราบ เพราะชาวบ้านพูดกัน, การประชุม และจากหอกระจายข่าวมากกว่าบ้านหนองโน

ความเข้าใจเพราะเป็นกรรมการ-ผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 10 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เข้าใจเพราะบอกต่อๆ กันไป บ้านหนองโน ร้อยละ 8.33 ส่วนบ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 และบ้านหนองเรือเข้าใจ เพราะกรรมการเรียกประชุมมากกว่าบ้านหนองโน คือร้อยละ 78 และ 33.33

การยอมรับเพราะเป็นกรรมการ-ผู้นำชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 10 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวบ้านหนองโน ยอมรับเพราะกลัวเสียค่าปรับ ร้อยละ 8.33 และพอใจอยากให้เป็นป่าร้อยละ 15 ส่วนบ้านหนองเรือไม่มี และยอมรับเพราะเป็นกฎบ้านหนองโน ร้อยละ 28.33 ส่วนบ้านหนองเรือร้อยละ 32

การปฏิบัติตามเพราะเป็นกรรมการ-ผู้นำชุมชน บ้านหนองโน ร้อยละ 10 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านหนองโนปฏิบัติตามเพราะเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น ร้อยละ 6.66 หมู่บ้านอื่นร้อยละ 15 และปฏิบัติตามเพราะกลัวเสียค่าปรับ บ้านหนองโน ร้อยละ 28.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 14

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิดเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโนร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 และทำตามกฎที่ตั้งไว้ บ้านหนองโน ร้อยละ 36.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 10

ตารางที่ 10.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ2

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
2. ไม้ที่ส่วนบุคคลครอบครอง ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 20 ซม. ขึ้นไป หากเจ้าของต้องการนำไม้มาซ่อมแซมบ้าน ต้องแจ้งกรรมการรักษาป่าพิจารณาว่าสมควรตัดไม้หรือไม่ การตัดต้องทำเป็นบันทึกที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน		
2.1 ครอบครัวยุคคุณทวดหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. กรรมการเรียกประชุม	33.33	56
2. เห็นป้าย และกรรมการเรียกประชุม	8.33	8
3. เคยมีการปฏิบัติมาก่อน	5	-
4. เป็นผู้นำ	16.66	2
5. เคยขอไม้	11.66	-
6. ชาวบ้านทั่วไปพูด	-	8
7. กรรมการเรียกประชุม และชาวบ้านทั่วไปพูด	-	10
8. ไม่ระบุเหตุผล	25	2
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล	-	14
2.2 ครอบครัวยุคคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. กรรมการเรียกประชุม	35	72
2. เคยขอไม้	11.66	-
3. ชาวบ้านทั่วไปพูด	-	8
4. เคยมีการปฏิบัติมาก่อน	5	-
5. เป็นผู้นำ	15	4
6. ไม่ได้ไปประชุม (เลี้ยงหลาน)	1.66	4
7. ไม่ระบุเหตุผล	30	2
■ ไม่เข้าใจ เพราะ		
1. ไม่ได้ไปประชุม (เลี้ยงหลาน)	-	2
2. ไม่ระบุเหตุผล	-	8

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
2.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. ตามกฎ	36.66	18
2. ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ	3.33	-
3. เคยขอไม้	11.66	4
4. ไม่ได้ขอไม้	1.66	58
5. เป็นผู้นำ	16.66	4
6. ไม่ระบุเหตุผล	30	16
2.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติ เพราะ		
1. ตามกฎ	33.33	10
2. อยากให้ป่าเหลืออยู่	8.33	-
3. ตามกฎ และอยากให้ป่าเหลืออยู่	1.66	-
4. ได้ใช้ประโยชน์ด้วย	10	-
5. เป็นผู้นำ	16.66	2
6. ไม่ได้ขอไม้	-	76
7. ไม่ระบุเหตุผล	30	12
2.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ เคย โดยเป็นแกนนำ	1.66	-
■ ไม่เคย โดยที่		
1. ไม่เคยทำผิด	30	16
2. เป็นผู้นำ	15	4
3. ทำตามกฎ	36.66	6
4. ไม่ได้ขอไม้	-	74
5. ไม่ใช้ไม้ในป่าบ่อย ๆ เยอะเกินไป	1.66	-
6. เต็มใจร่วมกัน	8.33	-
7. ไม่ระบุเหตุผล	6.66	-
2.6 ถ้าเคยได้รับการลงโทษอย่างไร		
■ ได้รับ กรรมการป่าต้องรับโทษ 2 เท่า	1.66	-
■ ไม่เคยทำผิด	98.33	100

จากตารางที่ 10.2 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนกฎข้อ 2 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านหนองเรือรับทราบเพราะกรรมการเรียกประชุม ร้อยละ 56 และชาวบ้านทั่วไป พูด ร้อยละ 8 การรับทราบเพราะเห็นป้าย และกรรมการเรียกประชุมบ้านหนองโน ร้อยละ 8.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

ความเข้าใจ เพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านหนองโน เข้าใจเพราะเคยขอไม้ ร้อยละ 11.66 เคยมีการปฏิบัติมาก่อน ร้อยละ 5 และเข้าใจเพราะกรรมการเรียกประชุมบ้านหนองโน ร้อยละ 35 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 72

การยอมรับเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่ายอมรับเพราะ ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 และยอมรับเพราะเคยขอไม้บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

การปฏิบัติตาม เพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และเป็นที่น่าสังเกตว่า บ้านหนองโนปฏิบัติตามเพราะอยากให้ป่าเหลืออยู่ เป็นการทำตามกฎ และได้ให้ประโยชน์ด้วย ร้อยละ 8.33, 1.66, 10 ส่วนบ้านหนองเรือไม่มี

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิดเพราะทำตามกฎ บ้านหนองโน ร้อยละ 36.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6 ไม่เคยทำผิดเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

ตารางที่ 10.3 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชนข้อ 3

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
3. การตัดไม้ในข้อ 2. ต้องจ่ายค่าบำรุงป่าต้นละ 10 บาท		
3.1 ครอบครั้วคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. กรรมการป่าเรียกประชุม	46.66	56
2. เห็นป้าย และกรรมการป่าเรียกประชุม	1.66	8
3. เคยขอไม้	8.33	-
4. เป็นผู้นำ	16.66	2
5. ชาวบ้านทั่วไปพูด	-	8
6. กรรมการป่าเรียกประชุม และชาวบ้านทั่วไปพูด	1.66	8
7. ไม่ระบุเหตุผล	25	2
■ ไม่ทราบ เพราะ		
1. ไม่ได้ขอไม้	-	6
2. ไม่ระบุเหตุผล	-	10
3.2 ครอบครั้วคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. เป็นธรรมดาต้องเสียค่าธรรมเนียม	13.33	4
2. ไม่ได้ขอไม้	-	58
3. อ่านไม่ออก ฟังเขาพูด	-	8
4. เคยขอไม้	13.33	-
5. เป็นแกนนำ	16.66	2
6. ไม่ระบุเหตุผล	56.66	12
■ ไม่เข้าใจ เพราะ		
1. ไม่ได้ขอไม้	-	2
2. ไม่ได้ประชุม	-	4
3. ไม่ระบุเหตุผล	-	10

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
3.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. ต้องการให้มีเงินกองทุนป่า	15	-
2. กลัวถูกจับ	10	-
3. ไม่ได้ขอไม้	-	74
4. เป็นผู้นำ	16.66	2
5. ไม่ได้ประชุม	-	2
6. ไม่ระบุเหตุผล	58.33	22
3.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. เป็นกฎ	43.33	8
2. ไม่ได้ขอไม้	-	76
3. เป็นผู้นำ	16.66	2
4. ไม่ระบุเหตุผล	40	14
3.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ ไม่เคย โดยที่		
1. ไม่เคยทำผิด	33.33	24
2. รู้กฎระเบียบ	41.66	4
3. ไม่ได้ขอไม้	-	68
4. เป็นผู้นำ	16.66	2
5. ไม่ระบุ	8.33	2

จากตารางที่ 10.3 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กฎข้อ 3 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ทราบเพราะกรรมการป่าเรียกประชุมบ้านหนองโน ร้อยละ 46.66 และบ้านหนองเรือ ร้อยละ 56 ไม่ทราบเพราะไม่ได้ขอไม้บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6

ความเข้าใจเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เข้าใจเพราะเคยขอไม้บ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 เข้าใจเพราะเห็นว่าเป็นธรรมดาที่ต้องเสียค่าธรรมเนียมบ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือร้อยละ 4 และไม่เข้าใจเพราะไม่ได้ขอไม้บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

การยอมรับเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ยอมรับเพราะต้องการให้มีเงินกองทุนป่าและกลัวถูกจับบ้านหนองโนร้อยละ 15, 10 และยอมรับเพราะไม่ได้ขอไม้บ้านหนองเรือ ร้อยละ 74

การปฏิบัติตามเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ปฏิบัติตามเพราะเป็นกฎ บ้านหนองโน ร้อยละ 43.33 บ้านหนองเรือร้อยละ 8 และปฏิบัติตามเพราะไม่ได้ขอไม้บ้านหนองเรือ ร้อยละ 76

การทำผิดกฎข้อนี้ ไม่เคยทำผิดเพราะรู้กฎระเบียบบ้านหนองโน ร้อยละ 41.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 และไม่เคยทำผิด เพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 16.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

ตารางที่ 10.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 4

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
4. ผู้ถางและเผาป่า ในเขตป่าชุมชนมีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท		
4.1 ครอบครั้วคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. กรรมการป่าเรียกประชุม	20	50
2. เห็นป้าย และกรรมการป่าเรียกประชุม	-	2
3. ทราบจากหอกระจายข่าว	1.66	4
4. เคยไปช่วยดับไฟ	38.33	4
5. เป็นผู้นำ	13.33	2
6. ชาวบ้านทั่วไปพูด	-	18
7. ไม่ระบุเหตุผล	26.66	10
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล	-	10
4.2 ครอบครั้วคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. ฝ่าฝืนถูกลงโทษ	33.33	8
2. เผาเฉพาะเขตตัวเอง	-	4
3. เป็นผู้นำ	15	4
4. ไม่ระบุเหตุผล	51.66	74
■ ไม่เข้าใจ ไม่ระบุเหตุผล	-	10
4.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. ไม่อยากให้เผา ทำลายป่า	33.33	-
2. อยากให้ปรับ 5,000 บาท	6.66	-
3. เป็นผู้นำ	11.66	2
4. ไม่ระบุเหตุผล	46.66	94
■ ไม่ยอมรับ ไม่ระบุเหตุผล	1.66	4

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
4.4 ครัวเรือนปฏิบัติตามหรือไม่ ☒ ปฏิบัติตาม เพราะ 1. คนในครัวเรือนไปช่วยดับไฟป่า 2. ฝ่าฝืนถูกปรับ 3. เผลอเฉพาะเขตตัวเอง 4. เป็นผู้นำ 5. ไม่ระบุเหตุผล	23.33 15 - 13.33 48.33	4 4 4 2 86
4.5 ครัวเรือนเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่ ☒ ไม่เคย โดยที่ 1. ไม่เคยทำผิด 2. กลัวเสียค่าปรับ 3. อาย ชาวบ้านดุด่า 4. กลัวเสียค่าปรับ และอาย ชาวบ้านดุด่า 5. เป็นตัวอย่างที่ดี 6. ไม่ระบุ	36.66 18.33 1.66 1.66 21.66 20	92 - - - 2 6

จากตารางที่ 10.4 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนข้อ 4 ได้ดังนี้

การรับทราบ เพราะเคยไปช่วยดับไฟ บ้านหนองโน ร้อยละ 38.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่าบ้านหนองเรือรับทราบเพราะกรรมการป่าเรียกประชุม ร้อยละ 50 ชาวบ้านทั่วไปพูด ร้อยละ 18 ไม่ระบุเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 26.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 ส่วนการรับทราบเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

ความเข้าใจเพราะฝ่าฝืนถูกลงโทษบ้านหนองโน ร้อยละ 33.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 เข้าใจเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 เป็นที่น่าสังเกตว่าบ้านหนองเรือ เฉพาะเขตพื้นที่ส่วนตัว ร้อยละ 4 และไม่ระบุเหตุผลมากถึง ร้อยละ 74

การยอมรับเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เป็นที่น่าสังเกตว่าบ้านหนองโน ร้อยละ 33.33 ยอมรับเพราะไม่อยากให้เผา-ทำลายป่า และอยากให้ปรับเป็น 5,000 บาท

การปฏิบัติตามเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ปฏิบัติตาม เพราะคนในครอบครัวเคยไปช่วยดับไฟป่าบ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 และปฏิบัติตามเพราะฝ่าฝืนถูกปรับ บ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิด บ้านหนองโน ร้อยละ 36.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 92 เพราะกลัวเสียค่าปรับ บ้านหนองโน ร้อยละ 18.33 ไม่เคยทำผิดเพราะเป็นตัวอย่างที่ดี บ้านหนองโน ร้อยละ 21.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

ตารางที่ 10.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 5

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
5. ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท		
5.1 ครัวเรือนคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. เห็นป้าย	3.33	4
2. กรรมการป่าเรียกประชุม	40	54
3. เห็นป้าย กรรมการป่าเรียกประชุม และจากหอกระจายข่าว	1.66	12
4. ได้ตักเตือนผู้อื่น	10	-
5. เห็นคนบ้านอื่นมาแจ้งจะบอกกรรมการ	6.66	-
6. เห็นป้าย และกรรมการป่าเรียกประชุม	1.66	12
7. ชี้อกิน ไม่ไปล่า	5	4
8. ไม่ระบุเหตุผล	31.66	8
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล	-	6
5.2 ครัวเรือนคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. ป่าและสัตว์ต้องเกื้อกูลกัน	11.66	-
2. อยากให้มีสัตว์เยอะเหมือนเดิม	30	-
3. เป็นผู้นำ	15	2
4. ไม่ตอบเหตุผล	43.33	90
■ ไม่เข้าใจ ไม่ระบุเหตุผล	-	8
5.3 ครัวเรือนคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. อยากให้คนรุ่นหลังเป็น	40	-
2. เพิ่มค่าปรับ 5,000 บาท	1.66	-
3. เป็นผู้นำ	15	2
4. ไม่บอกเหตุผล	43.33	98

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
5.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. อยากอนุรักษ์พันธุ์สัตว์	33.33	-
2. ไม่ชอบล่าสัตว์	11.66	4
3. อยากให้เพิ่มอำนาจกรรมการ จับ ร้องเรียนได้	1.66	-
4. เป็นผู้นำ	15	2
5. ไม่บอกเหตุผล	38.33	94
5.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎนี้หรือไม่		
■ ไม่เคย เพราะ		
1. ไม่เคยทำผิด	30	80
2. ไม่เคยล่าสัตว์	36.66	4
3. ไม่เคยอยากให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์	5	-
4. ทราบกฎระเบียบ	3.33	2
5. เป็นผู้นำ	13.33	2
6. ไม่บอกเหตุผล	11.66	12

จากตารางที่ 10.5 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ และปฏิบัติตาม กฎป่าชุมชนข้อ 5 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะเป็นผู้นำได้ชักชวนผู้อื่น บ้านหนองโน ร้อยละ 10 และเวลาพบคน บ้านอื่นมาจึงจะบอกกรรมการป่าชุมชน บ้านหนองโนร้อยละ 6.66 ส่วนบ้านหนองเรือ รับทราบ จากกรรมการป่าเรียกประชุม ร้อยละ 54 บ้านหนองโน ร้อยละ 40 และจากหอกระจายข่าวตาม หมู่บ้าน บ้านหนองเรือ ร้อยละ 12 และมีชาวบ้านที่ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6

ความเข้าใจเพราะอยากให้มีส่วนได้เสียเหมือนเดิม ป่าและสัตว์ต้องเกื้อกูลกันบ้านหนองโน ร้อยละ 30, 11.66 เข้าใจเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือร้อยละ 2 และไม่เข้าใจ ไม่ระบุเหตุผล บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

การยอมรับเพราะอยากให้คนรุ่นหลังได้พบเห็นสัตว์ป่า บ้านหนองโน ร้อยละ 40 และอยากให้เพิ่มค่าปรับเป็น 5,000 บาท บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 ยอมรับเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

การปฏิบัติตามเพราะอยากอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และอยากให้เพิ่มอำนาจให้กรรมการป่าสามารถจับร้องเรียนได้ บ้านหนองโน ร้อยละ 33.33, 1.66 และปฏิบัติตามเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือร้อยละ 2

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิดกฎ บ้านหนองโน ร้อยละ 30 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 เพราะไม่อยากให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์ บ้านหนองโน ร้อยละ 5 เพราะไม่เคยล่าสัตว์บ้านหนองโน ร้อยละ 36.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 และไม่ทำผิดกฎ เพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโนร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2

ตารางที่ 10.6 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 6

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครัว	50 ครอบครัว
	ร้อยละ	ร้อยละ
6. การนำเขารอดเข็นมาเอาหินไม่ได้ ยกเว้นใช้ในงานบุญกุศล งานศพ		
6.1 ครอบครัวคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. มีการประชุม	40	80
2. มีนายอยู่ติดป่า	3.33	-
3. เป็นผู้นำ	13.33	2
4. ไม่ระบุเหตุผล	43.33	10
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล	-	8
6.2 ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. เขารอดไปเข็นจะตัดไม้ไปเยอะ	3.33	-
2. คนแก่แบกไม้ได้ต้องจ้างเขา	3.33	-
3. คนรับจ้างก็ผิดจะแก้อย่างไร	15	2
4. เป็นผู้นำ	1.66	-
5. ไม่ระบุเหตุผล	75	90
■ ไม่เข้าใจ ไม่ตอบเหตุผล	1.66	8
6.3 ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. อยากให้ป่าสมบูรณ์	5	-
2. แยกหินมาเอง	1.66	28
3. ตรวจไม้ตาย-เป็น	3.33	-
4. เป็นผู้นำ	13.33	2
5. ไม่บอกเหตุผล	60	70
■ ไม่ยอมรับ ไม่บอกเหตุผล	16.66	-

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
6.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. ไม่เคยไปเอาฟืน	10	42
2. เคยเอาฟืนมาใช้บ้าง	3.33	-
3. แยกฟืนมาเอง	3.33	32
4. หาบจากป่ามาใส่รถซึ่งจอดไว้ทุ่งนาข้างป่า	1.66	-
5. เป็นผู้นำ	-	2
6. ไม่บอกเหตุผล	18.33	20
■ ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. เข็นเอาหนัก,ไกล	58.33	4
2. แยกได้น้อย หมดเร็ว เอารถได้หลายวัน	3.33	-
3. ยังสรุปไม่ได้ 19 มี.ค ประชุมกฎนี้	1.66	-
6.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ เคย เพราะ		
1. กรรมการ,ชาวบ้านว่า	1.66	-
2. รถเข็น	60	4
■ ไม่เคย เพราะ		
1. ไม่เคยทำผิด	26.66	76
2. คนที่เอารถเข็นไปเอาฟืน	1.66	8
3. รถเข็น	5	-
4. มีป่าหัวไร่ปลายนา	1.66	4
5. เป็นแกนนำ	3.33	2
6. ไม่บอกเหตุผล	-	6
6.6 ถ้าเคยทำผิดกฎข้อนี้ ได้รับการลงโทษ?		
■ ไม่ได้รับ เพราะ		
1. ไม่เคยทำผิด	35	96
2. ว่ากล่าวตักเตือน	60	-
3. อย่าเอาเยอะ	5	4

จากตารางที่ 10.6 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ 6 ได้ดังนี้

การรับทราบ เพราะมีการประชุม บ้านหนองโน ร้อยละ 40 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 80 เพราะมีนายอยู่ติดป่า บ้านหนองโนร้อยละ 3.33 รับทราบเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือร้อยละ 2 ไม่ทราบไม่ระบุเหตุผลบ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

ความเข้าใจเพราะเอารถไปเซ็นจะตัดไม้ไปเยอะ และคนแก่แบกไม้ได้ต้องจ้างเขา บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 เข้าใจแต่ไม่ระบุเหตุผลทั้ง 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 75, 90 ไม่เข้าใจ-ไม่ตอบเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

การยอมรับเพราะอยากให้ป่าสมบูรณ์ อยากให้ตรวจไม้ตาย-เป็น บ้านหนองโน ร้อยละ 5, 3.33 ยอมรับเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และไม่ยอมรับไม่บอกเหตุผล บ้านหนองโน มากถึงร้อยละ 16.66

การปฏิบัติตามเพราะเคยเอาฟืนมาใช้บ้าง บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 หาบจากป่ามาใส่รถซึ่งจอดไว้ทุ่งนาข้างป่า บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 ปฏิบัติตามเพราะไม่เคยไปเอาฟืน บ้านหนองโน ร้อยละ 10 บ้านหนองเรือร้อยละ 42 และแบกฟืนมาเอง บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 32 ไม่ปฏิบัติตามเพราะแบกได้น้อย หมดเร็ว เอารถไปใช้ได้หลายวัน, ยังสรุปไม่ได้มีการประชุมกฎข้อนี้เมื่อ 19 มีนาคม 2543 บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33, 1.66 และการแบกเอานัก-ไกล บ้านหนองโน ร้อยละ 58.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

การทำผิดกฎ เคยทำผิดกฎโดนกรรมการป่า ชาวบ้านว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 เคยทำผิดโดยเอารถไปเซ็น บ้านหนองโน ร้อยละ 60 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

การลงโทษถ้าทำผิดกฎ ได้รับการลงโทษโดยการว่ากล่าวตักเตือนบ้านหนองโน ร้อยละ

ตารางที่ 10.7 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 7

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
7. การเก็บเห็ด หาไข่มดแดง การหาเหิน กระทำได้ในเขตป่า		
7.1 ครอบครั้วคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. หาผัก เห็ด มัน	6.66	32
2. หาผัก เห็ด มัน และสมุนไพร	35	6
3. มีการประชุมบอก มีป้ายบอก	15	40
4. บ้านอื่นมาขุดมันไม่ถมเหง้า	11.66	-
5. เป็นผู้นำแต่แรก	6.66	2
6. ไม่ไปขุด คนอื่นเอามาให้กิน	1.66	-
7. ไม่เคยไปหา	-	12
8. ไม่ตอบเหตุผล	23.33	-
■ ไม่ทราบ เพราะไม่เคยไปหา	-	8
7.2 ครอบครั้วคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. ตามกฎ	15	-
2. คนต้องหากินในป่า	50	56
3. ไม่เคยไปหา	3.33	30
4. เป็นผู้นำ	-	2
5. ไม่ระบุเหตุผล	31.66	4
■ ไม่เข้าใจ เพราะ ไม่เคยไปหา	-	8
7.3 ครอบครั้วคุณยอมรับ หรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. เป็นอาหาร	48.33	52
2. ดีแล้ว	5	2
3. จะแก้ปัญหาบ้านอื่นอย่างไร	13.33	-
4. ไม่บอกเหตุผล	33.33	46

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
7.4 ครัวเรือนปฏิบัติตามหรือไม่ ■ ปฏิบัติตาม เพราะ 1. กฎทำให้คนรู้จักใช้ป่า 2. ของกินประจำ 3. หาไถ่ๆแถวนี้ ป่าช้า 4. ไม่ได้ไปหา 5. ไม่บอกเหตุผล	30 35 - - 35	- 46 4 20 30
7.5 ครัวเรือนเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่ ■ ไม่เคย เพราะ 1. ไม่เคยทำผิด 2. ไม่เคยหาของป่า 3. ไม่ได้ไปหา 4. เป็นผู้เฒ่า 5. ไม่บอกเหตุผล	48.33 6.66 - 10 35	60 4 24 2 10

จากตารางที่ 10.7 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ 7 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะ หาผัก เห็ด มัน และสมุนไพรบ้านหนองโน ร้อยละ 35 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6 รับทราบเพราะเป็นผู้นำแต่แรก บ้านหนองโน ร้อยละ 6.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เป็นที่น่าสังเกตว่าทราบเพราะมีการประชุม มีป้ายบอก บ้านหนองเรือ ร้อยละ 40 บ้านหนองโน ร้อยละ 15

ความเข้าใจเพราะเป็นกฎบ้านหนองโน ร้อยละ 15 เข้าใจเพราะคนต้องหากินในป่า หนองโน ร้อยละ 50 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 56 เข้าใจแต่ไม่ระบุเหตุผลบ้านหนองโน ร้อยละ 31.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4 ไม่เข้าใจ เพราะไม่เคยไปหา บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

การยอมรับเพราะกฎข้อนี้ดีแล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 5 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ยอมรับเพราะเป็นอาหารบ้านหนองโน ร้อยละ 48.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 52 เป็นที่น่าสังเกตว่า บ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 เข้าใจแต่จะแก้ปัญหาบ้านอื่นอย่างไร

การปฏิบัติตามเพราะกฎทำให้คนรู้จักใช้ป่าบ้านหนองโน ร้อยละ 30 ปฏิบัติตามเพราะของกินประจำ บ้านหนองโน ร้อยละ 35 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 46

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิด เพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 10 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และไม่เคยทำผิด เพราะไม่ได้ไปหาของป่าบ้านหนองเรือ ร้อยละ 24

ตารางที่ 10.8 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 8

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
8. สามารถนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าได้		
8.1 ครอบครั้วคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. มีการประชุมบอก	48.33	56
2. ทำป่าชุมชนเพื่อให้มีที่เลี้ยงสัตว์	1.66	10
3. เคยเอาต้นไม้ไปปล่อย	1.66	-
4. ชาวบ้านพูด	-	4
5. เป็นผู้นำ	11.66	2
6. มีการประชุมบอก ชาวบ้านพูด	-	8
7. ไม่ตอบเหตุผล	36.66	8
	-	12
■ ไม่ทราบ ไม่ระบุเหตุผล		
8.2 ครอบครั้วคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. คนเลี้ยงสัตว์จะได้ดูแลป่า	3.33	-
2. ชีววั เป็นปฎิ	1.66	-
3. คนเลี้ยงสัตว์จะได้ดูแลป่า ชีววัเป็นปฎิ	1.66	-
4. ตามกฎ	28.33	8
5. เป็นผู้นำ	13.33	2
6. ไม่บอกเหตุผล	51.66	82
	-	8
■ ไม่เข้าใจ ไม่ระบุเหตุผล		
8.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. เคยนำวัวไปเลี้ยง	15	8
2. ในชุมชนไม่มีที่เลี้ยงสัตว์	3.33	-
3. ไม่บอกเหตุผล	81.66	92

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
8.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. ไปเลี้ยงหน้าฝน	15	8
2. ไม่เคยไปเลี้ยง	45	44
3. ป่าทึบไม่มีที่ว่าง	-	8
4. ไม่เคยไปเลี้ยง,ป่าทึบไม่มีที่เลี้ยง	-	8
5. ไปเลี้ยงที่นา	5	12
6. ไม่บอกเหตุผล	33.33	20
■ ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. ไปเลี้ยงที่นา	1.66	-
8.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ เคย ไม่ระบุเหตุผล	1.66	-
■ ไม่เคย เพราะ		
1. ไม่เคยทำผิด	56.66	94
2. มีน้อย 2 ตัว	1.66	-
3. เป็นผู้นำ	8.33	2
4. ไม่บอกเหตุผล	31.66	4

จากตารางที่ 10.8 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ 8 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ชาวบ้านหนองเรือรับทราบเพราะมีการประชุมบอก และชาวบ้านพูดกัน ร้อยละ 56, 4 บ้านหนองเรือไม่ทราบไม่ระบุเหตุผล ร้อยละ 12

ความเข้าใจเพราะคนเลี้ยงสัตว์จะได้ดูแลป่า มูลสัตว์เป็นปุ๋ย บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33, 1.66 เข้าใจเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เข้าใจเพราะทำตามกฎบ้านหนองโน ร้อยละ 28.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 และมีบ้านหนองเรือที่ไม่เข้าใจ ไม่ระบุเหตุผล ร้อยละ 8

การยอมรับเพราะในชุมชนไม่มีที่เลี้ยงสัตว์บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 และเคยนำวัวไปเลี้ยงบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

การปฏิบัติตามเพราะไม่มีที่เลี้ยง ฤดูฝนต้องเอาไปเลี้ยงในป่าบ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 ไม่เคยไปเลี้ยงบ้านหนองโน ร้อยละ 45 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 44 ไม่เคยไปเลี้ยง เพราะป่าทึบไม่มีที่ว่างสำหรับสัตว์เลี้ยง บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 และบ้านหนองโน ไม่ปฏิบัติตามเพราะไปเลี้ยงที่นา ร้อยละ 1.66

การทำผิดกฎ เคยทำผิดแต่ไม่ระบุเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 ไม่เคยทำผิดเพราะมีสัตว์เลี้ยงน้อยเพียง 2 ตัว บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 ไม่เคยทำผิดเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 8.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และไม่เคยทำผิดแต่ไม่บอกเหตุผลบ้านหนองโน ร้อยละ 31.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

ตารางที่ 10.9 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 9

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
9. ชาวบ้านหรือกรรมการรักษาป่าทำผิด ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ รายได้จากป่าชุมชนจะนำมาใช้จ่ายในการจ้างผู้ดูแลป่า		
9.1 ครัวเรือนคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. ผู้นำริเริ่มแต่แรก	23.33	2
2. ผู้ใหญ่บ้าน ลูกหลานบอก	38.33	64
3. ไม่บอกเหตุผล	33.33	6
■ ไม่ทราบ เพราะ		
1. ไม่ค่อยอยู่บ้าน		
2. ไม่บอกเหตุผล	1.66	8
	3.33	20
9.2 ครัวเรือนคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. ผู้ใหญ่บ้านประชุม		
2. เป็นรายได้ในการดูแลป่า	33.33	60
3. ผู้นำริเริ่มแต่แรก	1.66	-
4. คนแก่ไม่รู้เอาไปทำอะไร	23.33	2
5. ไม่ระบุเหตุผล	6.66	-
	30	10
■ ไม่เข้าใจ เพราะ		
1. คนแก่ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร		
2. ไม่ค่อยอยู่บ้าน	3.33	-
3. ไม่บอกเหตุผล	1.66	8
	-	20
9.3 ครัวเรือนคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. มีเงินช่วยกันดูแล	1.66	-
2. ผู้นำริเริ่มแต่แรก	23.33	2
3. เขาว่ายังงี้ก็ทำตาม	-	90
4. ไม่บอกเหตุผล	75	4

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
☒ ไม่ยอมรับ ไม่ระบุเหตุผล 9.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่ ☒ ปฏิบัติตาม เพราะ 1. ผู้นำริเริ่มแต่แรก 2. เขายังไงก็ทำตาม 3. ไม่บอกเหตุผล	-	4.0
9.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่ ☒ เคย ไม่ระบุเหตุผล ☒ ไม่เคย เพราะ 4. ไม่เคยทำผิด 5. เป็นผู้นำ 6. ไม่บอกเหตุผล	23.33 - 76.66 1.66 46.66 10 41.66	2 50 48 - 90 2 8

จากตารางที่ 10.9 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ 9 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะเป็นผู้นำริเริ่มแต่แรกบ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 รับทราบแต่ไม่บอกเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 33.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6 และไม่ทราบเพราะไม่ค่อยอยู่บ้าน บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8 ไม่ทราบแต่ไม่บอกเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 20

ความเข้าใจเพราะเป็นผู้นำริเริ่มแต่แรกบ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เข้าใจเพราะเป็นรายได้ในการดูแลป่า บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 เข้าใจแต่ไม่ระบุเหตุผลบ้านหนองโน ร้อยละ 30 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 10 และไม่เข้าใจเพราะเป็นคนแก่ ไม่รู้เอาไปทำอะไรบ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 บ้านหนองเรือไม่เข้าใจ เพราะไม่ค่อยอยู่บ้าน ร้อยละ 8

การยอมรับเพราะเป็นผู้นำริเริ่มแต่แรก บ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวบ้านหนองเรือ ยอมรับเพราะทำตามชาวบ้านหนองโน ร้อยละ 90

การปฏิบัติตามเพราะเป็นผู้นำริเริ่มแต่แรกบ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และชาวบ้านหนองเรือ ปฏิบัติตามบ้านหนองโน ร้อยละ 50

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิดเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 10 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และไม่เคยทำผิดแต่ไม่บอกเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 41.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 8

ตารางที่ 10.10 เปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ
ป่าชุมชน ข้อ 10

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
10. กฎระเบียบที่นำมาปฏิบัติต้องได้รับความเห็นชอบจาก กรรมการทั้ง 5 หมู่บ้าน ถ้าหากตกลงกันไม่ได้เจ้าหน้าที่ของรัฐจะ มาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป		
10.1 ครัวเรือนคุณทราบหรือไม่		
■ ทราบ เพราะ		
1. กรรมการป่าประชุม	61.66	60
2. ปะกักกันหลายครั้งก่อนออกกฎ	8.33	2
3. กรรมการป่าประชุม, หอกระจายข่าว	1.66	2
4. ไม่ตอบเหตุผล	23.33	-
■ ไม่ทราบ เพราะ		
1. ไม่ได้เข้าฟัง, ลืม	3.33	16
2. ไม่บอกเหตุผล	1.66	20
10.2 ครัวเรือนคุณเข้าใจหรือไม่		
■ เข้าใจ เพราะ		
1. มีการประชุมบ่อย	30	46
2. เหมาะสมกับคนที่อาศัยป่า	3.33	-
3. ไม่อยากให้เจ้าหน้าที่รัฐมา	15	18
4. เป็นผู้นำ	11.66	-
5. ไม่บอกเหตุผล	36.66	-
■ ไม่เข้าใจ เพราะ		
1. ไม่อยากให้เจ้าหน้าที่รัฐมา	1.66	4
2. ไม่ได้อยู่บ้าน	1.66	12
3. ไม่ได้ประชุม	-	4
4. ไม่บอกเหตุผล	-	16

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
10.3 ครอบครั้วคุณยอมรับหรือไม่		
■ ยอมรับ เพราะ		
1. ยังไม่มีการแก้ไข	1.66	-
2. ไม่เคร่งครัดมาก	1.66	-
3. ไม่อยากให้เจ้าหน้าที่รัฐมายุ่งยาก	18.33	84
4. เป็นผู้นำ	11.66	-
5. ถ้าทำผิดก็อยากให้เจ้าหน้าที่เข้ามา	5	-
6. ไม่บอกเหตุผล	60	12
■ ไม่ยอมรับ เพราะไม่อยากให้เจ้าหน้าที่รัฐมายุ่งยาก	1.66	4
10.4 ครอบครั้วคุณปฏิบัติตามหรือไม่		
■ ปฏิบัติตาม เพราะ		
1. เจ้าหน้าที่รัฐพูดยาก ,ช้า	-	84
2. เป็นผู้นำ	13.33	2
3. ไม่บอกเหตุผล	86.66	14
10.5 ครอบครั้วคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่		
■ ไม่เคย เพราะ		
1. ไม่เคยทำผิด	43.33	90
2. อยากทำตามกฎ	25	-
3. เป็นผู้นำ	11.66	6
4. ไม่บอกเหตุผล	20	4

จากตารางที่ 10.10 สามารถสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ข้อ 10 ได้ดังนี้

การรับทราบเพราะ ปรัชษากันหลายครั้งก่อนตั้งกฎ บ้านหนองโน ร้อยละ 8.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 รับทราบเพราะกรรมการป่าประชุม บ้านหนองโน ร้อยละ 61.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 และจากหอกระจายข่าวบ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 และบ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 และทราบแต่ไม่ตอบเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 23.33 ไม่ทราบเพราะไม่ได้เข้าประชุม, ลืม บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 16 ไม่ทราบแต่ไม่บอกเหตุผล บ้านหนองเรือมากถึงร้อยละ 20

ความเข้าใจเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 เหมาะสมกับคนที่อาศัยป่า บ้านหนองโน ร้อยละ 3.33 และไม่บอกเหตุผล บ้านหนองโน ร้อยละ 36.66 เข้าใจแต่ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาบ้านหนองโน ร้อยละ 15 และหนองเรือ ร้อยละ 18 ไม่เข้าใจเพราะ ไม่ได้เข้าประชุม, ไม่บอกเหตุผล บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4, 16

การยอมรับเพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 ยังไม่มีการแก้ไขกฎ, ไม่เคร่งครัดมาก บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 และถ้าทำผิดก็อยากให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาบ้านหนองโน ร้อยละ 5 ไม่ยอมรับเพราะไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐมายุ่งเกี่ยวกับบ้านหนองโน ร้อยละ 1.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 4

การปฏิบัติตามเพราะเป็นผู้นำบ้านหนองโน ร้อยละ 13.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 เป็นที่น่าสังเกตว่า บ้านหนองเรือปฏิบัติตาม แต่ท้วงติงมาว่าเจ้าหน้าที่รัฐหูดยาก และช้า ร้อยละ 84

การทำผิดกฎ ไม่เคยทำผิดเพราะอยากทำตามกฎบ้านหนองโน ร้อยละ 68.33 เพราะเป็นผู้นำ บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 6

ตารางที่ 10.11 สรุปการศึกษายอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

กฎ ข้อ ที่	หมู่ บ้าน	การยอมรับ			การไม่ยอมรับ			การปฏิบัติตาม			การไม่ปฏิบัติตาม		
		หนอง โน	หนอง เรือ	รวม	หนอง โน	หนอง เรือ	รวม	หนอง โน	หนอง เรือ	รวม	หนอง โน	หนอง เรือ	รวม
	จำนวน	60	50	110	60	50	110	60	50	110	60	50	110
1	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
2	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
3	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
4	ร้อยละ	98.31	96	96.36	1.66	4	3.64	100	100	100	-	-	-
5	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
6	ร้อยละ	83.33	100	90.9	16.66	-	9.1	36.66	96	63.63	63.33	4	36.37
7	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
8	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	98.33	100	99	1.66	-	1
9	ร้อยละ	100	96	98.18	-	4	1.82	100	100	100	-	-	-
10	ร้อยละ	98.33	96	97.27	1.66	4	2.73	100	100	100	-	-	-

ตารางที่ 11.12 สรุปความแตกต่างของชุมชนที่พบจากการศึกษา

บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
เศรษฐกิจ - อาชีพหลักทำนามีที่นาพอสมควรได้ข้าวพอกิน - มีบ่อเลี้ยงปลาทุกครัวเรือน - ปลุกผัก ผลไม้ เกือบทุกครอบครัว - ทำไร่เป็นส่วนน้อย - ประกอบอาชีพเสริม - ทำงานต่างถิ่นน้อย - ให้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย(ในหมู่ญาติ) - รายได้ของชาวบ้านไม่แตกต่างกันมาก	- ทำนา ที่นาลน้อย ข้าวไม่พอกิน - มีบ่อเลี้ยงปลา ร้อยละ 40 - ปลุกผัก ผลไม้ ไม่กี่ครอบครัว - ทำไร่เป็นส่วนมาก - ไม่ประกอบอาชีพเสริม - ทำงานต่างถิ่นมาก - การยืมเงินคิดดอกเบี้ยเต็มที่(นายทุน) - รายได้แตกต่างกันระหว่างจน-รวย 10 เท่า
สังคม - มี 3 ตระกูลเก่าแก่ - อายุชุมชน 220 ปี - อพยพมาจากหมู่บ้านเดียวกัน - มีความเป็นเครือญาติสูง - ใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกัน - ชอบคุยกับเพื่อนบ้าน และคนต่างถิ่น - ผู้นำเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน	- มี 6 ตระกูล - อายุชุมชน 140 ปี - อพยพมาจากหมู่บ้าน - มีความเป็นเครือญาติต่ำ - ต่างคนต่างอยู่ - ระแวงกันเองในหมู่บ้าน ระแวงคนต่างถิ่น - ผู้นำเป็นที่ยอมรับของคนบางกลุ่ม
ป่าชุมชน 1. การใช้ประโยชน์ - เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน ร้อยละ 75 - เคยใช้ผลผลิตจากป่าชุมชน ร้อยละ 100 - ใช้สมุนไพรจากป่าชุมชน ร้อยละ 91.7 - เก็บเห็ดจากป่าชุมชน ร้อยละ 100 - ชูตมันจากป่าชุมชน ร้อยละ 91.7 - เก็บผักจากป่าชุมชน ร้อยละ 100 - เก็บผลไม้จากป่าชุมชน ร้อยละ 91.7 - หาแมลงจากป่าชุมชน ร้อยละ 83.3 - หาฟืนจากป่าชุมชน ร้อยละ 100	- เคยมีพื้นที่เพาะปลูกในป่าชุมชน ร้อยละ 60 - เคยใช้ผลผลิตจากป่าชุมชน ร้อยละ 80 - ใช้สมุนไพรจากป่าชุมชน ร้อยละ 10 - เก็บเห็ดจากป่าชุมชน ร้อยละ 70 - ชูตมันจากป่าชุมชน ร้อยละ 20 - เก็บผักจากป่าชุมชน ร้อยละ 70 - เก็บผลไม้จากป่าชุมชน ร้อยละ 80 - หาแมลงจากป่าชุมชน ร้อยละ 30 - หาฟืนจากป่าชุมชน ร้อยละ 80

บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
2. การร่วมกิจกรรมป่าชุมชน - ร่วมปลูกป่า ร้อยละ 100 - ร่วมปักหมุด ร้อยละ 91.7 - ร่วมประชุม ร้อยละ 83.3 - ร่วมดูงานพื้นที่อื่น ร้อยละ 66.7 - รับแขกมาดูงาน ร้อยละ 83.3 สภาพในชุมชน - คนยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายกันทั้งหมู่บ้าน - สภาพแวดล้อม คุ้มรื่น สถานการณ์ที่พบขณะศึกษา - บ้านที่สัมภาษณ์จะตะโกนบอกเพื่อนบ้านว่าอย่าเพิ่งไปไหนให้รอผู้ศึกษาจะไปสัมภาษณ์ - ชาวบ้านถามตลอดว่าวันนี้สัมภาษณ์ได้ที่คนใกล้เสร็จแล้วยัง - วันใดที่เดินในหมู่บ้านไม่เจอคนอยู่บ้าน จะมีชาวบ้านบอกว่าเห็นบ้านนั้น บ้านนี้อยู่บ้านให้รีบไปสัมภาษณ์ก่อนเวลา... เขาจะไปทุ่งนาหรือไปดูวัว-ควาย หรือบอกว่าบ้านนี้จะกลับมาเวลา... - ในงานศพ ผู้ศึกษาไม่กล้าสัมภาษณ์เพราะเกรงใจเจ้าภาพและชาวบ้าน แต่เจ้าภาพและชาวบ้านบอกให้สัมภาษณ์ได้เลย เขายินดีจะตอบและยังชักชวนเพื่อนบ้านคนอื่นๆที่มาช่วยงานด้วยให้มาตอบผู้ศึกษาจะได้สัมภาษณ์ - ชวนกินข้าวด้วย - ชวนพักที่บ้าน ปรับทุกข์ให้ฟังเรื่องในครอบครัว - เก็บผัก ผลไม้ให้ เช่น พริก หอม กระเทียม ผักชี ตำลึง ชะอม ยี่ห่วย สะระแหน่ แตงโม มะพร้าว น้ำหอม ตลอดจนน้ำผึ้ง	- ร่วมปลูกป่า ร้อยละ 20 - ร่วมปักหมุด ร้อยละ 10 - ร่วมประชุม ร้อยละ 10 - ร่วมดูงานพื้นที่อื่น ร้อยละ 40.9 - รับแขกมาดูงาน ร้อยละ 10 - คนไม่ค่อยพูดกัน - สภาพแวดล้อมดูแห้งแล้ง - ผู้ศึกษาพบชาวบ้านเมาสุราแต่เข้าในบ้านที่ถูกสัมภาษณ์ - ผู้ศึกษาพบชาวบ้านเล่นการพนันช่วงกลางวันในบ้านที่ถูกสัมภาษณ์ - ผู้ศึกษาไปนั่งหน้าบ้าน ชวนคุย เขาเดินหนีไปเฉยๆ ทั้งที่ชี้แจงแล้ว - ผู้ศึกษาพบชาวบ้านตอบคำถามวกวน เจตนาขี้โมโห ทั้งคนเมาสุราและคนไม่เมาสุรา

สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ป่าชุมชน 10 ข้อ

จากรายละเอียดที่กล่าวมา สามารถสรุปภาพรวมการเปรียบเทียบความแตกต่างของชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ได้ดังนี้คือ

จากตาราง 10.1-10.10 พบตัวเลขที่น่าสนใจในกรณีของการไม่ระบุเหตุผล จากการใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาพบว่า ชาวบ้าน รับรู้ เข้าใจ ยอมรับ และปฏิบัติตามโดยที่ชาวบ้านตอบเหตุผลไม่ได้ ว่าเพราะอะไร ผู้ศึกษาพบว่า มีหลายเหตุผล เช่น การทำตามกันในชุมชนว่าอย่างไรก็ทำตาม จากคำพูดดังกล่าว สะท้อนถึงการเชื่อผู้นำ ซึ่งผู้นำมีอิทธิพลสูง ชาวบ้านเคารพเชื่อฟังโดยไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้เกิดจากผู้นำเป็นคนดี ชาวบ้านยอมรับ จะว่าอย่างไรก็เชื่อฟังและทำตาม จะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ทำตาม ถ้าไม่ทำตามก็จะถูกลงโทษทางสังคม เช่น นินทา ดุด่า ให้ได้รับการอับอาย (บุญเสียง ชนะงาม ; สัมภาษณ์ : 9 มีนาคม 2543) จากคำพูดดังกล่าว สะท้อนถึงการควบคุมทางสังคม (Social Control) ของชุมชน

จากตาราง 10.11 การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนของบ้านหนองโน และบ้านหนองเรือแตกต่างกันในกฎข้อ 4, 6, 8, 9 และ 10 การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนของบ้านหนองโน และบ้านหนองเรือไม่แตกต่างกันในกฎข้อ 1, 2, 3, 5 และ 7 จากกฎป่าชุมชนซึ่งมี 10 ข้อ อัตราส่วนความแตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ร้อยละ 50 อัตราส่วนความไม่แตกต่างของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ร้อยละ 50

จากตาราง 10.12 ความแตกต่างของชุมชนมีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนแตกต่างกัน และเหมือนกัน ดังรายละเอียดในตาราง 10.11

การศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า บ้านหนองโน มีความรู้-ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนโดยจิตสำนึกของชุมชนตลอดจนมีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎที่ชุมชนตั้งขึ้นเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีแนวความคิดริเริ่มในการทำป่าชุมชนก่อนที่จะชักชวน หมู่บ้านอื่นเข้าร่วมด้วยการทำผดุงกฎโดยทั่วไปไม่มีปัญหา แต่มีปัญหามากในกฎข้อ 6 คือการห้ามเอารถขึ้นไปเอาฟืน ยกเว้นงานบุญ งานศพ การตั้งกฎข้อนี้ในตอนแรกเพราะต้องการเห็นการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาของชาวบ้านในช่วงนั้นปายังไม่สมบูรณ์นัก (กุลธิดา ด้านศักดิ์ดา ; สัมภาษณ์ : 21 มีนาคม 2543) แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันนี้มีการนำรถขึ้นไปเอาฟืน เพราะการหาหรือแบกมาจะหนักและระยะทางไกล ตลอดจนผู้ที่ไปเอาฟืนจะเป็นผู้หญิง เป็นคนแก่ไม่มีแรงในการหาหรือแบกมา และอีกประการ คือ การหาและแบกมาได้น้อย ทำให้ต้องไปหาใหม่บ่อยๆ สภาพป่าทุกวันนี้อุดมสมบูรณ์มากขึ้นส่งผลให้มีไม้

ตาย เพื่อใช้เป็นพินมากด้วย (ชาวบ้านหนองโน ; สัมภาษณ์ : 20 มีนาคม 2543) ในที่ประชุม คณะกรรมการป่าชุมชนได้มีการปรึกษากันแต่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เกรงว่าถ้าจะแก้ไขกฎ ให้นำรถขึ้นไปเอาพินได้ จะมีปัญหาสำหรับหมู่บ้านอื่นที่ไม่ได้ร่วมรักษาป่า แต่มาใช้ประโยชน์ ด้วยอาจเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ไม้เพิ่มขึ้น และถ้าจะแก้ไขให้หมู่บ้านที่รักษาป่าสามารถนำ รถขึ้นไปได้ หมู่บ้านอื่นที่ไม่ได้รักษาป่าจะรู้สึกอย่างไรกับกฎที่แตกต่าง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความ บาดหมางในชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนรอบป่าเป็นเครือญาติกัน มีความเป็นพี่น้องสูง (สมัย ราช เจริญ ; สัมภาษณ์ : 19 มีนาคม 2543) ส่วนกฎข้อ 9, 10 ชาวบ้านซึ่งเป็นคนแก่อายุมากไม่ค่อย เข้าใจรายละเอียดกฎข้อนี้

บ้านหนองเรือมีความรู้-ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชน แต่ไม่สามารถเข้าร่วมรักษาป่าเพราะ ปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่มาใช้ประโยชน์จากป่า ปัจจุบันนี้ป่าอุดมสมบูรณ์มากส่งผลให้ผลผลิต จากป่าชุมชนเพิ่มขึ้น ชาวบ้านได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (แสงว นุตวงศ์ ; สัมภาษณ์ : 19 มีนาคม 2543) ความรู้-ความเข้าใจในรายละเอียดของกฎป่าชุมชนไม่ชัดเจนนัก ที่ผ่านมามี การรับรู้จากการประชุม ชาวบ้านพูดกันต่อๆ มา และจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน แต่ยอม ปฏิบัติตามกฎหมายโดยไม่มีปัญหา ที่มีปัญหามากคือกฎข้อ 9, 10 ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจรายละเอียด และที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ ชาวบ้านไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดำเนินการตามกฎหมาย เพราะชาวบ้านเคยมีประสบการณ์จากการทำไร่ในเขตป่าสงวนแต่ก่อนถึงแม้ว่าปัจจุบันไม่มี ปัญหานี้เพราะมีการกันเขตพื้นที่ชัดเจนแล้ว

จากข้อมูลที่กำลังกล่าวมาสะท้อนถึงการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนของบ้านหนองโน และบ้านหนองเรือที่แตกต่างกันและเหมือนกันในกฎบางข้อ ที่มีปัญหาแต่ไม่ถึงขั้นรุนแรง ข้อมูลที่ จะกล่าวต่อไปนี้จะสะท้อนถึงการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลจากคณะ กรรมการป่าชุมชน ที่สามารถยืนยันถึงการควบคุมทางชุมชนโดยมีการลงโทษเพื่อให้เกิดการยอมรับ และปฏิบัติตาม ตลอดจนสะท้อนถึงความเข้มแข็งของคณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งชุมชนยอมรับ ในความสามารถและชุมชนได้ให้ความร่วมมือ ซึ่งเป็นผลจากการยอมรับ

10.4 การทำผิดกฎของชุมชน

ข้อมูลที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นข้อมูลจากสมุดบันทึกของคณะกรรมการป่าชุมชน 1 เล่ม ซึ่งได้บันทึกไว้ตั้งแต่วันที่ 25 กรกฎาคม 2536 ถึงวันที่ 13 ตุลาคม 2539 ประเด็นในการบันทึก เกี่ยวกับการทำผิดกฎป่าชุมชน และการขออนุญาตใช้ไม้ หลังจากนั้นไม่มีการบันทึกลงในสมุด จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เพราะไม่มีการทำผิดกฎป่าชุมชน ส่วนการขออนุญาตใช้ไม้จะมีใบกรอกข้อ

ความเป็นครั้งๆ ไป ซึ่งการจัดกระจายทางคณะกรรมการป่าชุมชนไม่สามารถรวบรวมได้ผู้ศึกษาได้สรุปรายละเอียดจากสมุดบันทึกและตรวจสอบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ นายสมัย ราชเจริญ ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2543 ข้อมูลจากสมุดบันทึกสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

10.4.1 การทำผดึกฎป่าชุมชน

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 25 กรกฎาคม 2536 จนกระทั่ง 1 พฤษภาคม 2543 รวมระยะเวลา 6 ปี 9 เดือน 6 วัน ได้มีการทำผดึกฎป่าชุมชน 3 ครั้ง โดยไม่มีการขออนุญาตคณะกรรมการป่าชุมชน คือ

1. วันที่ 5 ตุลาคม 2537 นายสังวน คำเปว ได้ถางป่าทำไร่ในเขตป่าชุมชน และเผาถ่านจำนวนมากเกินความจำเป็นที่จะต้องใช้ในครอบครัว ทางคณะกรรมการป่าชุมชนได้ปรึกษาหารือกัน และมีมติสมควรปรับ 100 บาท เพื่อเป็นการตักเตือนก่อน และได้ตกลงกันว่าหากกระทำผิดอีกจะไม่ตักเตือนและจะปรับให้มากกว่านี้ เพราะตามกฎหมายจะต้องปรับ 500 บาท นี่เป็นการทำผิดครั้งแรกจึงลดหย่อนให้ ประกอบกับเพิ่งตั้งกฎป่าชุมชนได้ไม่นานชาวบ้านยังไม่ทราบกฎชัดเจน

2. วันที่ 18 สิงหาคม 2538 นายใส สมงาม ได้ตัดไม้เพื่อทำถ่านในพื้นที่ ซึ่งเคยครอบครองมาก่อน ทางคณะกรรมการป่าชุมชนมีมติสมควรปรับ 200 บาท เนื่องจากเป็นการทำผดึกฎป่าชุมชนครั้งแรก จึงลดหย่อนให้

3. วันที่ 19 กันยายน 2538 นายสำราญ ชันสุวรรณ ได้ตัดไม้ในเขตป่าชุมชนเพื่อทำไร่ ทางคณะกรรมการป่าชุมชนมีมติให้ปรับ 200 บาท เนื่องจากเป็นการทำผดึกฎป่าชุมชนครั้งแรก

10.4.2 การขออนุญาตใช้ไม้

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 25 กรกฎาคม 2536 จนกระทั่ง 13 ตุลาคม 2539 ได้มีการขออนุญาตใช้ไม้ในเขตป่าชุมชน 29 ครั้ง คือ

1. วันที่ 25 กรกฎาคม 2536 นายอุทร สังข์ทอง ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำถ่าน ซึ่งเป็นต้นพันธุ์ชาติที่โดนไฟไหม้
2. วันที่ 1 สิงหาคม 2536 นายแปลก พุทธสงฆ์ ได้รับอนุญาตตัดไม้ 2 ต้น เพื่อซ่อมแซมบ้าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
3. วันที่ 8 กันยายน 2536 นายสุพร สุริพล ได้ขออนุญาตตัดไม้ 1 ต้น เพื่อทำถ่าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท

4. วันที่ 21 ตุลาคม 2536 นายวันชัย แก้ววงศ์ ได้ขออนุญาตตัดไม้ 2 ต้น เพื่อ
ทำบ้าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
5. วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2537 นายเทียม สานุสันติ ได้ขออนุญาตตัดไม้ 4 ต้น
เพื่อทำบ้าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
6. วันที่ 15 มีนาคม 2537 นายประยงค์ เข้มโคตร ได้ขออนุญาตตัดไม้ 1 ต้น
เพื่อทำบ้าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
7. วันที่ 23 เมษายน 2537 นายบุญเล็ง ชนงาม ได้ขออนุญาตตัดไม้ 2 ต้น
เพื่อทำบ้าน โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
8. วันที่ 17 พฤษภาคม 2537 นายขาว พรหมอุ่น ได้ขออนุญาตตัดไม้ทำบ้าน 2
ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
9. วันที่ 4 มิถุนายน 2537 นายสมหมาย ชูเลิศ ได้รับอนุญาตตัดไม้ 3 ต้น
โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
10. วันที่ 13 มิถุนายน 2537 นายสุพร สุริพลได้รับอนุญาตตัดไม้ 1 ต้น โดยได้
จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
11. วันที่ 7 ตุลาคม 2537 นายธีรศักดิ์ ชันติวงศ์ ได้รับอนุญาตตัดไม้ ทำฉาง
ข้าว
12. วันที่ 11 ตุลาคม 2537 นายเจวียน ผาทอง ได้รับอนุญาตตัดไม้ 1 ต้น โดย
ได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
13. วันที่ 20 ตุลาคม 2537 นายวิเศษ สุมาลี ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำบ้าน 1
ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
14. วันที่ 23 ตุลาคม 2537 นายทา ชนงาม ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำฉางข้าว 1
ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
15. วันที่ 28 ตุลาคม 2537 นายประยัด พรหมอุ่น ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำฉาง
ข้าว 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
16. วันที่ 30 ตุลาคม 2537 นายเที่ยง สุริพล ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำบ้าน 2 ต้น
โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
17. วันที่ 5 ธันวาคม 2537 นายสำราญ ชันสุวรรณ ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำ
ฉางข้าว 2 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท

18. วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2538 นายสำราญ กันทะพันธ์ ได้รับอนุญาตตัดไม้ ทำบ้าน 3 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
19. วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2538 นายทองแดง อดทนได้รับอนุญาตตัดไม้ทำรถเข็น 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
20. วันที่ 26 มีนาคม 2538 นายไสว ผาทอง ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำคอกหมู โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
21. วันที่ 7 เมษายน 2538 นายท่อน อุ่นอบ ได้รับอนุญาตตัดไม้ 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
22. วันที่ 18 ตุลาคม 2538 นายเที่ยง สุริพล ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำบ้าน 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
23. วันที่ 10 พฤศจิกายน 2538 สภาตำบล ได้รับอนุญาตตัดไม้ ทำหุ้มประตูกานเปิดกิ่งอ.โพธิ์ศรีสุวรรณ
24. วันที่ 9 เมษายน 2539 นายเรือง เต็มศรี ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำบันไดบ้าน 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
25. วันที่ 16 พฤษภาคม 2539 นายอุไร มานพ ได้รับอนุญาตตัดไม้เสา, รั้วต้นเล็ก 4 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
26. วันที่ 27 พฤษภาคม นายศิลา โสมาสัย ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำบ้าน 2 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
27. วันที่ 15 ตุลาคม 2539 นายสังวน คำเปว ได้รับอนุญาตตัดไม้ทำฉางข้าว 1 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
28. วันที่ 18 ตุลาคม 2539 นายศิริพงษ์ โพธิ์หนองหว้า ได้รับอนุญาตตัดไม้ซ่อมบ้าน 2 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท
29. วันที่ 13 ตุลาคม 2539 นายขาว พรหมอุ่น ได้รับอนุญาตตัดไม้ซ่อมบ้าน 2 ต้น โดยได้จ่ายค่าบำรุงต้นละ 10 บาท

จากข้อมูลดังกล่าวมา ระยะเวลาตั้งแต่ 25 กรกฎาคม 2536 ถึง 13 ตุลาคม 2539 รวมเวลา 3 ปี 2 เดือน 18 วัน มีการขออนุญาตตัดไม้ 29 ครั้ง ในการขออนุญาตตัดไม้ทางคณะกรรมการป่าชุมชนจะพิจารณาตามความจำเป็นและความเหมาะสม โดยพิจารณาตามความเป็นจริงในแต่ละกรณี ในการตัดไม้ทางคณะกรรมการป่าชุมชนต้องไปร่วมด้วย และมีการบันทึกโดยคณะกรรมการป่าชุมชน 10 คน ผู้ขอใช้ไม้ และผู้บันทึก ลงชื่อรับทราบทุกครั้ง

10.4.3 กรณีอื่นๆ

ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ข้อมูลจากสมุดบันทึก ตั้งแต่ 25 กรกฎาคม 2536 ถึง 13 ตุลาคม 2539 รวมเวลา 3 ปี 2 เดือน 18 วัน ได้มีกรณีอื่นๆ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้อย่างน้อย 3 กรณีคือ

1. วันที่ 11 พฤษภาคม 2537 ทางคณะกรรมการป่าชุมชน 7 คน ได้เดินปิดป้ายกฎป่าชุมชน และตรวจสภาพป่าชุมชน ได้พบไม้ของกลางจำนวน 5 ต้น จึงได้ทำบันทึกและนำไม้ของกลางมาไว้ พร้อมทั้งสืบหาผู้ตัดไม้ต่อไป

2. วันที่ 13 ธันวาคม 2537 นายวิเศษ สุมาลี ได้ขายไม้ให้นาย คำภา บุตรศรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 จำนวนเงิน 700 บาท ต่อมาเมื่อเป็นป่าชุมชน ทางคณะกรรมการป่าชุมชน พบว่าเป็นต้นไม้ใหญ่สมควรอนุรักษ์ไว้ จึงได้ปรึกษากับนายคำภา บุตรศรี ผู้ซื้อไม้ซึ่งให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ โดยคณะกรรมการป่าชุมชน คืนเงิน 700 บาทให้นายคำภา

3. วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2538 นายสังวน คำเปว คณะกรรมการป่าชุมชน ได้ทราบข่าวจากนายแปลก พุทธสงฆ์ และนายมอญ จำปาทิพย์ ซึ่งเป็นชาวบ้านหนองโน ที่ได้ไปหาฟันในป่าชุมชนและพบนายพรมมา ชาวบ้านตลาดหนองเรือกับเพื่อนบ้าน 6-7 คน มาไล่ยิงนกในเขตป่าชุมชน จึงได้แจ้งคณะกรรมการป่าชุมชน และวันเดียวกันทางคณะกรรมการป่าชุมชน ได้ทำหนังสือถึงนายสวัสดิ์ ชนงาม ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น เพื่อให้ตักเตือนชาวบ้านกลุ่มนั้น และถ้าหากทำผิดกฎป่าชุมชนอีกจะดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

จากการศึกษาการทำผิดกฎป่าชุมชนทั้ง 10 ข้อ และการศึกษาจากสมุดบันทึกของคณะกรรมการป่าชุมชน ตั้งแต่ 25 กรกฎาคม 2536 ถึง 13 ตุลาคม 2539 โดยศึกษาการทำผิดกฎป่าชุมชน การขออนุญาตใช้ไม้ และผลการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชน

ถ้าพิจารณาการทำผิดกฎป่าชุมชน ในส่วนที่คณะกรรมการป่าชุมชนได้พบชาวบ้านในชุมชนกระทำผิดกฎป่าชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นปรากฏว่ามีเพียง 3 รายที่ได้มีการฝ่าฝืนโดยเป็นการทำผิดกฎป่าชุมชนข้อ 4 และข้อ 1 คือเป็นการถางและตัดไม้โดยไม่ขออนุญาต ทางคณะกรรมการป่าชุมชนได้มีการลงโทษโดยการปรับและตักเตือน

การขออนุญาตใช้ไม้ ชาวบ้านได้ขออนุญาตใช้ไม้ต่อคณะกรรมการป่าชุมชน ทางคณะกรรมการป่าชุมชนได้ดำเนินการเป็นการสะท้อนถึงการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้อนุญาต จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการได้พิจารณาและอนุมัติให้ดำเนินการโดยมีหลักฐานครบถ้วน ซึ่งเป็นการสะท้อนการยอมรับอำนาจของคณะกรรมการ และเป็นการปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนทั้ง 29 ราย ดังกล่าวข้างต้น

ส่วนผลการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ในช่วงเวลาดังกล่าว ทางคณะกรรมการป่าชุมชนได้พบว่ามีกรณีฝ่าฝืนกฎป่าชุมชน 2 ราย และเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ 1 ราย กล่าวคือ ในขณะที่คณะกรรมการดำเนินการปิดป่าชุมชนได้พบการทำผิดกฎ 1 ราย แต่ไม่สามารถจับตัวผู้ทำผิดได้ อีกรายสืบเนื่องจากการร้องเรียนโดยชาวบ้านตลาดหนองเรือได้ไปยื่นกในเขตป่าชุมชน ทางคณะกรรมการได้ทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านและได้วากล่าวตักเตือนไปแล้ว อีกกรณีหนึ่งเป็นการพิจารณาของคณะกรรมการป่าชุมชนในการที่จะอนุรักษ์ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่

ผู้ศึกษาได้พบว่า คณะกรรมการป่าชุมชนจะทำหน้าที่ของการพิจารณาตามอำนาจหน้าที่โดยถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่าการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบ และบังคับให้ปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

10.5 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานในการศึกษานี้ได้ใช้ตัวแปรที่สำคัญคือ ลักษณะของชุมชนแบบชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับป่าในแง่ของการใช้ผลผลิตของทรัพยากรที่เกิดขึ้นในป่าและประสบการณ์ในการที่จะดูแลรักษาป่าในฐานะที่เป็นหมู่บ้านที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรของป่ารวมทั้งความเข้มแข็งของภาวะผู้นำ ตลอดจนการบังคับใช้กฎที่ทุกคนได้มองเห็นความสำคัญ และเป็นกติกาที่จะไม่กระทบกระเทือนต่อปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างป่าและชุมชนจะเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้กับการรักษาป่าโดยพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ในตอนต้นของการศึกษามุ่งสะท้อนให้เห็นการเกิดชุมชน ประวัติชุมชน และความสัมพันธ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เปรียบเทียบระหว่างชุมชนบ้านหนองโนและชุมชนบ้านหนองเรือมาโดยลำดับ ฉะนั้นเมื่อนำเอาการทำงานของผู้นำซึ่งเป็นผู้รักษากฎป่าชุมชนเข้ามาพิจารณาก็จะพบว่า มีบทบาทที่เข้มแข็ง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่ามีผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชนกับป่าการใช้ป่าและรักษาป่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านหนองโนจะเป็นไปตามสมมติฐาน ชุมชนบ้านหนองโนและชุมชนบ้านหนองเรือมีความแตกต่างในการยอมรับและปฏิบัติตามกฎของการรักษาป่าชุมชน

บทที่ 11

การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นข้อมูลจากแบบสอบถามชุดที่ 5 ซึ่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ของความรู้ ความเข้าใจในประโยชน์ของป่าชุมชน และความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในป่าชุมชนว่ามีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำมีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนสูงมากบ้านหนองโน ร้อยละ 93.3 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 92 โดยผู้นำมีบทบาทในการแนะนำตามที่ประชุม บอกกล่าวตักเตือนตลอด เป็นตัวอย่างที่ดีและเข้าใจชาวบ้าน ความรู้ความเข้าใจในประโยชน์ของป่าชุมชนมีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนสูงมาก เพราะชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าและอยากให้ป่าคงอยู่ถึงลูกหลานบ้านหนองโน ร้อยละ 98.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 100 ส่วนการมีส่วนร่วมคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรับรู้และปฏิบัติตามบ้านหนองโน ร้อยละ 66.66 บ้านหนองเรือร้อยละ 98 คนส่วนน้อยซึ่งเป็นแกนนำมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกบ้านหนองโน ร้อยละ 33.3 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 11.1 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของผู้นำต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครั้ว	50 ครอบครั้ว
	ร้อยละ	ร้อยละ
1. ผู้นำในชุมชนมีผลต่อการปฏิบัติตามกฎหรือไม่		
■ มีผล อย่างไร		
1. แนะนำตามที่ประชุม	50	74
2. บอกกล่าว ดักเตือนตลอด	11.66	14
3. แนะนำตามที่ประชุม , บอกกล่าว ดักเตือนตลอด	3.33	-
4. เป็นตัวอย่างที่ดี	26.66	-
5. มีความรู้เข้าใจกฎอยู่แล้ว	-	4
6. กลัวความผิด	1.66	-
7. เข้าใจลูกบ้าน	1.66	-
8. รักษาป่าไว้นานแล้ว	3.33	-
9. ไม่บอกเหตุผล	-	8
■ ไม่มีผล เพราะมีความรู้เข้าใจกฎอยู่แล้ว	1.66	-

จากตารางที่ 11.1 สามารถเปรียบเทียบได้ว่าผู้นำมีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน พบว่า ผู้นำมีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยการแนะนำตามที่ประชุม บ้านหนองโน ร้อยละ 50 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 74 บอกกล่าว ดักเตือนตลอด บ้านหนองโน ร้อยละ 11.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 14 เป็นตัวอย่างที่ดี บ้านหนองโน ร้อยละ 26.66 นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำไม่มีผลต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน เพราะชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎป่าชุมชนอยู่แล้ว บ้านหนองโน ร้อยละ 1.66

ตารางที่ 11.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ด้านความรู้ความเข้าใจประโยชน์ของ
ป่าชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครัวเรือน	50 ครัวเรือน
	ร้อยละ	ร้อยละ
2. ครัวเรือนคุณมีความรู้ความเข้าใจประโยชน์ของป่าชุมชนหรือไม่		
■ มีความรู้ เพราะ		
1. หาอาหาร	3.33	6
2. หาอาหาร หาฟืน หาสมุนไพร	61.66	60
3. หาอาหาร หาฟืน	5	4
4. ป่าคงอยู่ถึงลูกหลาน	13.33	8
5. หาอาหาร หาฟืน หาสมุนไพร, ป่าคงอยู่กับลูกหลาน	15	22
6. ไม่บอกเหตุผล	1.66	-

จากตารางที่ 11.2 สามารถเปรียบเทียบได้ว่าความรู้ความเข้าใจประโยชน์ของป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยชาวบ้านมีความรู้ เพราะได้หาอาหาร หาฟืน ยาสมุนไพร จากป่าชุมชนบ้านหนองโน ร้อยละ 61.66 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 60 และชาวบ้านมีความรู้เพราะได้หาอาหาร หาฟืน หาสมุนไพร จนกระทั่งอยากให้ป่าคงอยู่กับลูกหลานสืบไป บ้านหนองโน ร้อยละ 15 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 22

ตารางที่ 11.3 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในป่าชุมชนต่อการยอมรับ
และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

การยอมรับและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชน	บ้านหนองโน	บ้านหนองเรือ
	60 ครอบครัว	50 ครอบครัว
	ร้อยละ	ร้อยละ
3. ครอบครัวคุณมีส่วนร่วมในป่าชุมชนหรือไม่		
■ มีส่วนร่วม เพราะ		
1. ร่วมคิด-วางแผน รับรู้ ปฏิบัติตาม	33.33	2
2. รับรู้ ปฏิบัติตาม	66.66	98

จากตารางที่ 11.3 สามารถเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในป่าชุมชนต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน โดยการมีส่วนร่วมมี 2 ระดับ คือ

1) การร่วมคิด-วางแผน, รับรู้, ปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน พบว่าที่บ้านหนองโน ร้อยละ 33.33 บ้านหนองเรือ ร้อยละ 2 ทั้งนี้เพราะผู้นำหลายคนในบ้านหนองโนเป็นผู้ริเริ่มและมีผู้นำบ้านหนองเรือคือ ผู้ใหญ่บ้านคนเดียวที่ได้ร่วมด้วยตั้งแต่แรก

2) ร่วมรับรู้ ปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไป พบว่าบ้านหนองโน ร้อยละ 66.66 บ้านหนองเรือร้อยละ 98 จากตัวเลขดังกล่าว เป็นข้อพิสูจน์ว่า ถึงแม้ชาวบ้านหนองเรือไม่ได้ร่วมคิด-วางแผนแต่แรก แต่พอรับรู้แล้วก็ร่วมปฏิบัติตามโดยไม่มีปัญหา

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ผู้นำในชุมชน, ความรู้ความเข้าใจประโยชน์ของป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในป่าชุมชน มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับ และปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน มีข้อมูลที่ยืนยันได้ว่าบทบาทผู้นำมีอิทธิพลสูงมากต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนของชาวบ้านจากรายละเอียดในตาราง 11.1 ทั้งนี้สามารถสะท้อนถึงการยอมรับผู้นำและการปฏิบัติตาม ซึ่งสัมพันธ์กับผลการศึกษาจากรายละเอียดในตาราง 11.3 ที่บ่งบอกว่าคนส่วนใหญ่ทั้ง 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 80.9 ซึ่งเป็นชาวบ้านมีส่วนร่วมรับรู้และปฏิบัติตามคนส่วนน้อย ซึ่งเป็นผู้นำทั้ง 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 19.1 โดยสรุปรายละเอียดจากตาราง 11.3 สามารถสนับสนุนได้ว่าผู้นำมีอิทธิพลสูงมากต่อการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชนของชาวบ้าน

บทที่ 12

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบ การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ป่าโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ โดยคณะกรรมการป่าชุมชนได้ตั้งกฎป่าชุมชนขึ้นมา 10 ข้อ ตารางต่อไปนี้เป็นสรุปข้อมูลจากรายละเอียดในตาราง 10.1-10.10 เพื่อสะท้อนภาพการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ชัดเจนยิ่งขึ้นสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

12.1 สรุปผลการศึกษา

ตารางที่ 12.1 การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

กฎข้อที่	หมู่บ้าน	การยอมรับ			การไม่ยอมรับ			การปฏิบัติตาม			การไม่ปฏิบัติตาม		
		หนองโน	หนองเรือ	รวม	หนองโน	หนองเรือ	รวม	หนองโน	หนองเรือ	รวม	หนองโน	หนองเรือ	รวม
	จำนวน	60	50	110	60	50	110	60	50	110	60	50	110
1	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
2	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
3	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
4	ร้อยละ	98.31	96	96.36	1.66	4	3.64	100	100	100	-	-	-
5	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
6	ร้อยละ	83.33	100	90.9	16.66	-	9.1	36.66	96	63.63	63.33	4	36.37
7	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	100	100	100	-	-	-
8	ร้อยละ	100	100	100	-	-	-	98.33	100	99	1.66	-	1
9	ร้อยละ	100	96	98.18	-	4	1.82	100	100	100	-	-	-
10	ร้อยละ	98.33	96	97.27	1.66	4	2.73	100	100	100	-	-	-

12.2 การอภิปรายผล

ข้อมูลจากตารางสามารถสรุปกลุ่มของกฎได้ 4 ประเภท คือ

12.2.1 กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและปฏิบัติตามทั้งหมดร้อยละ 100 ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 5 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 50 ของกฎทั้งหมดคือ กฎข้อที่ 1, 2, 3, 5 และ 7 เพราะเป็นการรักษาป่า รักษาสัตว์ป่า เป็นการปฏิบัติตามกฎ เงินที่ได้นำมาบำรุงป่า บำรุงกลุ่มให้เข้มแข็ง และเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าที่ดูแลร่วมกันของชาวบ้าน

12.2.2 กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและไม่ยอมรับแต่ปฏิบัติตาม ทั้งหมดร้อยละ 100 ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 3 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 30 ของกฎทั้งหมด คือ กฎข้อที่ 4, 9 และ 10 กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับ เพราะเห็นว่าป่าจะได้เหลืออยู่ กลัวถูกจับเพราะเป็นกฎ กลุ่มตัวอย่างบางคนไม่ยอมรับ และเห็นว่าน่าจะปรับมากกว่านี้ประมาณ 1,000-5,000 บาท จะได้เข็ดหลาบ และกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยอมปฏิบัติตามเพราะเห็นดีด้วย เกรงว่านก หนู ที่อยู่ในป่าจะเดือนร้อน จะสูญพันธุ์ไป ลูกหลานในอนาคตอาจจะไม่ได้รู้จัก และเกรงว่าต้นไม้จะตาย ส่วนรายได้จากการปรับนำมาใช้ในการดูแลป่า และถ้าคณะกรรมการตกลงกันไม่ได้ก็ควรจะให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดำเนินการ

12.2.3 กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับและไม่ยอมรับ รวมทั้งยอมปฏิบัติตามและไม่ยอมปฏิบัติตาม ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 1 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 10 ของกฎทั้งหมดคือ กฎข้อที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับเพราะเป็นผู้นำ อยากให้ป่าสมบูรณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมรับ เพราะชี้แจงหาบไกล แบกยาก บางคนหาบไม่ไหว

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมปฏิบัติตาม เพราะเป็นกฎ เป็นมติของที่ประชุม

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมปฏิบัติตาม เพราะไม่เห็นด้วย แบกได้น้อย หมดเร็วต้องไปเอาบ่อยๆ เอาธูปไปเผาใช้ได้หลายวัน และมีการประชุมกฎข้อนี้แต่ยังไม่ได้ข้อสรุป

12.2.4 กฎที่กลุ่มตัวอย่างยอมรับทั้งหมด ยอมปฏิบัติและไม่ยอมปฏิบัติตาม ทั้ง 2 หมู่บ้าน มี 1 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 10 ของกฎทั้งหมด คือ กฎข้อที่ 8

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับเพราะเคยนำวัวไปเลี้ยงในชุมชนที่ไม่มีที่สัตว์เลี้ยง

กลุ่มตัวอย่างที่ยอมปฏิบัติเพราะเป็นกฎ เป็นข้อตกลง เห็นว่าดีแล้ว ไปเลี้ยง

ฤดูฝน

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ยอมปฏิบัติตามเพราะไปเลี้ยงที่นาส่วนตัว

12.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมรักษาป่าชุมชนโดยคณะกรรมการชาวบ้าน และผลจากการศึกษาที่พบ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ทั้งข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ข้อเสนอแนะหน่วยงาน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

12.3.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

รัฐบาลไทยควรเร่งออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน โดยยึดหลักตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “กรมป่าไม้ไม่มีกำลังพอที่จะรักษาป่า การให้ประชาชนเป็นผู้ปลูกป่าเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากป่าและประชาชนจะเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเอง” ซึ่งพระราชทานในงานสัมมนาที่สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จ.เชียงใหม่ เพื่อมิให้เกิดกรณีขัดแย้งตามที่กล่าวไปแล้วในรายละเอียดบทที่ 10 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน จะต้องเป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก เพราะประชาชนเป็นผู้มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับป่าชุมชน และเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง

12.3.2 ข้อเสนอแนะหน่วยงานและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของคณะกรรมการป่าชุมชน โดยการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกป่าเพิ่ม การจัดทำป้ายกฎป่าชุมชนทดแทนป้ายเก่าซึ่งชำรุดแล้ว

2. องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนกิจกรรมของคณะกรรมการป่าชุมชนตามความต้องการของชุมชน

3. คณะกรรมการป่าชุมชน ควรประชุมเพื่อพิจารณาผลการศึกษาวิจัยกฎป่าชุมชนที่มีปัญหาตามรายละเอียดในบทที่ 10, 11 เพื่อหาหนทางในการกำหนดนโยบายเพื่อการจัดการป่าชุมชนในอนาคตอย่างยั่งยืนตามความต้องการของชุมชน

4. คนในชุมชน ควรให้ความร่วมมือเช่นที่ผ่านมา ช่วยสอดส่องดูแลหากมีเหตุการณ์ผิดปกติต้องรีบแจ้งคณะกรรมการป่าชุมชน

12.3.3 ข้อเสนอแนะจากคนในชุมชน (บุญเสียง ชนงาม ; สัมภาษณ์ : 1 พฤศจิกายน 2540)

1. อยากให้ปรับกฎตามสภาพความเป็นจริงและสถานการณ์ปัจจุบัน

2. อยากให้ติดกฎไว้ในที่ประชุมชาวบ้านทุกหมู่บ้านรอบป่าโนนใหญ่ จะได้ว่าว่ามีข้อห้ามอะไรบ้าง ตั้งแต่อยู่ในหมู่บ้าน บางทีไปเห็นป้ายห้ามในป่า แต่ตั้งใจจะมาเอา..ตั้งแต่ในบ้านแล้ว การเห็นป้ายไม่สามารถห้ามความตั้งใจที่มีอยู่ก่อน

12.3.4 ข้อเสนอการศึกษาในครั้งต่อไป

การศึกษาใดๆ ควรเป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริม สนับสนุนคณะกรรมการป่าชุมชน เนื้อหาของการศึกษาควรจะเป็นความต้องการของชุมชน เพื่อสามารถนำผลจากการศึกษาไปใช้ได้จริง และเป็นประโยชน์ในการรักษาป่าของชุมชนต่อไป

ตาราง 2 ปฏิทินอาหารในรอบปี จากป่าชุมชนโนนใหญ่

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ประเภท												
ผัก สะเดา												
กระโดน												
กระเจียว												
ผักตั่ว												
ผักสาบ												
ผักอีทก												
ผักชีลอก												
ผักขมูก												
ยอดเหียง												
ผักติ้ว												
ผักอีเหี่ยว												
ผักแว่น												
ผักแปบ												
ผักก้านตง												
น้อยนางแนน												

วิทยานิพนธ์ การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ จีราวรรณ อยู่เกษม 2543

ตาราง 2(ต่อ) ปฏิทินอาหารในรอบปี จากป่าชุมชนโนนใหญ่

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ประเภท												
ผัก ไคร้เขียด						←→			→			
ขี้เหล็ก					←→	→						←→
ผักแตง					←→	→						
ผักชีว								←→	→			
ลาบบัว	←											→
หนุ่ยนาง	←											→
เครือหมาน้อย	←											→
ผักแว้ง	←											→
เห็ด เห็ดแดง					←			→				
เห็ดระโงก					←					→		
เห็ดขาวดิน					←					→		
เห็ดไคร					←					→		
เห็ดถ่าน					←					→		
เห็ดหลังแหล					←					→		
เห็ดน้ำหมาก					←					→		
เห็ดตาลี่ขาว					←					→		

วิทยานิพนธ์ การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ จิราวรรณ อยู่เกษม 2543

ตาราง 2(ต่อ) ปฏิทินอาหารไรศบปี จากป่าชุมชนโนนใหญ่

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ประเภท												
เห็ด เห็ดเผาะ					←→	→						
เห็ดปลวก						←				→		
เห็ดข่อน							←→			←	→	
เห็ดผึ้ง										←	→	
ผลไม้ป่า หนามแดง	←	→				←	→					
มะม่วงป่า			←	→								
หนามหวดขาว				←	→							
หนามค่า					←	→						
หนามแต						←	→					
ลมหง							←	→				
มะขามป้อม							←	→				
หนามเหมย							←	→				
หนามผีเสื้อ								←	→			
หนามเหลี่ยม									←	→		
หนามกรก										←	→	
มะขาม											←	→

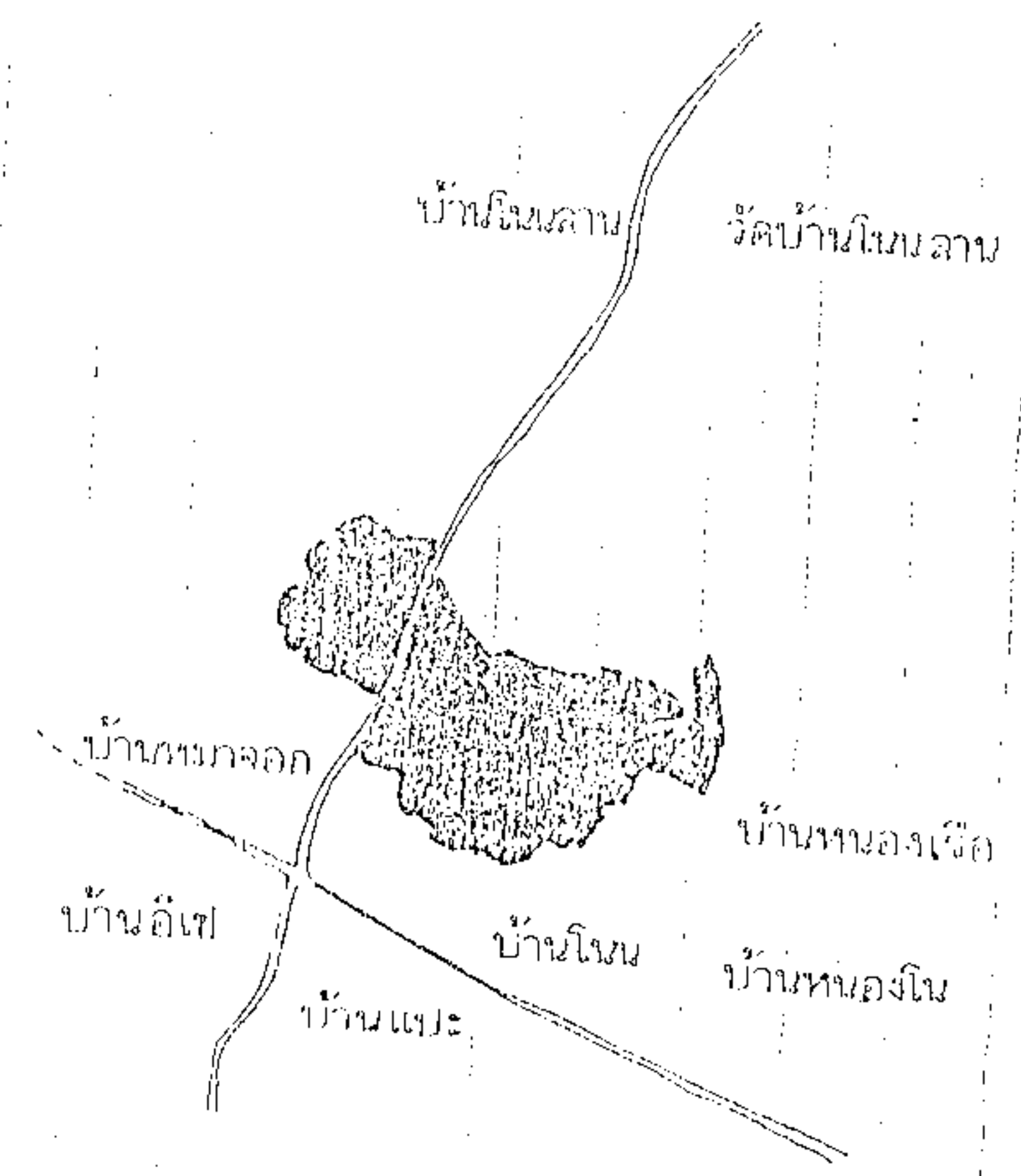
วิทยานิพนธ์ การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ จีราวรรณ อยู่เกษม 2543

ตาราง 2(ต่อ) ปฏิทินอาหารในรอบปี จากป่าชุมชนโนนใหญ่

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ประเภท												
มัน						←→	←→	←→	←→			
มันเพิ่ม						←→	←→	←→	←→			
กลอย							←→	←→				
มันดิบ									←→	←→	←→	←→
มันน้ำ									←→	←→	←→	←→
มันนก									←→	←→	←→	←→
มันนอก									←→	←→	←→	←→
แมงพว ไชยดแดง	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
ผึ้ง				←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
แมงคาง						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
แมงทับ						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
แมงทาร์						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
แมงเฒ						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
จิ้งหรีด						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
ตั๊กแตน						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
แมงกิ้งก่า						←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
จิ้งโม่									←→	←→	←→	←→
กูดจี									←→	←→	←→	←→
ตัวต่อ									←→	←→	←→	←→
ตัวมด									←→	←→	←→	←→

ป่าชุมชนโนนใหญ่

สำรวจ พ.ศ. 2540
 มีพื้นที่ 1,95 ไร่
 เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจ
 1. เทป
 2. เข็มทิศ
 ระยะฝั่งซ้าย (ระยะเส้นรอบ) = 2.5 กิโลเมตร
 ระยะฝั่งขวา (ระยะเส้นรอบ) = 7.6 กิโลเมตร

1 แผนที่ป่าชุมชนโนนใหญ่

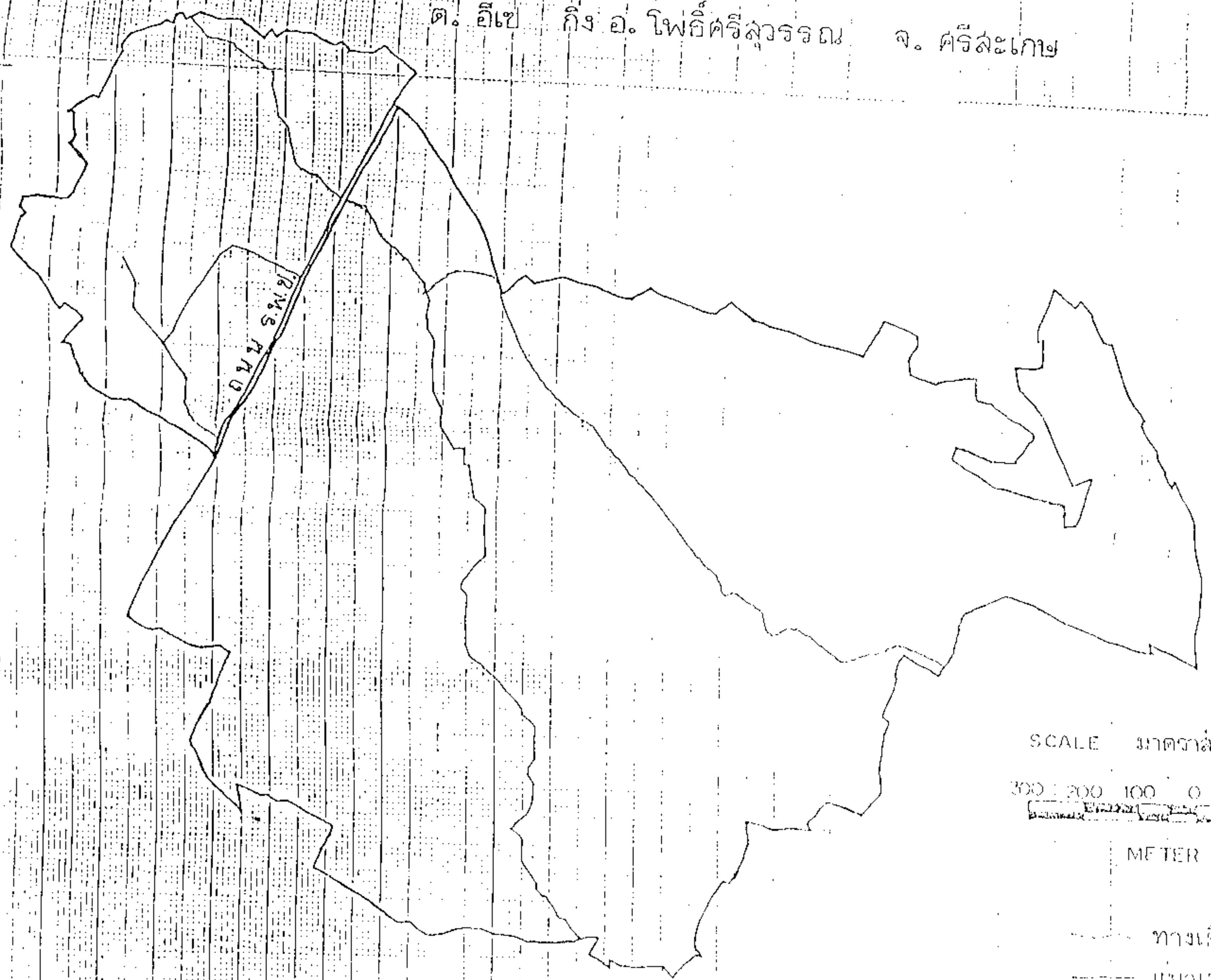
ด. อีเป กิ่ง อ. โพธิ์ศรีสุวรรณ จ. ศรีสะเกษ

แผนที่ป่าชุมชนโนนใหญ่

ด. อีเข กิ่ง อ. โพธิ์ศรีสุวรรณ จ. ศรีสะเกษ

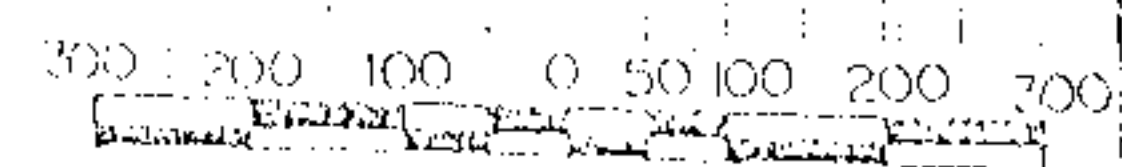

น

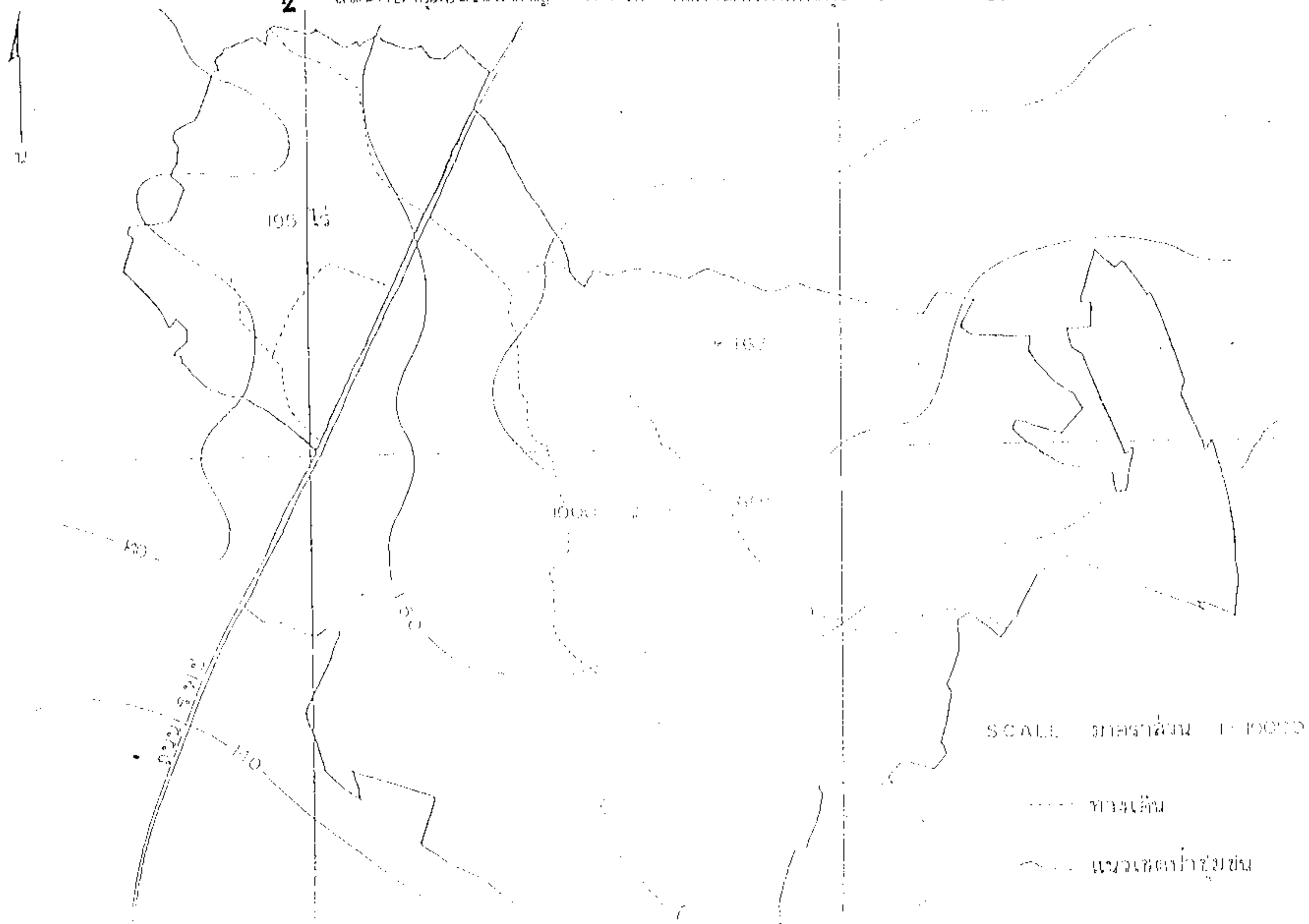
ถนน รพช.

SCALE มาตรฐาน 1 : 10000

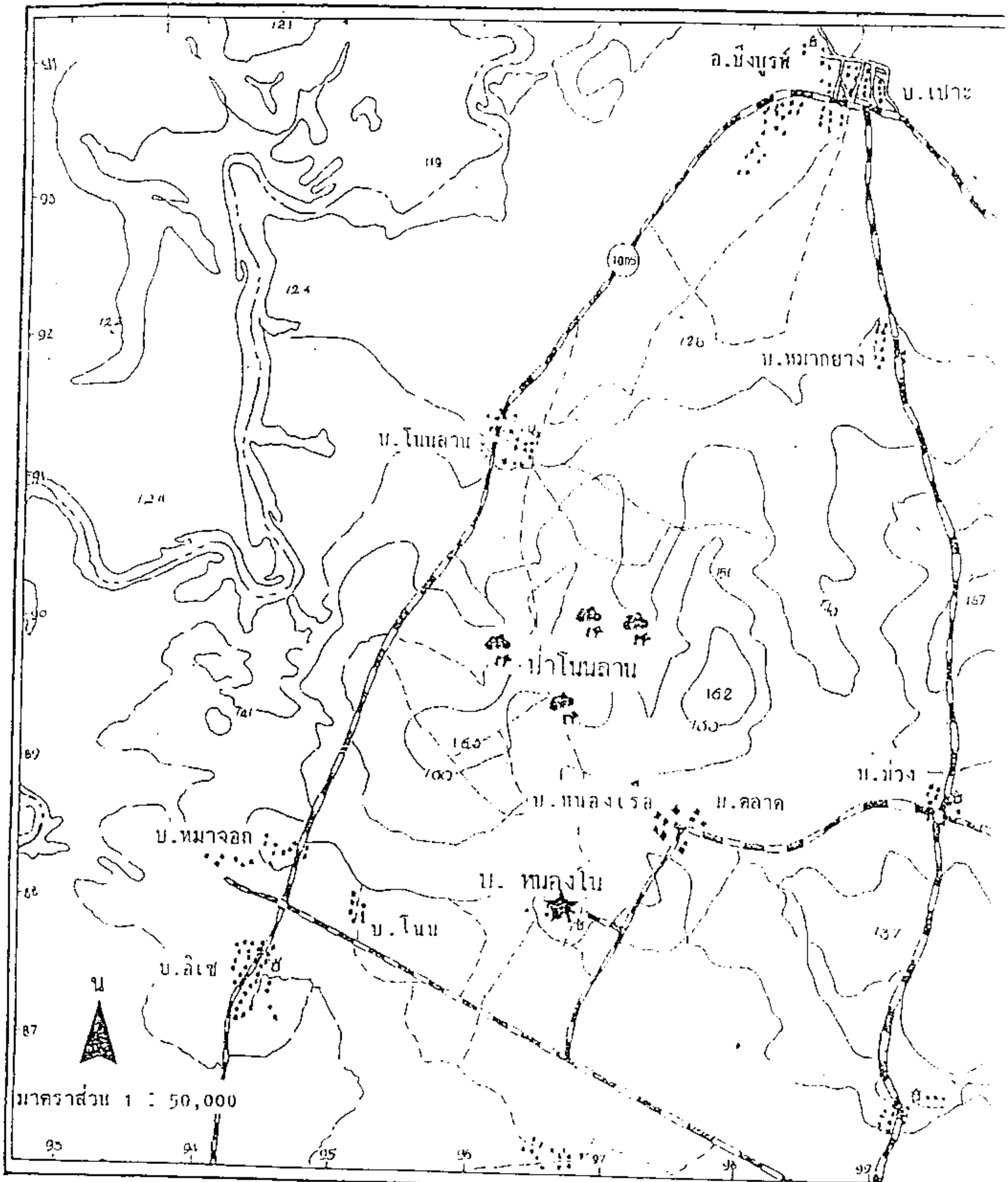

METER (เมตร)

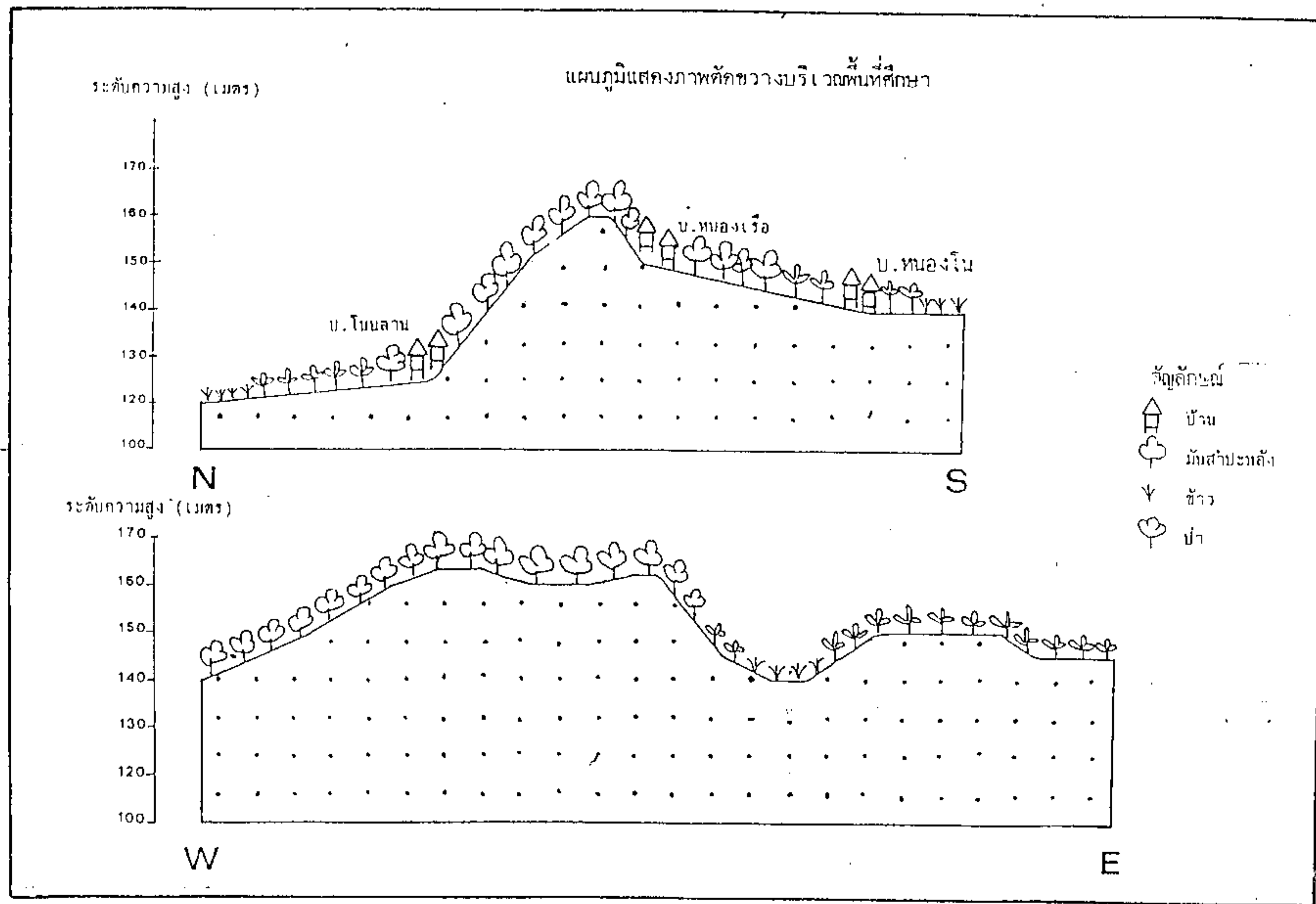
..... ทางเดิน
 ----- แนวเขตป่าชุมชน

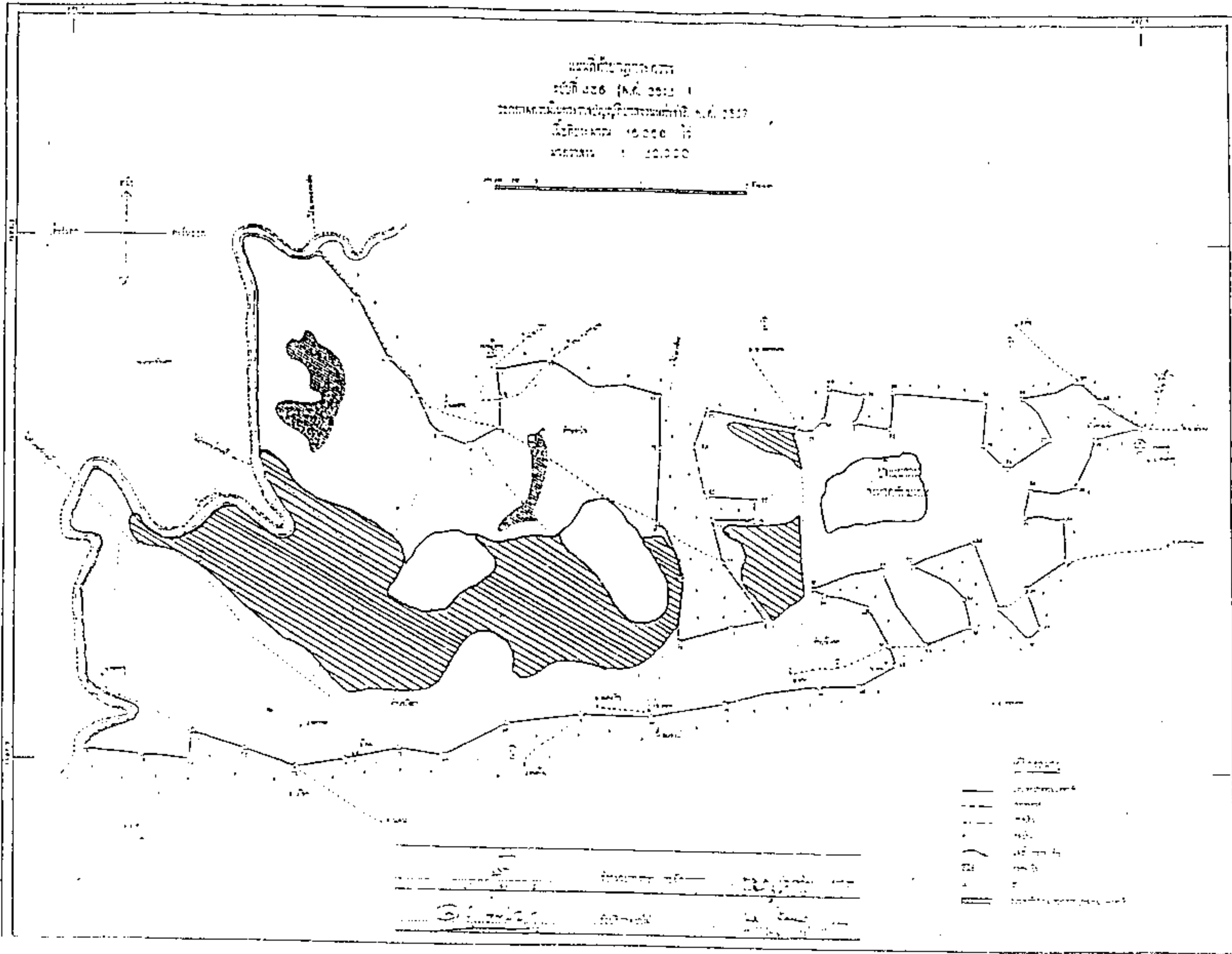
แสดงภูมิประเทศบริเวณศึกษา

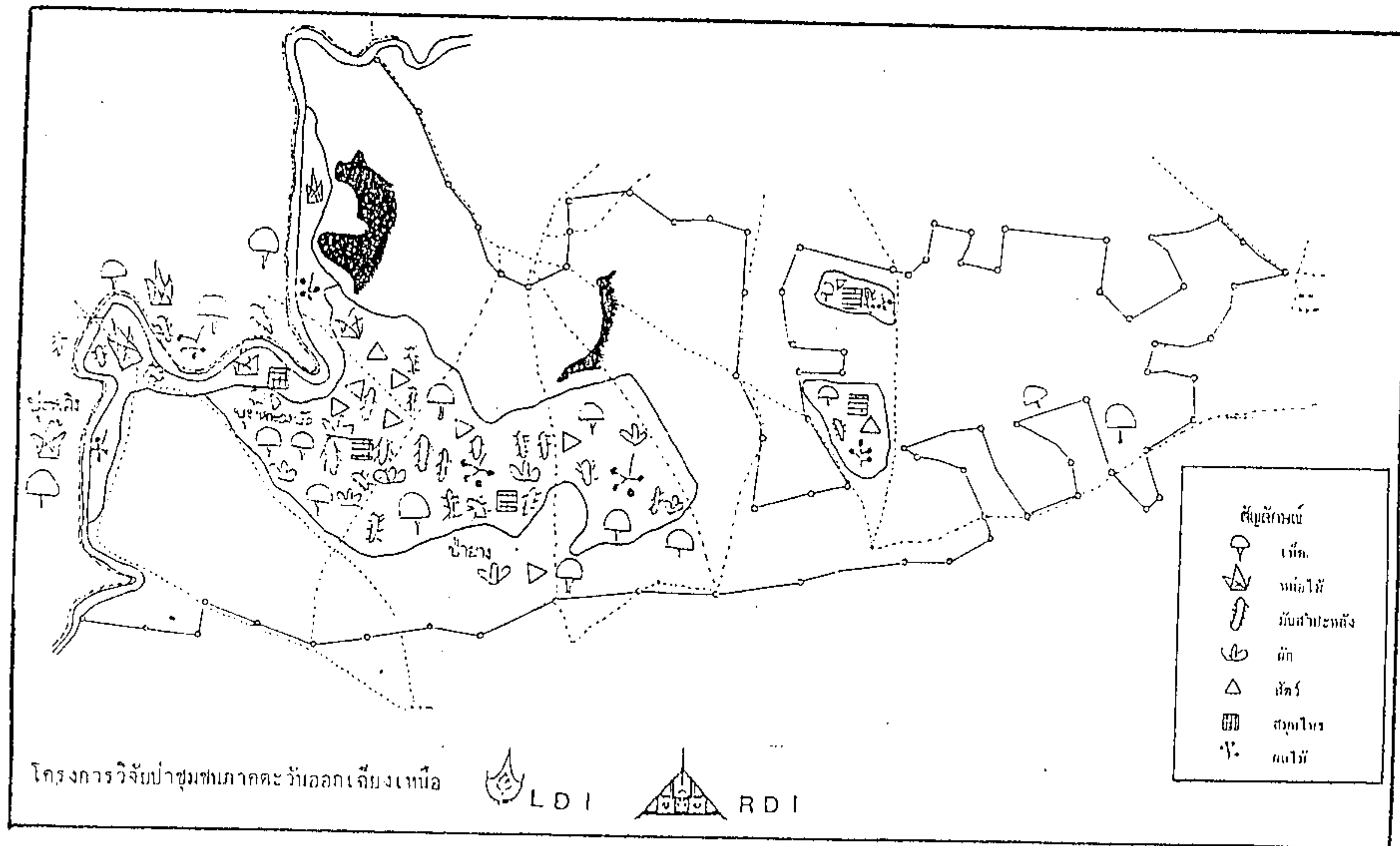

โครงการวิจัยทำชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แสดงพื้นที่ยังมีสภาพป่าเหลืออยู่

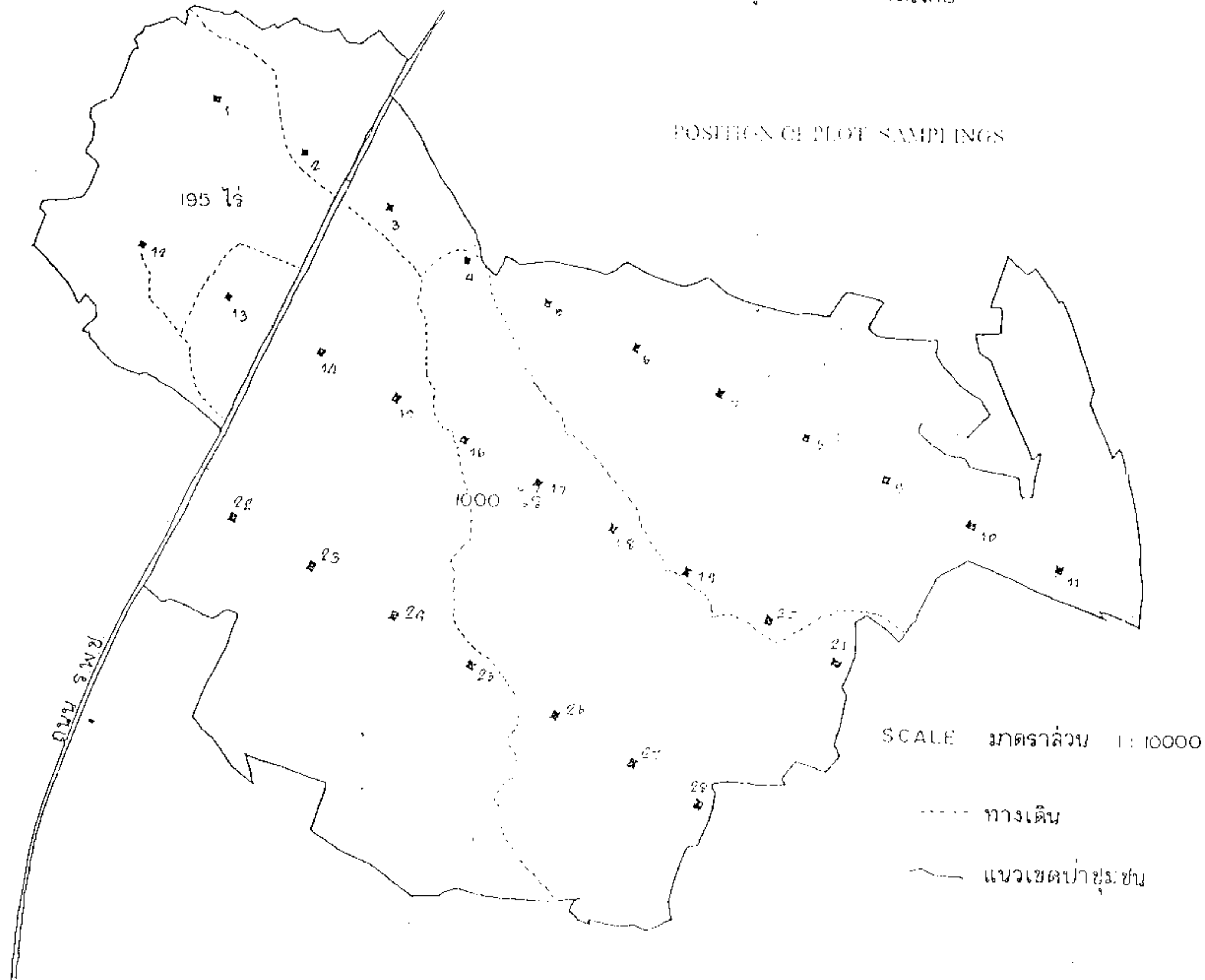

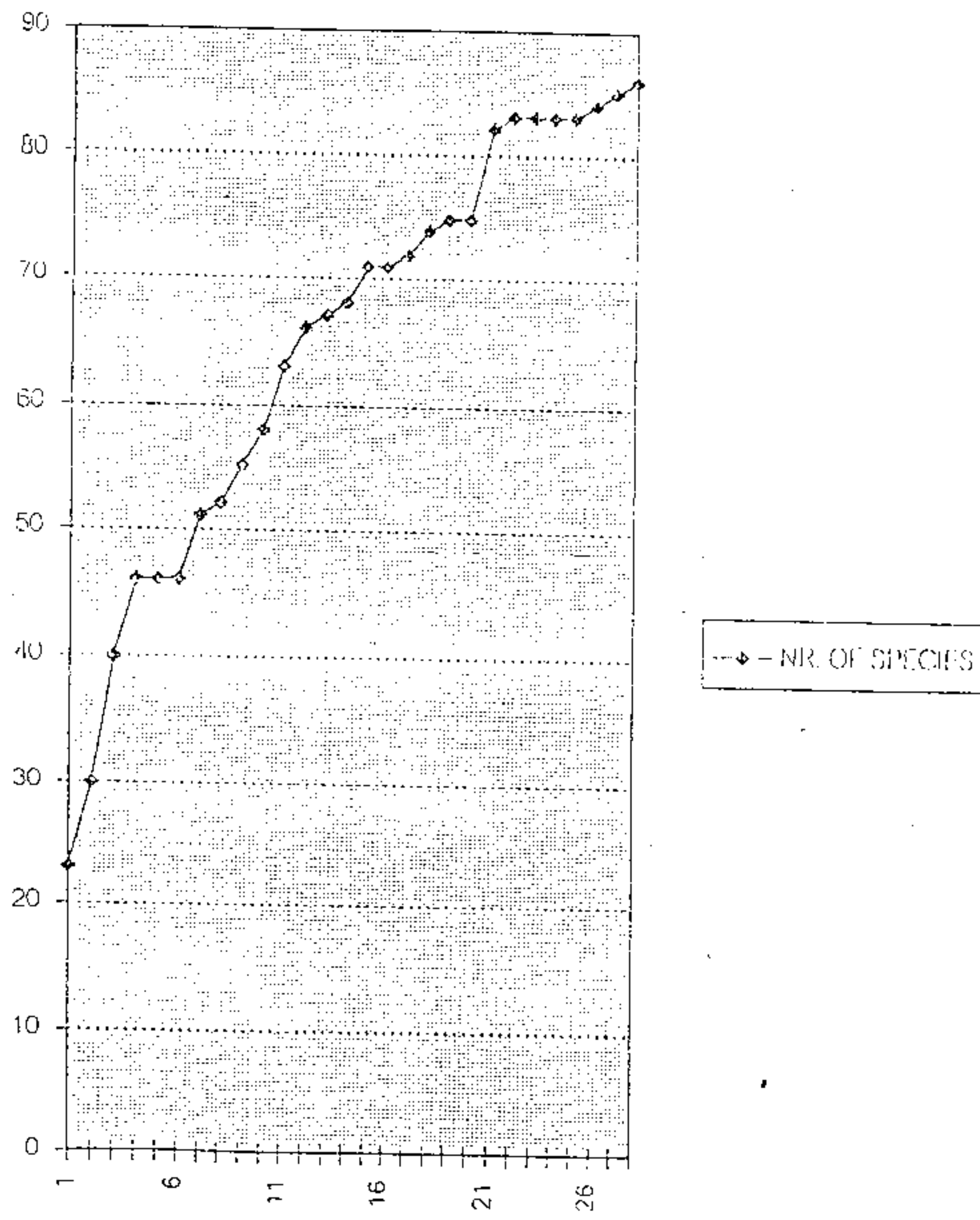
แผนที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ ต. มีชัย อ. บ้านเขว้า จ. บุรีรัมย์

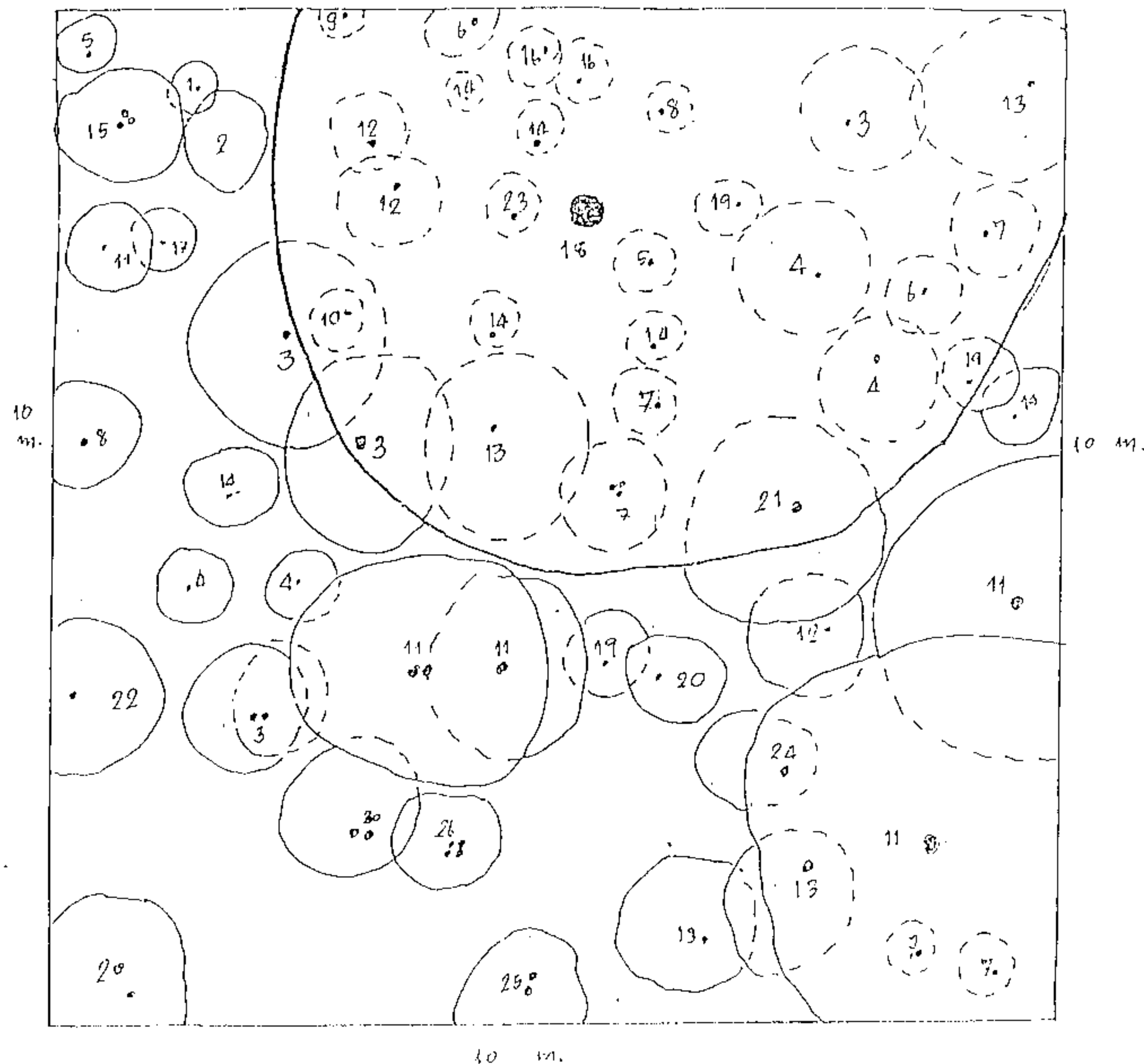

POSITION OF PLOT SAMPLINGS

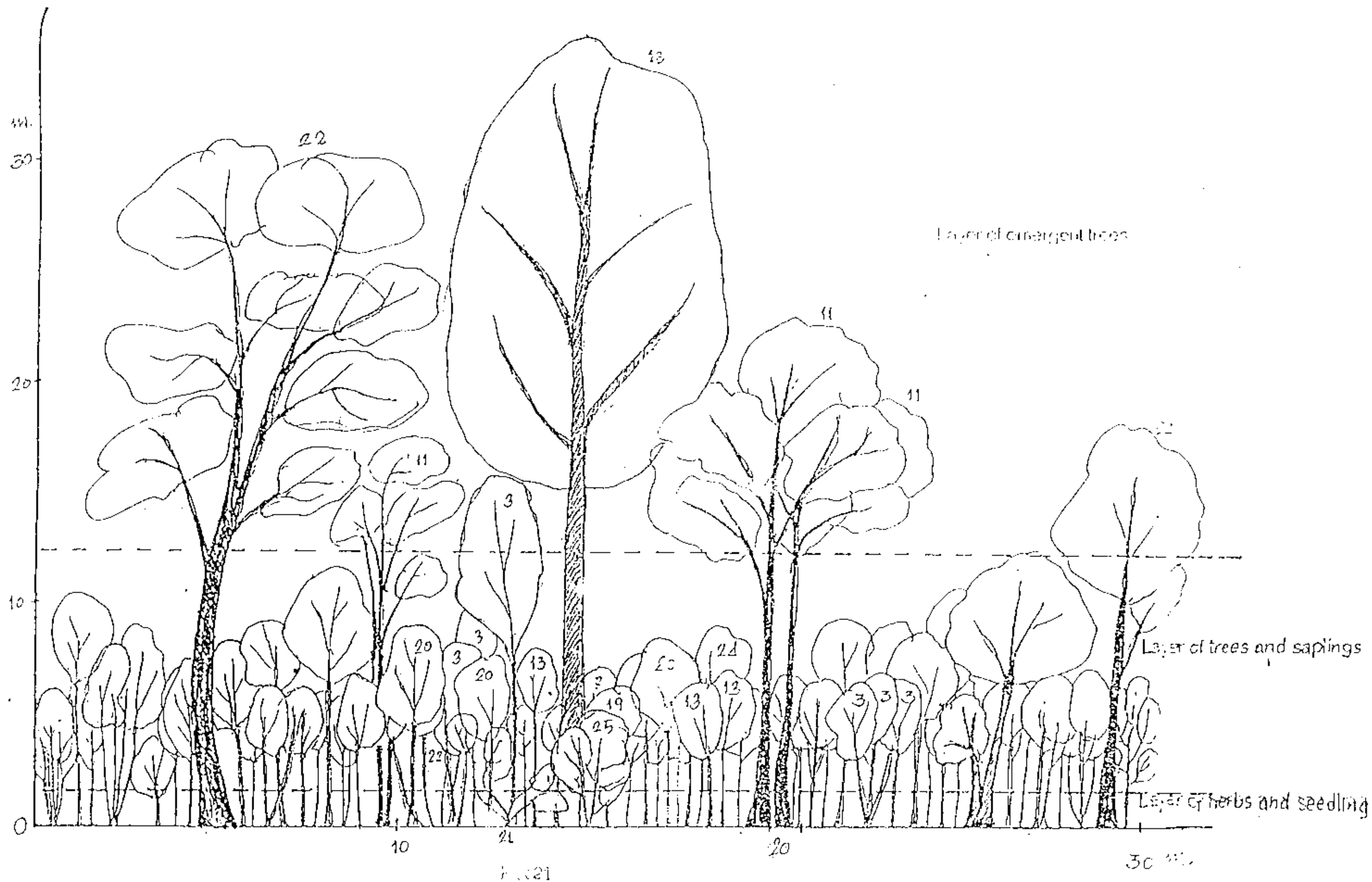

NR. OF SPECIES

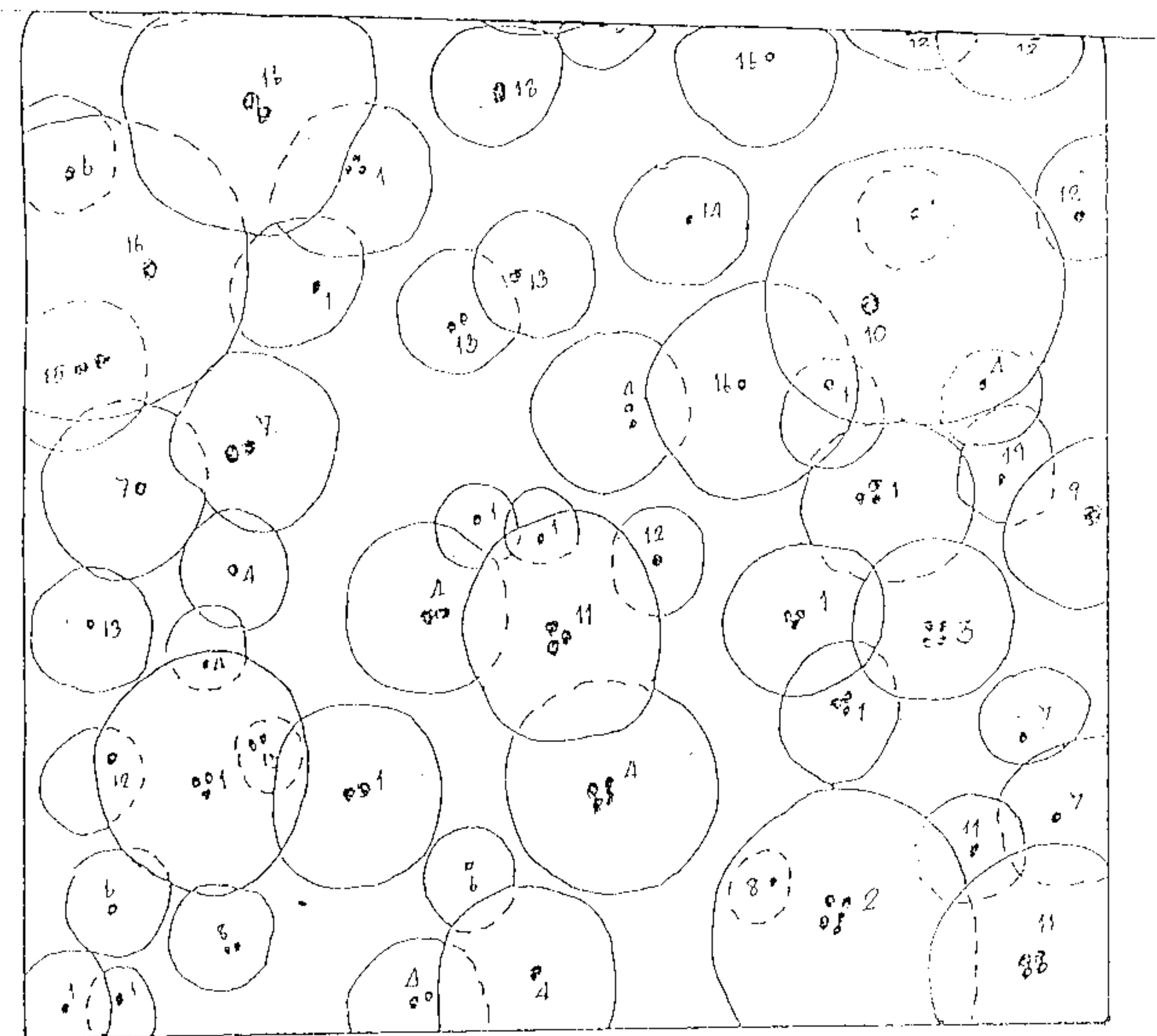

1. *Pavetta indica*
2. *Symplocos racemosa*
3. *Randia valla*
4. *Erythrophileum succubum*
5. *Minocus tomentosa*
6. *Pannari bonamense*
7. *Iringia malayana*
8. *Suregada multitorum*
9. *Clausena excavata*
10. *Oxal scandens*
11. *Pellaphorum dasyrachis*
12. *Dialium cochinchinense*
13. *Litsea glutinosa*
14. ส้มขี้ลิง
15. *Shorea roxburghii*
16. *Cratogeomys cochinchinense*
17. *Conibretum pilosum*
18. *Dipterocarpus alatus*
19. *Cratogeomys formosum*
20. *Canarium subulatum*
21. *Mitragyna brunensis*
22. *Dalbergia cochinchinensis*
23. *Randia sraniensis*
24. *Lagerstroemia calyculata*
25. *Memecylon scutellatum*
26. *Dalbergia abbreviata*

1. *Randia viti*
2. *Suregada multiflorum*
4. *Stereospermum cylindricum*
6. *Litsea glutinosa*
7. *Holarrhena antidysenterica*
8. *Antidesma acidum*
11. *Erythrophloeum succirubrum*
12. *Wrightia tomentosa*
13. *Macropus tomentosa*

0

plot 17

10 m

PLOT 17

1. *Randia* var.
2. *Suregada multiflorum*
3. *Cratogeomys merosum*
4. *Strachanthera cylindrica*
5. *Morinda coreia*
6. *Litsea glutinosa*
7. *Holarrhena antidysenterica*
8. *Antidesma acidum*
9. *Lagerstroemia calyculata*
10. *Haldina cordifolia*
11. *Erythrophloeum succubum*
12. *Wrightia tomentosa*
13. *Morcos tomentosa*
14. *Iringia malayana*
15. *Desmos chinensis*
16. *Sindora siamensis*
17. *Streblus asper*
18. *Casuarina grevilleifolia*
19. *Cananga alifolia*

"เข้าหม้อกรรม"

คิดถึงความรักของแม่ และความอบอุ่นแห่งหมู่บ้าน

ฝันบ้านฝันเมือง

▲ ผู้เป็นแม่ขณะกำลังนอนอยู่ไฟ

▲ ตมุนไทรและน้ำต้มตมุนไทร

พี่ ๓ ฉบับที่ ๑๕๖
ประจำวันที่ ๒๓-๒๔ ก.ย. ๓๖

ลำแสงแรกของดวงอาทิตย์ทาบทองฟ้าเป็นสีแดงฉาน ไอร้อนของแดดบ่งบอกว่าวันใหม่มาเยือนอีกครั้ง ครันไฟจากเตาถ่านกำจายทั่วหมู่บ้าน ชีวิตใหม่ได้มาถึงท่าเนียบบนผืนโลกอีกหนึ่งชีวิตพร้อมกับแสงแรกของดวงอาทิตย์ เสียงผู้เฒ่าสั่งสุ่มพินก่อไฟ เสียงตะโกนบอกของเด็กชายใกล้บ้านว่า หมอตำแยไปดำนาดังแต่ค่อนข้างเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดของผู้ที่กำลังจะเป็นแม่

บ้านหนองโน กิ่งโพธิ์-ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ ที่นี้ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ยกพื้นได้สูงถูกใช้ไม้กันเป็นคอกคาว มีเพื่อนบ้านใกล้ๆ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่มาช่วยดูแลและทำคลอดแม่คนใหม่อย่างใกล้ชิด เพราะไปโรงพยาบาลไม่ทัน และหมอตำแยประจำหมู่บ้านก็ไม่อยู่ ไม่นานนักทารกเพศชายตัวน้อยๆ ก็คลอดออกมาอย่างง่ายดาย

หลังจากการล้างตัวและตัดสายสะดือ ปู่ของเด็กน้อยก็อุ้มหลานชายคนใหม่ไปใส่กระดังกว่าปูผ้าขนหนูไว้รองรับ (ที่นี่ไม่มีเปลหลังใหญ่ไว้คอยทำ)

หลังจากแม่อาบน้ำล้างตัวแล้ว จึงขึ้นไปนอนบนแคร่ไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ ได้แคร่เป็นกองพินสุ่มไฟกองโต เพื่อให้แม่ได้อยู่ไฟหลังการคลอด จำได้ว่าเมื่อครั้งผู้เขียนยังเด็กแม่เคยเล่าให้ฟังถึงการอยู่ไฟหลังคลอดของคน

▲ การดื่มน้ำโดยใช้เตาอย่างง่าย

รุ่นแม่ ไม่ม่ีกว่าจะยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน และทราบว่ามีให้เห็นทั่วไปในชนบทของอีสาน ย่อมเป็นธรรมดาที่คนมาไกลจากด้ามขวานอย่างผู้เขียนจะตื่นเต้นกว่าใครๆ

การอยู่ไฟหลังการคลอดบุตร ชาวบ้านเรียกกันว่าการเข้าหม้อกรรม เพื่อที่จะให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น และสมานบาดแผลหลังการคลอด โดยการให้ผู้เป็นแม่ขึ้นไปนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ได้แคร่จะสุมไฟอยู่ตลอดทั้งวัน และคืน ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้านก็จะเอาเส้นด้ายหรือฝ้ายสามศิริชะให้แม่ และผูกไว้เป็นการอบสีเหลืองเหนียวแคร่ พร้อมทั้งทอกระดาษปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากบริเวณอยู่ไฟ จากนั้นทุกๆ วันแม่จะต้องต้มน้ำต้มสมุนไพรซึ่งจะมีต้นย่านี่ฮ้อ, หนามแห่ง, บักแตก, หลังดำ, เข็มขาว และต้นนมสาว (ภาษาถิ่น)

น้ำต้มสมุนไพรที่แม่ต้มนั้นสำหรับบางคนดื่มแล้วรู้สึกวารสชาติหวาน แต่บางคนดื่มแล้วบอกว่าขม ซึ่งขึ้นอยู่กับใครถูกกับตัวยาสมุนไพรเพียงใด

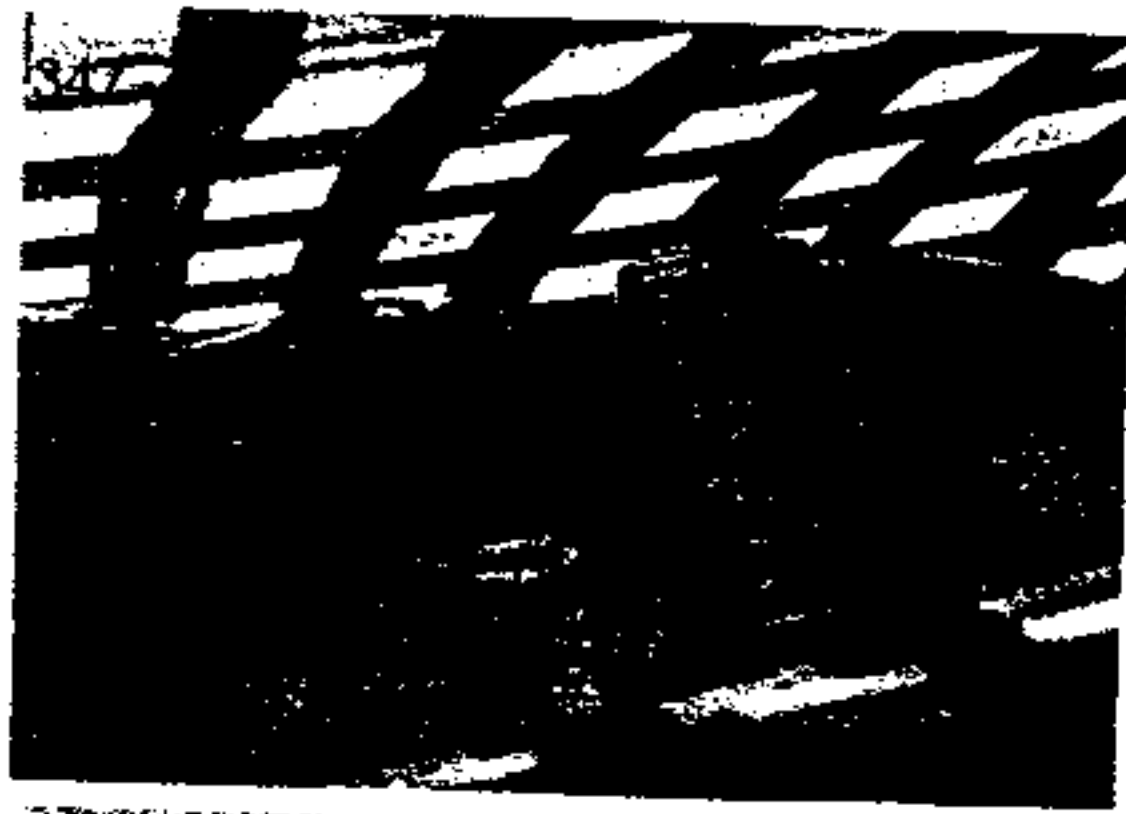
การอยู่ไฟสำหรับผู้มีลูก

คนแรกนั้นจะใช้เวลาอยู่ไฟประมาณ 12 วัน และลูกคนต่อไปอยู่ไฟประมาณ 7 วัน ในช่วง 3 วันแรกต้องให้ไฟร้อนกว่าวันหลังๆ เพื่อเป็นการสมานแผลนั่นเอง ตลอดการอยู่ไฟแม่ก็ยังคงให้นมลูกได้อย่างปกติ

การอยู่ไฟในชนบทอีสานนั้นหาใช่แต่ผู้ที่คลอดกับหมอตำแยเท่านั้น กับแม่ที่ไปคลอดที่โรงพยาบาลเมื่อออกจากโรงพยาบาล

▲ ลูกน้อยในอ้อมอกของแม่

▲ เด็กน้อยในเปลผ้าขาวม้าที่ผูกไว้ได้อย่างง่าย ๆ

▲ สมุนไพรชนิดต่างๆ ที่นำมาต้มให้แม่ดื่ม

▲ ยายของเด็กช่วยต้มไฟอยู่ตลอดเวลา

ก็ยังคงกลับมาอยู่ไฟที่บ้าน เว้นก็เพียงแต่ผู้ที่ต้องผ่าตัดเวลาคลอดเท่านั้น เพราะจะทำให้แผลจากการผ่าตัดบวมได้

ภายหลังออกจากการอยู่ไฟหรือออกหม้อกรรม ก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับแม่และลูก และเพื่อการเลี้ยงขอบคุณให้กับผู้ที่ให้การช่วยเหลือในช่วงที่แม่ยังอยู่ไฟ เป็นงานเลี้ยงเล็กๆ ง่ายๆ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "ข้าวหม้อแกงหม้อ"

หลังจากนั้นเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะพุ่มพักลูกน้อยให้เติบโตใหญ่เป็นคณบดีของสังคมต่อไป

ลูกน้อยในอ้อมอกของแม่หลังดาพริ้ม คุณนมโดยมีแววตาที่เปี่ยมไปด้วยความรักคลอเคลียหวังของแม่มองอย่างอบอุ่นนัก จริ่งดั่งคำที่ว่า ผู้หญิงแบกโลกไว้ครึ่งหนึ่ง นั้นเพราะผู้หญิงเป็นคนอุ้มท้อง อุ้มโลก ผู้เดินทางไกลที่ได้พานพบหรืออยู่ไฟย่อมรู้สึกคิดถึงแม่ คิดถึงบ้าน หลายคนในปัจจุบันที่ต้องพลัดบ้านพลัดถิ่นไกลบ้าน หลายคนสร้างครอบครัวใหม่จนลืมหันหลังกลับไปดูครอบครัว พ่อแม่ที่นั่นยังมีความรักที่สุดจะคนานับอยู่ ■

วาทิต วัฒนยุดานนท์
การป่าชุมชน จ.สุรินทร์

ป่าชุมชนโนนใหญ่

“ป่าใหญ่แห่งชีวิต”

ป่าชุมชนโนนใหญ่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าชุมชนโนนใหญ่” ตั้งอยู่ที่กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ นับเป็นรูปแบบตัวอย่างของการจัดการป่าชุมชนภาคอีสาน โดยความร่วมมือกันรักษาและใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน 5 หมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ ป่าครอบคลุมเนื้อที่ป่าชุมชน 2,200 ไร่

ปัจจุบันป่าชุมชนแห่งนี้เป็นป่าชุมชนตัวอย่างของภาครัฐ-เอกชน-ชาวต่างชาติและชาวบ้านทุกภาคของไทย เข้าไปศึกษาดูงานถึงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนขององค์กรชาวบ้าน แต่กว่าจะมีวันนี้ได้นั้น ชาวบ้านรอบป่าโนนใหญ่ได้ดิ้นรนต่อสู้กันมาอย่างโชกโชน เป็นบทเรียนที่มีค่าอย่างไม่มีวันลบเลือนไปจากความทรงจำของพวกเขา

เมื่อปี พ.ศ.2514 ป่าโนนใหญ่แห่งนี้ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีเนื้อที่ป่า 16,050 ไร่ ตามนโยบายของรัฐที่ต้องการเพิ่มพื้นที่ป่า แต่ในความเป็นจริงเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ถูกประกาศขึ้นก็ไปทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในแถบนั้นเป็นส่วนใหญ่

หลังจากการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ในปีพ.ศ.2527 รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ก็ระบุพื้นที่นี้เป็นป่าสงวนเสื่อมโทรม จึงอนุญาตให้เอกชนเช่า ปลุกสร้างสวนปาล์มคาลิปดัส แต่ถูกคัดค้านจากชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์ นั้นเพราะถ้ามีปาล์มคาลิปดัสเข้ามาแทนที่ป่าสมบูรณ์ การหาอาหารกินของชาวบ้านและทำเลเลี้ยงสัตว์ก็จะหมดไป

“ถ้าเขาเข้ามาสัมปทาน ก็จะถางป่าออกแล้วปลุกยูคาลิปดัส เราจะเสียต้นไม้ ผืนดิน มัน ผลประโยชน์ก็จะตกแก่นายทุน ชาวบ้านหาเช้ากินค่ำจะไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์เหมือนแต่ก่อน อีกอย่างถ้าเราอยู่เฉยเท่ากับว่าเราไม่ได้รักษาทรัพยากรของชาติไม่รักบ้านเมือง” คือคำบอกเล่าของพ่อทองสา โสตา อดีตกำนันตำบลอิเซ ผู้ที่เคยเป็นแกนนำในการต่อสู้ร่วมกับชาวบ้าน แม้ปัจจุบันจะมีอายุ 73 ปีแล้วก็ตาม แต่ความทรงจำของผู้เฒ่ายังชัดเจน รวากับว่าเหตุการณ์เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนัก

การต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านมีมาโดยตลอด และเริ่มรุนแรงขึ้นเมื่อชาวบ้านหลายร้อยคนได้ทำการถอนต้นยูคาลิปดัสและเผาเรือนเพาะชำ จนกระทั่งมีชาวบ้าน 4 คนถูกจับกุม และได้รับการประกันตัวโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยนั้น ต่อมาศาลสั่งยกฟ้อง

และการต่อสู้ของผู้ได้รับผลกระทบในครั้งนั้นส่งผลให้ครุฑคู่อย่าง สิริยง บุรมย์ แกนนำชาวบ้านที่เรียกร้องร่วมกันมาโดยตลอด (ใน

ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขานุการสภาตำบลเสียว) ถูกข่มขู่คุกคามจากกลุ่มที่เสียผลประโยชน์

หินใหญ่ มีนป่า อาหาร และชีวิต

"เหตุการณ์ในครั้งนั้นยอมรับว่า
กลัวจนขนาดต้องกินข้าวในห้องนอน
ถูกขู่และใช้สงครามจิตวิทยาโดยการ
ขับรุมวนรอบ ๆ บ้านทั้งกลางวัน
และกลางคืน ครอบครัวของเราเองก็
เป็นห่วงเรามาก แต่ถ้าเราไม่ทำตรงนี้
ชาวบ้านก็จะมีผู้นำและคงลำบาก
เราในฐานะคนในพื้นที่ชาวบ้านส่วน
ใหญ่ก็เป็นพี่น้องกันทั้งนั้น"

ในที่สุดการต่อสู้อันยืดเยื้อของ
ชาวบ้านก็ได้มาซึ่งชัยชนะ เพราะในที่สุด
ก็ยอมรับว่าป่าที่ให้สัมปทานนั้นยัง
สมบูรณ์อยู่ ตามข้อมูลยืนยันจากการ
สำรวจของนักศึกษาคณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไม่นานนักป่าที่เคยเต็มไปด้วย
ต้นไม้ขนาดใหญ่ก็ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว
ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์พร้อม ๆ
กับการดูแลรักษาป่า มีรูปแบบองค์กร
ชาวบ้านในการรักษาป่าที่เป็นรูปธรรม
ขึ้น มีกฎระเบียบในการใช้ป่าโดย
ความควบคุมดูแลของ"คณะกรรมการ
ชาวบ้านเครือข่ายป่าชุมชนโนนใหญ่"
5 หมู่บ้าน 23 ตำบล ซึ่งมีบ้านหนองโน
ตำบลเสียว บ้านแปะ หนองหนัก อีเซ
หมาจอก ตำบลอีเซ ร่วมกันรักษาโดย
จะมีตัวแทนชาวบ้านบ้านละ 10 คน
เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ มีเลขาบ้าน

และผู้ช่วยเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง
คัดเลือกประธาน 1 คน และกรรมการ
บริหารบ้านละ 2 คน ในการตรวจตรา
ป่าจะแบ่งเขตตรวจตราโดยจะมี
สัญลักษณ์หาสิบต้นไม้ เพื่อให้รู้ว่า
ใดเป็นเขตดูแลรักษาของบ้านไหน
และแต่ละบ้านจะมีม้าเร็ว 1 คนในการ
ติดต่อสื่อสารยามมีปัญหาเร่งด่วน

กฎ-ระเบียบนั้นเป็นข้อตกลง
ร่วมกันของราษฎรทั้ง 5 หมู่บ้าน
ผู้ฝ่าฝืนจะมีโทษตั้งแต่การตักเตือน
การปรับ จนถึงการส่งให้เจ้าหน้าที่ของ
รัฐดำเนินการตามกฎหมาย เช่น ห้าม
เข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดย
พลการ ผู้ฝ่าฝืนไม่ได้รับอนุญาตจาก
กรรมการป่า ถูกปรับ 500 บาท การ

ห้ามนำรถเข็นเข้าไปเก็บพิน ยกเว้นใช้
ในงานศพก็เพื่อให้ชาวบ้านได้
ตระหนักถึงคุณค่าของไม้ที่นำมาทำ
พิน และ การใช้พินอย่างประหยัด และ
ถ้ากรรมการผิดกฎระเบียบเองจะถูก
ปรับเช่นกัน

รายได้จากการปรับจะถูกนำไปใช้
ในกิจกรรมป่า เช่นกรณีไฟไหม้ป่า
กฎระเบียบของชาวบ้านได้นำมาใช้
อย่างเคร่งครัดโดยความร่วมมือร่วม
ใจกันของชาวบ้านเครือข่ายทั้ง 5
หมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน
แห่งนี้หาใช้มีเพียงแต่ชาวบ้านในชุมชน
ที่รักษาป่าเท่านั้น ชุมชนอื่นในรัศมีไกล
ออกไปอย่างอำเภอวังนุรพ์ จังหวัด

ศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ ก็เข้าไปใช้
ประโยชน์จากป่าผืนนี้เช่นกัน

ยามฤดูหนาวมีม้นหลากหลาย
ชนิด เช่น ม้นน้ำ ม้นหีบ ให้ชาวบ้านได้
ซูดไปเผากินอุ่น ๆ คลายความหนาว
ของอากาศ

หนัาร้อน หน่อไม้จากกอก็
มากมายจนต้องไว้กินได้ตลอดทั้งปี

เมื่อฝนมา เห็ดสีขาวชุนก็
กระจายทั่วไปในบริเวณที่ชื้น ทั้งเห็ด
ผึ้ง เห็ดโค เห็ดระโงก เอามาแกงใส่
ใบตั่วที่เก็บได้จากป่า นับเป็นอาหาร
จานเด็ดของชาวบ้านเลยทีเดียว

นอกจากนั้นยังมีความหลากหลาย
ของพันธุ์ไม้ที่นำมาเป็นสมุนไพร
นานาชนิด

จริงอย่างคำที่เขากล่าวกัน ป่า
คือ "ซูบเปอร์มาเก็ต" ที่ธรรมชาติมอบ
ให้แก่มนุษย์นั่นเอง

"การต่อสู้เพื่อปกป้องป่าโนน
ใหญ่เป็นผลสำเร็จมาจนถึงทุกวันนี้
ก็เพราะชาวบ้านร่วมมือกันด้วยความ
สามัคคีเพราะทุกคนเห็นแก่ประโยชน์
ส่วนรวม"

พ่อทองสา โสตา ผู้เคยนำ
พาลูกหลานสู่เพื่อพิทักษ์ผืนป่าโนน
ใหญ่ กล่าวอย่างภาคภูมิใจในวัยอัน
ชรา ของผู้เฒ่าที่ได้ฝากมรดกอันมี
ค่า ไว้ให้ลูกหลานได้พึ่งพาและดูแล
รักษาตลอดไป

ถ้าเขาเข้ามาสัมปทาน ก็จะถางป่าออกแล้วปลูก
ยูคาลิปตัส เราจะเสียต้นไม้ ผีอก ม้น ผลประโยชน์
ก็จะตกแก่นายทุน ชาวบ้านหาเข้ากินค่าจะไม่ได้เข้าไป
ใช้ประโยชน์เหมือนแต่ก่อน อีกอย่างถ้าเราอยู่เฉยเท่า
กับว่าเราไม่ได้รักษาทรัพยากรของชาติ
ไม่รักบ้านรักเมือง

หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์เพื่อ หญิงชายชนบทและคนงานหญิงชาย

หญิงชาย ก้าวหน้าไกล

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๘ ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ๒๕๓๙ ราคา ๘.๐๐ บาท

แม่หญิงผู้อิงป่า

“เห็ด” พืชผักที่ให้คุณค่าทางอาหารสูง ปัจจุบันเห็ดป่าเริ่มหายากและมีราคาแพงมาก

ผืนป่าสำหรับการหาอยู่หากินของชาวบ้านก็เริ่มลดน้อยลงทุกวันชีวิตชาวบ้านผู้ใกล้ชิดป่ากำลังเดือดร้อน เพราะชาวบ้านอยู่กับป่าหากินเอากับป่า ป่ากำลังหมด อาหารจำพวก “เห็ด” ก็กำลังหมดไปด้วย

ป่าให้ชีวิตแก่ชาวบ้าน ให้ชีวิตแก่มนุษย์ นี่คือเหตุผลที่พวกเขาต้องต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อรักษาป่า โดยเฉพาะหญิงชาวบ้านผู้มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงกับป่ามาช้านาน

สุภาวดี ศรีณยุตตานนท์ นักพัฒนาหญิงจากโครงการป่าชุมชนผู้ถ่ายทอดความสวยงามของวิถีชีวิตหญิงชาวบ้านโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ ในฐานะของผู้เกาะติดสถานการณ์ที่จะรายงานจากพื้นที่

(อ่านต่อหน้า ๑๙)

กลมๆ ไม่มีขาใช้เสียบแะลงไปหน่อย เหย็ดก็จะออกมาอย่างง่ายดาย เหย็ดชนิดนี้เรียกว่า เหย็ดเผาะ ซึ่งมีอยู่ ๒ ชนิด คือ เหย็ดเผาะหนังและเหย็ดเผาะฝ้าย โดยเหย็ดเผาะหนังจะมีลักษณะเนื้อแข็งกินแล้วจะกรอบกรับในปาก ส่วนเหย็ดเผาะฝ้ายจะมีลักษณะตรงข้ามกัน คือเนื้อจะนุ่มกว่าเหย็ดเผาะหนัง ไม่กรอบ แม่จ๋านงบอกให้ฟังถึงเหย็ดที่เราเจอปัจจุบันแม่จ๋านงอายุ ๔๓ ปี และเป็นลูกสาวคนหนึ่งใน

(อ่านต่อหน้า ๑๔)

แม่หญิงอิงป่า(ต่อจากหน้า ๑๔)

จำนวนพี่น้อง ๗ คนของแม่ใหญ่ศรีสวาท อีกด้วย

แม่ใหญ่ศรีสวาทและแม่จ๋านงมีวิถีชีวิตที่ไม่ต่างจากผู้หญิงในชนบทอีสานทั่วไปเท่าใดนักที่ต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวไม่น้อยไปกว่าผู้เป็นสามี ทั้งสองเป็นคนขยันเข้าป่าหาอยู่หากินกับป่ามาโดยตลอด แม้ว่าขณะนี้แม่ใหญ่ศรีสวาทจะแก่ลงไปมากประกอบกับเป็นอัมพฤกษ์จึงไม่ได้เข้าป่ามาหลายปีแล้วก็ตาม แต่ก็มีแม่จ๋านงผู้เป็นลูกสาวที่ยังคงเข้าป่าอยู่อย่างสม่ำเสมอ

“แม่เข้าป่าไปหาเหย็ดทุกวันในช่วงที่เหย็ดออกอย่างนี้ หากจนหมดฤดูเหย็ด ต้นเข้ามาไปหาเหย็ดมาแกลงเป็นกับข้าวมือเช้าสายหน่อยก็เข้าไปหาอีก” แม่จ๋านงกล่าวพร้อมกับก้มหน้าก้มตาหาเหย็ดต่อ

เมื่อเปรียบเทียบวิถีชีวิตของผู้หญิงสองรุ่นนี้ จะพบว่าผู้หญิงต้องทำงานหนักไม่ต่างกันนักในอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ

ชีวิตประจำวันของแม่ใหญ่ศรีสวาทนั้นต้องตื่นตั้งแต่เช้าหากับข้าวซึ่งมีอยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็น เหย็ด หน่อไม้ มัน จิโปม จิงหรีด จิโนน กุดจี ฮวก กบ มดแดง ผักอีรอก ขมูก หรือสมุนไพรที่ได้จากต้นไม้ เมื่อทำกับข้าวให้ลูกไปโรงเรียนแล้วจึงนำวุ้นควายไปผูกให้กินหญ้าในนาหรือชายป่า(ถ้าเป็นฤดูดำนาหรือเกี่ยวข้าวก็จะอยู่นาทั้งวัน) จากนั้นจึงเข้าป่าหากับข้าว เก็บเห็ด ใบบ่มอน ฝ้าย หลังจากนั้นจึงมาตำข้าว หาน้ำ เลี้ยงไหม ทอผ้า ดกเย็นก็ต้องนำควายเข้าคอกแล้วจึงทำกับข้าวมือเย็น เป็นอยู่อย่างนี้ทุกเมื่อเชิ่ววัน อีกทั้งเมื่อก่อนยังไม่มีร้านค้าในหมู่บ้าน ถนนเข้าออกหมู่บ้านก็ลำบาก ทุกอย่างหาอยู่หากินได้จากป่าและนาเท่านั้น

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของแม่จ๋านงก็ไม่ได้ต่างจากผู้เป็นแม่ที่เคยปฏิบัติเมื่อ ๒๐ ปีก่อน เพียงแต่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลกไร้พรมแดนที่แทรกซึมไปยังหมู่บ้านในชนบท ยุคน้ำไหลไฟสว่าง ทำให้ไม่ต้องหวนหาหาพื้นอย่างแต่ก่อน ร้านค้าในหมู่บ้าน

●เห็ดหลากหลายมากที่มีในป่าธรรมชาติ

●แม่ใหญ่ศรีสวาท วงศ์งาม หญิงรุ่นแม่ ผู้หากินอิงป่ามาจนทุกวันนี้

หมาก สีสแดงอมชมพูคล้ายสีของน้ำหมากที่คนเฒ่าคนแก่เคี้ยวกัน เห็ดถ่าน ที่มีสีดำแกมเทา เห็ดผึ้ง สีออกน้ำตาลคล้ายใบไม้แห้งเห็ดชนิดนี้เนื้อนุ่ม เห็ดดั่งวัว ดอกตูมจะลั่นคล้ายจุมูกของวัว ส่วนดอกบานจะไม่นิยมกินกันเพราะไม่อร่อยเท่าดอกตูม เห็ดสีขาวที่มองเห็นชัดชื่อว่า เห็ดไคร บางดอกจะมีไต่ดอกสีเขียวยาว เห็ดระโงก จะมีทั้งสีเหลืองและสีขาว ส่วนเห็ดปลวก สีขาวขุ่น

ฉันได้รู้จักเห็ดหลายชนิดจากการขอลตามแม่จำนงไปเก็บเห็ดในครั้งนี้นอกจากป่าเราแะเก็บใบต้วเอาไว้ใส่แกงเห็ด และแน่นอนว่าอาหารมื้อเช้านี้ก็เป็นแกงเห็ดร้อนๆ ที่ได้จากตุ๋นกับข้าวใบใหญ่ของชาวบ้านที่นี่ “ป่าชุมชนโนนใหญ่”

สุภาวดี ศรีนุตันนท์ เรื่องและภาพ

บ้านก็มีหลายร้านให้เลือกซื้อ “ทุกวันนี้แม่แต่ผักก็ยังมีต้องซื้อ ขอกันกินเปลี่ยนกันใช้แทบไม่มีแล้ว อย่างแม่เก็บเห็ดก็พอกินในครอบครัวเท่านั้น ถ้าเหลือจากกินจริงๆ ก็พอได้ขายบ้าง” แม่จำนงเล่าให้ฉันฟังราคาเห็ดที่ชาวบ้านนำไปขายในตลาดกิโลกกรัมละ ๘๐ บาท ขายในหมู่บ้านกิโลกกรัมละ ๖๐ บาท หรืออาจจะแบ่งขายเป็นกองๆ กองละ ๑๐ บาท มีเห็ด ๑๐-๒๐ ดอก และส่วนใหญ่จะขายกันเป็นกองๆ ในหมู่บ้านมากกว่า

นับว่าบทบาทผู้หญิงกับการะหน้าที่ในครอบครัว และการพึ่งพิงป่ามีอยู่ให้เห็นได้ชัดเป็นเวลาหลายชั่วคน และนับวันภาระนี้จะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลายลงมาก และปัจจุบันผู้หญิงต้องออกมาทำงานหาเลี้ยงตัวเอง และครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย

แสงแดดเริ่มส่องลอดต้นไม้บอกละเวลาสายมากแล้ว เห็ดหลายชนิดหลากสีล้วนถูกเก็บลงในตะกร้าจนเต็ม มีทั้งเห็ดน้ำ-

●ลูกสาวตามแม่ไปเก็บเห็ด การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตของคนแต่ละรุ่น

“เจ้าหม้อกรรม”

คือชีวิตที่อดทนรับชะตากรรม
และชีวิตที่อบอุ่นในหัวใจ

แสงแรกของดวงอาทิตย์ทาบทองห้องฟ้าเป็นสีแดงฉาน อบอุ่นของแดดบ่งบอกว่าวันใหม่มาเยือนอีกครั้ง วันไฟจากเตาถ่านกระจายทั่วหมู่บ้าน ชีวิตใหม่ได้มาถึงกำเนิดบนผืนโลกอีกครั้ง ชีวิตพร้อมกับแสงแรกของดวงอาทิตย์ เสียงผู้เฒ่าสั่งสุ่มไฟนกอไฟ เสียงตะโกนบอกเด็กชายใกล้บ้านว่า หมอตำแยไปดำนาดังแต่ก่อนรุ่ง เสียงร้องด้วยความเจ็บปวดของผู้ที่กำลังจะเป็นแม่

บ้านหนองโน กิ่งโพธิ์สุวรรณ จ.ศรีสะเกษ ที่นี่ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ ยกพื้นใต้ถุนสูงถูกใช้ไม้กันเป็นคอกควาย มีเพื่อนบ้านใกล้ๆ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ มาช่วยดูแลและทำคลอดแม่คนใหม่ อย่างไกลาหลเพราะไปโรงพยาบาลไม่ทัน และหมอตำแยประจำหมู่บ้านก็ไม่อยู่ ไม่นานนักทารกเพศชายตัวน้อยๆ ก็คลอด

ออกมาอย่างง่ายดาย

หลังจากการล้างตัวและตัดสายสะดือ ปู่ของเด็กน้อยก็อุ้มหลานชายคนใหม่ไปใส่กระดัง คำว่าปู่ฝ่ายขนหนูไว้รองรับ(ที่นี่ไม่มีเปลหลังใหญ่ไว้คอยท่า)

หลังจากแม่อาบน้ำล้างตัวแล้ว จึงขึ้นไปบนแคร่ไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ ได้แคร่เป็นกองฟืนสุ่มไฟกองโตเพื่อให้แม่ได้อยู่ไฟหลังจากการคลอด จำได้ว่าเมื่อครั้งผู้

อุปกรณ์ดำนน้ำอย่างง่ายยังมีให้เห็นในชนบท

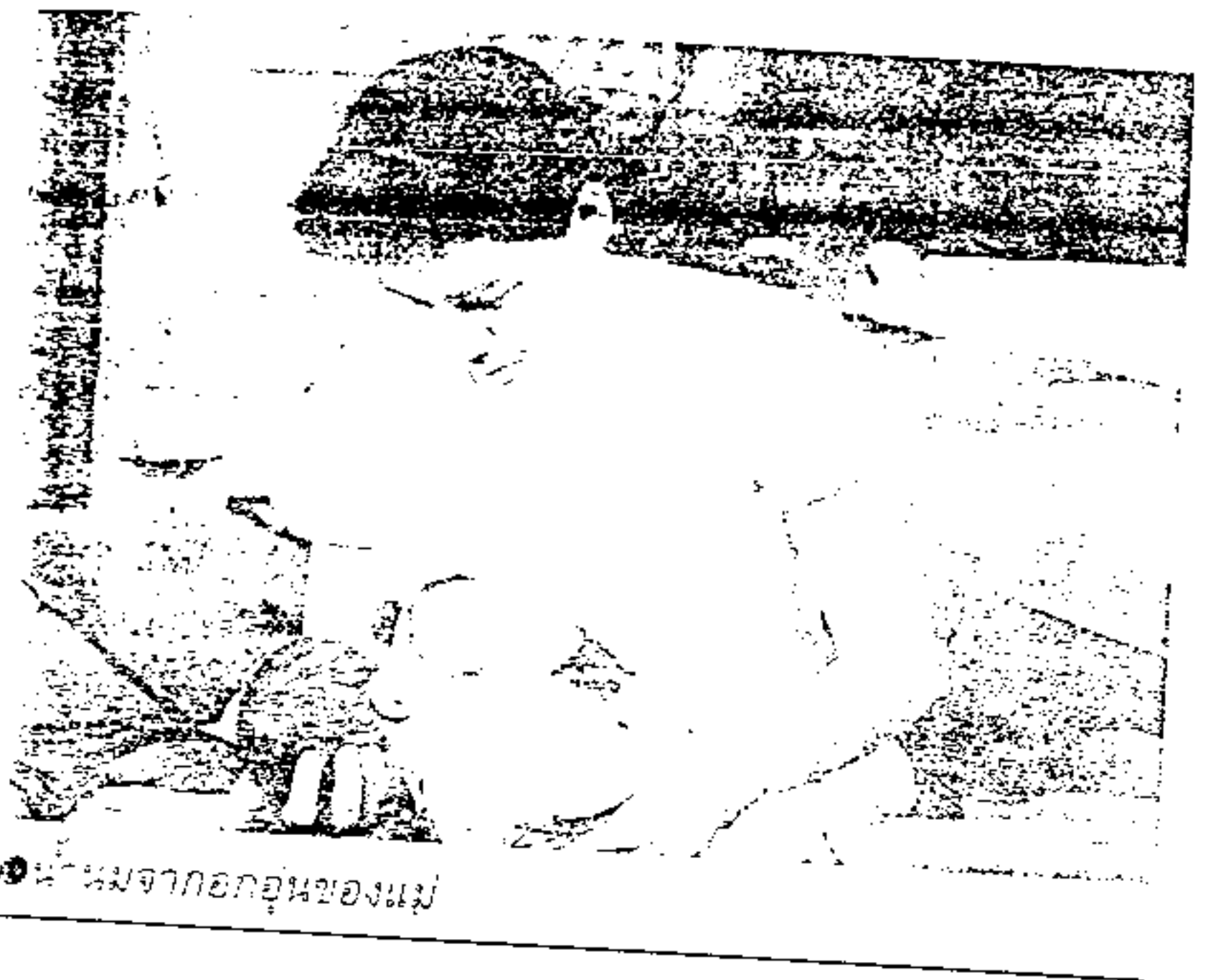
เขียนยังเด็กแม่เคยเล่าให้ฟังถึงการอยู่ไฟหลังคลอดของคนรุ่นแม่ ไม่นึกว่าจะยังคงมีอยู่ในปัจจุบันและทราบว่ามิให้เห็นทั่วไปในชนบทอีสาน ย่อมเป็นธรรมดาที่คนมาไกลจากด้านขวานอย่างผู้เขียนจะตื่นเต็นกว่าใครๆ

การอยู่ไฟหลังการคลอดบุตรชาวบ้านเรียกกันว่าการเข้าหม้อกรรม เพื่อที่จะให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น และการสมานบาดแผลหลังการคลอด

โดยการให้เป็นแม่ขึ้นไปนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ได้แคร่จะสุ่มไฟตลอดทั้งวันและคืน ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้านก็เอาเส้นด้ายหรือฝ้ายสวมศีรษะให้แม่และผูกไว้เป็นกรอบสี่เหลี่ยมเหนือแคร่ พร้อมทั้งห้องคาถาปิดเป้าสิ่งซึ่งร้ายออกจากบริเวณอยู่ไฟ จากนั้น

ทุก ๆ วันแม่จะต้องคั้นน้ำคัมสมุนไพรซึ่งจะมีต้นอุนไ้, หนามแท่ง, บักแตก, หลังก่ำ, เข็มขาวและต้นนมสาว(ภาษาถิ่น)

น้ำคัมสมุนไพรที่แม่คั้นนั้นสำหรับบางคนคั้นแล้วรู้สึกว่ารสชาติหวาน แต่บางคนคั้นแล้วบอกว่าขม ซึ่งขึ้นอยู่กับใครจะถูกกับตัวยาสมุนไพรเพียงใด การอยู่ไฟสำหรับลูกคนแรกนั้นจะใช้เวลา

๑ นอนจากอกอุ้มของแม่

อยู่ไฟประมาณ ๑๒ วัน และลูกคนต่อไปอยู่ไฟประมาณ ๘ วัน ในช่วง ๓ วันแรกต้องให้ไฟร้อนกว่าวันหลังๆ เพื่อเป็นการสมานแผลนั้นเองตลอดการอยู่ไฟแม่ยังคงให้นมลูกได้อย่างปกติ

การอยู่ไฟในชนบทอีสานนั้นหาใช่แต่ผู้ที่คลอดกับหมอต้าแยเท่านั้น แม่ที่ไปคลอดกับคุณหมอในโรงพยาบาล

เมื่อออกจากโรงพยาบาลก็ยังคงกลับมาอยู่ไฟที่บ้าน เว้นก็แต่เพียงผู้ที่ต้องผ่าท้องเวลาคลอดเท่านั้น เพราะจะทำให้แผลจากการผ่าตัดปริออกได้

ภายหลังการอยู่ไฟหรือออกหม้อกรรม ก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับแม่

๒ สวมไฟที่นำใบตมไปห่อหุ้มตัวอยู่ไฟ

และลูก และเพื่อการเลี้ยงขอบคุณให้กับ
ผู้ที่ให้การช่วยเหลือในช่วงที่แม่ยังอยู่ไฟ
เป็นงานเลี้ยงเล็กๆ ง่าย ๆ ที่ชาวบ้าน
เรียกกันว่า “ข้าวหม้อแกงหม้อ” หลัง
จากนั้นก็เป็นที่ของพ่อแม่ที่จะพุ่ม
พักลูกน้อยให้เติบโตเป็นคนดีของ
สังคมต่อไป

ลูกน้อยในอ้อมอกของแม่หลับ

ตาพริ้มดูนม โดยมีแววตาที่เปี่ยม
ด้วยความรักความหวังของแม่มอง
อย่างอบอุ่นนัก จริงดังคำที่ว่า “ผู้
หญิงแบกโลกไว้ครึ่งหนึ่ง” นั่นเพราะ
ผู้หญิงเป็นคนอุ้มท้องอุ้มโลก

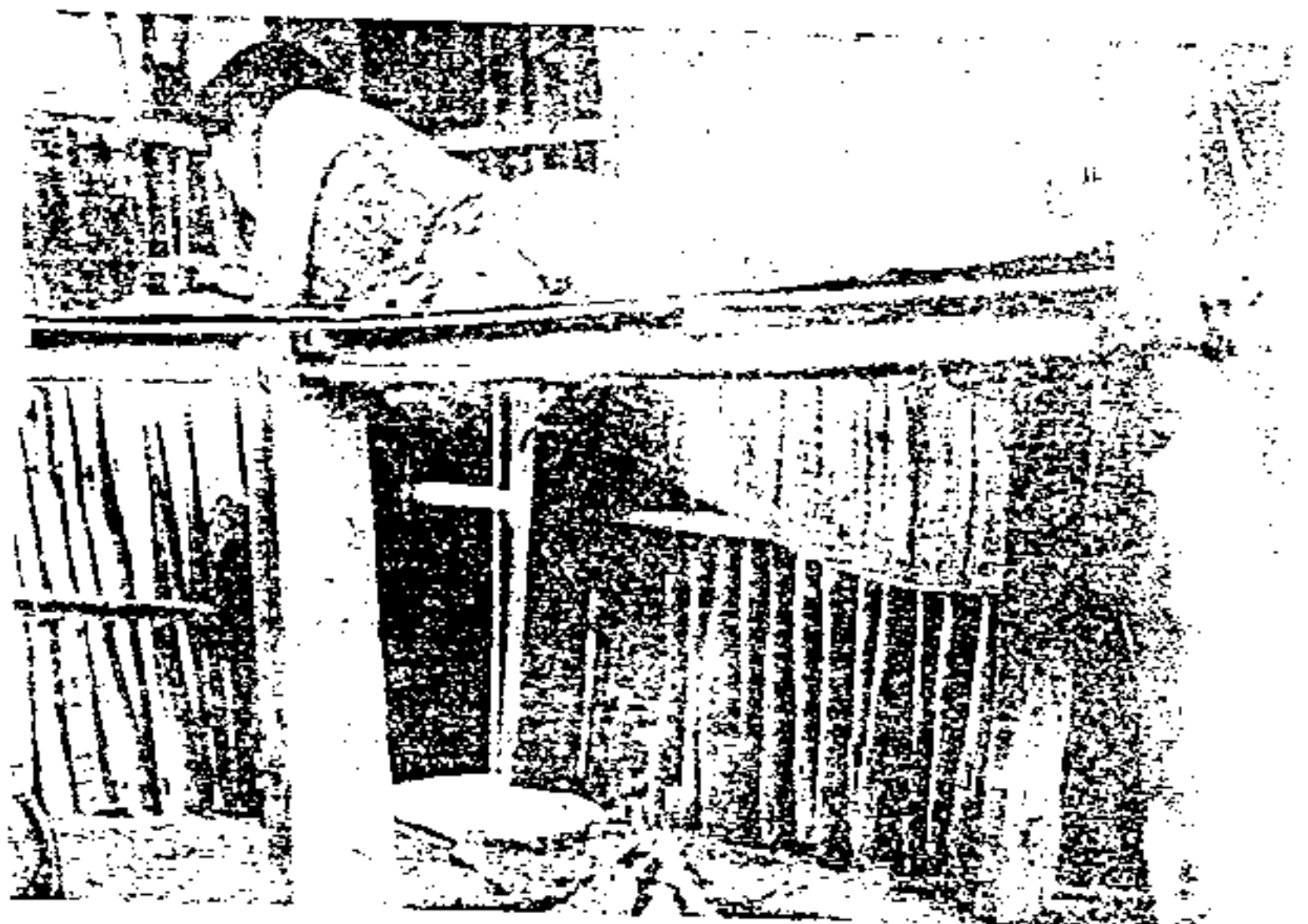
ผู้เดินทางไกลที่ได้พานพบพิริ
อยู่ไฟย่อมรู้สึกคิดถึงแม่ คิดถึงบ้าน
หลายคนในปัจจุบันที่ต้องพลัดบ้านพลัด
ถิ่นไปอยู่แดนไกล หลายคนสร้าง
ครอบครัวใหม่จนลืมหันกลับไปดูแลพ่อ
แม่แม่และบ้านเกิด ที่นั่นยังคงมี
ความรักที่สุดยะกณานับรออยู่

สุภาวดี ศรัณยุตตานนท์ เรื่องและภาพ

เคยตีพิมพ์ลงในชีวิตต้องสู้ราชสัปดาห์ปีที่ ๓
ฉบับที่ ๑๕๘ ประจำวันที่ ๒๓-๒๕ กันยายน
๒๕๓๘ คอลัมน์ “พื้นบ้านพื้นเมือง”

● หลับตาพริ้มรอวันเติบโต

● ความร้อนจากกองไฟช่วยรักษามดลูกให้เข้าอู่เร็วขึ้น

■ บทเรียนจากหมู่บ้าน

โดย สุภาวดี ศรีบุญแทนนท์

โครงการป้าชุมชน จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนน้อยที่สุด ที่นี้ยังมีสิ่งอื่นที่จะนับได้ว่าติดอันดับของไทยได้เช่นกัน อย่าง (โคตร) ผ่าขวานมีโคล ที่พยายามประชาสัมพันธ์ว่ามันเป็นผ่าย แต่

เร้นออก พรบ.ป่าชุมชน เมื่อคนกับป่าที่ถูกขัง

ชาวบ้านหาเห็ด...อาหารอร่อยจากป่าชุมชน

ในความเป็นจริงขนาดใหญ่เท่ากับเขื่อนเขื่อนหนึ่งเลยทีเดียว และไม่ไกลจากรายมีโคลเท่าใดนัก ที่กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ยังมีป่าผืนหนึ่งซึ่งรักษาและใช้ประโยชน์โดยชาวบ้านในรูปแบบของป่าชุมชนชื่อว่า “ป่าชุมชนโนนใหญ่” ป่าชุมชนโนนใหญ่มีเนื้อที่ 2,200 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโนนลาน (ชื่อป่าโนนใหญ่เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกกันมาก่อน เพิ่งมาเปลี่ยนเป็นป่าโนนลานเมื่อถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2514) ป่าชุมชนแห่งนี้อยู่ภายใต้การจัดการโดยองค์กรชาวบ้านชื่อว่า “คณะกรรมการชาวบ้านเครือข่ายป่าชุมชนโนนใหญ่” 7 หมู่บ้าน 2 ตำบล รอบๆ ป่า คือ บ้านหนองโน ตำบลเสียว, บ้านอิเซ หมู่ 5 หมู่ 7, บ้านแปะ, บ้านหนองหนัก, บ้านหมาจอก และบ้านหนองฮู ตำบลอิเซ โดยแต่ละบ้านเลือกตัวแทนชาวบ้านหมู่บ้านละ 10 คน รวม 70 คน จากนั้นจึงเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารขึ้น 10 คน ทั้งหมดดำรง

ตำแหน่งคราวละ 2 ปี จวบจนปัจจุบันมีคณะกรรมการครบวาระไปแล้ว 2 ชุด กว่า 4 ปีแล้วที่ป่าชุมชนผืนนี้ดูแลโดยชาวบ้าน

เมื่อมีการดูแลรักษาก็ต้องมีการใช้ประโยชน์และเมื่อมีการใช้ประโยชน์ก็ย่อมเกิดกฎระเบียบในการใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืน อย่างเช่น ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ผ่าผืนปรับ 500 บาท การเข้าไปขุดมันในป่าชุมชนต้องอมเหง้าเพื่อจะได้มีมันไว้กินในปีต่อไป ความเข้มแข็งขององค์กรชาว

บ้านในการจัดการป่าชุมชนได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นที่ศึกษาดูงานจากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จวบจนกระทั่งวันที่ 29 พฤศจิกายน 2538 คณะกรรมการป่าชุมชนโนนใหญ่ได้รับธงพระราชทานธงอนุรักษ์ป่าประเภท 2 จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

แต่แล้วเมื่อปลายเดือนมีนาคมที่ผ่านมา มีชาวบ้านจากบ้านหนองโนคนหนึ่งถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภออุทุมพรพิสัย จับในข้อหาตัดไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการตัดไม้ในครั้งนี้ชาวบ้านคนนั้นได้ทำการขออนุญาต

ถูกต้องตามกฎหมายของคณะกรรมการป่าชุมชนแล้ว คือ เป็นการตัดไม้เพื่อนำไปซ่อมแซมบ้านเรือนเพียง 3 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร และจ่ายค่าบำรุงป่าคันละ 10 บาท

ขณะที่ฝ่ายหนึ่งทำตามหน้าที่โดยยึดหลักนิติศาสตร์ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งทำตามสิทธิชุมชน ทั้งสองสิ่งนี้ยังคงเดินสวนทางกันอยู่และนี่เป็นบทเรียนหนึ่งที่เกิดขึ้นในอีสานเท่านั้น คราบโคที่ยังไม่มียกกฎหมายคุ้มครองชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ไม่ใช่พวกเขาเหล่านี้ดอกหรือที่ เป็นผู้สร้างป่าธรรมชาติ

ทางออกที่ดีที่สุดก็คือการเร่งออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน เพื่อสิทธิชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน หรือจะรอนกว่าป่าไม้ธรรมชาติหมดเมืองไทย แล้วระบายสีเขียวในแผนที่ประเทศไทยเพื่อบอกกับลูกหลานว่ามันคือป่าเท่านั้นหรือ.....●

โครงการรณรงค์เข้าชื่อเสนอกฎหมายสมัชชาคนจน กรณี ร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน และ ร่าง พ.ร.บ.ชุมชนแออัด

๑. ชื่อโครงการ โครงการรณรงค์เข้าชื่อเสนอกฎหมายสมัชชาคนจน
กรณี ร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน และ ร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด

๒. เครือข่ายและหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน(กป.อพย.)
ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC)
กลุ่มเพื่อนประชาชน (FOP.)
โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย(กรป.)
เครือข่ายสลัม ๔ ภาค
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนสลัม ๔ ภาค
ชมรมศิษย์เก่าบูรณชนและเพื่อน
เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.)
เครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้
สมัชชาชาวบ้านทวายไร่ภาคอีสาน
สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ
สมัชชาคนจน (สคจ.)
สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)
คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ๑๖ สถาบัน (คอทล.)

๓. หลักการและเหตุผล

นับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อปี ๒๕๓๕ อันเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าของประเทศไทยจากการปกครองในระบอบเผด็จการมาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยพลเมืองเป็นผู้บริหารประเทศ อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการบริหารประเทศยังไม่เป็นธรรมต่อประชาชนโดยส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนซึ่งต้องโอกาสในการร่วมตัดสินใจ การออกกฎหมายหรือนโยบาย การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และด้วยโอกาสในทางเศรษฐกิจที่จะมีเวลาในการรับรู้และเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้เองถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและของชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง แต่ในความเป็นจริงอำนาจรัฐการปกครองยังคงรวมอยู่ส่วนกลางโดยกลุ่มคนเพียงไม่กี่คนที่ยึดกุมกลไกรัฐอำนาจการปกครองมาโดยตลอด สิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมอันเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยยังมิได้เป็นของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศแต่อย่างใด ตัวอย่างที่ชัดเจนคือเครือข่ายสลัม ๔ ภาค และเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศได้มีการติดตาม ยกร่างกฎหมาย และผลักดันให้มีการออกกฎหมายชุมชนแออัด และกฎหมายป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ โดยรณรงค์ประสานแนวร่วมกับข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง มาโดยตลอดจนถึงวันนี้แต่ในท้ายที่สุดระบบราชการและระบบการเมืองของไทยได้เป็นอุปสรรคที่ทำให้ร่างกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับไม่สามารถออกมาเป็นกฎหมายตามที่ประชาชนต้องการได้ ทั้งนี้เพราะส่งผลกระทบต่อกลไกอำนาจของระบบราชการ จึงทำให้ร่างกฎหมาย ๒ ฉบับไม่สามารถออกมาเป็นกฎหมายได้โดยผ่านขั้นตอนของข้าราชการและเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตามความพยายามของเครือข่ายสมัชชาคนจน เครือข่ายองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพราะรัฐธรรมนูญได้สร้างกลไกประชาธิปไตยทางตรงในมาตรา ๑๙๐ ให้ประชาชน ๕๐,๐๐๐ รายชื่อเสนอกฎหมายต่อรัฐสภาได้โดยตรง “โครงการรณรงค์เข้าชื่อเสนอกฎหมายสมัชชาคนจน กรณีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน และร่าง

พระราชบัญญัติชุมชนแออัด” จึงเกิดขึ้นเพื่อพิสูจน์ว่าประชาธิปไตยทางตรงจากประชาชนถึงรัฐสภาจะเป็นไปได้หรือไม่ และแน่นอนว่าการร่วมรณรงค์ ๕๐,๐๐๐ รายชื่อเพื่อเสนอร่างกฎหมายทั้งสองฉบับ เป้าหมายไม่ได้อยู่ที่การออกกฎหมายจะสำเร็จหรือไม่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเป้าหมายที่ชี้ให้เห็นว่าคนไทยทั้งประเทศได้ร่วมกันเรียกร้องประชาธิปไตยโดยคนไทยเป็นผู้กำหนดอนาคตของตนเองหรือไม่ เพราะว่าร่างกฎหมายทั้งสองฉบับไม่ใช่กฎหมายของคนจนในเมืองและในชนบทเท่านั้น แต่เป็นของคนไทย ทั้งประเทศที่จะมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรป่าของชาติและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมของคนจนในเมืองเพื่อความเป็นธรรมและความสงบสุขของคนทุกกลุ่มในสังคม

๔. วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อให้คนในสังคมไทยมีความเข้าใจต่อการเสนอกฎหมายจากภาคประชาชนโดยตรงภายใต้การรับรองโดยรัฐธรรมนูญ ตลอดจนแนวความคิด เจตนารมณ์ เนื้อหา และผลที่จะเกิดขึ้นกับคนในสังคมไทยถ้ามีการออกกฎหมายป่าชุมชน และกฎหมายชุมชนแออัด

๒. เพื่อรณรงค์ร่วมลงลายมือชื่อ ๕๐,๐๐๐ ชื่อเสนอกฎหมายต่อรัฐสภา

๕. รูปแบบของการดำเนินโครงการ

๑. จัดให้มีเวิร์กช็อปเผยแพร่ต่อสาธารณชนให้รับรู้และเข้าใจความเป็นมาและแนวความคิด เนื้อหาของร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด และร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน ในทุกภูมิภาคและในกรุงเทพฯ

๒. สัมมนาระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในสังคม โดยเชิญนักวิชาการ ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำภูมิปัญญาแต่ละท้องถิ่นเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และเข้าร่วมลงลายมือชื่อ ๕๐,๐๐๐ คนเพื่อเสนอร่างกฎหมาย ๒ ฉบับ

๓. จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์ทางคัตเอาท์ วิดีโอ สไลด์ เพื่อเผยแพร่

๔. ประสานงานกับสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ในการรณรงค์เผยแพร่ต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวาง

๕. จัดทำนิทรรศการรณรงค์เผยแพร่เคลื่อนที่ตามจุดต่างๆในกรุงเทพฯ ฯ และในทุกภูมิภาค

๖. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ระหว่างเดือนกันยายน - ธันวาคม ๒๕๔๒

๗. ผู้รับผิดชอบโครงการ

๑. นางเรวดี ประเสริฐเจริญสุข และนางสาวอนุสรณ์ ไชยะพาน

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

โทร/โทรสาร. ๖๙๑ ๑๒๑๖-๙ email: ngocod@thai.com

๒. นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ

โทร. ๖๙๑ ๐๙๑๘-๒๐ โทรสาร. ๖๙๑ ๐๙๑๔ email: ferraper@comnet.ksc.net.th

๓. นายสุริยันต์ ทองหนูเอียด กลุ่มเพื่อนประชาชน

โทร/โทรสาร. ๒๘๑ ๑๙๑๖, ๒๘๑๒๕๒๕ email: fopthai@hotmail

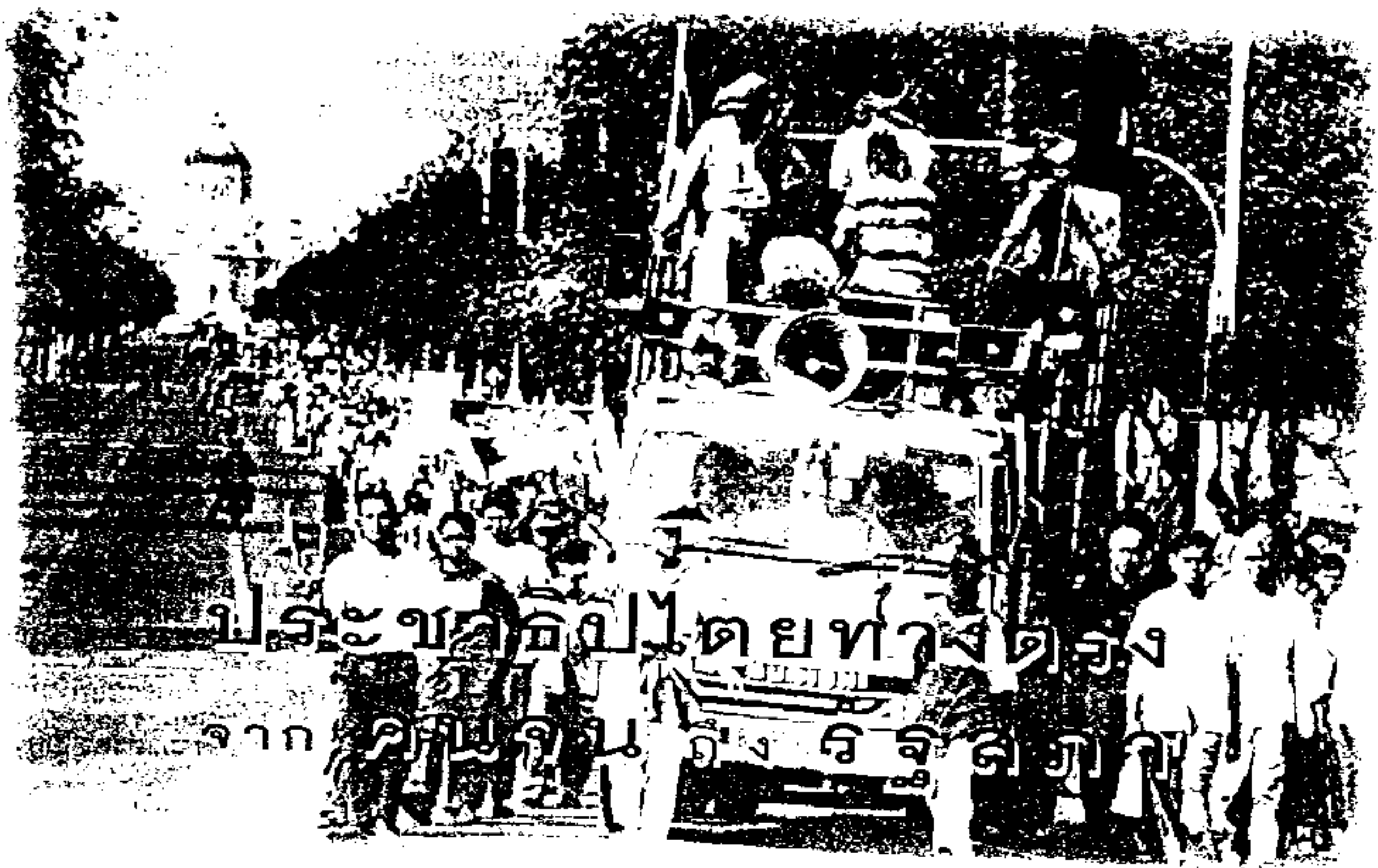
๔. นายบุญเลิศ วิเศษปรีชา มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

โทร. ๙๑๘ ๖๔๙๒ โทรสาร. ๙๑๘ ๖๔๙๓

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. บุคคลที่เข้าร่วมรณรงค์ลงลายมือ ๕๐,๐๐๐ ชื่อ และสาธารณชนมีความเข้าใจในแนวความคิดและเนื้อหาของร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน และร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด

๒. เครือข่ายประชาชนได้ร่วมกันรณรงค์เผยแพร่ลงลายมือ ๕๐,๐๐๐ ชื่อเพื่อเสนอกฎหมายต่อรัฐสภา ตลอดจนผลักดันให้รัฐสภาพิจารณาร่างกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับ

๙ วิศวกรรมแห่งการพัฒนากายได้การขึ้นำโดยรัฐและองค์กรรัฐข้ามชาติ ตามความเชื่อของลัทธิระบบทุนนิยมเสรี ในนามแห่งการพัฒนาอย่างจงใจเลือกข้าง เพื่อการเติบโตของภาคเศรษฐกิจอย่างบ้าคลั่ง ทรัพยากรทั้งหมดของประเทศได้ถูกนำไปลงทุนเพื่อส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและภาคเมืองอย่างมากมายมหาศาล และในที่สุดการพัฒนาทิศทางเช่นนี้ก็ทำลายตัวมันเอง ดังปรากฏความล้มเหลวในทุกๆด้าน ทั้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย และปัญหาการเมือง เป็นต้น

ขณะที่สังคมละเลยผู้แบกรับชะตากรรม อันเกิดจากผลของการพัฒนาที่บิดเบี้ยวและโดดเดี่ยว เกษตรกรรายย่อย ชาวไร่ชาวนา ต้องล้มละลายอพยพจากภาคชนบทเข้าสู่ภาคคนจนเมืองอย่างไร้ถิ่นฐานและไร้อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า จากชายทะเลถึงเชิงดอย จากที่ราบสูงถึงทุ่งกว้าง จากป่าถึงเมือง ต้องถูกทำลายและแย่งชิงโดยคนกลุ่มน้อย โดยที่รัฐและสังคมไม่สามารถปกป้องได้ นี่คือการสูญเสียครั้งแล้วครั้งเล่าที่สังคมมองข้ามตลอดมา ปรากฏการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของโครงสร้างของระบบการเมือง ระบบราชการ และโครงสร้างสังคมที่ขาดพลังในการเรียกร้องตรวจสอบรัฐ

ร่องรอยของการทำลายได้ก่อให้เกิดขบวนการลุกขึ้นสู้ของคนทุกข์คนยาก คนจนจากคนกลุ่มน้อยไปสู่คนส่วนใหญ่

จากชุมชนแออัด หุงนง ไปถึงเชิงดอย ในที่สุดก็ก่อเกิดขบวนการภาคประชาชน จากกรณีปัญหาระดับพื้นที่สู่ระดับเครือข่าย จากระดับจังหวัดสู่ระดับประเทศ และเครือข่ายข้ามชาติ จนก่อเกิดเป็น "สมัชชาคนจน"

เครือข่ายของสมัชชาคนจนได้สั่งสมประสบการณ์การต่อสู้จากปัญหาปากท้องของตนเอง และเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและเครือข่าย ตลอดจนการเรียกร้องรัฐให้แก้ไขปัญหในระดับพื้นที่จนถึงระดับชาติ แต่ก็ต้องพบกับปัญหาอุปสรรคที่รัฐไม่สามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากกฎหมายและนโยบายได้ เอื้ออำนวยให้นักการเมืองและข้าราชการประจำมีอำนาจการตัดสินใจและดำเนินการ โดยไม่มีพื้นที่ให้สำหรับประชาชนมีส่วนร่วมแต่อย่างใด บทเรียนเช่นนี้ทำให้เครือข่ายของสมัชชาคนจนเรียนรู้ว่าพวกเขาจะต้องเป็นผู้กำหนดกฎหมายขึ้นมาเองเพื่อเปิดพื้นที่ให้พวกเขาได้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

คนจนในชุมชนแออัดต้องการที่อยู่อาศัยในเมืองที่มั่นคง เพราะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตเพื่อมีที่ซุกหัวนอนในยามที่ต้องดิ้นรนมีชีวิตรอดอยู่รอดในเมือง คนจนในชนบทที่อาศัยอยู่ร่วมกับป่าต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า เพราะป่าเป็นแหล่งอาหารและยาอันอุดมสมบูรณ์สำหรับลูกหลานในชุมชน และคนไทยทั้งในวันนี้และวันหน้า ทั้งสองเครือข่ายต่างต่อสู้แก้ไขปัญหามูลฐานของตนเองและ

เรียนรู้ว่าพวกเขาต้องกำหนดชะตากรรมของตนเองด้วยการเข้าไปมีบทบาทในการออกกฎหมายและนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาระดับโครงสร้าง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนและร่างพระราชบัญญัติชุมชนแออัดจึงได้กำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๒ ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันและมีพัฒนาการของการกำหนดเจตนารมณ์และเนื้อหาของกฎหมายมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการพัฒนาประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง สื่อมวลชน และคนทั่วไปในสังคมไทย

ความเป็นจริงที่ปรากฏ นั่นคือ ฝ่ายรัฐยังต้องการมีอำนาจในการกำหนดกฎหมายด้วยตนเอง ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับรองสิทธิของชุมชนและประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการกำหนดกฎหมายและนโยบายไว้ก็ตาม ด้วยเหตุนี้การเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนและชุมชนแออัดจึงพบกับปัญหาที่รัฐไม่ยินยอมที่จะให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดกฎหมายขึ้นมาเอง และเสนอผ่านกลไกปกติของรัฐบาลและนำไปสู่ การพิจารณาของรัฐสภา อย่างไรก็ตามความพยายาม

ของเครือข่ายสมัชชาคนจนก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพราะรัฐธรรมนูญได้สร้างกลไกประชาธิปไตยทางตรงในมาตรา ๑๗๐ ให้ประชาชน ๕๐,๐๐๐ รายชื่อเสนอกฎหมายต่อรัฐสภาได้โดยตรง

วิธีทางนี้จึงเป็นวิธีทางสุดท้ายที่จะพิสูจน์ว่าประชาธิปไตยทางตรงจากคนจนถึงรัฐสภาจะเป็นไปได้หรือไม่ และแน่นอนว่าการร่วมรณรงค์ ๕๐,๐๐๐ รายชื่อเพื่อเสนอร่างกฎหมายทั้งสองฉบับ เป้าหมายไม่ได้อยู่ที่การออกกฎหมายจะสำเร็จหรือไม่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเป้าหมายที่ชี้ให้เห็นว่าคนไทยทั้งประเทศได้ร่วมกันเรียกร้องประชาธิปไตยโดยคนไทยเป็นผู้กำหนดอนาคตของตนเองหรือไม่ เพราะว่าร่างกฎหมายทั้งสองฉบับไม่ใช่กฎหมายของคนจนในเมืองและในชนบทเท่านั้น แต่เป็นของคนไทยทั้งประเทศที่จะมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรป่าของชาติและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาลังคมของคนจนในเมืองเพื่อความเป็นธรรมและความสงบสุขของคนทุกกลุ่มในสังคม •

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน

ฉบับเสนอต่อรัฐสภาด้วยกระบวนการเข้าชื่อ ๕๐,๐๐๐ รายชื่อ ตามรัฐธรรมนูญ ม.๑๗๐

๑. วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน :

- ๑.๑ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๑.๒ เพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชนอย่างสมดุล และยั่งยืน
- ๑.๓ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี ที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล และ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- ๑.๔ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างเครือข่ายป่าชุมชน

๒. คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

๒.๑ องค์ประกอบ

- กรรมการโดยตำแหน่ง
- ๑. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน
- ๒. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- ๓. ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
- ๔. อธิบดีกรมที่ดิน
- ๕. อธิบดีกรมป่าไม้เป็นกรรมการ และเลขาธิการ
- ๖. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๔ คน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชน ๒ คน

ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ๒ คน และผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชน ๔ คน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ

๒.๒ การสรรหากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ คน

๑. ให้มีคณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย
 - ผู้แทนหน่วยงานราชการจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - ผู้แทนกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
 - ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะหรือสาขาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยา หรือสังคมวิทยาเกี่ยวกับป่าชุมชน ให้อธิการบดีทุกสถาบันอุดมศึกษาคัดเลือกให้เหลือ ๓ คน
 - ผู้แทนองค์กรเอกชน ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ดำเนินการให้คัดเลือกกันเอง จำนวน ๓ คน
 - ผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชน ให้กรมป่าไม้ดำเนินการให้คัดเลือกกันเอง จำนวนสี่คน
๒. คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมป่าชุมชนเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน จำนวนสองเท่าของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนและเสนอให้รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้ง สำหรับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด จัดทำบัญชีรายชื่อเสนอให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแต่งตั้ง

อำนาจหน้าที่

๑. เสนอความเห็นเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้งและจัดการป่าชุมชนต่อคณะรัฐมนตรี หรือให้ความเห็นเกี่ยวกับป่าชุมชน ตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย
๒. เสนอแนะในการออกกฎกระทรวง ระเบียบตามกฎหมายนี้
๓. กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการเลือก และการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด
๔. แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหา

ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ

๕. แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน
๖. ออกระเบียบว่าด้วยการอนุรักษ์ การพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน เพื่อเป็นแนวทางให้กรรมการป่าชุมชนไปออกข้อบังคับของแต่ละป่าชุมชน
๗. พิจารณา วินิจฉัย อุทธรณ์ กรณีที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดไม่ให้ออกข้อบังคับป่าชุมชน หรือให้ออกข้อบังคับป่าชุมชนเพียงบางส่วน หรือโดยมีเงื่อนไข
๘. จัดทำรายงานสภาพของป่าชุมชนทั่วประเทศ ต่อคณะรัฐมนตรีปีละครั้ง
๙. แต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติหน้าที่แทน

คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อประกอบการพิจารณาก่อนกำหนดนโยบาย กฎกระทรวง หรือระเบียบตามกฎหมายนี้

๓. คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

๓.๑ องค์ประกอบ

๑. ผู้ว่าหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน
๒. ผู้บริหารองค์การปกครองท้องถิ่นสภาท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐจำนวน ๕ คน
๓. ข้าราชการ กรมป่าไม้ เป็นกรรมการเลขานุการ
๔. ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๖ คน

ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ๑ คน ผู้แทนองค์กรเอกชน ๑ คน และผู้แทนคณะกรรมการ ป่าชุมชน ในจังหวัดที่ป่าชุมชนนั้นตั้งอยู่ ๔ คน โดยคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนเป็นผู้แต่งตั้งจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหา ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ

๓.๒ อำนาจหน้าที่

๑. พิจารณาการอนุมัติการขอจัดตั้ง หรือการเพิกถอนป่าชุมชน
๒. แต่งตั้ง และถอดถอนคณะกรรมการป่าชุมชน
๓. ให้ความเห็นชอบแผนจัดการหรือ หรือโครงการในป่าชุมชน
๔. ให้คำแนะนำ ควบคุมกำกับ ดูแลการดำเนินการของคณะกรรมการป่าชุมชน
๕. แต่งตั้ง และถอดถอนเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน
๖. ประสานงานระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสภาตำบลในการจัดทำแผน การจัดการป่าชุมชน
๗. ตรวจสอบติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชนในจังหวัดและจัดทำรายงานต่อคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

๔. กระบวนการ การจัดตั้งป่าชุมชน มีการดำเนินการดังนี้

๑) ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นจำนวน ๑๐ คน มีความประสงค์จะจัดตั้งป่าชุมชนในท้องถิ่นนั้น ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด โดยต้องมีรายละเอียดดังนี้

๑. วัตถุประสงค์
๒. รายชื่อและประวัติของผู้แทนชุมชนท้องถิ่น
๓. สภาพพื้นที่ และแผนที่ของป่าชุมชน
๔. หลักฐานใด ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการดูแลรักษาป่ามาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันที่กฎหมายบังคับไว้ในกรณีการจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์
๕. แผนการจัดการในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การควบคุมดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
๖. กำหนดพื้นที่ป่าชุมชนเป็นพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่เพื่ออนุรักษ์

๒) การขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ (หมายถึงเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และเขตอื่นที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือพื้นที่ที่มีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมอันควรแก่การอนุรักษ์)

๑. ต้องเป็นชุมชนที่ดูแลรักษาป่ามาไม่น้อยกว่า ห้าปีก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับ

๒. ต้องดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่องจนถึงวันขอจัดตั้งป่าชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับ

๓. มีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่เกื้อกูลต่อการดูแลรักษาป่า

๓) คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนตรวจสอบรายละเอียดต่างๆตามที่ขอมาและจัดทำรายงานพร้อมความคิดเห็นว่าควรจัดตั้งป่าชุมชนหรือไม่ต่อคณะกรรมการภายใน ๖๐ วันนับแต่ได้รับคำขอ

๔) คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ประกาศคำขอของผู้แทนชุมชนและรายงานผลการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนไว้ในที่เปิดเผยที่อำเภอ หรือกิ่งอำเภอที่ทำการถาวร และที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นเวลาหกสิบวัน

๕) หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลทั้งในและนอกพื้นที่สามารถทำหนังสือแสดงความเห็น หรือคัดค้านการจัดตั้งป่าชุมชนภายในสามสิบวันนับแต่เป็นวันประกาศ

๖) คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด สามารถเรียกหน่วยงานของรัฐ ตัวแทนองค์กรเอกชนในพื้นที่ หรือผู้คัดค้านหรือผู้แสดงความเห็นมาให้ข้อเท็จจริงในระหว่างการพิจารณาคำขอของผู้แทนชุมชนหรือรายงานการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และคณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนแก้ไขรายละเอียดที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมได้

๗) เมื่อคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดไม่ให้จัดตั้งป่าชุมชน ให้จัดตั้งป่าชุมชน หรือให้จัดตั้งป่าชุมชนเพียงบางวันหรือแบบมีเงื่อนไข คณะกรรมการต้องแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน และผู้คัดค้านหรือผู้แสดงความเห็นทราบ

๘) ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน และผู้คัดค้านมีสิทธิอุทธรณ์ผลการพิจารณาของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนภายในหกสิบวันนับแต่ได้รับทราบผลการพิจารณา

๙) คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนต้องพิจารณาอุทธรณ์ให้เสร็จภายในหกสิบวัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์ และให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดปฏิบัติตามคำวินิจฉัยนั้น และคำวินิจฉัยดังกล่าวให้เป็นที่สิ้นสุด

๑๐) เมื่อคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติให้จัดตั้งป่าชุมชนโดยไม่มีอุทธรณ์ หรือคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนพิจารณาอุทธรณ์ให้จัดตั้งป่าชุมชนได้แล้ว ต้องประกาศการจัดตั้งป่าชุมชนในราชกิจจานุเบกษา

๕. การจัดการป่าชุมชน

๑) คณะกรรมการป่าชุมชน

๑.๑ ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นจัดทำบัญชีรายชื่อประชาชนที่ต้องการเป็นสมาชิกป่าชุมชนในท้องถิ่น

๑.๒ สมาชิกป่าชุมชนอายุสิบแปดปีขึ้นไป เลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนภายในเก้าสิบวันนับวันตั้งป่าชุมชน

๒) อำนาจหน้าที่

๑) การบริหารป่าชุมชน

๑.๑ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จัดทำหลักเขตป้าย หรือเครื่องหมายแสดงเขตป่าชุมชน

๑.๒ เสนอแผนจัดการทั้งการจำแนกพื้นที่การอนุรักษ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าชุมชน และการกำกับดูแลสมาชิกป่าชุมชน ตลอดจนออกข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์สัตว์และพืชในป่าชุมชน

๑.๓ การเปลี่ยนแปลงเขตป่าชุมชน การปรับปรุงแผนจัดการ หรือการขอให้เพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือบางส่วน

๑.๔ การเสนอสมาชิกป่าชุมชนให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน

๑.๕ การรับหรือปลดสมาชิกป่าชุมชน

๒) การออกระเบียบ

เสนอการออกข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนต่อการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกลางคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

๓) การตัดสินใจและการไกล่เกลี่ย

๓.๑ การสั่งให้บุคคลออกจากป่าชุมชนหรือให้บุคคลกระทำ หรือไม่ให้กระทำการใด ๆ ในเขตป่าชุมชน

๓.๒ ไกล่เกลี่ย หรือประนีประนอมความขัดแย้งระหว่างสมาชิกป่าชุมชน

๔) การค้นและการจับกุม

- ๔.๑ การช่วยเหลือเจ้าหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายป่าชุมชน
- ๔.๒ ตรวจค้น จับและควบคุมตัว และยึดสิ่งของที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

๕) การฟ้องร้องคดี

- ๕.๑ ดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนกลาง (เงิน, ทรัพย์สิน, ไม้)
- ๕.๒ ฟ้องเรียกค่าทดแทนจากบุคคลที่กระทำความผิด กฎหมายป่าชุมชน ระเบียบ หรือข้อบังคับที่ออกตามกฎหมายป่าชุมชน และทำให้เกิดความเสียหายแก่สัตว์ พืช ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม

๖. สมาชิกป่าชุมชน

สมาชิกป่าชุมชนคือสมาชิกของชุมชนที่มีการประกาศการจัดตั้งป่าชุมชนโดยมีความประสงค์จะเป็นสมาชิกป่าชุมชนนั้น สมาชิกป่าชุมชนมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ข้อบังคับของคณะกรรมการป่าชุมชน และแผนจัดการป่าชุมชน
 - ๒) ดูแลรักษาป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน
- สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิในเรื่องต่อไปนี้
๑. ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน
 ๒. การเก็บหาของป่าตามระเบียบของคณะกรรมการ นโยบายป่าชุมชน
 ๓. การทำไม้ เพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือใช้ในกิจการสาธารณในพื้นป่าชุมชนเพื่อการใช้สอยของชุมชนซึ่งต้องเป็นตามกฎหมายกระทรวง

๗. เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน

- ๑) องค์ประกอบของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนคือบุคคลที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแต่งตั้ง จากบุคคลดังต่อไปนี้
 - ๑.๑ ข้าราชการสังกัดกรมป่าไม้
 - ๑.๒ สมาชิกป่าชุมชนที่เสนอโดยคณะกรรมการป่าชุมชน
 - ๑.๓ บุคคลที่เสนอโดยองค์กรพัฒนาเอกชน
- ๒) อำนาจหน้าที่
 - ๒.๑ ตรวจสอบพื้นที่ และตรวจตราดูแล การดำเนินการและกิจการต่างๆในป่าชุมชน
 - ๒.๒ แนะนำส่งเสริม และสนับสนุนคณะกรรมการป่าชุมชน
 - ๒.๓ สั่งให้บุคคลออกจากป่าชุมชน หรือให้ทำหรือไม่ให้ทำการใดๆในป่าชุมชน และรายงานให้คณะกรรมการป่าชุมชนทราบ
 - ๒.๔ ดำเนินการเพื่อป้องกัน หรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน
 - ๒.๕ ทำรายงานคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด เมื่อมีเหตุจะต้องเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลง หรือบางส่วน
 - ๒.๖ ตรวจค้น จับ และควบคุมตัวบุคคล หรือยึดสิ่งของที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

๘. การควบคุมดูแลป่าชุมชน

๑. เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เจ้าหน้าที่มอบหมายสามารถเข้าไปในป่าชุมชนเพื่อการศึกษา การวิจัย และการติดตามผลการปฏิบัติการตามกฎหมายนี้
๒. ผู้แทนองค์กรเอกชนสามารถเข้าไปสอดส่องดูแล การปฏิบัติตามกฎหมายนี้ แต่ต้องขออนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดเสียก่อน
๓. คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด สั่งให้คณะกรรมการป่าชุมชน กรรมการป่าชุมชน หรือสมาชิกป่าชุมชนให้กระทำหรือไม่ให้ทำการใดที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน หรือข้อบังคับของคณะกรรมการ

การป่าชุมชน แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนภายในสิบห้าวันนับแต่ได้รับคำสั่ง

๔. อธิบดีกรมป่าไม้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- ๔.๑ ติดตามการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด
- ๔.๒ สั่งกรรมการและเลขานุการให้ชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด
- ๔.๓ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด กระทำหรือไม่ให้ทำการใด ๆ ตามกฎหมาย นโยบาย หรือมติคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการต้องแจ้งให้อธิบดีทราบภายในสามสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งคำขอ และหากอธิบดีไม่เห็นด้วยให้นำเสนอต่อ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนพิจารณาต่อไป และให้เป็นที่สุด

๕. การเพิกถอนป่าชุมชน

คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดสามารถเพิกถอนป่าชุมชนได้ในกรณีต่อไปนี้

- ๑) คณะกรรมการป่าชุมชน ขอให้ยกเลิก
 - ๒) คณะกรรมการป่าชุมชน ทอดทิ้งไม่จัดการดูแล
 - ๓) คณะกรรมการป่าชุมชนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้ ระเบียบหรือข้อบังคับ ทำให้ป่าชุมชนได้รับความเสียหายหรือไม่ควรไว้วางใจให้จัดการป่าชุมชน
- แม้ป่าชุมชนที่ถูกยกเลิกแล้วก็ตามยังสามารถขอจัดตั้งป่าชุมชนใหม่ได้ยกเว้นป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์

๖. กองทุนป่าชุมชน

๑) ที่มาของเงินกองทุนป่าชุมชนในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีเงินสนับสนุนดังนี้

- ๑.๑ เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- ๑.๒ เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้
- ๑.๓ เงินค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดตามกฎหมายนี้
- ๑.๔ ดอกผลและผลประโยชน์อื่นใดที่เกิดจากกองทุน

เงินและทรัพย์สินตามข้อ ๑-๔ ส่งเข้ากองทุนโดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้ของรัฐ

๒) การใช้จ่ายของเงินกองทุน มีดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- ๒.๒ ให้ชุมชนท้องถิ่นและหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เพื่อช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- ๒.๓ เป็นค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมดำเนินคดีตามกฎหมายนี้

เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

๓) คณะกรรมการบริหารกองทุน คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และคณะกรรมการอื่น ๗ คน และกรมป่าไม้เป็นกรรมการและเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

- ๓.๑ เสนอแนวทาง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข การใช้จ่ายเงินกองทุน
- ๓.๒ กำหนดระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอจัดสรร ขอเงินช่วยเหลืออุดหนุนจากกองทุน
- ๓.๓ พิจารณาจัดสรรเงินกองทุน
- ๓.๔ พิจารณาอนุมัติคำขอรับการส่งเสริมและช่วยเหลือ

คณะกรรมการบริหารกองทุนป่าชุมชน
ปลัดกระทรวงเกษตรฯ (ประธาน) + กรรมการ ๗ คน
+ ข้าราชการกรมป่าไม้ (เลขาธิการ)

คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิ
ข้าราชการ ๓ + ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา + ผู้แทน
องค์กรเอกชน ๓ + ผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชน ๔

อธิบดีกรมป่าไม้

คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน
รมต.กระทรวงเกษตร (ประธาน) + ข้าราชการ ๓ +
อธิบดีกรมป่าไม้ เลขาธิการ + ผู้ทรงคุณวุฒิ ๘

คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด
ผวจ. (ประธาน) + ผู้บริการองค์กรปกครองท้องถิ่น /
สภาท้องถิ่น / หน่วยงานรัฐ ๕ + ข้าราชการกรม
ป่าไม้ (เลขาธิการ) + ผู้ทรงคุณวุฒิ ๖

คณะกรรมการป่าชุมชน
สมาชิกป่าชุมชนอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป เป็นผู้เลือกตั้ง

สมาชิกป่าชุมชน

เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน
สมาชิกป่าชุมชน / ข้าราชการ / บุคคลท้องถิ่นนอกเขตอำเภอ

พิจารณาอุทธรณ์ภายใน ๖๐ วัน

ยื่นอุทธรณ์เมื่อคณะกรรมการนโยบาย
ป่าชุมชนได้ ภายใน ๖๐ วัน

มติไม่เพิกถอน / เพิกถอน / หรือเพิกถอนเพียงบางส่วน

ยื่นคัดค้านได้ภายใน 30 วัน

ประกาศคำขอเพิกถอนภายใน ๖๐ วัน

ตรวจสอบคำขอภายใน ๖๐ วัน

ยื่นคำขอ + แผนจัดตั้งป่าชุมชน

ผู้แทนชุมชน ๑๐ คนขึ้นไป

ปฏิทินประวัติศาสตร์ การผลักดันกฎหมายป่าชุมชน

2532	หลังเกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชาวบ้าน ห้วยแก้ว ถึง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ เมื่อรัฐอนุญาตให้นายทุนเช่าพื้นที่ป่าสาธารณะของชาวบ้านเพื่อปลูกสวนป่า ชาวบ้านห้วยแก้วจึงจุดกระแสการเรียกร้องกฎหมายป่าชุมชนเป็นครั้งแรก
2534-2535	กรมป่าไม้ยกร่างกฎหมายป่าชุมชน (ฉบับกรมป่าไม้)
2536	ชาวบ้านร่วมกันร่างกฎหมายป่าชุมชน (ฉบับประชาชน)
2537	ชาวบ้านรณรงค์ให้รัฐบาลนำร่างกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชนเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร
2538	7 - 9 เม.ย. คณะกรรมการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค (กนภ.) ได้รับมอบหมายให้จัดสัมมนาเพื่อยกร่างกฎหมายป่าชุมชน ระหว่างตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และตัวแทนชาวบ้าน
2539	30 เม.ย. ครม.มีมติรับหลักการร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับกนภ.) องค์การอนุรักษ์คัดค้านร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับกนภ.)
2540	• พ.ค. เปิดการประชุมพิจารณาร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับกนภ.) • 3 ก.ย. นายโกศล พลกุล รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี สั่งการให้แก้ไขร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับกนภ.)
2541	• 16 ก.ย. ครม.มีมติเห็นชอบในร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับโกศล) • ชาวบ้านทั่วประเทศร่วมกันคัดค้านร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน(ฉบับโกศล) • นางลดาวัลลิ์ วงศ์ศรีวงศ์ รับผิดชอบนำร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับโกศล) มาปรับแก้ แต่ยังคงห้ามทำไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ • นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กระทรวงเกษตรฯ เสนอร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับลดาวัลลิ์) เข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรส่งเรื่องให้กรมป่าไม้พิจารณา
2542	• 1 ม.ค. กรมป่าไม้จัดสัมมนาระดมความเห็นเสนอต่อกระทรวงเกษตรฯว่า “ไม่ให้มีป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์” • กระทรวงเกษตรฯส่งร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน(ฉบับลดาวัลลิ์) พร้อมข้อเสนอของกรมป่าไม้เข้าสู่สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี • 14 ม.ค. สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันผลักดันกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน • 9 - 10 ส.ค. เครือข่ายป่าชุมชน 4 ภาค และเครือข่ายสลัม 4 ภาค ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันล่า 50,000 รายชื่อ เพื่อเสนอ พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับประชาชน) และ พ.ร.บ.ชุมชนแออัด • 14 ส.ค. สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือประกาศระดม 50,000 รายชื่อเพื่อเสนอกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน

บันทึกหลักการและเหตุผล ประกอบร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน

พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน

เหตุผล

โดยที่มาตรา ๔๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยได้กำหนดให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ ดังนั้นจึงต้องมีกฎหมายส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีชีวิตสัมพันธ์กับป่าได้มีส่วนร่วมกับการใช้ประโยชน์และภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่หลากหลายเพื่อการอนุรักษ์ การจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าอย่างสมดุลและยั่งยืน และทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรป่า อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการช่วยรักษาระบบนิเวศธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน

พ.ศ.

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับ มาตรา ๓๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นใดซึ่งขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกัน

“ป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ยังไม่มีบุคคลใดครอบครองและทำประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย

“ป่าชุมชน” หมายความว่า ป่าที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชนโดยมีการจัดการตามพระราชบัญญัตินี้

“เขตอนุรักษ์” หมายความว่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และเขตอื่นที่เป็นพื้นที่น้ำลำธาร หรือพื้นที่ที่มีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมอันควรแก่การอนุรักษ์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ไม้” หมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่ายังยืนต้น หรือล้มลงและให้ความหมายรวมถึง ราก ใบ ดอก หน่อ กิ่ง ตา หัวเหง้า เศษ ปลาย หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของไม้มิ่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือกระทำด้วยวิธีการอื่นใด

“ทำไม้” หมายความว่า ตัด หั่น กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือชักลากไม้ที่มีอยู่ในป่า หรือนำไม้ที่มีอยู่ในป่าออกจากป่าด้วยประการใด ๆ

“ของป่า” หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่า ได้แก่

(๑) ไม้ ฟืน ถ่าน เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เมล็ด ผลไม้ หน่อไม้ ชัน และยางไม้

(๒) หญ้า อ้อ พง แวม หรือ คา กก กระจุต กล้วยไม้ กูด เห็ด และพืชอื่น

(๓) ครั่ง รังผึ้ง น้ำผึ้ง ชีผึ้ง และมูลค้างคาว

(๔) ดิน หิน กรวด และทราย

“ความหลากหลายทางชีวภาพ” หมายความว่า ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตทั้งมวล และให้หมายความรวมถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม ทางชนิดพันธุ์และระบบนิเวศ อันเป็นถิ่นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น

“ผู้แทนชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า กลุ่มบุคคลจำนวนตั้งแต่สิบคนขึ้นไปซึ่งใช้ประโยชน์และดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๖ และได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชุมชนซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์จำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกชุมชนให้เป็นผู้แทนชุมชน

“องค์การบริหารส่วนตำบล” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

“สภาตำบล” หมายความว่า สภาตำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

“คณะกรรมการป่าชุมชน” หมายความว่า คณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งและอธิบดีได้แต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้

“สมาชิกป่าชุมชน” หมายความว่า ผู้ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้นและได้รวมตัวกันเพื่อจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้

“องค์กรเอกชน” หมายความว่า องค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมในการส่งเสริมให้ประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

“ทรัพย์สินส่วนกลาง” หมายความว่า เงินและทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อใช้ในการจัดการป่าชุมชน ไม้ที่สมาชิกป่าชุมชนร่วมกันปลูก หรือทรัพย์สินที่สมาชิกป่าชุมชนร่วมกันจัดทำในการจัดการป่าชุมชน

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน” หมายความว่า ผู้ซึ่งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแต่งตั้งจากข้าราชการสังกัดกรมป่าไม้ สมาชิกป่าชุมชนซึ่งเสนอโดยคณะกรรมการป่าชุมชน หรือบุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อโดยองค์กรเอกชนเพื่อให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมป่าไม้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑ บททั่วไป

มาตรา ๖ ป่าชุมชนที่จัดตั้งขึ้นต้องเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- (๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพ
- (๒) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน
- (๓) ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแลและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่า

(๔) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งการสร้างเครือข่ายป่าชุมชน

ป่าชุมชนที่จัดตั้งขึ้นต้องมีการจัดการที่สอดคล้องและไม่ขัดขวาง หรือเป็นอุปสรรคต่อวัตถุประสงค์ตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๗ พื้นที่ป่าที่มีการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนแล้วให้คงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

หมวด ๒ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

มาตรา ๘ ให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน กรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม อธิบดีกรมที่ดิน และผู้ทรงคุณวุฒิอีกแปดคน ซึ่งในจำนวนนี้ต้องมีผู้แทนองค์กรเอกชนสองคน ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาสองคน และผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนสี่คนเป็นกรรมการ และอธิบดีกรมป่าไม้เป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ
ให้อธิบดีแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการได้ตามความจำเป็น

มาตรา ๙ เพื่อประโยชน์ในการสรรหาบุคคลให้รัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ให้มีคณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้แทนกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกรรมการอื่นอีกสิบคน ซึ่งแต่งตั้งจากผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะหรือสาขาวิชาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยา หรือสังคมวิทยาเกี่ยวกับป่าชุมชนจำนวนสามคน แต่งตั้งจากผู้แทนองค์กรเอกชนจำนวนสามคน และแต่งตั้งจากผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนจำนวนสี่คนเป็นกรรมการ

การแต่งตั้งกรรมการสรรหาซึ่งเป็นผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ให้อธิการบดีดำเนินการให้อาจารย์ในคณะหรือสาขาวิชาดังกล่าวตามวาระหนึ่งเป็นผู้คัดเลือกกันเองสถาบันอุดมศึกษาละหนึ่งคน และให้อธิการบดีจากทุกสถาบันอุดมศึกษาร่วมกันคัดเลือกให้เหลือสามคน ส่วนการแต่งตั้งกรรมการสรรหาซึ่งเป็นผู้แทนองค์กรเอกชน ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการให้องค์กรเอกชนเป็นผู้คัดเลือกกันเอง และการแต่งตั้งกรรมการสรรหาซึ่งเป็นผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชน ให้กรมป่าไม้ดำเนินการให้ผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้คัดเลือกกันเอง

รายชื่อคณะกรรมการสรรหาที่มาจากการคัดเลือกของผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ผู้แทนองค์กรเอกชน และผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนให้นำเสนอต่อรัฐมนตรีเพื่อแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบ

ให้คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเลือกกรรมการด้วยกัน เป็นประธานกรรมการคนหนึ่งและเลขานุการอีกคนหนึ่ง ให้กรมป่าไม้ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิ และให้นำมาตรา ๑๑. มาตรา ๑๒ และมาตรา ๑๓ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๑๐ ให้คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเสนอรายชื่อบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๖ ที่สมควรได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน และในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดเป็นจำนวนสองเท่าของตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่จะมีการแต่งตั้งหรือแต่งตั้งแทน

บัญชีรายชื่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนให้นำเสนอต่อรัฐมนตรี และบัญชีรายชื่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดให้นำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด

หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาและการเสนอรายชื่อบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนและในคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดให้กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๑ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระดำรงตำแหน่งคราวละสามปี กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกก็ได้

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งตามวาระแต่ยังมิได้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒินั้นปฏิบัติหน้าที่ต่อไปพลางก่อน จนกว่าจะได้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิใหม่

มาตรา ๑๒ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๑๑ วาระหนึ่ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๔) ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๕) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งผู้อื่นเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทน โดยให้นำความในมาตรา ๘ วรคสอง และมาตรา ๑๐ วรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการจะเหลือไม่ถึงเก้าสิบวัน รัฐมนตรีจะไม่แต่งตั้งก็ได้ และให้ผู้ได้รับแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งตนแทน

มาตรา ๑๓ การประชุมของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม

ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่ในที่ประชุม หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการซึ่งมาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งขึ้นทำหน้าที่แทน

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ในกรณีที่กรรมการเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในเรื่องใด ห้ามมิให้กรรมการผู้นั้นเข้าร่วมประชุม

มาตรา ๑๔ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้งและจัดการป่าชุมชน และพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับป่าชุมชนตามที่คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

(๒) เสนอแนะในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) กำหนดระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

(๔) พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้

(๕) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการเลือกและการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามมาตรา ๑๘

(๖) แต่งตั้งคณะกรรมการกองทุน

(๗) จัดทำรายงานเกี่ยวกับสภาพโดยรวมของป่าชุมชนทั่วประเทศพร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีปีละหนึ่งครั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมในป่าชุมชน หรือการสนับสนุนการจัดการป่าชุมชน

(๘) ปฏิบัติการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนอาจมอบหมายให้กรมป่าไม้เป็นผู้ปฏิบัติการหรือเตรียมข้อเสนอมายังคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปก็ได้

ในการกำหนดนโยบาย กฎกระทรวง และระเบียบตามกฎหมายนี้ ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การรับฟังความคิดเห็นที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนด

มาตรา ๑๕ ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนดระเบียบว่าด้วยการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแลและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

ระเบียบตามวรรคหนึ่งจะกำหนดเป็นแนวทางเพื่อให้คณะกรรมการป่าชุมชนไปดำเนินการออกข้อบังคับให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละป่าชุมชนก็ได้

มาตรา ๑๖ ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดแทนคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนได้

มาตรา ๑๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนและคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๖ มีอำนาจมีหนังสือเรียกให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริงหรือให้ส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาได้

หมวด ๓

คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

มาตรา ๑๔ ให้มีคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นประธาน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดนั้นจำนวนห้าคน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกจำนวนหกคน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ในจำนวนของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีผู้แทน

สถาบันอุดมศึกษาจำนวนหนึ่งคน ผู้แทนองค์กรเอกชนหนึ่งคน ผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนในจังหวัดที่ป่าชุมชนตั้งอยู่สี่คน

ให้ข้าราชการกรมป่าไม้ซึ่งอธิบดีมอบหมายคนหนึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการ

หลักเกณฑ์การแต่งตั้งกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติกำหนดตามมาตรา ๑๔ (๕)

การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาแต่งตั้งจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเสนอตามมาตรา ๑๐ และให้นำมาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การแต่งตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่นในจังหวัดนั้นเป็นผู้คัดเลือกกันเอง ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนดตามมาตรา ๑๔ (๕)

มาตรา ๑๕ คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) พิจารณาคำขอและตรวจสอบพื้นที่ป่าที่มีคำขอให้กำหนดเป็นป่าชุมชน
- (๒) ประกาศคำขอให้กำหนดพื้นที่ป่าเป็นป่าชุมชน และพิจารณาคำคัดค้าน
- (๓) อนุมัติให้จัดตั้ง เพิ่มหรือลดเขตป่าชุมชนหรือเพิกถอนป่าชุมชน
- (๔) เสนอแต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการป่าชุมชน
- (๕) ให้ความเห็นชอบในแผนการจัดการป่าชุมชนตลอดจนโครงการที่จะดำเนินการในป่าชุมชน
- (๖) ประสานความร่วมมือระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน
- (๗) ควบคุม กำกับ ดูแลการดำเนินการของคณะกรรมการป่าชุมชนให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือแผนการจัดการป่าชุมชน
- (๘) ให้คำแนะนำปรึกษาต่อคณะกรรมการป่าชุมชนในการจัดการป่าชุมชนแต่งตั้ง และถอดถอนเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน
- (๙) ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการจัดการป่าชุมชนในจังหวัด และจัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนอย่างน้อยทุกปี
- (๑๐) ปฏิบัติการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการและคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนมอบหมาย

หมวด ๔

การจัดตั้งป่าชุมชน

มาตรา ๒๐ ชุมชนท้องถิ่นในท้องที่ใดอยู่ในสภาพที่จะดูแลรักษาป่าและประสงค์จะจัดตั้งป่าชุมชนในท้องที่นั้น ให้ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแห่งท้องที่ที่ป่านั้นตั้งอยู่ เพื่อให้จัดตั้งป่าชุมชนได้ คำขอต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (๑) วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน
- (๒) รายชื่อและประวัติโดยสังเขปของผู้แทนชุมชนท้องถิ่น
- (๓) สภาพพื้นที่ที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน พร้อมทั้งแผนที่สังเขปแสดงอาณาเขตและเขตติดต่อ
- (๔) หลักฐานใดๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการดูแลรักษาป่ามาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับในกรณีการจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์

(๕) แผนจัดการป่าชุมชน โดยแสดงให้เห็นการอนุรักษ์ การฟื้นฟู หรือการควบคุมดูแลภาวะแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติในป่าชุมชน

ในพื้นที่ป่าชุมชนจะต้องกำหนดบริเวณเพื่อการอนุรักษ์และการใช้สอย ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และวัตถุประสงค์ของป่าชุมชน

การขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ให้กระทำได้เฉพาะกรณีที่ยุมนชนท้องถิ่นนั้นได้ดูแลรักษาป่าที่ขอกำหนดเป็นป่าชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และยังได้ดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่องจนถึงวันที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน อีกทั้งมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมแห่งการอยู่อาศัยที่เกื้อกูลต่อการดูแลรักษาป่า

หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำขอและการอนุมัติให้จัดตั้งป่าชุมชน ให้กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๑ เมื่อได้คำขอจัดตั้งป่าชุมชนแล้ว ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายละเอียดที่ระบุในคำขอและให้รายงานผลการตรวจสอบภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำขอ

การตรวจสอบและรายงานตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนด

มาตรา ๒๒ เมื่อได้รับรายงานผลการตรวจสอบตามมาตรา ๒๑ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดประกาศคำขอและรายงานผลการตรวจสอบโดยสรุปไว้ในที่เปิดเผย ณ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ ที่ทำการกำนันท้องที่ และให้เปิดเผยเห็นได้ง่ายในชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นเวลาหกสิบวัน โดยให้ลงวันที่ที่ปิดประกาศในใบประกาศนี้ด้วย

ให้หน่วยงานของรัฐและบุคคลใดไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่นั้นหรือไม่ มีสิทธิทำหนังสือแสดงข้อคัดค้านหรือความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชนได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันครบกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๒๓ ในการพิจารณาคำขอและรายงานการตรวจสอบ คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดจะมีหนังสือเรียกให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ ตัวแทนองค์กรเอกชนในพื้นที่ หรือผู้มีหนังสือคัดค้านหรือแสดงความเห็น มาให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชนก็ได้

ถ้าคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดเห็นว่ารายละเอียดในคำขอดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีอำนาจสั่งให้ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนแก้ไขได้

ถ้าผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนมิได้แก้ไขหรือดำเนินการตามคำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดภายในเวลาที่กำหนดให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีอำนาจพิจารณาคำขอนั้นตามที่เห็นควรต่อไป

มาตรา ๒๔ ในกรณีที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีมติไม่ให้ออกคำขอจัดตั้งป่าชุมชน ให้จัดตั้งป่าชุมชน หรือให้ออกคำขอจัดตั้งป่าชุมชนเพียงบางส่วนหรือโดยกำหนดเงื่อนไข ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแจ้งมติดังกล่าวให้ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนและผู้มีหนังสือคัดค้านหรือแสดงความเห็นทราบ

ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน หรือผู้มีหนังสือคัดค้านมีสิทธิอุทธรณ์มติของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามวรรคหนึ่งต่อคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

มาตรา ๒๕ ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนพิจารณาอุทธรณ์ให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ว่าวินิจฉัยของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนให้เป็นที่สุด และให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดปฏิบัติให้เป็นไปตามวินิจฉัยดังกล่าว

มาตรา ๒๖ หนังสือแจ้งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด คำอุทธรณ์ของผู้ยื่นคำขอหรือผู้มีหนังสือคัดค้าน และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนต้องแสดงเหตุผลและรายละเอียดโดยชัดแจ้ง

มาตรา ๒๗ ในกรณีที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีมติให้ออกคำขอจัดตั้งป่าชุมชนได้ และปรากฏว่าไม่มีการอุทธรณ์ในพ้นกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์แล้ว หรือในกรณีที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนพิจารณาอุทธรณ์แล้วมีมติให้ออกคำขอจัดตั้งป่าชุมชนได้ ประกาศการอนุมัติจัดตั้งป่าชุมชนในราชกิจจานุเบกษา โดยมีสาระสำคัญตามที่กำหนดในระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

การจัดตั้งป่าชุมชนมีผลเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

หมวด ๕ การจัดการป่าชุมชน

มาตรา ๒๘ เมื่อได้มีประกาศการจัดตั้งป่าชุมชนแล้ว ให้จัดทำบัญชีรายชื่อสมาชิกของชุมชนนั้นที่ประสงค์จะจัดการป่าชุมชนเป็นสมาชิกป่าชุมชน

การแก้ไขเปลี่ยนแปลงสมาชิกป่าชุมชนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๙ สมาชิกป่าชุมชนมีหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชุมชน ดังนี้

(๑) ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ข้อบังคับของคณะกรรมการป่าชุมชน และแผนจัดการป่าชุมชน

(๒) ร่วมกันทางราชการในการดูแลป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

สมาชิกป่าชุมชนที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการป่าชุมชนอาจมีมติให้สมาชิกป่าชุมชนผู้นั้นพ้นจากการเป็นสมาชิกป่าชุมชนได้

มาตรา ๓๐ ให้สมาชิกป่าชุมชนที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไปเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจัดตั้งป่าชุมชน

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง คุณสมบัติ การดำรงตำแหน่งและจำนวนกรรมการป่าชุมชน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๓๑ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่จัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของป่าชุมชนและแผนจัดการป่าชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติ และมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจัดให้มีหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นตาม

(๒) ออกข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน และการจัดการ ดูแลรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของป่าชุมชน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของป่าชุมชน และไม่ขัดแย้งกับระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

(๓) เสนอแผนจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะต้องมีการจำแนกพื้นที่ป่าชุมชนออกเป็นพื้นที่เพื่อ

การอนุรักษ์และพื้นที่เพื่อการใช้สอยในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์สัตว์ และพืชในป่าชุมชน แผนงานและโครงการอื่น และกำกับดูแลให้สมาชิกป่าชุมชนปฏิบัติตามแผนการจัดการป่าชุมชนและหน้าที่ที่กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้

(๔) เสนอแต่งตั้งสมาชิกป่าชุมชนให้เป็นเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน

(๕) สั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดออกจากป่าชุมชน หรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ ในเขตป่าชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับตาม (๒) หรือพระราชบัญญัตินี้

(๖) โกล่เกลี่ยหรือประนีประนอม เมื่อสมาชิกป่าชุมชนเกิดความขัดแย้งในการจัดการป่าชุมชน

(๗) ช่วยเหลือพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรณีที่มีการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

(๘) มีมติให้รับบุคคลเป็นสมาชิกป่าชุมชนหรือให้สมาชิกป่าชุมชนพ้นจากการเป็นสมาชิกป่าชุมชน

(๙) ดำเนินการตามที่เห็นสมควร เพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน

(๑๐) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน หรือคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด กำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน

การออกข้อบังคับตามวรรคหนึ่ง (๒) และการรับบุคคลเป็นสมาชิกป่าชุมชนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดก่อน

มาตรา ๓๒ ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการป่าชุมชนอาจขอเปลี่ยนแปลงเขตป่าชุมชน ปรับปรุงแผนจัดการป่าชุมชน หรือขอให้เพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือบางส่วนได้แต่ต้องแสดงเหตุผลและรายละเอียดโดยชัดแจ้งและให้นำมาตรา ๖๐ ถึง มาตรา ๒๙ ในหมวด ๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๓ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องจัดให้มีหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงแนวเขตป่าชุมชนไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชน และสมาชิกป่าชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการนี้ด้วย

มาตรา ๓๔ ในป่าชุมชนห้ามบุคคลใดเข้ายึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำด้วยประการใด อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าชุมชน เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้

- (๑) การกระทำของคณะกรรมการป่าชุมชนตามมาตรา ๓๑
- (๒) การดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน หรือผู้ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่มอบหมายตามมาตรา ๔๔
- (๓) การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนตามมาตรา ๔๖
- (๔) การเก็บหาของป่าและการกระทำของสมาชิกป่าชุมชนตามมาตรา ๓๕
- (๕) การทำไม้ของสมาชิกป่าชุมชนเพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือใช้ในกิจการสาธารณะตามมาตรา ๓๖
- (๖) การปลูกและดูแลรักษาป่าของสมาชิกป่าชุมชน

มาตรา ๓๕ การเก็บหาของป่าในเขตป่าชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

มาตรา ๓๖ ในป่าชุมชนที่กำหนดไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ตามมาตรา ๓๑ (๓) สมาชิกป่าชุมชนอาจทำไม้เพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือใช้ในกิจการสาธารณะของสมาชิกป่าชุมชนได้ การทำไม้ในป่าชุมชนให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรา ๓๗ บรรดาไม้และของป่าที่ได้จากป่าชุมชนที่ทำโดยถูกต้องตามข้อบังคับของคณะกรรมการป่าชุมชนและแผนจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในการแปรรูปไม้ การมีไม้หรือของป่าในครอบครอง การนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่และการผ่านด่านป่าไม้ การเสียค่าธรรมเนียม ค่าภาคหลวง หรือค่าใช้จ่ายในการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

มาตรา ๓๘ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนมีอำนาจทำนิติกรรมใด ๆ ผูกพันทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนและดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนได้

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ หรือระเบียบ หรือข้อบังคับที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่สัตว์ พืช ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน ให้กรมป่าไม้หรือคณะกรรมการป่าชุมชนมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนดังต่อไปนี้

- (๑) ค่าใช้จ่ายที่รัฐได้จ่ายไปในการเคลื่อนย้ายสิ่งของที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือกระทำให้สิ่งนั้นหมดสภาพความเป็นปศุสัตว์ หรือความเป็นพืช ตลอดจนการนำเอาของนั้นมาเก็บ ถัก หรือรักษาไว้
- (๒) ค่าใช้จ่ายที่รัฐได้จ่ายไปในการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติกลับคืนมาสู่สภาพเดิม
- (๓) ค่าใช้จ่ายที่รัฐได้จ่ายไปในการช่วยเหลือบุคคล หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นเนื่องในความเสียหายนั้น
- (๔) ค่าดำเนินงานต่าง ๆ ของรัฐในการประเมินความเสียหายและประเมินค่าใช้จ่ายในการเยียวยาผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของบุคคล
- (๕) ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่รัฐได้จ่ายในการดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมาย เช่น ค่าใช้จ่ายที่รัฐจ่ายเป็นค่าทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ค่าใช้จ่ายในการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินคดีในศาล และค่าธรรมเนียมศาล
- (๖) มูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องเสียหาย

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนนอกจากดอกเบี้ยผิดนัดที่ต้องได้รับแล้ว ให้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงมูลค่าของเงินตราตั้งแต่เวลาที่ละเมิดจนถึงเวลาที่ชำระค่าสินไหมทดแทนประกอบด้วย

มาตรา ๔๐ ในการดำเนินคดีตามมาตรา ๓๘ และมาตรา ๓๙ คณะกรรมการป่าชุมชนอาจขอให้พนักงานอัยการดำเนินคดีให้ก็ได้ และให้ได้รับช้อยกเว้นค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๔๑ กรณีเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนมิได้ดำเนินการฟ้องร้อง ให้อธิบดีมีอำนาจส่งเรื่องให้พนักงานอัยการฟ้องร้องคดีดังกล่าวเพื่อเรียกช้อยกเว้นค่าเสียหายเพื่อจ่ายให้เป็นทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนนั้นได้

มาตรา ๔๒ บทบัญญัติในมาตรา ๓๙ ไม่เป็นการลบล้างหรือจำกัดหน้าที่และความรับผิดชอบที่บุคคลมีอยู่ตามบทบัญญัติของบทกฎหมายอื่น และไม่เป็นการตัดอำนาจของผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นที่จะดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน

หมวด ๖ การควบคุมดูแลป่าชุมชน

มาตรา ๔๓ ป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดใด ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดนั้นมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับป่าชุมชนนั้นตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๔ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย ตลอดจนเพื่อติดตามผลการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่มอบหมาย มีอำนาจเข้าไปในป่าชุมชนในส่วนที่ไม่ใช่แหล่ง เพื่อดำเนินการดังกล่าวได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้บุคคลดังกล่าวแสดงบัตรประจำตัวหรือหนังสือแสดงการได้รับมอบหมาย แล้วต่อกรณี เมื่อบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องร้องขอ

มาตรา ๔๕ องค์การเอกชนอาจขออนุญาตคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดเพื่อให้ตัวแทนของตนเข้าไปสอดส่องดูแลการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ของคณะกรรมการป่าชุมชนแห่งใดก็ได้ ในกรณีที่ได้รับอนุญาตแล้วให้ตัวแทนขององค์การเอกชนนั้นมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๔๔ โดยอนุโลม และในการปฏิบัติหน้าที่ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๔๖ เจ้าหน้าที่ป่าชุมชนมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ตรวจสอบพื้นที่และตรวจตราดูแลการดำเนินการและกิจการต่างๆ ในป่าชุมชน
- (๒) แนะนำ ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
- (๓) ในกรณีที่ไม้อาจเรียกประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนได้ทัน ให้มีอำนาจสั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดออกจากป่าชุมชนหรือให้ทำการหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ในป่าชุมชน ในกรณีกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน หรือข้อบังคับของคณะกรรมการป่าชุมชน และให้รายงานคณะกรรมการป่าชุมชนทราบ
- (๔) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน
- (๕) รายงานคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดเมื่อปรากฏว่ามีกรณีจะต้องเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือบางส่วน

มาตรา ๔๗ เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจทำการหรือสั่งให้ทำการเฉพาะหน้าที่เท่าที่จำเป็น และส่งแสดงบัตรประจำตัว หรือหนังสือที่แสดงการได้รับมอบหมายดังต่อไปนี้

- (๑) ตรวจค้นบุคคลหรือยานพาหนะ
- (๒) จับและควบคุมตัวผู้กระทำความผิด
- (๓) ยึดสิ่งของที่มิใช่เป็นความผิด หรือใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด ให้ส่งผู้กระทำความผิดพร้อมด้วยสิ่งของที่ยึดไว้ให้แก่พนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๔๘ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ที่เกี่ยวกับความผิดอาญาให้คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๔๙ ในกรณีที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดพบว่า คณะกรรมการป่าชุมชน กรรมการป่าชุมชน หรือสมาชิกป่าชุมชน กระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน หรือข้อบังคับของคณะกรรมการป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีอำนาจสั่งการให้คณะกรรมการป่าชุมชน กรรมการป่าชุมชน หรือสมาชิกป่าชุมชนดังกล่าวกระทำการหรืองดเว้นการกระทำนั้นได้

ผู้ได้รับคำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามวรรคหนึ่ง ต้องปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดกำหนด

ในกรณีที่ผู้ได้รับคำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดตามวรรคหนึ่งไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าว ให้ยื่นอุทธรณ์คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนภายในสิบห้าวันนับแต่วันได้รับคำสั่งและให้นำมาตรา ๒๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด เว้นแต่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดหรือคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนจะสั่งเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๕๐ อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ติดตามดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด และอาจแจ้งให้กรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดได้

มาตรา ๕๑ อธิบดีอาจขอให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดกระทำการหรือยับยั้งกระทำการใด ๆ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบายหรือมติของคณะรัฐมนตรี และระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน

เมื่อคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดได้รับแจ้งจากอธิบดีตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดพิจารณาคำขอและแจ้งผลให้อธิบดีทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำขอ

ในกรณีที่อธิบดีไม่เห็นชอบด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดที่แจ้งตามวรรคสอง ให้อธิบดีเสนอคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนพิจารณา และให้นำมาตรา ๒๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๕๒ ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด คณะกรรมการป่าชุมชน หน้าที่ป่าชุมชนและพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

หมวด ๗ การเพิกถอนป่าชุมชน

มาตรา ๕๓ คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดมีอำนาจสั่งเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือแต่บางส่วนได้เมื่อมี
นี้ ดังต่อไปนี้

- (๑) คณะกรรมการป่าชุมชนขอให้เพิกถอนป่าชุมชนตามมาตรา ๓๒
 - (๒) คณะกรรมการป่าชุมชนทอดทิ้งไม่จัดการฟื้นฟูป่าชุมชนนั้นต่อไป
 - (๓) คณะกรรมการป่าชุมชนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือระเบียบหรือข้อบังคับที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้
- จะเป็นเหตุให้ป่าชุมชนได้รับความเสียหายหรือมีเหตุไม่ควรไว้วางใจให้จัดการป่าชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ให้นำมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การเพิกถอนป่าชุมชนให้มีผลเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ในกรณีที่มิใช่การเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลง มีแผนที่แสดงแนวเขตที่เปลี่ยนแปลงแนบท้ายประกาศด้วย

มาตรา ๕๔ ทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอน ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นทรัพย์สินของป่าชุมชนอื่นตามที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดกำหนด ส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๕๕ ป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอนตามมาตรา ๕๓ อาจมีการขอจัดตั้งป่าชุมชนใหม่อีกก็ได้ เว้นแต่ป่าชุมชนในอนุรักษ การขอจัดตั้งป่าชุมชนใหม่ให้ปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวด ๔

หมวด ๘ กองทุนป่าชุมชน

มาตรา ๕๖ ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนป่าชุมชน” ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนซึ่งประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (๑) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (๒) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้
- (๓) เงินค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดตามกฎหมายนี้
- (๔) ดอกผลและผลประโยชน์อื่นใดที่เกิดจากกองทุน เงินและทรัพย์สินอื่นตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเข้ากองทุนโดยไม่ต้องแจ้งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

มาตรา ๕๗ เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อดังต่อไปนี้

- (๑) ช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- (๒) ให้ชุมชนท้องถิ่นและหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้เพื่อช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

(๓) เป็นค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมายนี้

(๔) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

การบริหารกองทุนและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนด อยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๕๘ ให้มีคณะกรรมการกองทุนคณะหนึ่งประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และคณะกรรมการอื่นซึ่งคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแต่งตั้งเจ็ดคนเป็นกรรมการและข้าราชการกรมป่าไม้เป็นกรรมการและ ขานุกร

คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอแนวทาง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญของการใช้จ่ายเงินกองทุนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในมาตรา ๕๗ ต่อคณะกรรมการ

(๒) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอจัดสรร ขอเงินช่วยเหลือหรือขอเงินอุดหนุนจากกองทุน

(๓) พิจารณาจัดสรรเงินกองทุนเพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๗ ทั้งนี้ตามแนวทาง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญที่คณะกรรมการกำหนด

(๔) พิจารณานุมัติค่าขอรับการส่งเสริมและช่วยเหลือตามมาตรา ๕๗

(๕) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนมอบหมาย

มาตรา ๕๙ ให้นำความในมาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มาใช้บังคับแก่การดำรง เหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการกองทุนโดยอนุโลม

ให้นำความในมาตรา ๑๓ มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการกองทุนโดยอนุโลม

มาตรา ๖๐ ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทิน ให้คณะกรรมการกองทุนเสนองบดุลและรายงานการรับ เงินกองทุนในปีที่ล่วงมาแล้วต่อสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเพื่อตรวจสอบรับรองและเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน งบดุลและรายงานการรับจ่ายเงินดังกล่าว ให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนเสนอต่อรัฐมนตรีและให้รัฐมนตรีเสนอต่อ รัฐมนตรีเพื่อทราบและจัดให้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๙ บทกำหนดโทษ

มาตรา ๖๑ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนตามมาตรา ๑๕ ถ้าการกระทำ ังเป็นความผิดตามกฎหมายอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๖๒ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือเคลื่อนย้ายหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นใดที่จัดให้มีขึ้นตามมาตรา ๓๑ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือ ทั้งจำ ทั้งปรับ

มาตรา ๖๓ ผู้ใดขัดคำสั่งเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนที่สั่งตามมาตรา ๔๖ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่ นึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๖๔ ผู้ใดเข้ายึดถือครอบครอง ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เเผาป่า ทำไม้ เก็บหา ำ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๓๔ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่ง าท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำดังกล่าวในวรรคหนึ่งได้กระทำในบริเวณพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ของป่าชุมชนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบ
ห้าปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๖๕ การแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกรรมการนโยบายป่าชุมชนในวาระเริ่มแรกมิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗
วรรคสอง มาใช้บังคับ และให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๙๐ วัน

มาตรา ๖๖ ในกรณีที่คณะกรรมการสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิยังไม่มีผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชน ให้ผู้แทนคณะกรรมการ
าชุมชนประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่จัดการป่าชุมชนชุมชนละหนึ่งคนมาขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ภายในหกสิบวัน
นับแต่วันที่กฎหมายนี้มีผลบังคับใช้ และให้ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นที่มาขึ้นทะเบียนคัดเลือกกันเองให้เหลือจำนวนสี่คน และเสนอ
รายชื่อต่อรัฐมนตรี ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบ

มาตรา ๖๗ ให้มีการตรากฎกระทรวง และออกระเบียบภายในสองปีนับตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก

อันดับของผู้ถูกสัมภาษณ์

ข้อมูล สังคม - ประชากร

ควรจะถามทั้งหัวหน้าครอบครัวและภรรยา

1.1 ชื่อคนที่สัมภาษณ์

เพศชาย เพศหญิง

สถานภาพในครอบครัว

สถานภาพในหมู่บ้าน

1.2 ชื่อคนที่สองที่สัมภาษณ์

เพศชาย เพศหญิง

สถานภาพในครอบครัว

สถานภาพในหมู่บ้าน

คำถามสำหรับหัวหน้าครอบครัว

1.3 อายุ ปี

1.4 เกิดในหมู่บ้านนี้หรือไม่

ใช่ (ตอบคำถามต่อข้อ 1.7) ไม่ใช่ (ตอบคำถามต่อข้อ 1.5)

1.5 ย้ายมาจากหมู่บ้านไหน

หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

1.6 กี่ปีแล้วที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ ปี

1.7 เครื่องญาติ, ครอบครัวมาจากไหน

หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

กี่ปีแล้วที่ย้ายมาอยู่ในหมู่บ้านนี้ ปี

1.8 ทำไมถึงย้ายมาอยู่หมู่บ้านนี้

III. การจัดการทางการเกษตร

ก. การถือครองที่ดิน

3.1 จำนวนที่ดินที่ครอบครองใช้ในการเพาะปลูก ไร่

รายละเอียดทางการเพาะปลูก (โปรดถามถึง แปลงผลไม้, สวนผัก, หรือบ่อปลา)

3.2 แปลง ที่	3.3 จำนวน ไร่	3.4 ชนิด ของ พืช ที่	3.5 ชื่อ สถานที่ หรือ ที่ใกล้ กัน	3.6 ระยะ ทางถึง หมู่บ้าน (กิโล เมตร)	3.7 ระยะ ทาง ถึงป่า ชุมชน (ม.)	3.8 เอก สาร สิทธิ์ ที่มี	3.9 ได้ที่ดิน มาอย่างไร	3.10 ถ้าเป็น มรดก พ่อแม่ คุณได้ที่ ดินมา อย่างไร	3.11 กี่ปีที่ ครอบ ครอง หรือ เช่าที่ ดิน	3.12 จำนวน เงิน ที่เช่า ต่อปี
		1.ข้าว 2.ไร่มัน 3.สวนผลไม้ 4.ไร่นาสวนผสม		เฉพาะผู้มีที่ ละแวกกับ ป่าชุมชนใน รัศมี 1 กม.			1.บุกเบิก 2.ซื้อมา 3.มรดก 4.เช่า	1.บุกเบิก 2.ซื้อมา		

หมายเหตุ

3.13 ในช่วง 2 ปี ที่ผ่านมาครอบครองคุณได้ขายที่ดิน หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่ จำนวนที่ดินที่ขาย ไร่ จำนวนเงินที่ได้รับ.....บาท

ขายเดือนไหน ปีไหน..... สาเหตุที่ขาย

3.14 ปีที่แล้วในครอบครัวคุณมีที่ว่างเปล่าหรือที่ไม่ใช้ในการเพาะปลูกหรือไม่ (รวมถึงที่ดินให้ยืมหรือเช่าทำอย่างอื่น)

มี (ตอบคำถามข้อ 3.15)

ไม่มี (ตอบคำถามข้อ 3.29)

โปรดเช็คและรวบรวมคำตอบที่ได้ให้แน่นอน

3.15 จำนวนไร่ ไร่

โปรดให้รายละเอียด

3.16 แปลง ที่	3.17 จำนวน ไร่	3.18 ชนิด ของ พืช ที่	3.19 ชื่อ สถานที่ หรือ ที่ใกล้เคียง	3.20 ระยะ ทาง ถึง หมู่บ้าน (กิโล เมตร)	3.21 ระยะ ทาง ถึง ป่า ชุมชน (กม.)	3.22 เอกสาร สิทธิ์ ที่มี	3.23 ได้ที่ ดินมา อย่างไร	3.24 ถ้าเป็น มรดก พ่อแม่ คุณได้ ที่ดิน มา อย่างไร	3.25 กี่ปี ที่ ปลูก หรือ เช่า ที่ดิน	3.26 จำนวน เงิน ที่ เช่า ต่อปี	3.27 กี่ปี ที่ไม่ ได้ เพาะ ปลูก	3.28 ทำไม ไม่ได้ เพาะ ปลูก ใน พื้นที่ นั้น
		1.ข้าว 2.ไร่มัน 3.สวน ผลไม้ 4.ไร่นา สวน ผสม		เฉพาะผู้มี ที่ละแวก กับป่าชุมชน ในรัศมี 1 กม.			1.บุกรุก 2.ซื้อ 3.มรดก 4.เช่า	บุกรุก 2.ซื้อ				

หมายเหตุ

.....

3.29 ก่อนที่จะร่วมทำป่าชุมชนในหมู่บ้านมีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในพื้นที่ป่าชุมชนบางครอบครัว
ครอบครัวคุณมีพื้นที่เพาะปลูกบางที่ในพื้นที่ป่าชุมชนหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

3.30 ถ้าใช่ จำนวนพื้นที่ที่ครอบครัวคุณเคยเพาะปลูกในพื้นที่นั้น

ข. ผลผลิตที่ได้

ข้อมูลทั่วไป

4.1 ครอบครัวคุณปลูกอะไรบ้าง

โปรดเช็คคำตอบจากที่ได้รับ ข้อ 3.2

ปี แปลงที่	2539	2540

กรุณายกมากกว่ากิจกรรมทางการเกษตร สำหรับภาพรวมและความเข้าใจในกิจกรรมทางการเกษตร

4.2 คุณหรือคนในครอบครัวของคุณเป็นสมาชิกของ

กลุ่มเกษตรกร ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก

กลุ่ม ฅ.ก.ส. ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก

กลุ่มสินเชื่อในหมู่บ้าน ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก

กลุ่มผู้หญิง ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก
 กลุ่มทอผ้า ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก
 กลุ่มอื่น ๆ ใช่ ไม่ใช่ ใครเป็นสมาชิก

.....

 หมายเหตุ

4.3 กรอบครัวคุณเป็นเจ้าของอะไรบ้าง

รายการ	ใช่	ไม่ใช่	ซื้อ หรือ สร้าง เมื่อไร	จ่ายเงินไปเท่าไร*
รถไถนาเดินตาม				
รถไถใหญ่				
เครื่องนวดข้าว				
ปั้มน้ำ (ที่ใช้ในการเกษตร)				
ที่ฉีดยา, เครื่องพ่น				
โรงสีข้าว				
ยุ้งข้าว				
อื่น ๆ				

* ถ้าอายุไม่เกิน 3 ปี

4.4 จำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการบำรุงรักษาในปีที่แล้ว จำนวน บาท

.....

จำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการบำรุงรักษาในฤดูหนาวปีนี้ จำนวน บาท

.....

4.5 สินเชื่อ

ครอบครัวคุณมีหนี้สินในฤดูหนาวที่ผ่านมาสำหรับซื้ออุปกรณ์ใน ข้อ 4.3 ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

จำนวนและเงื่อนไข ในฤดูหนาวที่ผ่านมา

หมายเหตุ

การถามรายละเอียดแต่ละชนิด รวมผลผลิตได้ทั้งหมด

โปรดถามตามที่เขาปลูกอยู่ ไม่ต้องถามตามแปลง

5. ผลผลิต

ผลผลิตที่ได้

5.1 ผลผลิต ที่เก็บเกี่ยวได้ครั้งสุดท้าย จำนวน

เก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ปี

ถ้าเปรียบเทียบกับปีที่แล้วหรือปีก่อนนั้นผลผลิตที่ได้เป็นอย่างไร

ดี ธรรมดา ไม่ดี

ถ้าปีที่แล้วมาดี หรือไม่ดี

- จำนวน ที่ได้ปกติต่อปี

- ทำไมปีที่ผ่านมาถึง ดี หรือ ไม่ดี

5.2 ปกติครอบครัวคุณใช้เอง จำนวนเท่าไรต่อปี

5.3 หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จจนกระทั่งฤดูหนาวได้ขาย..... หรือไม่ ขาย ไม่ขาย

5.4 จำนวนที่ขาย

5.5 จำนวนครั้งที่ขาย

5.6 ขายช่วงเดือนไหน

5.7 ได้เงินจากการขาย จำนวนเท่าไร

5.8 ปีที่แล้วก่อนที่เก็บเกี่ยวข้าวยังมีข้าวเหลืออยู่หรือไม่ มี ไม่มี

จำนวน ขายไป เหลือจากการขาย

โปรดถามราคาต่อหน่วยและรวมจำนวนเงินทั้งหมด

ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูก

เมื่อครบคร้วคุณปลูก คุณต้องจ่าย เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง

เมล็ดพันธุ์ ปี 2539/40

5.9 เดือนที่เพาะปลูก

5.10 จำนวนเมล็ดพันธุ์ที่ใช้

5.11 ซื้อหรือมีอยู่แล้ว

5.12 แต่ละชนิดที่ซื้อ จ่ายเงินไปเท่าไร

หมายเหตุ

ปุ๋ย

5.13 ครบคร้วคุณใช้ปุ๋ยเป็นปกติในการเพาะปลูก

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

5.14 ครบคร้วคุณใช้ปุ๋ยเคมีเมื่อปี 2539/40 จำนวน กระสอบ

ครบคร้วคุณใช้ปุ๋ย.....เมื่อปี 2539/40 จำนวน กระสอบ

5.15 ครบคร้วคุณจ่ายค่าปุ๋ยจำนวน บาท

สารเคมี

5.16 เมื่อครบคร้วคุณปลูก ปกติคุณใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง หรือ ยาฆ่าหญ้า ใช่

หรือไม่

ใช่..... ไม่ใช่

	2539/40	
ชนิดของสารเคมีที่ใช้	จำนวนเงินที่จ่าย	เดือนที่ใช้
ยาฆ่าแมลง		
ยาฆ่าหญ้า		
อื่น ๆ		

เครื่องจักร

- 5.17 ครอบครัวคุณใช้เครื่องจักร เช่น รถแทรกเตอร์ หรือเครื่องนวดข้าวสำหรับการเพาะปลูก
 ใช่หรือไม่
 ใช่ ไม่ใช่
 เครื่องจักรอะไรที่ครอบครัวคุณใช้
 ครอบครัวคุณจ่ายเงินจำนวนเท่าไรเมื่อปี 2539/40 สำหรับการเช่าเครื่องจักร

สินเชื่

- 5.18 ครอบครัวคุณมีสินเชื่อสำหรับเพาะปลูก เช่น การซื้อปุ๋ย หรือเมล็ด
 พันธุ์ ใช่หรือไม่
 ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่
 ปี 2539/40 สำหรับการเพาะปลูก ที่ผ่านมา
 - ชื่ออะไร
 โปรดอธิบายเงื่อนไข
 ก - รวมเงิน
 - เงื่อนไขสำหรับการชดใช้
 ข - รวมเงิน
 - เงื่อนไขสำหรับการชดใช้
 หมายเหตุ

แรงงาน

- 5.19 เมื่อครอบครัวคุณปลูก ครั้งสุดท้าย ครอบครัวคุณใช้แรงงานเฉพาะใน
 ครอบครัว หรือจ้างแรงงานอื่นด้วย
 เฉพาะแรงงานในครอบครัว แรงงานลงแขก
 จ้างแรงงาน

โปรดเก็บรายละเอียดในแรงงานที่ท่านใช้เมื่อปีที่ผ่านมา

	เตรียม เมล็ด พันธุ์	เตรียม เมล็ด พันธุ์	ปลูก	ไถ่ไป	ใช้สารเคมี	ช่วงเก็บ เกี่ยว	หลังเก็บ เกี่ยว
	กี่คน/ กี่ วัน	กี่คน/ กี่ วัน	กี่คน/ กี่ วัน	กี่คน/ กี่ วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่ วัน	กี่คน/ กี่ วัน
- แรงงานใน ครอบครัว							
- แรงงานลง แขก							
- จ้างแรงงาน							

ครอบครัวคุณจ่ายเงินจำนวนเท่าไรสำหรับจ้างแรงงานในการเพาะปลูก ครั้งสุดท้าย.....

หมายเหตุ

6. ไม้ผล

6.1 ครอบครัวคุณเป็นเจ้าของไม้ผล ใช้อยู่ ไม่ใช่

โปรดถามทั้งสวนผลไม้ และ ไม้ผลรอบ ๆ บ้านด้วย รวมถึงต้นกล้วย

6.2 ไม้ผลเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ใด

สวนผลไม้ ไร่ ในทุ่ง รอบ ๆ บ้าน

โปรดให้รายละเอียดในตาราง

6.3 ชนิดของไม้ ผล จำนวนต้น	ในฤดูหนาวปี 2539/40				
	6.4 ผลผลิต จำนวน	6.5 กินเอง จำนวน	6.6 ขาย จำนวน	6.7 ขายที่ ไหน	6.8 เงินที่ได้ จากการขาย

6.9 ครอบครัวคุณจ่ายเงินบางส่วนในการเพาะปลูกไม้ผล ใช่ ไม่ใช่
ในฤดูหนาวที่ผ่านมา

ก. สำหรับอะไร
จำนวน

ข. สำหรับอะไร
จำนวน

หมายเหตุ
.....

7. ผัก

7.1 ครอบครัวคุณปลูกผักหรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

7.2 ผักเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ใด

สวนผลไม้ ไร่ ในทุ่ง รอบ ๆ บ้าน

7.3 ใครเป็นคนรับผิดชอบในการปลูกผัก

7.4

เวลาที่ใช้ในการดูแลผักแต่ละวัน.....

7.5 ปกติครอบครัวคุณปลูกจำนวนกี่ไร่

ชนิดของผัก	ในฤดูหนาวปี 2539/40				
	ผลผลิตที่ได้	จำนวนกินเอง	จำนวนขาย	ขายที่ไหน	เงินที่ได้จากการขาย

ครอบครัวคุณจ่ายเงินบางส่วนในการเพาะปลูกผัก ใช่ ไม่ใช่

ในฤดูหนาวที่ผ่านมา

ก. สำหรับอะไร

จำนวนเท่าไร

ข. สำหรับอะไร

จำนวนเท่าไร

หมายเหตุ

8. การเลี้ยงสัตว์

8.1 ครอบครัวคุณเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยง รวมถึง เป็ด, ไก่, ปลา ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

โปรดให้รายละเอียดสัตว์เลี้ยงที่ครอบครัวยุคเป็นเจ้าของ

8.2 ชนิดของสัตว์เลี้ยง	8.3 จำนวนรวม	8.4 จำนวนตัวใหญ่	8.5 จำนวนลูก

จำนวนลูก : เฉพาะ โค, กระบือ (อายุน้อยกว่า 1 ปี) และหมูอายุน้อยกว่า 2 เดือน (สัตว์เหล่านี้เกิดระหว่างปีที่ผ่านมา)

ครอบครัวยุคซื้อสัตว์เลี้ยงบางชนิด ในฤดูหนาวปีที่แล้ว

8.6 ชนิดของสัตว์เลี้ยง	8.7 จำนวนรวม	8.8 ราคาที่ซื้อ	8.9 ซื้อเดือนอะไร

หมายเหตุ

ครอบครัวยุณขายหรือกินสัตว์เลี้ยง หรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์เลี้ยง โปรดบอกอะไรที่ครอบครัวยุณขายหรือกินและ ราคาที่ได้รับจากการขายหลังฤดูหนาวปีที่แล้วจนกระทั่งปัจจุบัน

8.10 ชนิดของสัตว์	8.11 จำนวนที่ ขาย(ตัว)	8.12 จำนวน ผลิตภัณฑ์ที่ได้ จาก.....	8.13 จำนวนที่กิน/ ใช้เอง	8.14 เดือนอะไร	8.15 ราคาที่ได้จาก การขาย

8.16 ครอบครัวยุณสร้างหรือซ่อมแซมคอกสัตว์ในฤดูหนาวปีที่แล้วจนกระทั่งปัจจุบัน ใช่หรือไม่
ใช่ ไม่ใช่
ถ้าใช่

8.17 คอกอะไร

ก. ครอบครัวยุณใช้วัสดุอุปกรณ์จากไหน

จากพื้นที่ครอบครัวยุณ จากป่า ชื่อ

จำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อ.....

จำนวน วัสดุจากพื้นที่ตัวเอง ราคา.*.....บาท

จำนวน วัสดุจากป่า.....ราคา.*.....บาท

ข. ครอบครัวยุณใช้วัสดุอุปกรณ์จากไหน

จากพื้นที่ครอบครัวยุณ จากป่า ชื่อ

จำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อ.....

จำนวน วัสดุจากพื้นที่ตัวเอง ราคา.*.....บาท

จำนวน วัสดุจากป่า.....ราคา.*.....บาท

- 8.18 เมื่อครอบครัวคุณเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวคุณต้องจ่ายเงินบางส่วนสำหรับค่ายา หรือค่าสัตวแพทย์ด้วยหรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

โปรดให้รายละเอียด ในฤดูหนาวที่แล้วจนกระทั่งปัจจุบัน

1. ชนิดของสัตว์	2. ชนิดของยาหรือชนิดของการเลี้ยงดู	3. ต้องจ่ายเงินหรือไม่	4. รวมเงินที่จ่ายใน ฤดูหนาว	5. เดือนอะไร

- 8.19 เมื่อครอบครัวคุณเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวคุณต้องมีอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์นอกเหนือจากสัตว์ที่หากินเองได้ ในฤดูหนาวที่แล้วมา

1. ชนิดของอาหาร	2. ชนิดของสัตว์เลี้ยง	3. รวมจำนวนที่ใช้ต่อวัน	4. รวมเงินที่จ่ายในฤดูหนาว

หมายเหตุ.....
.....

- 8.20 เมื่อครอบครัวคุณใช้ฟางหรือหญ้าสำหรับสัตว์เลี้ยงในฤดูหนาว ครอบครัวคุณมีฟางหรือหญ้าเองหรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่ (โปรดให้รายละเอียด)

ชนิดอาหาร	ชนิดของสัตว์เลี้ยง	จำนวนฟางหรือหญ้าที่ใช้ (กระสอบ : วัน)
ฟาง		
หญ้า		

8.21 กรอบครัวคุณเก็บอาหารสัตว์จากป่าชุมชนในฤดูหนาวใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่ (โปรดให้รายละเอียด)

ชนิดอาหาร	ชนิดของสัตว์เลี้ยง	จำนวนฟางหรือหญ้าที่ใช้ (กระสอบ : วัน)

8.22 กรอบครัวคุณใช้อาหารสำหรับสัตว์นอกเหนือจากที่มีเองและได้จากป่าชุมชนใช่หรือไม่ (ฤดูหนาวปีที่แล้ว) ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่ (โปรดให้รายละเอียด)

ชนิดอาหาร	ชนิดของสัตว์เลี้ยง	จำนวนที่ใช้ต่อวัน	รวมเงินที่ใช้

หมายเหตุ

8.23 ในการเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวคุณนำสัตว์ไปเลี้ยงแต่ละฤดู ที่ไหนบ้าง

ฤดูฝน

ฤดูหนาว.....

ฤดูร้อน.....

8.24 ในครอบครัวคุณ ใครเป็นคนรับผิดชอบการเลี้ยงสัตว์

8.25 ใครดูแลสัตว์เลี้ยงเวลากินหญ้า.....

8.26 ครอบครัวคุณดูแลสัตว์เลี้ยงของคนอื่นด้วยหรือไม่ ใช่..... ไม่ใช่

ถ้าใช่

8.27 ครอบครัวคุณได้รับเงินจากเจ้าของสัตว์เหล่านี้หรือไม่ ใช่..... ไม่ใช่

8.28 ในฤดูอะไร.....

8.29 จำนวนเงินที่จ่ายในฤดูหนาว

กรณีที่ไม่ได้เลี้ยงเอง

8.30 ถ้าไม่ได้เลี้ยงเอง มีคนเลี้ยงสัตว์เหล่านั้นให้ ใช่..... ไม่ใช่

ถ้าใช่

8.31 ให้ใครเลี้ยง

8.32 ในฤดูอะไร

8.33 จ่ายเงินเท่าไร ในฤดูหนาว.....

หมายเหตุ

9. อาชีพเสริม

9.1 ครอบครัวคุณมีอาชีพเสริม เช่น ทอผ้า จักสานหรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

9.2 ถ้าใช่ ใครเป็นผู้ทำอาชีพเสริมนั้น

9.3 ทำในเวลาใด (เช้า กลางวัน เย็น กลางคืน)

9.4 ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเสริม

9.5 ในฤดูหนาวที่ผ่านมาได้ประกอบอาชีพเสริมหรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

10. ป่าชุมชน

จากการที่หมู่บ้านคุณเป็นสมาชิกป่าชุมชน

10.1 ครอบครัวคุณเคยใช้ผลผลิต ที่นำมาจากพื้นที่ป่าชุมชน ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่.....

โปรดให้รายละเอียด สิ่งที่คุณครอบครัวได้จากป่าชุมชน

10.2 ชนิด	10.3 สิ่งที่เคยได้จากป่าชุมชน	10.4 สิ่งที่เคยได้จากป่าเมื่อ 2 ปีที่แล้ว	10.5 อะไรที่สำคัญที่สุดสำหรับครอบครัวคุณ	10.6 เพราะเหตุใด	10.7 เก็บ ใน เดือน ไດ
- เห็ด					
- ผัก					
- ใบไม้					
- ผลไม้					
- หน่อไม้					
- ไข่มดแดง					
- มัน					
- แยม					
- แมลง					
- นก หนู กระรอก กระแต					
- กุ้ง หอย ปู ปลา					
- สมุนไพร					
- ไม้สร้างบ้าน					
- ไม้ทำรั้ว					
- ไม้ทำคอกสัตว์					
- ไม้ทำคราด-คันไถ					
- ฟืน					
- อื่น ๆ					

หมายเหตุ.....

.....

11. ทรัพย์สิน

11.1 บ้านของครอบครัวคุณทำจาก

ดึก ไม้ อื่น ๆ

เป็นบ้าน

1 ชั้นยกพื้น 1 ชั้นธรรมดา 2 ชั้น อื่น ๆ

11.2 ครอบครัวคุณจ่ายเงินในการซ่อมหรือสร้างบ้าน ในระหว่างปีที่ผ่านมา ใช้หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

จำนวนเงินที่จ่ายค่าแรงงาน จ่ายในเดือนไหน

ครอบครัวคุณใช้วัสดุอุปกรณ์จากไหน

จากพื้นที่ครอบครัวคุณ จากป่า ซื้อ

จำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อ

จำนวน วัสดุจากพื้นที่ตัวเอง ราคา.* บาท

จำนวน วัสดุจากป่า ราคา.* บาท

* ราคายกเปรียบเทียบกับราคาซื้อจากตลาด

11.3 ครอบครัวคุณเป็นเจ้าของ

	ใช่	ไม่ใช่	ซื้อเมื่อไร	จำนวนเงิน*
รถยนต์				
มอเตอร์ไซด์				
จักรยาน				
ตู้เย็น				
พัดลม				
เตารีด				
วิทยุ				
โทรทัศน์				

* ถ้าอายุไม่เกิน 3 ปี

หมายเหตุ

.....

12. สินเชื่อ

ครอบครัวยุคนี้มีหนี้สินในฤดูหนาว นอกเหนือจากหนี้สินสำหรับการเกษตร ไร่หรือไม่ .

ใช่ ไม่ใช่

จำนวนและเงื่อนไข

13. ความเห็นต่อแบบสอบถาม

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม ชุดที่ 2

หมายเลขแบบสอบถาม:

บ้านเลขที่ หมู่บ้าน.....

หมายเลขแบบสอบถามชุดแรก:

การนัดสัมภาษณ์

ครั้งที่

1.

2.

3.

4.

วันที่นัดสัมภาษณ์:

ไม่พบ:

เหตุที่ไม่พบ:

การสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์: วันที่ เดือน ปี

เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์:

สิ้นสุดการสัมภาษณ์:

รวมใช้เวลา:

สถานการณ์ในขณะการสัมภาษณ์

ไม่ให้สัมภาษณ์: ใช่ ไม่ใช่

การสัมภาษณ์เสร็จ: ใช่ ไม่ใช่

เหตุผลที่ไม่ให้สัมภาษณ์หรือสัมภาษณ์ไม่เสร็จ:

การนัดหมายครั้งต่อไป (ถ้าจำเป็น)

วันที่นัด:

เวลาที่นัด:

ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ :

อันดับของผู้ถูกสัมภาษณ์:

ผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อคนแรกที่สัมภาษณ์:

อายุ:

II. ผลผลิต ข้าว

ผลผลิต ที่ขายในฤดูร้อนที่ผ่านมา (เช็คจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 9)

2.1 ฤดูร้อนที่ผ่านมาขาย ข้าว หรือไม่

ขาย ไม่ขาย

..... 2.2 จำนวนครั้งที่ขาย :

..... 2.3 จำนวนที่ขาย :

..... 2.4 ขายช่วงเดือนไหน :

..... 2.5 ได้เงินจากการขาย ข้าว จำนวนเท่าไร :

II.2. ไม้ผล (เช็คจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 12)

จากแบบสอบถามชุดแรกในครอบครัวคุณปลูกไม้ผลหลายชนิด

2.6 ในฤดูร้อนที่ผ่านมาครอบครัวคุณปลูกไม้ผลด้วยใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

โปรดให้รายละเอียด

ชนิดของผลไม้ที่ขาย	จำนวนที่ขาย	เงินที่ได้จากการขาย

2.7 ครอบครัวคุณใช้จ่ายเงินบางส่วนในการเพาะปลูกไม้ผล เช่น ปุ๋ย ย่ำฆ่าแมลง ในฤดูร้อนที่ผ่านมา

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

ก. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ได้

ข. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ได้

หมายเหตุ

.....

II.3 ผัก (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 13)

จากแบบสอบถามชุดแรก มีคำถามเรื่องปลูกผักด้วย

2.8 ครอบครัวของคุณได้ปลูกผักในฤดูร้อนด้วยหรือไม่

ปลูก ไม่ปลูก

2.9 ผักเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ใด

สวนผลไม้ ไร่ ในทุ่ง รอบ ๆ บ้าน

รวมเป็น

2.10 ผลผลิตที่ได้ในฤดูร้อนที่ผ่านมา

ชนิดของ ผัก	ในฤดูร้อนที่ผ่านมา				
	ผลผลิตที่ได้	จำนวนกินเอง	จำนวนขาย	ขายที่ไหน	เงินที่ได้จากการขาย

2.11 ครอบครัวของคุณจ่ายเงินบางส่วนในการปลูกผัก เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในฤดูร้อนที่ผ่านมา

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

ก. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ได้

ข. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ได้

หมายเหตุ

.....

II.4 การเลี้ยงสัตว์ (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 14)

2.12 ครอบครัวคุณมีบ่อปลาด้วยหรือไม่

มีบ่อปลา ไม่มีบ่อปลา

จำนวน บ่อ

1- ขนาด กว้าง เมตร ยาว เมตร ลึก เมตร

2- ขนาด กว้าง เมตร ยาว เมตร ลึก เมตร

3- ขนาด กว้าง เมตร ยาว เมตร ลึก เมตร

ค่า พันธุ์	ค่า อาหาร	ฤดูฝน			ฤดูหนาว			ฤดูร้อน		
		จับได้ (กก)	ขาย (กก)	บริโภค (กก)	จับได้ (กก)	ขาย (กก)	บริโภค (กก)	จับได้ (กก)	ขาย (กก)	บริโภค (กก)

2.13 ครอบครัวคุณสร้างหรือซ่อมแซมคอกสัตว์ในฤดูร้อนที่ผ่านมา ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

คอกอะไร

2.14 ครอบครัวคุณเก็บอาหารสำหรับสัตว์ป่าชุมชนในฤดูร้อนที่ผ่านมา ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

โปรดให้รายละเอียด ในฤดูร้อนที่ผ่านมา

ชนิดของอาหาร	ชนิดของสัตว์เลี้ยง	จำนวนฟางหรือหญ้าที่ใช้ (กระสอบ : วัน)

2.15 ครอบครัวคุณเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ที่ป่าชุมชนในฤดูร้อนที่ผ่านมา ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

บ่อขี้ไก่ ใครเป็นคนดูแล

หมายเหตุ.....
.....

III. อาชีพเสริม (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 19)

3.1 ในฤดูร้อนที่ผ่านมาครอบครัวคุณได้ประกอบอาชีพเสริมหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

3.2 ใครเป็นผู้ทำอาชีพเสริม.....

3.3 ทำในเวลาใด (เช้า กลางวัน เย็น กลางคืน)

3.4 ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเสริม.....

3.5 ทำอะไร

วัตถุดิบที่ใช้ มีเอง ซื้อ

ค่าใช้จ่ายที่ใช้

- ค่าเส้นไหม
- ค่าสี
- ค่ามัดย้อม
- ค่าทอ
- ค่าวัสดุอุปกรณ์

จำนวนที่ได้ จำนวนที่ใช้เอง จำนวนที่ขาย
 เดือนที่ขาย เงินที่ได้จากการขาย

3.6 ทำอะไร

วัตถุดิบที่ใช้ มีเอง..... ซื้อ

ค่าใช้จ่าย.....

.....

.....

.....

.....

จำนวนที่ได้ จำนวนที่ใช้เอง จำนวนที่ขาย

เดือนที่ขาย เงินที่ได้จากการขาย

3.7 จากแบบสอบถามชุดแรก ในฤดูหนาวที่ผ่านมามีครอบครัวได้ทอดผ้าด้วย (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 19)

จำนวนที่ได้ จำนวนที่ใช้เอง จำนวนที่ขาย

เดือนที่ขาย เงินที่ได้จากการขาย

หมายเหตุ

IV. เฉพาะผลผลิตจากป่าชุมชน

จากคำถามชุดแรกทราบว่าครอบครัวของคุณได้ประโยชน์จากป่าชุมชน จึงขอถามรายละเอียดเรื่องการใช้ประโยชน์ที่เป็นผลผลิตจากป่าชุมชนในระหว่างปีที่แล้ว โปรดให้รายละเอียด

ชนิด	สิ่งที่เคยได้จากป่าชุมชนในระหว่างปีที่แล้ว			ถ้าไม่ได้เก็บในปีที่แล้ว ทำไมถึงไม่ได้เก็บ
	ฤดูฝน	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	
1. เห็ด				
2. ผัก				
3. ผลไม้				
4. หน่อไม้				
5. ไข่มดแดง				
6. มัน				
7. กลอย				
8. แย้				
9. เมล็ด				
10. สมุนไพร				
11. ไม้ใช้สอย				
12. ฟืน				
13. ที่เลี้ยงสัตว์				
14. อื่น ๆ				

หมายเหตุ

.....

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับป่าชุมชนที่ครอบครัวยุณเก็บในระหว่างปีที่ผ่านมา

V. พืช

5.1 ครอบครัวคุณเก็บพืชจากที่ใดบ้าง

โปรดเรียงลำดับความสำคัญ

- จากพื้นที่ป่าชุมชน

ใช่ ไม่ใช่

.....

- จากพื้นที่ที่ทำกิน

ใช่ ไม่ใช่

.....

- จากพื้นที่รอบ ๆ บ้าน

ใช่ ไม่ใช่

.....

- จากพื้นที่บ้านให้

ใช่ ไม่ใช่

.....

- ซื่อ

ใช่ ไม่ใช่

.....

- อื่น ๆ

ใช่ ไม่ใช่

.....

ถ้าครอบครัวคุณเก็บพืชในพื้นที่ป่าชุมชน

5.2 ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บพืช

5.3 เก็บบ่อยแค่ไหน

5.4 โปรดให้รายละเอียด

	ฤดูฝน	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน
เก็บทุกวัน			
เก็บอาทิตย์ละ 2 ครั้ง			
เก็บทุกอาทิตย์			
เก็บทุก ๆ 2 อาทิตย์			
อื่น ๆ			
จำนวนพื้นที่เก็บแต่ละครั้ง			
นำฟืนกลับไปบ้านอย่างไร			

5.5 จำนวนพื้นที่ครอบครัวคุณใช้ภายใน 1 ปี

5.6 ครอบครัวคุณเก็บฟืนจำนวนเท่าไร จากพื้นที่ป่าชุมชนภายใน 1 ปี

.....

หมายเหตุ

.....

5.7 นอกจากครอบครัวคุณเก็บฟืนเองแล้วได้ใช้เชื้อเพลิงจากที่อื่นด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

โปรดให้รายละเอียด

ชนิดของเชื้อเพลิง	จำนวนที่จ่ายต่อปีเป็นเงิน
แก๊ส	
ถ่าน	

- ลอกวัว-ควาย	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่
- เล้าเป็ด-ไก่	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่
- ยุ้งข้าว	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่
- รั้วบ้าน	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่
- อื่น ๆ (รอบบ้าน)	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่
- อื่น ๆ (ในพื้นที่ทำกิน)	สร้าง	ใช่.....ไม่ใช่
	ซ่อม	ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่โปรดให้รายละเอียด ในหน้าต่อไป

Sheet Building

6.2 สร้างหรือซ่อมแซม ต่อจาก 6.1

.....

6.3 เมื่อครอบครัวคุณสร้างหรือซ่อมแซมต้องมีค่าใช้จ่ายหรือใช้วัสดุอุปกรณ์อื่นด้วย ใช่หรือไม่
ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

6.4 ครอบครัวคุณต้องจ่ายค่าแรงงานด้วยใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

จำนวนเงินที่ครอบครัวคุณต้องจ่าย

6.5 วัสดุอุปกรณ์อะไรที่ครอบครัวคุณใช้

โปรดให้รายละเอียด

ชนิดของวัสดุ อุปกรณ์	จากป่าชุมชน	ราคาไม้เมื่อเปรียบเทียบกับ จากราคาตลาด	จากที่อื่น ๆ	จำนวนเงินที่ จ่ายไป

ถ้าวัสดุ-อุปกรณ์ได้จากป่าชุมชน

6.6 ชนิดของไม้ที่ครอบครัวคุณใช้

จำนวนไม้

ขนาดของไม้ที่ใช้

ประเภทของไม้ ไม้ยืนต้น ไม้ตายที่ยังไม่ได้ตัด..... ไม้ที่ตายที่ล้มแล้ว.....

6.7 ครอบครัวคุณใช้ไม้จากพื้นที่เดิมของครอบครัวคุณเองหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

6.8 ครอบครัวคุณต้องขออนุญาตการใช้ไม้จากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อนใช้หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

6.9 ครอบครัวคุณต้องจ่ายเงินสำหรับการขอใช้ไม้ ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่ จำนวนเงินที่จ่าย

หมายเหตุ

.....

VII สมุนไพร

7.1 สมุนไพร	ที่เคยใช้ในปีที่แล้ว			ใครเป็นคนเก็บ	ฤดูที่เก็บ	รักษาอะไร
	ที่ชาวบ้าน บอกเอง	ที่ถาม	1. รู้จัก 2. ไม่รู้จัก			
1. กัดเค้า						
2. กตมุงมั่ง บักมั่ง						
3. รากทองแห่ล่ง						
4. กกฮุนไฮ						
5. กกผักบั้ง						
6. รากส้มรม						
7. รากปักแตก						
8. กางของ						
9. เต้าน้อย						
10. แก่นพระยาชา						
11. รากหากาง						
12. เครื่องผักกูด						
13. รากพางโย						
14. กกนมวัว						
15. รากหญ้าคา						
16. รากเล็บแมว						
17. กกฮ้างฮ้าน						
18. กกแอ้งกลาง						
19. รากอีเขี้ยว						
20. แก่นบก						
21. กกจิ้งผา						
22. กกเข็มขาว						
23. กกพังคี						
24. ต้นหลังดำ						
25. ต้นหม้อ						
26. หญ้าเหี่ยวหมู						
27. ต้นขามเครือ						
28. เครื่องนมสาว						

หมายเหตุ

.....

7.2 ใครเป็นคนเก็บในครอบครัว

7.3 คนเก็บมีความรู้เรื่องสมุนไพรได้อย่างไร

7.4.1 - ถ้ามีคนอื่นช่วยเก็บให้

คือใคร.....

ทำไมให้คนอื่นช่วยเก็บให้ หรือบอกให้เก็บ

7.4.2 - ถ้ามีคนบอกให้เก็บให้

คือใคร.....

ทำไมให้คนอื่นช่วยเก็บให้ หรือบอกให้เก็บ

7.5 ยาสมุนไพร	เก็บในโอกาสไหน	เก็บปีละกี่ครั้ง	จำนวนที่เก็บต่อครั้ง	นำมาใช้อย่างไร	ใครใช้
ออกจก หน้า 12	(1) มีคนป่วย (2) สรรองเก็บไว้ใช้ (3) อื่น ๆ				(1) ใช้เองในครอบครัว (2) ให้เพื่อนบ้านฟรี (3) ขาย

ถ้าไม่ได้ขาย ทำไมจึงไม่ได้ขาย

ถ้าขาย

ขอทราบรายละเอียด

7.6 ยาสมุนไพร	ขายในฤดูไหน	ขายที่ไหน	ขายให้ใคร	จำนวนที่ ขาย	เงินที่ได้ รับ

7.7 เคยซื้อจากคนอื่นหรือคนอื่นให้ฟรี ใช่หรือไม่

ใช่

ไม่ใช่

ถ้าใช่

ขอทราบรายละเอียด

ชนิดของยาสมุนไพร	ต่อจากคำถามข้อ 7.5 หรือไม่	จากใคร	จำนวน	จ่ายเงินเท่าไร
				(1) จำนวน (2) ได้รับฟรี

VII. พื้นที่ทำกินในเขตป่าชุมชน (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 6)

จากคำถามชุดแรกครบถ้วนคุณบอกว่าเคยมีพื้นที่ทำกินในเขตป่าชุมชนก่อนจะเป็นป่าชุมชน

คำถาม สำหรับเหตุการณ์ 10-15 ปี ก่อน

8.1 ใครเป็นหัวหน้าครอบครัวในขณะนั้น

.....

ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัวปัจจุบันนี้

.....

8.2 ในขณะนั้นมีเอกสารสิทธิ์อะไรบ้าง

.....

8.3 ปลุกอะไรข้างในพื้นที่นั้น

.....

8.4 ก็ไปแล้วที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้น

.....

8.5 ในขณะนั้นทำไมจึงเลิกปลุก

.....

8.6 ในหมู่บ้านคุณ ใครเป็นผู้ชักชวนให้ทำเป็นป่า

.....

ทำไมถึงอย่างทำเป็นป่า

.....

8.7 ครอบครัวคุณเห็นด้วยกับการทำป่าตั้งแต่เริ่มต้นหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

ทำไม โปรดอธิบาย

ทำไมครอบครัวคุณจึงยอมสละพื้นที่ให้เป็นป่า

8.8 ครอบครัวคุณมีรายได้ข้ออื่นที่มาทดแทนการเสียพื้นที่อย่างไร

.....

8.9 ปัจจุบันคุณคิดว่าอะไรดีกว่าสำหรับครอบครัวคุณระหว่างการทำกินในพื้นที่เดิมหรือการมีป่าชุมชน

โปรดอธิบาย

หมายเหตุ

.....

IX. ป่าชุมชนโดยทั่วไป

9.1 กรอบครัวคุณคิดว่าผลผลิตจากป่าชุมชนเพียงพอ

	อาหาร	สมุนไพร	ฟืน	ไม้ใช้สอย
	(1) พอ (2) ไม่พอ	(1) พอ (2) ไม่พอ	(1) พอ (2) ไม่พอ	(1) พอ (2) ไม่พอ
1. ในครอบครัว				
2. ในหมู่บ้าน				
3. สำหรับขายนอกบ้าน				

ถ้าไม่พอ (1. 2.)

9.1.1 - อะไรที่ต้องการเพิ่ม

-
- ทำไมจึงต้องการเพิ่ม
-
-

นอกจากชาวบ้านใน 7 หมู่บ้านที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนแล้ว ยังมีชาวบ้านจากบ้านอื่นใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ถ้าไม่พอ (3.)

9.2 - อะไรที่ต้องการเพิ่ม

-
- ทำไมจึงต้องการเพิ่ม
-
-

9.3 คุณคิดว่าในอนาคตผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนจึงไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน ควรจะเสียเงินในการใช้ประโยชน์จากป่าหรือไม่

ควร ไม่ควร

ทำไม

9.4 คุณคิดว่าอยากขออนุญาตกรมป่าไม้หรืออยากขออนุญาตคณะกรรมการป่าชุมชนในการตัดไม้ โดยไม่ต้องขออนุญาตกรมป่าไม้

อยากขออนุญาตกรมป่าไม้ ใช้อย่างไร ไม่ใช่อะไร
 อยากขออนุญาตคณะกรรมการป่าชุมชน ใช้อย่างไร ไม่ใช่อะไร

ทำไม
 ทำไม
 ทำไม

9.5 คุณคิดว่าชาวบ้านควรมีสิทธิในการขายต้นไม้ด้วย

ใช่ ไม่ใช่อะไร

ทำไม
 ทำไม

9.6 คุณคิดว่าในอนาคตป่าชุมชนจะมีปัญหาใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่อะไร

ทำไม
 ทำไม

9.7 ปัจจุบันคณะกรรมการเป็นผู้ดูแลพื้นที่ป่าชุมชน คุณคิดว่าอะไรที่ควรเปลี่ยนแปลงในการจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชน

- ทุกอย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่อะไร ถ้าไม่ใช่อะไร

- อะไรที่ควรเปลี่ยนแปลง

- คุณคิดว่า การดูแลป่าชุมชนควรเป็นหน้าที่ใครบ้าง

ชาวบ้าน กรรมการป่าชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน
 อื่น ๆ

X คำใช้จ่ายสำหรับอาหาร

เมื่อครบครัวคุณเก็บอาหารหลายอย่างจากป่าชุมชน มีคำถามสำหรับอาหารที่ใช้ในครอบครัวโปรดให้รายละเอียด

10.1 ข้าว

ทราบว่าข้าวเป็นอาหารหลักแต่ได้ถามไปแล้วในชุดแรก จึงไม่ต้องถามชุดที่ 2

10.2 เครื่องปรุง

ขอทราบรายละเอียดที่ครบครัวคุณใช้จ่ายสำหรับซื้อเครื่องปรุง

เกลือ จำนวนที่ใช้ต่อ น้ำปลา จำนวนที่ใช้ต่อ

 กะปิ จำนวนที่ใช้ต่อ ผงชูรส จำนวนที่ใช้ต่อ

 น้ำตาล จำนวนที่ใช้ต่อ น้ำมัน จำนวนที่ใช้ต่อ

 ซอส จำนวนที่ใช้ต่อ อื่น ๆ จำนวนที่ใช้ต่อ

10.3 ปลาไร้

ขอทราบรายละเอียดที่ครอบครัวคุณใช้ปลาไร้

1.1 ครอบครัวคุณได้ปลาไร้มาจาก

- ทำเอง ทำเองและซื้อจากตลาด..... ซื้อจากตลาด

1.2 ครอบครัวคุณใช้ปลาไร้จำนวน ต่อ

10.4 ผลไม้

ขอทราบรายละเอียดที่ครอบครัวคุณซื้อผลไม้จากตลาด

นอกจากผลไม้ที่ครอบครัวคุณมีเองแล้ว ครอบครัวคุณต้องซื้อผลไม้บางส่วนจากตลาดด้วย

ชนิดผลไม้	จำนวนที่ซื้อ (กิโลกรัม)		
	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน

10.5 ปลา

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับปลาที่คุณใช้ในครอบครัว

	จำนวนที่ใช้ในครอบครัว (กิโลกรัม) ต่อ		
	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน
เลี้ยงเอง			
จับเพิ่ม			
ซื้อเพิ่ม			

10.6 เนื้อสัตว์

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อสัตว์ที่คุณใช้ในครอบครัว

จำนวนที่ใช้ในครอบครัว (กิโลกรัม) ต่อ		
ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน

10.7 ไก่ เป็ด ไข่

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับ ไก่ เป็ด ไข่ ที่คุณใช้ในครอบครัว

	จำนวนที่ใช้ในครอบครัว (กิโลกรัม) ต่อ		
	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน
ไก่ มีเอง			
ซื้อเพิ่ม			
เป็ด มีเอง			
ซื้อเพิ่ม			
ไข่ มีเอง			
ซื้อเพิ่ม			

10.8 แมลง

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับแมลงที่คุณใช้ในครอบครัว

ครอบครัวคุณกินแมลงสัปดาห์ละกี่ครั้ง

ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน

เปรียบเทียบราคาถ้าซื้อที่ตลาดต่อครั้ง

ชนิดของแมลง	จากพื้นที่ทำกิน	จากพื้นที่ป่าชุมชน			
			หนาว	ร้อน	ฝน
1. ตั๊กแตน					
2. แมงกิ้งกูด					
3. แมงดา					
4. จิ้งหรีด					
5. จิ้งป๋อม					
6. ไช้แมคแตง					
7. แมงก๊อบ					
8. แมงข้าง					
9. กูดจี					

10.8 กบ, เจียด, ปู, กุ้ง, อึ่งอ่าง, ฮวก, งู

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับกบที่คุณใช้ในครอบครัว

เปรียบเทียบราคาซื้อที่ตลาดต่อครั้ง

ชนิด	จากพื้นที่ทำกิน	จากพื้นที่ป่าชุมชน				จำนวนต่อเดือน
			หนาว	ร้อน	ฝน	
กบ						
เจียด						
ปู						
กุ้ง						
อึ่งอ่าง						
ฮวก						
งู						

10.10 เครื่องเทศ

ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องเทศที่ครอบครัวคุณใช้

ชนิด	จำนวน..... (กก.) ที่ใช้ภายใน	ฤดูหนาว		ฤดูร้อน		ฤดูฝน	
		มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน...	มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน...	มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน ...
พริกสด							
พริกแห้ง							
หอมแดง							
กระเทียม							

หมายเหตุ

10.11 ผัก

ขอทราบรายละเอียดที่ครอบครัวคุณใช้

ชนิด	จำนวน...(กก.) ที่ใช้ภายใน	ฤดูหนาว		ฤดูร้อน		ฤดูฝน	
		มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน...	มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน ...	มี เอง	จำนวนที่ซื้อ เพิ่มภายใน ...

หมายเหตุ

10.12 ถ้าครอบครัวคุณต้องซื้อผักทุกอย่างในแต่ละวัน คิดเป็นจำนวนเงินเท่าไรต่อวัน

.....

10.13 ถ้าครอบครัวคุณสามารถหาอาหารได้เองจากป่าชุมชน ในแต่ละวันครอบครัวคุณสามารถลดจำนวนเงินที่ซื้ออาหารเท่าไรต่อวัน

XI. ความเห็นต่อแบบสอบถาม

.....

.....

II.x. ผลผลิตมันสำปะหลังค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูก

เมื่อครอบครัวคุณปลูกมันสำปะหลัง คุณต้องจ่าย เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ต้นพันธุ์
ต้นพันธุ์ ในปีนี้

X.1 เดือนที่เพาะปลูก

X.2 ซื้อหรือมีอยู่แล้ว

X.3 แต่ละชนิดที่ซื้อจ่ายเงินไปเท่าไร

ปุ๋ย

X.4 ครอบครัวยุคคุณใช้ปุ๋ยเป็นปกติในการเพาะปลูกมันสำปะหลัง ในฤดูร้อน

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

X.5 ครอบครัวยุคคุณใช้ปุ๋ยเคมีในฤดูร้อน จำนวน กระสอบ

ครอบครัวยุคคุณใช้ปุ๋ย ในฤดูร้อน จำนวน กระสอบ

X.6 ครอบครัวยุคคุณจ่ายค่าปุ๋ยในฤดูร้อนจำนวน บาท

สารเคมี

X.7 เมื่อครอบครัวยุคคุณปลูกมันสำปะหลัง ปกติคุณใช้สารเคมี ยากำแมลง หรือยากำหญ้า ในฤดูร้อน ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

ชนิดของสารเคมีที่ใช้	จำนวนเงินที่จ่าย	เดือนที่ใช้
ยากำแมลง		
ยากำหญ้า		
อื่น ๆ		

เครื่องจักร

X.8 ครอบครัวยุคคุณใช้เครื่องจักร เช่น รถแทรกเตอร์ สำหรับการเพาะปลูกมันสำปะหลัง ในฤดูร้อน ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่

เครื่องจักรอะไรที่ครอบครัวยุคคุณใช้

ครอบครัวยุคคุณจ่ายเงินจำนวนเท่าไรในฤดูร้อน สำหรับเครื่องจักร

หมายเหตุ

สินเชื่อ

X.9 กรอบครัวคุณมีสินเชื่อสำหรับเพาะปลูกมันสำปะหลัง ในฤดูร้อน เช่นการซื้อปุ๋ย หรือเมล็ดพันธุ์ ใชหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่..... ถ้าใช่

ในฤดูร้อนที่ผ่านมา สำหรับการเพาะปลูกมันสำปะหลัง
ซื้ออะไร

โปรดอธิบายเงื่อนไข

- ก. - รวมเงิน
- เงื่อนไขในการขอใช้
- ข. - รวมเงิน
- เงื่อนไขในการขอใช้

แรงงาน

X.10 เมื่อกรอบครัวคุณปลูกมันสำปะหลังในปี นี้ กรอบครัวคุณใช้แรงงานเฉพาะในกรอบครัว หรือจ้างแรงงานอื่นด้วย

เฉพาะแรงงานในกรอบครัว แรงงานลงแขก

จ้างแรงงาน

โปรดเก็บรายละเอียดในแรงงานที่ท่านใช้ในฤดูร้อนนี้

	เตรียม เมล็ดพันธุ์	เตรียม เมล็ดพันธุ์	ปลูก	ใส่ปุ๋ย	ใช้สารเคมี	ดายหญ้า
	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน
- แรงงานใน กรอบครัว						
- แรงงานลง แขก						
- จ้างแรงงาน						
- เดือนอะไร						

ครอบครัวคุณจ่ายเงินเท่าไรสำหรับจ้างแรงงานในการเพาะปลูกมันสำปะหลังในฤดูร้อน

.....

หมายเหตุ

.....

แบบสอบถาม ชุดที่ 3

หมายเลขแบบสอบถาม:

บ้านเลขที่..... หมู่บ้าน.....

หมายเลขแบบสอบถามชุดแรก:

การนัดสัมภาษณ์

ครั้งที่

1.

2.

3.

4.

วันที่นัดสัมภาษณ์:

ไม่พบ:

เหตุที่ไม่พบ:

การสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์: วันที่ เดือน ปี

เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์:

สิ้นสุดการสัมภาษณ์:

รวมใช้เวลา:

สถานการณ์ในขณะการสัมภาษณ์

ไม่ให้สัมภาษณ์: ใช่ ไม่ใช่

การสัมภาษณ์เสร็จ: ใช่ ไม่ใช่

เหตุผลที่ไม่ให้สัมภาษณ์หรือสัมภาษณ์ไม่เสร็จ:

การนัดหมายครั้งต่อไป (ถ้าจำเป็น)

วันที่นัด:

เวลาที่นัด:

ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ:

อันดับของผู้ถูกสัมภาษณ์:

ผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อคนแรกที่สัมภาษณ์:

อายุ:

ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว:

ชื่อคนที่สองที่สัมภาษณ์:

อายุ:

ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว:

1. ชนิดของผลิตภัณฑ์ : เห็ด

1.1 ครอบครัวคุณเก็บ เห็ด ในระหว่างปีที่แล้ว ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่
ถ้าใช่

1.2 ชนิดของ เห็ด ที่ครอบครัวคุณเก็บ

1. ชนิดของเห็ด	2. เก็บหรือไม่	3. เก็บเดือนใด	4. โปรดจัดลำดับตามจำนวน	5. สถานที่เก็บ	
	(1)เก็บ (2)ไม่เก็บ		1-5	จากป่าชุมชน (1) ใช่ (2) ไม่ใช่	จากที่อื่น (1) ป่าบุง ป่าทาม (2) ป่าปู้ตา ป่าช้า
1. เห็ดแดง					
2. เห็ดระโงก					
3. เห็ดขาวดั้น					
4. เห็ดปลวก					
5. เห็ดไคร					
6. เห็ดถ่าน					
7. เห็ดขอน					
8. เห็ดผึ้ง					
9. เห็ดเผาะ					
10. เห็ดหลังเหล					
11. เห็ดน้ำหมาก					
12. อื่น ๆ					
13.					
14.					

หมายเหตุ.....

1.3 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ เห็ด :

- สถานภาพในครอบครัว :

- ทำไมเป็นคนเก็บเห็ด :

- เก็บคนเดียวตลอดหรือไม่ : ใช่ ไม่ใช่

- ถ้าใช่ : ชื่อใคร :

1.4 โอกาสใดที่เก็บ เห็ด

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่ๆ	โปรดจัดลำดับ
- กินหมด	:	:	:
- ขายหมด	:	:	:
- เวลาว่าง	:	:	:
- เห็ดออกเยอะ	:	:	:
- มีเพื่อนบ้านไป	:	:	:

1.5 เมื่อเก็บ เห็ด แต่ละครั้ง เห็ด ที่ได้จะหมดภายในกี่วัน.....

1.6 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ เห็ด ครอบครัวคุณเก็บ เห็ด อย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

โปรดให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บ เห็ด ของครอบครัวคุณ

1.7 ครอบครัวคุณไปเก็บ เห็ด บ่อยแค่ไหน

1. เก็บบ่อยแค่ไหน	2. ช่วงแรกที่ เห็ด ออก	3. ช่วงกลาง	4. ช่วงท้าย
	เดือน	เดือน :.....	เดือน :.....
1. ทุกวัน *			
2. ทุกสองวัน			
3. อาทิตย์ละสองครั้ง			
4. อาทิตย์ละครั้ง			
5. อื่น ๆ			

1.8 ระยะเวลาที่เก็บ เห็ด และจำนวนที่เก็บ เห็ด ในแต่ละครั้ง

1.	2. ช่วงแรกที่ เห็ด ออก	3. ช่วงกลาง	4. ช่วงท้าย
	เดือน :.....	เดือน :.....	เดือน :.....
1. ระยะเวลาที่เก็บแต่ละครั้ง			
2. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง (กก.)			
3. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง (คิดเป็นตะกร้า)			

1.9 สมมุติว่าโดยรวมครอบครัวคุณเก็บ เห็ด ทั้งช่วงเป็น 10 ครั้ง. อยากทราบว่าไปป่าชุมชนกี่ครั้ง

1.	2. ช่วงแรกที่ เห็ด ออก	3. ช่วงกลาง	4. ช่วงท้าย
	เดือน :.....	เดือน :.....	เดือน :.....
จากป่าชุมชน (ครั้ง)			
จากที่อื่นคือ (ครั้ง)			
(1) ป่าบุ่งป่าทาม			
(2) ป่าช้า ป่าปูลา			

1.10 การนำไปใช้ในแต่ละครั้ง โดยปกติเมื่อครอบครัวคุณเก็บ เห็ด ได้แล้ว ครอบครัวคุณนำไปใช้
อย่างไร

1.	2. ช่วงแรกที่เห็ด ออก	3. ช่วงกลาง	4. ช่วงท้าย
	เดือน :	เดือน :	เดือน :
จำนวนที่นำไปใช้ (กก.)			
- กินเอง (กก.)			
- แบ่งญาติ/เพื่อนบ้าน (กก.)			
- ขายในหมู่บ้าน (กก.)			
- ขายนอกบ้าน (กก.)			

1.11 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

1.12 ถ้าขาย

โปรดให้รายละเอียด

	1. ถ้าขาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้าขาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ เห็ด		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อปี		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

หมายเหตุ

.....

1.13 นอกจากครอบครัวเก็บ เห็ด เองแล้ว ครอบครัวคุณได้ เห็ด จากคนอื่นหรือที่อื่นอีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

1.14 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ เห็ด จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง

โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. จำนวนทั้งหมด (กก.)		3. จำนวนที่ไม่ต้อง เสียเงิน	4. จำนวนที่เสีย เงิน	5. เป็นเงินเท่า ไร
	กึ่งครึ่ง	ครึ่งละ	(กก.)	(กก.)	(บาท)
ญาติ					
เพื่อนบ้าน					
ตลาด					
อื่น ๆ					

1.15 ทำไมไม่ไปทำเอง:

.....

หมายเหตุ.....

.....

2 ชนิดของผลผลิต : มัน

2.1 ครอบครัวคุณเก็บ มัน ในระหว่างปีที่ผ่านมา ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่
ถ้าใช่

1.5 ชนิดของ มัน ที่ครอบครัวคุณเก็บ

1. ชนิดของ มัน	2. เก็บหรือไม่	3. เก็บ เดือนใด	4. จำนวนต่อ ครั้ง		5. เก็บ ปีละกี่ ครั้ง	6. สถานที่เก็บ	
	(1) เก็บ (2) ไม่เก็บ		(กก.)	(คิดเป็น ตะกร้า)		จากป่าชุมชน (1) ใช่ (2) ไม่ใช่	จากที่อื่น (1) ป่าบุง ป่าทาม (2) ป่าปู่ตา ป่าช้า
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							

หมายเหตุ.....
.....

1.6 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ มัน :

- สถานภาพในครอบครัว :
- ทำไมเป็นคนเก็บ มัน:
- เก็บคนเดียวตลอดหรือไม่ : ใช่ ไม่ใช่
- ถ้าใช่ : คือใคร:

1.7 โอกาสใดที่เก็บ มัน

(1) ใช่ (2) ไม่ใช่ๆ โปรดจัดลำดับ

- กินหมด :
- ขายหมด :
- เวลาว่าง :
- มันออกเยอะ :
- มีเพื่อนบ้านไป :

2.5 เมื่อเก็บ มัน แต่ละครั้ง มัน ที่ได้จะหมดภายในกี่วัน

2.6 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ มัน ครอบครัวคุณเก็บ มัน อย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

โปรดให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บ มัน ของครอบครัวคุณ

2.7 ครอบครัวคุณไปเก็บ มัน บ่อยแค่ไหน

1. เก็บบ่อยแค่ไหน	2. ช่วงที่เก็บมัน
	เดือน :
1. ทุกวัน	
2. ทุกสองวัน	
3. อาทิตย์ละสองครั้ง	
4. อาทิตย์ละครั้ง	
5. อื่น ๆ	

2.8 ระยะเวลาที่เก็บ มัน และจำนวนที่เก็บ มัน ในแต่ละครั้ง

	ช่วงที่เก็บมัน
	เดือน :
1. ระยะเวลาที่เก็บแต่ละครั้ง	
2. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง (กก.)	

2.9 การนำไปใช้ในแต่ละครั้ง โดยปกติเมื่อครอบครัวคุณเก็บ มัน ได้แล้ว ครอบครัวคุณนำไปใช้
อย่างไร

	ช่วงที่เก็บมัน
	เดือน :.....
จำนวนที่นำไปใช้ (กก.)	
- กินเอง (กก.)	
- แบ่งญาติ/เพื่อนบ้าน (กก.)	
- ขายในหมู่บ้าน (กก.)	
- ขายนอกบ้าน (กก.)	

หมายเหตุ.....

2.10 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

2.11 ถ้าขาย

	1. ถ้าขาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้าขาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ มัน		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อฤดู		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

2.12 นอกจากครอบครัวเก็บ มัน เองแล้ว ครอบครัวคุณได้ มัน จากคนอื่นหรือที่อื่นอีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่

ไม่ใช่

ถ้าใช่

2.13 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ มัน จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง

โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. จำนวนทั้งหมด (กก.)	3. จำนวนที่ไม่ ต้องเสียเงิน(กก.)	4. จำนวนที่เสีย เงิน(กก.)	5. ถ้าซื้อเป็นเงิน เท่าไร (บาท)
1.ญาติ				
2. เพื่อนบ้าน				
3. ตลาด				
4. อื่น ๆ				

2.14 ทำไมไม่ไปทำเอง:

.....

หมายเหตุ.....

3 ชนิดของผลผลิต : ผัก

3.1 ครอบครัวคุณเก็บ ผัก ในระหว่างปีที่แล้ว ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

3.2 ชนิดของ ผัก ที่ครอบครัวคุณเก็บ

1. ชนิดของ ผัก	2. เก็บ หรือไม่	3. เก็บ เดือนใด	4. จำนวน ต่อครั้ง	5. ไปรดจัด ลำดับตาม จำนวน	6. สถานที่เก็บ	
	(1) เก็บ (2) ไม่เก็บ		เป็น (กก.)	1 - 5	จากป่าชุมชน (กก.) (1) ไร่ (2) ไมใช่	จากที่อื่น (กก.) (1) ป่าบุ่ง ป่าทาม (2) ป่าปู่ตา ป่าช้า
1. ผักสาบ						
2. ผักอีหูก						
3. ผักอีหือ						
4. ผักอีเขี้ยว						
5. ผักอีลอก						
6. ผักขมูก						
7. ผักกระโดน						
8. ผักสะเดา						
9. ผักอีริ้ว						
10. ผักกระเจียว						
11. ผักติ้ว						
12. เกรื่อหมา น้อย						
13. ผักหญ้านาง						
14.						
15.						

หมายเหตุ.....

3.3 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ ผัก :

- สถานภาพในครอบครัว :

- ทำไมเป็นคนเก็บ ผัก:

- เก็บคนเคี้ยวตลอดคาเรือไป : ใช่ ไม่ใช่

- ถ้าใช่ : ชื่อใคร :

3.4 โอกาสใดที่เก็บ ผัก

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่	โปรดจัดลำดับ
- กินหมด			
- ขายหมด			
- เวลาว่าง			
- ผักออกเยอะ			
- มีเพื่อนบ้านไป			

3.5 เมื่อเก็บ ผัก แต่ละครั้ง ผัก ที่ได้จะหมดภายในกี่วัน

3.6 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ ผัก ครอบครัวคุณเก็บ ผัก อย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

3.7 ครอบครัวคุณไปเก็บผักบ่อยแค่ไหน

3.8 ระยะเวลาที่เก็บผักและจำนวนที่เก็บผักในแต่ละครั้ง

1. เก็บบ่อยแค่ไหน	2. ช่วงที่เก็บมัน เดือน :
1. ทุกวัน	
2. ทุกสองวัน	
3. อาทิตย์ละสองครั้ง	
4. อาทิตย์ละครั้ง	
5. อื่น ๆ	
1. ระยะเวลาที่เก็บแต่ละครั้ง	
2. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง (กก.)	
3. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง (กำ)	

3.9 การนำไปใช้ในแต่ละครั้ง โดยปกติเมื่อครอบครัวคุณเก็บผักได้แล้ว ครอบครัวคุณนำไปใช้
อย่างไร

	จำนวน
จำนวนที่รวม (กก.)	
- กินเอง (กก.)	
- แบ่งญาติ/เพื่อนบ้าน (กก.)	
- ขายในหมู่บ้าน (กก.)	
- ขายนอกบ้าน (กก.)	

3.10 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

3.11 ถ้าขาย

	1. ถ้าขาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้าขาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ ผัก		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อฤดู		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

3.12 นอกจากครอบครัวเก็บ ผัก เองแล้ว ครอบครัวคุณได้ ผัก จากคนอื่นหรือที่อื่นอีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

3.13 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ ผัก จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง

โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. ชนิด	3. จำนวนทั้งปี เป็น (กก.)		4. จำนวนที่ไม่ ต้องเสียเงิน	5. จำนวนที่ เสียเงิน	6. เป็นเงิน เท่าไร
		กี่ครั้ง	ครั้งละ....	(กก.)	(กก.)	(บาท)
1. ญาติ						
2. เพื่อนบ้าน						
3. ตลาด						
4. อื่น ๆ						

3.14 ทำไมไม่ไปทำเอง:

.....

หมายเหตุ.....

.....

4. ชนิดของผลผลิต : ผลไม้

4.1 ครอบครัวคุณเก็บ ผลไม้ ในระหว่างปีที่แล้ว ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่

ถ้าใช่

4.2 ชนิดของ ผลไม้ ที่ครอบครัวคุณเก็บ

1. ชนิดของ ผลไม้	2. เก็บ หรือไม่	3. เก็บ เดือน ใด	4. จำนวน จากป่าชุมชน		5. จำนวน จากที่อื่น (1) ป่าบุ่งป่า ทาม (2) ป่าปู่ตาป่า ช้า		6. การนำไปใช้ต่อปี			
							กินเอง (กก.)	แบ่ง ญาติ (กก.)	ขาย ใน บ้าน (กก.)	ขาย นอก บ้าน (กก.)
1. หนามหมี			กี่ ครั้ง ต่อปี	ครั้ง ละกี่ กก.	กี่ ครั้ง ต่อปี	ครั้ง ละกี่ กก.				
2. มะกอก										
3. หนามเค็ง										
4. หนามนก										
5. หนามผี ววน										
6. หนามหวด ป่า										
7. หนาม่วงป่า										
8. หนาม เหลียน										
9. หนามค้อ										
10. หนามแต้										
11. มะขามป้อม										
12. สมอ										
13.										

หมายเหตุ.....

3.5 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ ผลไม้ :

- สถานภาพในครอบครัว :

- ทำไมเป็นคนเก็บ ผลไม้:

3.6 โอกาสใดที่เก็บ ผลไม้

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่	โปรดจัดลำดับ
- กินหมด			
- ขายหมด			
- เวลาว่าง			
- ผลไม้สุกเยอะ			
- มีเพื่อนบ้านไป			

4.5 เมื่อเก็บ ผลไม้ แต่ละครั้งผลไม้ที่ได้จะหมดภายในกี่วัน :

4.6 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ ผลไม้ ครอบครัวคุณเก็บผลไม้เช่นเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

4.7 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

4.8 ถ้าขาย

	1. ถ้าขาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้าขาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ ผลไม้		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อฤดู		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

หมายเหตุ.....

4.9 นอกจากครอบครัวเก็บ ผลไม้ เองแล้ว ครอบครัวคุณได้ ผลไม้จากคนอื่นหรือที่อื่นอีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

4.10 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ ผลไม้ จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง

โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. ชนิด	3. จำนวนทั้งปี		4. จำนวนที่ไม่ ต้องเสียเงิน	5. จำนวนที่ เสียเงิน.....	ถ้าซื้อ เป็น เงินเท่าไร
		กี่ครั้ง	ครั้งละ....			
				กก.	กก.	บาท
1.ญาติ						
2.เพื่อนบ้าน						
3.ตลาด						
4.อื่น ๆ						
บ่อยแค่ไหน						
โอกาสไหน						

4.11 ถ้าไม่ไปทำเอง:

หมายเหตุ.....

4 ชนิดของผลผลิต : แผลง

5.1 ครอบครัวยุณเก็บ แผลง ในระหว่างปีที่แล้ว ใช้หรือไม่ ใช้ ไม่ใช่

ถ้าใช่ 5.2 ชนิดของ แผลง ที่ครอบครัวยุณเก็บ

1. ชนิดของ แผลง	2. เก็บ หรือไม่	3. เก็บ เดือน ใด	4. จำนวน จากป่าชุมชน		5. จำนวนจากที่อื่น (1) ป่ามุง ป่าทาม (2) ป่าปู่ตา ป่าช้า (3) จากพื้นที่ทำกิน		6. การนำไปใช้ต่อปี			
	(1) เก็บ (2) ไม่ เก็บ		กี่ ครั้ง ต่อปี	ครั้ง ละกี่ กก.	กี่ครั้งต่อ ปี	ครั้งละกี่ กก.	กินเอง (กก.)	แบ่ง ญาติ (กก.)	ขาย ใน บ้าน (กก.)	ขาย นอก บ้าน (กก.)
1. ตักแตน										
2. แผลงกีนูน										
3. แผลงดา										
4. จิงหรีด										
5. จีโป่ม										
6. ไช้มด แดง										
7. แผลงทับ										
8. แผลงช้าง										
9. กุคจี										

หมายเหตุ.....

.....

.....

4.3 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ แผลง :

- สถานภาพในครอบครัว :

- ทำไมเป็นคนเก็บ แผลง :

4.4 โอกาสใดที่เก็บ แผลง

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่	โปรดจัดลำดับ
- ก็นหมด			
- ขายหมด			
- เวลาว่าง			
- แผลงออกเยะ			
- มีเพื่อนบ้านไป			

5.5 เมื่อเก็บ แผลง แต่ละครั้งแผลงที่ได้จะหมดภายในกี่วัน :

5.6 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ แผลง ครอบครัวคุณเก็บแผลงอย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

5.7 ระยะเวลาที่เก็บแผลงและจำนวนที่เก็บ แผลง ในแต่ละครั้ง

	ช่วงที่เก็บแผลง
	เดือน :
1. ระยะเวลาที่เก็บแต่ละครั้ง	
2. จำนวนที่เก็บในแต่ละครั้ง	

5.8 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

5.9 ถ้ายาย

	1. ถ้ายาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้ายาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ แผลง		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อปี		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

5.10 นอกจากครอบครัวเก็บ แผลง เองแล้ว ครอบครัวคุณได้ แผลง จากคนอื่นหรือที่อื่นอีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

5.11 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ แผลง จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง

โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. ชนิด	3. จำนวนทั้งปี		4. จำนวนที่ ไม่ต้องเสีย เงิน	5. จำนวนที่ เสียเงิน.....	6. ถ้าซื้อ เป็น เงินเท่าไร
		กี่ครั้ง	ครั้งละ.	กก.	กก.	บาท
1. ญาติ						
2. เพื่อนบ้าน						
3. ตลาด						
4. อื่น ๆ						
บ่อยแค่ไหน						
โอกาสไหน						

5.12 ทำไมไม่ไปทำเอง:

.....

หมายเหตุ.....

5 ชนิดของผลผลิต : ไข่มดแดง

6.1 ครอบครัวคุณเก็บ ไข่มดแดง ในระหว่างปีที่แล้ว ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่
 ถ้าใช่

6.2 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ ไข่มดแดง :

- สถานภาพในครอบครัว :

- ทำไมเป็นคนเก็บ ไข่มดแดง:.....

5.3 โอกาสใดที่เก็บ ไข่มดแดง

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่	โปรดจัดลำดับ
- กินหมด	:	:	:
- ขายหมด	:	:	:
- เวลาว่าง	:	:	:
- ออกเขอะ	:	:	:
- มีเพื่อนบ้านไป	:	:	:

6.4 เมื่อเก็บ ไข่มดแดง แต่ละครั้งไข่มดแดงที่ได้จะหมดภายในกี่วัน

6.5 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ ไข่มดแดง ครอบครัวคุณเก็บไข่มดแดงอย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย

- โปรดอธิบายรายละเอียด :

โปรดให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บไข่มดแดงของครอบครัวคุณ

6.6 ชนิด ของ.....	1. เก็บ เดือน 'ใด	2. จำนวน ที่เก็บ (กก.)		3. สถานที่เก็บ จำนวน ต่อปี (กก.)		4. การนำไปใช้ต่อปี			
		ต่อ ครั้ง	ต่อปี	ป่าชุมชน (กก.)	(1) ป่าปุง ป่าทาม (2) ป่าช้า ป่าปู้ตา	กินเอง (กก.)	แบ่ง ญาติ (กก.)	ขาย ใน บ้าน (กก.)	ขาย นอก บ้าน (กก.)
ไข่มดแดง									

หมายเหตุ.....
.....

6.7 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

.....

6.8 ถ้าขาย

	1. ถ้าขาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้าขาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อฤดู		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

6.9 นอกจากครอบครัวเก็บ ไข่แดงเองแล้ว ครอบครัวคุณได้ไข่แดงจากคนอื่นหรือที่อื่นอีก
ด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

6.10 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ ไข่แดง จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง
โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. ชนิด	3. จำนวนทั้งปี เป็น (กก.)		4. จำนวนที่ไม่ ต้องเสียเงิน	5. จำนวนที่ เสียเงิน	6. เป็นเงิน เท่าไร
		กี่ครั้ง	ครั้งละ....	(กก.)	(กก.)	(บาท)
1.ญาติ						
2.เพื่อนบ้าน						
3.ตลาด						
4.อื่น ๆ						

6.11 ทำไมไม่ไปทำเอง:

หมายเหตุ.....

6 ชนิดของผลผลิต : กลอย, แย้

7.1 ครอบครัวคุณเก็บ ในระหว่างปีที่แล้ว ใช่หรือไม่ ใช่ ไม่ใช่
ถ้าใช่

7.2 ในครอบครัวคุณใครรับผิดชอบเก็บ :

-สถานภาพในครอบครัว :

-ทำไมเป็นคนเก็บ :

6.3 โอกาสใดที่เก็บ

	(1) ใช่	(2) ไม่ใช่	โปรดจัดลำดับ
- กินหมด			
- ขายหมด			
- เวสว่าน			
- ออกเยอะ			
- มีเพื่อนบ้านไป			

7.4 เมื่อเก็บ แต่ละครั้ง ที่ได้จะหมดภายในกี่วัน

7.5 เมื่อครอบครัวคุณเก็บ ครอบครัวคุณเก็บ อย่างเดียวหรืออย่างอื่นด้วย
- โปรดอธิบายรายละเอียด :

โปรดให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บ ของครอบครัวคุณ

7.6 ชนิด ของ.....	1. เก็บ เดือน ใด	2. จำนวนที่ เก็บ (กก.)		3. สถานที่เก็บ จำนวน ต่อปี (กก.)		4. การนำไปใช้ต่อปี			
		ต่อ ครั้ง	ต่อปี	ป่าชุมชน (กก.)	(3) ป่าปลูก ป่าทาม (4) ป่าช้า ป่าปู่ตา	กินเอง (กก.)	แบ่ง ญาติ (กก.)	ขายใน บ้าน (กก.)	ขาย นอก บ้าน (กก.)

หมายเหตุ.....

7.7 ถ้าไม่ได้ขาย : ทำไมจึงไม่ได้ขาย :

7.8 ถ้ายาย

	1. ถ้ายาย ในหมู่บ้าน	2. ถ้ายาย นอกหมู่บ้าน
1. ชนิดของ		
2. บ่อยแค่ไหน ต่อฤดู		
3. จำนวน ต่อครั้ง (กก.)		
4. ขายที่ไหน		
5. ขายให้ใคร		
6. ราคาต่อ กก.		
7. เงินที่ได้		

7.9 นอกจากครอบครัวเก็บ..... เองแล้ว ครอบครัวคุณได้.....จากคนอื่นหรือที่อื่น
อีกด้วย ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

7.10 เมื่อครอบครัวคุณได้รับ.....จาก ใครบ้าง/ที่ไหนบ้าง
โปรดให้รายละเอียด

1. ได้รับ จาก.....	2. ชนิด	3. จำนวนทั้งปี เป็น (กก.)		4. จำนวนที่ไม่ ต้องเสียเงิน	5. จำนวนที่ เสียเงิน	6. เป็น เงินเท่า ไร
		กี่ครั้ง	ครั้งละ....	(กก.)	(กก.)	(บาท)
1. ญาติ						
2. เพื่อนบ้าน						
3. ตลาด						
4. อื่น ๆ						

7.11 ทำไมไม่ไปทำเอง:

.....

หมายเหตุ.....
.....

13. ความเห็นต่อแบบสอบถาม

.....
.....
.....

แบบสอบถาม ชุดที่ 4

หมายเลขแบบสอบถาม:

บ้านเลขที่..... หมู่บ้าน

หมายเลขแบบสอบถามชุดแรก:

การนัดสัมภาษณ์

ครั้งที่

1.

2.

3.

4.

วันที่นัดสัมภาษณ์:

ไม่พบ:

เหตุที่ไม่พบ:

การสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์: วันที่ เดือน ปี

เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์:

สิ้นสุดการสัมภาษณ์:

รวมใช้เวลา:

สถานการณ์ในขณะการสัมภาษณ์

ไม่ให้สัมภาษณ์: ใช่ ไม่ใช่

การสัมภาษณ์เสร็จ: ใช่ ไม่ใช่

เหตุผลที่ไม่ให้สัมภาษณ์หรือสัมภาษณ์ไม่เสร็จ:

การนัดหมายครั้งต่อไป (ถ้าจำเป็น)

วันที่นัด:

เวลาที่นัด:

ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ:

อันดับของผู้ถูกสัมภาษณ์:

ผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อคนแรกที่สัมภาษณ์:

อายุ:

ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว:

ชื่อคนที่สองที่สัมภาษณ์:

.....

อายุ:

.....

ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว:

.....

,

II.1 ผลผลิตข้าว

ผลผลิต ที่ขายในฤดูฝนที่ผ่านมา (เช็กจากแบบสอบถามชุดที่ 2 หน้า 3)

2.1 ในฤดูฝนที่ผ่านมาได้ขาย ข้าว หรือไม่

..... 2.1.1 จำนวนที่ขาย

..... 2.1.2 ขายช่วงเดือนไหน กก. สก. กย.
ตค.

..... 2.1.3 ได้เงินจากการขาย ข้าวจำนวนเท่าไร

..... 2.1.4 จำนวนข้าวที่คิดว่าเหลือ

ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูก ข้าว

เมล็ดพันธุ์ ปี 2540

2.2 จำนวนเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ ชื่อ กก. มีอยู่แล้ว กก.

ปุ๋ย

2.3 ปุ๋ยเคมีที่ใช้ในฤดูฝน จำนวน.....กระสอบ ค่าปุ๋ยจำนวน บาท
ปุ๋ยคอกที่ใช้ในฤดูฝน จำนวน.....กระสอบ

สารเคมี

2.4 เมื่อครอบครัวยุคคุณปลูก ข้าว ปกติคุณใช้สารเคมี ยำฆ่าแมลง หรือยาฆ่าหญ้า ใช่หรือไม่
ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

	2540
1. ชนิดของสารเคมี	2. จำนวนเงินที่จ่าย
ยาฆ่าแมลง	
ยาฆ่าหญ้า	
อื่น ๆ	

เครื่องจักร

2.5 ครอบครัวคุณใช้เครื่องจักร สำหรับการเพาะปลูกข้าว ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ เงินที่ใช้ บาท

- ถ้าไม่ใช่เครื่องจักร ครอบครัวคุณเตรียมพื้นที่อย่างไร

สินเชื่อ

2.6 ครอบครัวคุณมีสินเชื่อสำหรับเพาะปลูก ข้าว เช่น การซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

- สำหรับการเพาะปลูก ข้าว ในฤดูที่ผ่านมา ซื้ออะไร

โปรดอธิบายเงื่อนไข

ก - รวมเงิน

- เงื่อนไขสำหรับการขอใช้

แรงงาน

2.7 เมื่อครอบครัวคุณปลูก ข้าว ครั้งสุดท้าย ครอบครัวคุณใช้แรงงานอะไร

แรงงานในครอบครัว..... แรงงานนอก..... จ้างแรงงาน.....

โปรดเก็บรายละเอียดในแรงงานที่ครอบครัวคุณใช้เมื่อฤดูที่ผ่านมา

	1. เตรียม เมล็ดพันธุ์	2. เตรียม เมล็ดพันธุ์	3. ปลูก
แรงงาน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน
- ในครอบครัว			
- นอก			
- จ้างแรงงาน			

จำนวนเงินที่ใช้สำหรับจ้างแรงงานในการเพาะปลูกข้าวในฤดูที่ผ่านมา

หมายเหตุ

II.3 ผลผลิต มันสำปะหลัง

ปุ๋ย

- 3.1 ปุ๋ยเคมี จำนวน.....กระสอบ ค่าปุ๋ยจำนวน บาท
 ปุ๋ยคอก ' จำนวน.....กระสอบ

สารเคมี

- 3.2 เมื่อครบถ้วนคุณปลูก มันสำปะหลัง ปกติคุณใช้สารเคมี ยำฆ่าแมลง หรือยาฆ่าหญ้า ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

	2540
1. ชนิดของสารเคมี	2. จำนวนเงินที่จ่าย
ยาฆ่าหญ้า	
อื่น ๆ	

เครื่องจักร

- 3.3 ครบถ้วนคุณใช้เครื่องจักร เช่น รถแทรกเตอร์ สำหรับการเพาะปลูกมันสำปะหลัง ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

เครื่องจักรอะไรที่ครบถ้วนคุณเช่า เงินจำนวนเท่าไรเมื่อปี 40 บาท

- ถ้าไม่ใช้เครื่องจักร ครบถ้วนคุณเตรียมพื้นที่อย่างไร

สินเชื่อ

- 3.4 ครบถ้วนคุณมีสินเชื่อสำหรับเพาะปลูก มันสำปะหลัง เช่น การซื้อปุ๋ย ต้นพันธุ์ ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

ปี 2540 สำหรับการเพาะปลูก มันสำปะหลัง ที่ผ่านมา ชื่ออะไร

โปรดอธิบายเงื่อนไข

ก - รวมเงิน

- เงื่อนไขสำหรับการชดใช้

แรงงาน

3.5 เมื่อครอบครัวคุณปลูก มันสำปะหลัง ครั้งสุดท้าย ครอบครัวคุณใช้แรงงานอะไร
 แรงงานในครอบครัว..... แรงงานลงแขก..... จ้างแรงงาน.....

โปรดเก็บรายละเอียดในแรงงานที่ครอบครัวคุณใช้เมื่อปี 2540

	1. คอยหว่าน	2. ใส่ปุ๋ย	3. ใช้สารเคมี
แรงงาน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน	กี่คน/ กี่วัน
- ในครอบครัว			
- ลงแขก			
- จ้างแรงงาน			

จำนวนเงินที่ใช้สำหรับจ้างแรงงานในการเพาะปลูกมันสำปะหลัง

หมายเหตุ

II.3 ผลผลิต ไม้ผล (เช็กจากแบบสอบถาม ชุดแรก หน้า 12 และ ชุดที่ 2 หน้า 3)

จากแบบสอบถามชุดแรกในครอบครัวคุณปลูกไม้ผลหลายชนิด

4.1 ในฤดูที่ผ่านมาครอบครัวคุณได้ขายผลไม้ด้วยใช่หรือไม่ ใช่..... ไม่ใช่ ถ้าใช่

โปรดให้รายละเอียดในฤดูฝน

4.1.1 ชนิดของผลไม้ ที่ขายในฤดูฝน	4.1.2 จำนวนที่ขาย	4.1.3 เงินที่ได้รับจาก การขาย	4.1.4 สถานที่ขาย

4.2 ครอบครัวของคุณจ่ายเงินบางส่วนในการเพาะปลูกไม้ผล เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในฤดูฝนที่ผ่านมา

ใช่

ไม่ใช่

ถ้าใช่

ก. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ใช้

,

II.4 ผลผลิต ผัก(เช็กจากแบบสอบถาม ชุดแรก หน้า 13 และ ชุดที่ 2 หน้า 4)

จากแบบสอบถามชุดแรก มีคำถามเรื่องปลูกผักด้วย

5.1 ครอบครัวของคุณได้ปลูกผักในฤดูฝนด้วยหรือไม่ ปลูก..... ไม่ปลูก.....

5.2 ผลผลิตที่ได้ในฤดูฝนที่ผ่านมา

5.2.1 ชนิด ของผัก	5.2.2 ในฤดูฝนที่ผ่านมา				
	1. ผลผลิตที่ได้	2. จำนวน กินเอง	3. จำนวน ขาย	4. ขายที่ ไหน	5. เงินที่ได้ จากการขาย

5.3 ครอบครัวของคุณจ่ายเงินบางส่วนในการเพาะปลูกผัก เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในฤดูฝนที่ผ่านมา

ใช่

ไม่ใช่

ถ้าใช่

ก. สำหรับอะไร

จำนวนเงินที่ใช้

II.6 การเลี้ยงสัตว์

ในแบบสอบถามชุดแรกได้ถามว่าครอบครัวคุณเลี้ยงสัตว์อะไร ปัจจุบันอยากทราบว่า ได้ซื้อเพิ่มหรือขายไปหรือไม่

เช็คจากแบบสอบถามชุดแรก

6.1 ชนิด ของสัตว์ เลี้ยง	เช็คจากแบบสอบถามชุดแรก หน้า 14			จำนวนสัตว์เลี้ยงในปัจจุบันนี้		
	6.1.1 จำนวน รวม	6.1.2 จำนวนตัว ใหญ่	6.1.3 จำนวนลูก	6.1.4 จำนวน รวม	6.1.5 จำนวนตัว ใหญ่	6.1.6 จำนวนลูก

จำนวนลูก : เฉพาะ โค, กระบือ (อายุน้อยกว่า 1 ปี), และหมูอายุน้อยกว่า 2 เดือน (สัตว์เหล่านี้เกิดระหว่างปีที่ผ่านมา)

6.2 กรอกรวบรวมซื้อสัตว์เลี้ยงบางชนิด ในฤดูร้อนและฝนที่ผ่านมา

6.2.1 ชนิดของสัตว์ เลี้ยง	6.2.2 จำนวนรวม	6.2.3 ราคาที่ซื้อ	6.2.4 ซื้อเดือนอะไร

6.3 ในฤดูร้อนและฤดูฝนที่ผ่านมา ครอบครัวคุณขายหรือกินสัตว์เลี้ยง หรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์เลี้ยง โปรดบอกอะไรที่ครอบครัวคุณขายหรือกิน ราคาที่ได้รับจากการขาย

6.3.1 ชนิดของสัตว์	6.3.2 จำนวนที่ขาย (ตัว)	6.3.3 จำนวนผลิตภัณฑ์ที่ได้จาก.....	6.3.4 จำนวนที่กิน/ใช้เอง	6.3.5 เดือนอะไร	6.3.6 ราคาที่ได้จากการขาย

6.4 เมื่อครอบครัวคุณเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวคุณต้องจ่ายเงินบางส่วนสำหรับค่ายา หรือค่าสัตวแพทย์ด้วยหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่โปรดให้รายละเอียด ในฤดูร้อนและฤดูฝน

1. ชนิดของสัตว์	2. ชนิดของยาหรือชนิดของการเลี้ยงดู	3. ต้องจ่ายเงินหรือไม่	4. รวมเงินที่จ่ายในฤดูร้อน	5. เดือนอะไร

6.5 เมื่อครอบครัวคุณใช้ฟางหรือหญ้าสำหรับสัตว์เลี้ยงในฤดูฝน ครอบครัวคุณมีฟางหรือหญ้าเองหรือไม่

ใช่..... ไม่ใช่..... ถ้าใช่ โปรดให้รายละเอียด

1. ชนิดของอาหาร	2. ชนิดของสัตว์เลี้ยง	3. จำนวนฟางหรือหญ้าที่ใช้ (กระสอบ : วัน)
ฟาง		
หญ้า		

ถ้าไม่ใช่ โปรดให้รายละเอียด ในฤดูฝน

1. ชนิดของอาหาร	2. ชนิดของสัตว์เลี้ยง	3. จำนวนฟางหรือหญ้าที่ซื้อ (กระสอบ : วัน)	3. จำนวนเงินที่ต้องจ่ายต่อกระสอบ
ฟาง			
หญ้า			

6.6 ครอบครัวคุณเก็บอาหารสำหรับสัตว์จากป่าชุมชนในฤดูฝนใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่ โปรดให้รายละเอียด

1. ชนิดของอาหาร	2. ชนิดของสัตว์เลี้ยง	3. จำนวนฟางหรือหญ้าที่ใช้ (กระสอบ : วัน)

6.7 ในการเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวคุณนำสัตว์ไปเลี้ยงที่ป่าชุมชน ใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

บ่อแยกไหน ใครเป็นผู้ดูแล

III. อาชีพเสริม (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 19 และ ชุด 2 หน้า 6)

7.1 ในฤดูฝนที่ผ่านมครอบครัวคุณได้ประกอบอาชีพเสริมใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

7.2 ใครเป็นผู้ทำอาชีพเสริมนั้น

7.3 ทำในเวลาใด (เช้า กลางวัน เย็น กลางคืน)

7.4 ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเสริม

7.5 ทำอะไร

วัตถุดิบที่ใช้ มีเอง ซื้อ

ค่าใช้จ่ายที่ใช้

- ค่าเส้นไหม
- ค่าสี
- ค่ามัดย้อม
- ค่าทอ

- ค่าวัสดุอุปกรณ์

จำนวนที่ได้ จำนวนที่ใช้เอง..... จำนวนที่ขาย.....

เดือนที่ขาย เงินที่ได้จากการขาย

7.6 ทำอะไร

วัตถุดิบที่ใช้ มีเอง ซื้อ

ค่าใช้จ่ายที่ใช้

.....

.....

.....

จำนวนที่ได้ จำนวนที่ใช้เอง..... จำนวนที่ขาย.....

เดือนที่ขาย เงินที่ได้จากการขาย

7.7 ในฤดูร้อนที่ผ่านมา ได้ทอผ้าและขายในช่วงฤดูฝนหรือไม่

ขาย..... ไม่ขาย ถ้าขาย

- ชนิดของผ้า จำนวน..... เงินที่ได้

หมายเหตุ

IV

8.1 ครอบครัวคุณเป็นอะไรบ้าง

ในแบบสอบถามชุดแรก ได้ถามว่าครอบครัวคุณเป็นเจ้าของอะไรบ้าง

ปัจจุบันอยากทราบว่าได้ซื้ออะไรเพิ่มหรือไม่

8.1.1 รายการ	เช็คจากชุด แรกหน้า 8	8.1.2 ซื้อ หรือ สร้าง เพิ่ม	8.1.3 เดือน อะไร	8.1.4 จ่ายเงินไป เท่าไร
1.รถไถนาเดินตาม				
2.รถไถใหญ่				
3.เครื่องนวดข้าว				
4.ปั๊มน้ำ (ที่ใช้ในการเกษตร)				
5.ที่ฉีดยา, เครื่องพ่น				
6.โรงสีข้าว				
7.ยุ้งข้าว				
8.อื่น ๆ				

8.2 จำนวนเงินที่จ่ายในการบำรุงรักษาในปีที่แล้ว

จำนวน บาท

.....

8.3 สิ้นเชื้อ

ครอบครัวคุณมีหนี้สินในฤดูฝนที่ผ่านมาสำหรับซื้ออุปกรณ์ใน ข้อ 4.3 ใช่หรือไม่

ใช่..... ไม่ใช่..... ถ้าใช่

1. แหล่งสิ้นเชื้อ	2. จำนวน (บาท)	3. กู้เมื่อ ปี/เดือน	4. ดอกเบี้ย เดือน/ปี	5. ระยะเวลาการ กู้ เดือน/ปี	6. คงค้าง ชำระ (บาท)

ชื่ออะไรบ้าง

หมายเหตุ

V. เครื่องอำนวยความสะดวก

ในแบบสอบถามชุดแรก ได้ถามว่าครอบครัวคุณเป็นเจ้าของอะไรบ้าง ปัจจุบันอยากทราบว่าได้ซื้ออะไรเพิ่มหรือไม่

9.1 ครอบครัวคุณเป็นเจ้าของ.....

	1. เช็กจากชุด แรกหน้า 21	2. ซื้อ เพิ่ม	3. ซื้อเดือน อะไร	4. จำนวนเงินที่ใช้
1.รถยนต์				
2.มอเตอร์ไซด์				
3.จักรยาน				
4.ตู้เย็น				
5.พัดลม				
6.เตารีด				
7.วิทยุ				
8.โทรทัศน์				

9.2 สินเชื่อ

ครอบครัวคุณมีหนี้สินในฤดูฝนที่ผ่านมาสำหรับการเกษตร ใช่หรือไม่

ใช่..... ไม่ใช่ ถ้าใช่โปรดให้รายละเอียด

1. แหล่ง สินเชื่อ	2. จำนวน (บาท)	3. กู้เมื่อ ปี/ เดือน	4. ดอกเบี้ย เดือน/ปี	5. ระยะเวลา การกู้ เดือน/ปี	6. คงค้างชำระ (บาท)

หมายเหตุ

VI. ค่าใช้จ่ายในครอบครัว

10.1 ในการดำรงชีวิต จำเป็นที่จะต้องมียาใช้จ่ายต่าง ๆ อยากทราบว่า

อะไรที่คุณคิดว่าครอบครัวคุณต้องใช้จ่ายใน 1 ปี โปรดให้คำตอบ

1. รายการ	2. ค่าใช้จ่ายประจำปี
1. เสื้อผ้า	
2. เฟอร์นิเจอร์	
3. ไฟฟ้า	
4. อุปกรณ์ในครัวเรือน	
5. ซักล้าง	
6. โรงเรียน	
7. ยาสูบ	
8. การขนส่ง	
9. ยาและหมอ	
10. เทศกาลประจำปี	
11. ซื้อมวย	
12. ช่วยงานในหมู่บ้าน งานแต่ง งานศพ	
13. งานพัฒนาในหมู่บ้าน	

หมายเหตุ

VII. ไม้ก่อสร้าง (เช็กจากแบบสอบถามชุดแรกหน้า 15,21)

11.1 ครอบครัวยุคได้สร้างหรือซ่อมแซม ฤดูฝนที่แล้ว

- บ้าน	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- คอกวัว-ควาย	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- เล้าเป็ด-ไก่	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- ยุ้งข้าว	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- รั้วบ้าน	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- อื่น ๆ (รอบบ้าน)	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				
- อื่น ๆ (นอกบ้าน)	สร้าง	ใช่ ไม่ใช่	ซ่อม	ใช่..... ไม่
ใช่.....				

ถ้าใช่โปรดให้รายละเอียดต่อไป

11.2 เมื่อครอบครัวยุคสร้างหรือซ่อมแซมในฤดูฝนที่ผ่านมาต้องมีค่าใช้จ่ายหรือใช้วัสดุอุปกรณ์อื่นด้วย ใช่ หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

11.3 ครอบครัวยุคต้องจ่ายค่าแรงงานด้วยใช่หรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่

จำนวนเงินที่ครอบครัวยุคต้องจ่าย

11.4 วัสดุอุปกรณ์อะไรที่ครอบครัวยุคใช้

โปรดให้รายละเอียด

1. ชนิดของ วัสดุอุปกรณ์	2. จากป่า ชุมชน	3. ราคาไม้เมื่อเปรียบ เทียบจากราคาตลาด	4. จากที่อื่น ๆ	5. จำนวนเงินที่ จ่ายไป

ถ้าวัสดุ-อุปกรณ์ได้จากป่าชุมชน

- 11.5 ชนิดของไม้ที่ครอบครัวคุณใช้
- จำนวนไม้ ขนาดของไม้ที่ใช้
- ประเภทของไม้ ไม้ยืนต้น ไม้ตายที่ยังไม่ได้ตัด..... ไม้ตายที่ล้มแล้ว.....
- 11.6 ครอบครัวคุณใช้ไม้จากพื้นที่เดิมของครอบครัวคุณเองหรือไม่ ใช่..... ไม่ใช่.....
- 11.7 ครอบครัวคุณต้องขออนุญาตการใช้ไม้จากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อนใช้หรือไม่
- ใช่ ไม่ใช่ เหตุผล
- 11.8 ครอบครัวคุณต้องจ่ายเงินสำหรับการขอใช้ไม้ ใช่หรือไม่
- ใช่ ไม่ใช่ ถ้าใช่ จำนวนเงินที่จ่าย.....

VIII. ป่าชุมชน

12.1 ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ถ่านภายในครอบครัวคุณ ครอบครัวคุณใช้ถ่าน โดย

- เเผาเอง จำนวน.....
- ซื้อเพิ่ม จำนวน.....
- ทำขาย จำนวน.....

12.2 เมื่อคุณเก็บฟืนจากป่าชุมชนเก็บอย่างไร

(1)ใช่ (2)ไม่ใช่ จัดลำดับความสำคัญ

- ตัดต้นไม้เล็ก ๆ
- เอาไม้ที่ตายแล้ว

12.3 กรอบครัวคุณเข้าร่วมกิจกรรมป่าชุมชนอะไรบ้าง

	(1)ใช่	(2)ไม่ใช่	จัดลำดับความสำคัญ
- ปลุกป่า			
- ปักหมุด			
- ร่วมประชุมชุมชน			
- คูงานพื้นที่อื่น			
- รับแขกที่มาดูงาน			

IX. การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

หลังจากตั้งกฎป่าชุมชนขึ้นมา อยากทราบว่ามีการยอมรับและปฏิบัติตามอย่างไรบ้าง โปรดให้รายละเอียด

13.1 ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท

เจ้าของที่และกรรมการรักษาจะถูกปรับ 500 บาท

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.2 ไม้ที่ส่วนบุคคลครอบครอง ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 20 ซม. ขึ้นไป หากเจ้าของต้องการนำไม้มาซ่อมแซมบ้าน ต้องแจ้งกรรมการรักษาป่าพิจารณาว่าสมควรตัดหรือไม่ การตัดต้องทำเป็นบันทึกที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.3 การตัดไม้ในข้อ 2 ผู้ตัดต้องจ่ายค่าบำรุงป่าต้นละ 10 บาท

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.4 ผู้ถางและเผาป่าในเขตป่าชุมชน มีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ.....

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.5 ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน ค่าปรับ 500 บาท

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

หมายเหตุ.....

13.6 การนำอาวุธเข้ามาเอาปืน ไม่ได้ ยกเว้นใช้ในงานบุญกุศลงานศพ

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.7 การเก็บเห็ด หาไข่มดแดง หาเห็ด ชูฉม้น กระทำได้ในเขตป่า

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.8 สามารถนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าได้

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.9 ชาวบ้านหรือกรรมการป่า ทำผิด ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ รายได้จากป่าชุมชน จะนำมาใช้
จ่ายในการจ้างผู้ดูแลป่า

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

13.10 กฎระเบียบที่นำมาปฏิบัติ ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการทั้ง 5 หมู่บ้าน ถ้า
หากตกลงกันไม่ได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจะมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

* ยอมรับ ไม่ยอมรับ เพราะ

* ปฏิบัติตาม..... ไม่ปฏิบัติตาม เพราะ

หมายเหตุ.....

14. ความเห็นต่อแบบสอบถาม

.....

.....

.....

แบบสอบถาม ชุดที่ 5

ข้อมูลในแบบสอบถามมี 3 ส่วน ส่วนแรก คือข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่สอง คือ ข้อมูลเกี่ยวกับการยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน 10 ข้อ ส่วนที่สามคือ ความคิดเห็นโปรดให้รายละเอียดทั้ง 3 ส่วน

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... เพศ.....

บ้านเลขที่..... หมู่บ้าน..... ตำบล.....

สถานภาพในครอบครัว..... อายุ..... ปี

สมาชิกในครอบครัวปัจจุบัน..... คน ครอบครัวอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้นานเท่าใด..... ปี

สถานภาพในหมู่บ้าน : ผู้ใหญ่บ้าน..... ผู้ช่วย.....

คณะกรรมการหมู่บ้าน.....

ในอดีต..... ปัจจุบัน.....

: คณะกรรมการป่าชุมชน.....

: ชาวบ้าน.....

อาชีพ : เจ้านักงาน.....

: เกษตรกร.....

รายได้ : 1,001 - 2,000 บาท ต่อเดือน.....

: 2,001 - 3,000 บาท ต่อเดือน.....

: 3,001 - 4,000 บาท ต่อเดือน.....

: 4,001 - 5,000 บาท ต่อเดือน.....

: 5,001 - 6,000 บาท ต่อเดือน.....

: 6,001 - 7,000 บาท ต่อเดือน.....

: 7,001 - 8,000 บาท ต่อเดือน.....

: 9,001 - 10,000 บาท ต่อเดือน.....

: 10,001 - 11,000 บาท ต่อเดือน.....

: 11,001 - 12,000 บาท ต่อเดือน.....

วันที่สัมภาษณ์ วันที่..... เดือน..... ปี 2543

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

2. การยอมรับและปฏิบัติตามกฎป่าชุมชน

หลังจากตั้งกฎป่าชุมชนขึ้นมา อยากทราบว่ามีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎอย่างไรบ้าง โปรดให้รายละเอียด

1. ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าชุมชนโดยพลการ ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท เจ้าหน้าที่และกรรมการรักษาป่า จะถูกปรับ 500 บาท

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่

1. ทราบ เพราะ.....

.....

2. ไม่ทราบ เพราะ.....

.....

2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่

3. เข้าใจ เพราะ.....

.....

4. ไม่เข้าใจ เพราะ.....

.....

3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่

5. ยอมรับ เพราะ.....

.....

6. ไม่ยอมรับ เพราะ.....

.....

4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่

7. ปฏิบัติตามเพราะ.....

.....

8. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....

.....

5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่

9. เคย อย่างไร

.....

10. ไม่เคย.....

.....

6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่

1. ได้รับ

2. ไม่ได้รับ

7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร

1. ว่ากล่าวตักเตือน

2. เสียค่าปรับ

3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย

4. อื่นๆ ระบุ.....

2. ไม่ส่วนบุคคลครอบครอง ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 20 ซม. ขึ้นไปหากเจ้าของต้องการนำไม้มาซ่อมแซมบ้าน ต้องแจ้งคณะกรรมการรักษาป่าพิจารณาว่าสมควรตัดหรือไม่ การตัดต้องทำเป็นบันทึกที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่

1. ทราบ เพราะ.....

2. ไม่ทราบ เพราะ.....

2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่

1. เข้าใจ เพราะ.....

2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....

3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่

1. ยอมรับ เพราะ.....

2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....

4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่

1. ปฏิบัติตามเพราะ.....

2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....

5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่

1. เคย อย่างไร

2. ไม่เคย.....
-
6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....
-

3. การตัดไม้ในข้อ 2 ผู้ตัดต้องจ่ายค่าบำรุงป่าต้นละ 10 บาท

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่
 1. ทราบ เพราะ.....
 -
 2. ไม่ทราบ เพราะ.....
 -
2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่
 1. เข้าใจ เพราะ.....
 -
 2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
 -
3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่
 1. ยอมรับ เพราะ.....
 -
 2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
 -
4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
 -
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
 -

5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่
 1. เคย อย่างไร
 2. ไม่เคย.....
 6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
 7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....
4. ผู้ถางและผู้เผาป่าในเขตป่าชุมชน มีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท
1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่
 1. ทราบ เพราะ.....
 2. ไม่ทราบ เพราะ.....
 2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่
 1. เข้าใจ เพราะ.....
 2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
 3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่
 1. ยอมรับ เพราะ.....
 2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
 4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....

.....
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....

6. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่

1. เคย อย่างไร.....

2. ไม่เคย.....

6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่

1. ได้รับ

2. ไม่ได้รับ

7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร

1. ว่ากล่าวตักเตือน

2. เสียค่าปรับ

3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย

4. อื่นๆ ระบุ.....

5. ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่

1. ทราบ เพราะ.....

2. ไม่ทราบ เพราะ.....

2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่

1. เข้าใจ เพราะ.....

2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....

3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่

1. ยอมรับ เพราะ.....

2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....

4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่

1. ปฏิบัติตามเพราะ.....

2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....

7. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่

1. เคย อย่างไร

2. ไม่เคย.....

6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่

1. ได้รับ

2. ไม่ได้รับ

7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร

1. ว่ากล่าวตักเตือน

2. เสียค่าปรับ

3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย

4. อื่นๆ ระบุ.....

6. การเอารถเข็นมาเอาพิน ไม่ได้ ยกเว้นใช้ในงานบุญกุศลงานศพ

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่

1. ทราบ เพราะ.....

2. ไม่ทราบ เพราะ.....

2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่

1. เข้าใจ เพราะ.....

2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....

3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่

1. ยอมรับ เพราะ.....
.....
2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
.....
4. , ครอบครัวยุคปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
5. ครอบครัวยุคเคยทำผิดกฎหมายหรือไม่
 1. เคย อย่างไร
.....
 2. ไม่เคย.....
.....
6. ถ้าครอบครัวยุคเคยทำผิดกฎหมายนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวยุคได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....
.....

7. การเก็บเห็ด หาไข่มดแดง การหาฝิ่น ชุมัน กระทำได้ในเขตป่า

1. ครอบครัวยุคทราบหรือไม่
 1. ทราบ เพราะ.....
.....
 2. ไม่ทราบ เพราะ.....
.....
2. ครอบครัวยุคเข้าใจหรือไม่
 1. เข้าใจ เพราะ.....
.....

2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
.....
3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่
 1. ยอมรับ เพราะ.....
.....
 2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
.....
4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่
 1. เคย อย่างไร
.....
 2. ไม่เคย.....
.....
6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....
.....
8. สามารถนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าได้
 1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่
 1. ทราบ เพราะ.....
.....
 2. ไม่ทราบ เพราะ.....
.....

2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่
 1. เข้าใจ เพราะ.....
.....
 2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
.....
3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่
 1. ยอมรับ เพราะ.....
.....
 2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
.....
4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....
5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่
 1. เคย อย่างไร
.....
 2. ไม่เคย.....
.....
6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....
.....

9. ชาวบ้านหรือกรรมการรักษาป่าทำผิด ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ รายได้จากป่าชุมชนจะนำมาใช้จ่ายในการจ้างผู้ดูแลป่า

1. ครอบครัวคุณทราบหรือไม่
 1. ทราบ เพราะ.....
 2. ไม่ทราบ เพราะ.....
2. ครอบครัวคุณเข้าใจหรือไม่
 1. เข้าใจ เพราะ.....
 2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
3. ครอบครัวคุณยอมรับหรือไม่
 1. ยอมรับ เพราะ.....
 2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
4. ครอบครัวคุณปฏิบัติตามหรือไม่
 1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
 2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
5. ครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่
 1. เคย อย่างไร
 2. ไม่เคย.....
6. ถ้าครอบครัวคุณเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่
 1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ

3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย

4. อื่นๆ ระบุ.....
.....

10. กฎระเบียบที่นำมาปฏิบัติต่อเนื่อง ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการทั้ง 5 หมู่บ้าน ถ้าหากตกลงกันไม่ได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

1. ครอบครัวยุคทราบหรือไม่

1. ทราบ เพราะ.....
.....

2. ไม่ทราบ เพราะ.....
.....

2. ครอบครัวยุคเข้าใจหรือไม่

1. เข้าใจ เพราะ.....
.....

2. ไม่เข้าใจ เพราะ.....
.....

3. ครอบครัวยุคยอมรับหรือไม่

1. ยอมรับ เพราะ.....
.....

2. ไม่ยอมรับ เพราะ.....
.....

4. ครอบครัวยุคปฏิบัติตามหรือไม่

1. ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....

2. ไม่ปฏิบัติตามเพราะ.....
.....

5. ครอบครัวยุคเคยทำผิดกฎข้อนี้หรือไม่

1. เคย อย่างไร.....
.....

2. ไม่เคย.....
.....

6. ถ้าครอบครัวยุคเคยทำผิดกฎข้อนี้ได้รับการลงโทษหรือไม่

1. ได้รับ

2. ไม่ได้รับ
7. ถ้าได้รับการลงโทษ ครอบครัวคุณได้รับการลงโทษอย่างไร
 1. ว่ากล่าวตักเตือน
 2. เสียค่าปรับ
 3. ส่งเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการตามกฎหมาย
 4. อื่นๆ ระบุ.....

3. ความคิดเห็น

1. ผู้นำในชุมชนมีผลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่
 1. มีผลอย่างไร
 2. ไม่มีผลอย่างไร
2. ครอบครัวคุณมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนหรือไม่
 1. มีความรู้ อย่างไร
 2. ไม่มีความรู้ อย่างไร

.....

3. ครอบครัวคุณมีส่วนร่วมในปาฐมชนหรือไม่

1. มี อย่างไร.....

.....
.....
.....
.....

2. ไม่มี อย่างไร.....

.....
.....
.....
.....

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

1. ตำรา

คณะข้าราชการครู

กรุงเทพมหานคร (2532), การยอมรับการนิเทศก์งาน
วิชาการภายในโรงเรียนของครูกรุงเทพมหานคร
ศึกษาเฉพาะครูสายปฏิบัติการสอน, รายงานการวิจัย
โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์, 2532

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์,

รายงานการวิจัยการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่
ของเกษตรกรชาวนาเมืองจังหวัดเชียงใหม่, สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2529

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง

วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า
กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา พ.ศ. 2534

ประสิทธิ์ คุณรัตน์, กุลธิดา ด้านศักดิ์ดา

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการป่าชุมชนภาคตะวันออก
ออกเฉียงเหนือ (ฉบับร่าง) : กรณีศึกษาป่าโนนลาน
จ.ศรีสะเกษ มูลนิธิฟอร์ด พ.ศ. 2535

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

ภูมิปัญญานิเวศน์วิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชน
กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร นนทบุรี, สำนักพิมพ์โลก
ดุจภาพ พ.ศ. 2539

ภาคภูมิ วิธานศิริวัฒน์ และคณะ

การศึกษาผลผลิตเชิงเศรษฐกิจ สังคม และระบบ
นิเวศน์ป่าชุมชนภาคตะวันออกออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2540

มันทนา สามารถ, วิบูลย์สุข บัณฑิตย์

สตรีกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542 กรุงเทพฯ, มูลนิธิฟรีดริค
เฮแบร์ท

ราชบัณฑิตยสถาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 กรุงเทพฯ,
สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ พ.ศ. 2531

เสน่ห์ จามริก

ป่าชุมชนในประเทศไทย แนวทางการพัฒนา เล่ม 1
พ.ศ. 2536 กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
พ.ศ. 2536

- เสน่ห์ จามริก
ปาฐมชนในประเทศไทย แนวทางการพัฒนา เล่ม 3
พ.ศ. 2536 กรุงเทพฯ, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
พ.ศ. 2536
- สำลี ทองธิว
กลวิธีการการเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับ
ผู้บริหารและครูก้าวหน้า, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, สำนักพิมพ์ปลาตะเพียน, 2526
2. วิทยานิพนธ์
บุญธรรม คำพอ
ความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับและไม่ยอมรับวิทยา
การเกษตรแผนใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการมูลนิธิ
บูรณะชนบท, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2520
- บุรินทร์ บุรัตน์
ระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของนิเทศก์
อำเภอและครูวิชาการ กลุ่มโรงเรียนในเขตการศึกษา 10 ,
วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528
- พิสมัย กระแสอินทร์
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียน
ของเกษตรกร, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2518
- วิทยา เจียรพันธุ์
การยอมรับวัสดุอุปกรณ์การเกษตรของเกษตรกรลูกค้า
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, วิทยานิพนธ์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2533
- วิลาสินี วงศ์ประเสริฐ
การยอมรับการใช้หมวกนิรภัยของผู้ขับขี่รถจักรยาน
ยนต์ในกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย
มหิดล, 2527
- สุทัศน์ คงแย้ม
การวิเคราะห์การใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์เพื่อ
พัฒนาชุมชนกรณีศึกษาอ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา
พ.ศ. 2534 กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. จารสาร	
ข่าวสด ชูศักดิ์ ตั้งศิริไพบุลย์ และคณะ	หนังสือพิมพ์รายวัน, 3 เมษายน 2539 การอนุรักษ์ป่าชุมชน ป่าโนนใหญ่ โดยสภาตำบลเสียว และสภาตำบลอิเซ กิ่งอ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ สำนักงานป่าไม้ จ.ศรีสะเกษ กรมป่าไม้
ป่ากับชุมชน	ปีที่ 4 ฉบับที่ 7 เมษายน 2540 กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ป่ากับชุมชน	ปีที่ 4 ฉบับที่ 9 ธันวาคม 2540 กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ป่ากับชุมชน	ปีที่ 4 ฉบับที่ 8 กันยายน 2540 กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ป่ากับชุมชน	ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 กุมภาพันธ์ 2540 กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ระดม เศรษฐกร	การรับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ในท้องถิ่นชนบท, วารสารพัฒนาชุมชน เล่ม 8 ตอนที่ 4 (เมษายน 2512)
รายงานการประชุม	การพัฒนาป่าชุมชนในประเทศไทย โดยศูนย์ฝึกอบรม วนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก พ.ศ. 2537 กรุงเทพฯ, บริษัทกราฟแมนเพรส จำกัด
สมพันธ์ เตชะอธิก	ข่าวสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2540
สุภาวดี ศรีนุตันนธ์	หญิงชายก้าวไกล กันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2539
สุภาวดี ศรีนุตันนธ์	กรุงเทพธุรกิจภาคอีสาน จุดประกายสิ่งแวดล้อม, 12 ธันวาคม 2542
สุภาวดี ศรีนุตันนธ์	ชีวิตต้องสู้ พื้นบ้านพื้นเมือง, 2329 กันยายน พ.ศ. 2538
เอกสารประกอบ	โครงการรณรงค์เข้าชื่อเสนอกฎหมายร่าง พ.ร.บ.ป่า ชุมชน, คณะทำงานรณรงค์เข้าชื่อเสนอกฎหมาย สัมมนา คนจน, 2542

4. สัมภาษณ์

- กุลธิดา ด้านศักดิ์ดา
ไก่อ
จันทร์
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จิราวรรณ อยู่เกษม
จำนง สังข์ทอง
ชูศักดิ์ ตั้งศิริไพบูลย์
นุ้ย หอมคำ
นวล ยิ่งยืน
บุญเสียง ชนงาม
บุญเสียง ชนงาม
โบ สาลีนวงศ์
ประกอบ ไสมาลีย์
ประเวศน์ พิมพ์พันธ์
ปาน ชันติวงศ์
พิมพ์า ชาวบ้าน
เพียร พิลาสุข
วังวรรณ สังฆะเมธาวิ
วิไล ไสมาลีย์
สมจิตร วงศ์งาม
สมบัติ วงศ์งาม
สมัย ราชเจริญ
- นักวิจัยสนาม สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2540
บ้านอิเซ ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2539
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2539
ประสบการณ์ภาคสนาม พ.ศ. 2535-2543
บันทึกภาคสนาม พ.ศ. 2539-2540
สังเกตการณ์ประชุม 26 เมษายน 2540
สังเกตการณ์ประชุม 8 พฤษภาคม 2540
สังเกตการณ์ประชุม 25 พฤษภาคม 2540
สังเกตการณ์ประชุม 28 พฤศจิกายน 2540
สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2542
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2539
สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2540
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2539
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2542
คณะกรรมการป่าชุมชน สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2540
คณะกรรมการป่าชุมชน สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2540
สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2539
สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2540
สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2540
สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2540
สัมภาษณ์, ตุลาคม 2539
สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2540
นักศึกษา สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2540
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2540
ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2542
อดีตผู้ใหญ่บ้าน สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2540
ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน สัมภาษณ์, 10
พฤศจิกายน 2540

สมัย ราชเจริญ	ประธานคณะกรรมการปาฐมนิพนธ์ สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2543
สวัสดี ชันติวงศ์	ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2539
สุข	ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2539
เสียน สุมาลัย	ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2540
เสาร์ ก้านทอง	ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2542
หัน	ชาวบ้าน สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2539
อรรณพ เพชรวิเศษ	หัวหน้ากิ่งอ.โพธิ์ศรีสุวรรณ สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2540

ภาษาอังกฤษ

- ALLAN SCHNAILBERG. **THE MODERNIZATION IMPACT OF URBANIZATION. ECONOMIC DEVELOPMENT AND CULTURAL CHANGE** , 1971.
- ALLEGGRANTE, JOHN PHILLIP. **EXPLAINING SAFETY HELMET USE BY MOTOCYCLE OPERATORS USING A BEHAVIORAL INTENTION MODEL**. UNPUBLISHED PH.D. THESIS (URBANA ILLINOIS, 1979)
- BEAL, G.M. AND BOHLEN, J.M. **THE DIFFUSION PROCESS**, (AMES : IOWA AGRICULTURAL EXTENSION SERVICE, SPECIAL REPORT, 1957)
- BRICKMAN WILLEMINE **WHY NATURA FORESTS ARE LINKED WITH NUTRITION, HEALTH AND SELF RELIANCE OF VILLAGES IN NORTHEAST THAILAND**, RFD, UNDP, FAO, SIDA, 1689
- COVER, PROSPERO R. **THE MASAGANA/MARGATE SYSTEM OF PLANTING RICE : A STUDY OF INNOVATION**. (STUDY SERIES NO.5 CDRC.U.P.QUEZON CITY, PHILIPPINES, 1960)
- COWARD, E.W.JR. AND KLOGLAN, B.E. **THE CONCEPT OF SYMBOLIC ADOPTION : A SUGGESTED INTERPRETATION**. RURAL SOCIOLOGY, 1992.
- DANIEL LEARNER. **THE PASSING OF TRADITIONAL SOCIETY**, (NEW YORK : THE FREE PRESS, 1968)
- FAO **FORESTRY PAPER FORESTRY AND FOOD SECURITY**, FAO, 1989

- FOSTER, GEORGE M. **TRADITIONAL SOCIETIES AND TECHNOLOGICAL CHANGE.** (NEW YORK:HARPER AND ROW PUBLISHERS, INC., 1973.)
- Komon Pragtong **SOCIAL FORESTRY IN THAILAND : POLICY EVOLUTION AND INSTITUTION ARRANGEMENT,** 1991
- LYNCH OWEN J., **BALANCE ACTS : COMMUNITY-BASED FOREST MANAGEMENT**
- TALBOTT KIRK **AND NATIONAL LAW IN ASIA AND THE PACIFIC,** WORLD RESOURSE INSTITUE, 1995
- NEWSLETTER **FORESTS, TREES AND PEOPLE** NO,22 FAO,1993
- NUNEZ, RAQUEL AN. **VARIABLES INFLUENCY TEACHERS'PERCEPTION OF EDUCATIONAL INNOVATION.** DISSERTATION ABSTRACTS INTERNATIONAL. 38 (FEBRUARY,1978)
- OESTEN GERHARD **SURVEY,** 10 JANUARY,1997
- RAGHUBAR SINGH. **ADOPTION OF NITROGENOUS FERTILIZERS AS RELATED TO SELECTED FACTORS AND USE OF INFORMATION SOURCE IN ADOPTION PROCESS. ,** UNPUBLISHED PH.D. THESIS (ITHACA,N.Y. :CORNELL UNIVERSITY DEVELOPMENT IN THAI VILLAGES, (PH.D.THESIS, GRADUATE SCHOOL,CORNELL UNIVERSITY, 1976)
- ROGERS, EVERETT M. **DIFFUSION OF INNOVATION.** (NEW YORK : THE FREE PRESS, 1968)
- SCHWARZMEIER RAINER **SOCIAL-ECONOMIC ASPECTS OF COMMUNITY FORESTRY IN NORTH EASTERN THAILAND,** SECOND JOINT SEMINAR BY CHULALONGKORN UNIVERSITY

SOCAIL RESEARCH INSTITUTE AND DFG-GRADUATE
COLLEGE, FRAIBURG UNIVERSITY, GERMANY, 1997

WORAVIT WITHYAPIMAN **FACTORS ASSOCIATED WITH THE ADOPTION OF
AGRICULTURAL PRACTICE BU RUBBER FARMERS
VILLAGE OF PAYA LUAS, DISTRICT OF KMALA
KRAN, PAHANG, MALASIA, 1967. (UNPUBLISHED
MASTER'S THESIS, LOUISIANA STATE UNIVERSITY,
1971)**

ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวจิราวรรณ อยู่เกษม

ภูมิลำเนา

จังหวัดสุรินทร์

ประวัติการศึกษา

ศศ.บ.(พัฒนาศุมน) สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2532

ที่อยู่ปัจจุบัน

107/22 ม.2 ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000

โทรศัพท์ (044) 531115

E-mail : yookasem@thaimail.com